

HISTORICKÝ ARCHIV

VYDÁVÁ

I. TRÍDA ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ V PRAZE.

PÉČÍ

HISTORICKÉ KOMISE PŘI NÍ ZŘÍZENÉ.

ČÍSLO 44.

PŘÍSPĚVKY
K LISTÁŘI Dra FRANT. LAD. RIEGRA.

DÍL I.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

1924.

II ega 85/1

PŘÍSPĚVKY

K LISTÁŘI Dra FRANT. LAD. RIEGRA.

no. 5119/II

11-B-228/1

SEBRAL

Dr. JAN HEIDLER.

DÍL I.

Z LET 1836 AŽ 1871.

V Praze.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

1924.

ÚVOD.

Náhlou smrtí Jana Heidlerera ve chvíli, kdy mladý badatel v příznivějším ovzduší národní samostatnosti právě počal rozpínati křídla k rozhodnému vzletu, ztratilo české dějepisectví osobnost cennou a výraznou; osiřelo jí však také velmi důležité thema naší národní historie, vědecký životopis Fr. L. Riegra. S dějinným působením Riegrovým setkal se Jan Heidler hned při prvních svých náběžích badatelských, hledících k událostem roku 1848; sblížil se s ním pak zcela těsně v pozdějších svých pracích o Ad. Pinkasovi i Ant. Springrovi, a ze sblížení toho mu vyrostlo rozhodnutí, učiniti životopis Riegrův svým životním dílem vědeckým, ovšem životopis pojatý v největší šíři a plnosti pojmu. V. Chaloupecký charakterisuje ve své posmrtné vzpomínce (Český Časopis Historický XXIX. 179) představu, kterou si Heidler vytvořil o tomto svém úkolu, následujícími slovy: „Práce o Riegrovi neměla býti prostá biografie. Měly v ní vrcholiti snahy národa, snahy a úsilí tří generací našich buditelů za kulturu a politické osvobození národa. Mělo v ní býti ukázáno, kolik o naše osvobození zasloužily se tyto tři generace mrtvých vlastenců, generace Jungmannů, Šafaříků a Palackých, generace Riegrova a konečně generace nejnovější. Snahy prvních tří generací skončily bez úspěchu, aspoň bez úspěchu vnějšího. Ale bez jejich gigantického úsilí nebylo by možné dílo osvobození. Bez Dobrovského a Jungmanna, bez Palackého a Riegra oběti našich legií, úsilí našeho zahraničního odboje nemělo by výsledku a snad by k němu ani nedošlo... Ukázati na toto dědictví tří mrtvých pokolení a s tohoto hlediska měřiti i význam a zásluhy pokolení čtvrtého, to mělo býti základní myšlenkou celého Heidlerova díla, to mělo býti i vůdčí idea jeho Riegra“. Opravdu! Heidler byl vřelejším poutem zájmu než kterýkoliv z našich mladých dějepisců připoután k politické přítomnosti; na ni chtěl působiti i svým vědeckým dílem, jež nechystal pouze odborníkům. Při tom vedla ho však ryze badatelská ukázněnost zároveň k tomu, že nemínil naprosto přistoupiti k sepsání svého Riegra, dokud by nezískal pro své vývody vědného základu nejspolehlivějšího. Práce jeho měla naopak vyrůstati přirozeně z dokonalé plnosti pramenů, jež by umožnila všestranné a vpravdě kritické poznání událostí i snah a úmyslů hrdinových. Ale zmocniti se pramenů těch nebylo věru snadné; bylyť většinou ještě netištěny a ne vždy obecně přístupné, takže pout za nimi žádala druhdy nejen obětavého úsilí dlouhých let, nýbrž i značného důvtipu heuristického.

Nadto nebylo Heidlerovi možno dílu věnovati se cele a nerušeně. Učitelování na střední škole, habilitační práce z jiného období dějinného, horlivá činnost v obecní samosprávě i v českém museu, stupňovaná účast na veřejném životě na sklonku války i v počátcích naší státní samostatnosti, publicistické práce, vše to zabíralo mnoho času a v posledních letech přistoupila k tomu i obětavá péče o vybudování university Komenského v Bratislavě, na niž Heidler byl roku 1921 povolán a kde mu bylo táhnouti první brázdou v novině dotud nezkyplené. To nebyly nikterak valně příznivé podmínky pro rychlý postup veliké práce; přes to hromadilo se v psacím stolku Heidlerově znenáhla hojně staviva k ní. Nakupilo se tu v průběhu let na tisíce výpisků z tištěných pramenů i literatury odborné, mimo toho však i mnoho výtahů a opisů pramenů nevydaných.

V ohledu tom obrátil Heidler od počátku svůj zřetel především k bohatému souboru písemností, který se kdysi byl soustředil v rukou samého Fr. L. Riegra i jeho rodiny a byl pak z menší části svěřen v úschovu Národnímu museu, z větší pietně opatrován paní Libuší Bráfovou. Heidlerovi podařilo se získati důvěry této dcery Riegrovy, jež pro vědecké zhodnocení života otcova měla podobné vzácné a živé pochopení, jako kdysi její starší sestra, Marie Červinková. S jejím svolením a účinným přispěním mohl tudíž Heidler činiti si výpisky a opisovati celé kusy z tohoto neobyčejně bohatého rodinného archivu, stejně jako mu bylo lze sledovati pozdější leta činnosti Riegrovy pomocí zápisků Marie Červinkové, o nichž se zajímavě rozhovořil při své poslední přednášce v Historickém klubu krátce před smrtí. Jak značné obohacení a prohloubení jeho biografické práci kynulo právě z těchto zdrojů a jak důkladné dílo bylo lze na tomto základě čekati, ukázala nejen přednáška, již měl Heidler na podzim 1918 na počest stých narozenin Riegrových na Staroměstské radnici, nýbrž zejména i podrobná studie „Rieger na říšské radě v období 1879—1885“ (Časopis Matice Moravské sv. 43 a 44). Heidler zamýšlel vůbec vydlážditi si cestu ke konečným souhrnům řadou takových svědomitých studií analytických; v tom však zlomil zlý osud naráz jeho činný život a na místo věrného, plastického obrazu našeho národního zápasu v 19. věku, seskupeného kolem rázovité postavy Riegrovy, který nám slibovalo poctivé úsilí Heidlerovo i jeho jemné pochopení pro tep politického vývoje, zůstala jen řada krabic s tisíci nesouvislých výpisků.

Šlo tudíž o to, má-li se toto vědecké stavivo, snášené obětavou prací skoro celého desetiletí, pochovati bez zajištěného zisku v kterémsi zákoutí knihovním, či nebylo-li snad přece možno zužitkovati je aspoň z části ihned uveřejněním. Pieta k předčasně zesnulému badateli to doporučovala a rovněž i naděje, že takto nejspíše se udrží zájem o osiřelé thema a nalezne nový pokračovatel. Probíraje se Heidlerovou pozůstalostí hledící k chystanému životopisu Riegrovu měl jsem ovšem z počátku za to, že bude možno otisknouti ji veskrze, tedy i s výpisky z tištěných pramenů a literatury, jež tvořily větší část celku. Bližší prohlédnutí ukázalo však, že výpisky

ty nevyčerpávají přece zcela rovnoměrně veškerého tištěného materiálu a že mají namnoze i příliš subjektivní přístřih pouhé pomůcky pro vlastní práci. Jevilo se tudíž účelnějším, soustřediti zájem k tomu, co bylo Heidlerem vytěženo z netištěných pramenů, a to především z vlastní pozůstalosti Riegrovy. I v této skupině šlo ovšem jen zčásti o doslovné a úplné opisy písemností; ostatek byly opisy rozličně zkrácené nebo regesta, která si byl Heidler zhotovil pro svou práci tu s větším, onde menším se přídržením doslovného znění. Ale byl to skoro veskrze materiál nevšední ceny a zajímavosti, přímo lákající k vydání a hledící ke všem obdobím života Riegrova, od mládí až k pozdnímu stáří. Nedalo se při tom sice ještě ani zdaleka mluvit o úplném listáři Riegrově, neboť Heidlerovi nebylo popřáno v době, již věci té věnoval, propracovati se ani vší písemnou pozůstalostí rodiny Riegrovy; prostudoval z ní jen nejdůležitější skupiny a chystal se po skončení věci té nadto podobně probírat i jiné soukromé sbírky, chovající riegrovské korespondence, pokud by byly již přístupny. Než zkušenost, kterou máme s náběhem k vydání veškeré korespondence Palackého, ukazuje, že myšlenka podobně pojatého, úplného listáře Riegrova by dnes asi znamenala odsunutí věci na velmi dlouhá leta a ohromný počet dopisů procházejících zejména v pozdějších letech rukama Riegrovými a z části také k podružným věcem hledících nutil nadto sám o sobě k tomu, abychom se zatím spokojili s pouhým výběrem z tohoto množství, při němž stručný výtah často nahrazuje původní znění dopisů. Pod tímto zorným úhlem jevila se tudíž i regesta Heidlerova, opřena o dokonalou znalost prostředí a dosahu té které události v nich zmiňované, materiálem, jímž by nebylo radno pohrdnouti a který zpravidla aspoň zatím badateli nahradí plné znění, než snad později u toho onoho kusu zvláštní zájem, na příklad zájem literárních historiků, pověde přece k dodatečnému otištění celé písemnosti.

Z těchto úvah a ochotou I. třídy České Akademie, která ztratila v Heidlerovi nadějného člena, vznikla tedy sbírka, jejíž první svazek předkládáme. Sahá do konce roku 1871, do zmaru Hohenwartova pokusu o státoprávní vyrovnání s národem českým, který i v životě Riegrově byl velmi hlubokým zářezem. Díl druhý přinese ostatek sbírky. Jsou to tudíž, jak znovu vytýkáme, jen příspěvky k listáři Riegrovu, nikoliv souhrn všeho, co se zachovalo z jeho neobyčejně bohaté a rozmanité korespondence v tištěných sbírkách a pozůstalostech; v mnohých letech, od nichž bychom právem čekali více, jest proto žeň opisů a výpisků Heidlerových poměrně kusá, nesmíme však v ohledu tom zapomínati, že do sbírky nebyly pojaty písemnosti již dříve otištěné nebo dostatečně použité v snadno přístupných publikacích, jako jsou třeba spisy a články Marie Červinkové-Riegrové nebo známé dílo Ot. Zeithammra o událostech let 1865-1871, opřené značnou měrou právě o Riegrovu pozůstalost, a že od zásady té bylo jen výjimkou upuštěno, kde šlo na příklad o skupiny kusů zapadlé do feuilletonů denních listů. Budoucnost přinese tudíž

k Heidlerově sbírce mnoho doplňků; tak ohlásil již na příklad profesor Kameníček vydání odpovědí Riegrových na listy Pražákovy, Heidlerem v značném počtu užité. Než právě v tom, že naše edice dá vůbec podnět k podobným publikacím, ucelujícím ji s rozličných hledisek, tkví nepochybně rovněž její cena, která ostatně spočívá především v zcela výjimečné hodnotě mnohých písemností, zde poprvé otištěných, jak o tom poučí i dosti zběžné pročtení svazku. Neboť není v něm věru mnoho kusů podružného významu; převahu tu mají naopak listy, sblížující nás velmi těsně a intimně s bytostí Riegrovou i ovzduším, v němž žil a působil. Ať se probíráme třeba korespondenci Riegrovou s jeho matkou, nevěstou, chotí či otcovským přítelem Karlem Huškem, vystupuje nám všude jasně před oči teplá a vskutku lidská podstata velikého muže s jeho plnou vírou v život a optimismem, který nedovedla zlomiti ani těžká strážná hospodářská, zrcadlíci se tak dojemně zejména v starostech o zcela nepatrné částky peněžní. Od mladických dopisů s přátely, plných buditelského nadšení a starostlivé péče o rozkvět národního písemnictví, od prvních šarvátek v Průmyslové jednotě, vede nás sbírka Heidlerova působivě do bouřlivé doby let 1848-50, kdy vedle domácích zápasů na vyhranění bytosti Riegrovy tak podstatný vliv měl i pobyt v cizině, v Itálii, Francii i Anglii, zrcadlíci se velmi zajímavě v jeho dopisech, zejména Havlíčkovi a Palackému. Olověné ovzduší reakce Bachovské cítíme takřka pročítající listy z doby, kdy Rieger nalézal téměř jedinou propust pro svou zadržovanou energii v redakci Slovníku Naučného i v tuhém úsilí o vybojování politického deníku českého, kdežto v listech z let šedesátých, přinášejících konečně obnovení ústavních bojů v Rakousku, připoutá naši pozornost k sobě vedle tolika jiných momentů, na příklad vedle cenné korespondence s Pražákem, Smólkou, Kalouskem a Zeithammrem zejména i příležitostný styk Riegrův s věcmi slovenskými, s nimiž se byl již jako student sblížil a pro jichž vývoj jsou jistě velmi zajímavé projevy, jaké vůči Riegrovi na příklad činil J. M. Hurban ve svých listech. Neobyčejně poutavé jsou z následující doby pak i styky Riegrovy s Francií, vrcholící v známém memorandu pro Napoleona III. i v českém projevu pro poraženou Francii z roku 1870, kteréžto věci teprve prameny Heidlerem, sebranými nabývají účinného osvětlení, stejně jako v jiném směru se tu význačně osvětluje i moskevská pout roku 1867 a zejména poměr polské emigrace k tomuto kroku Čechů. Nedávne publikace Zeithammrový, Traubovy i Kazbundovy seznámily nás sice velmi podrobně s vývojem a konečnou křísí Hohenwartova pokusu o vyrovnání s Čechy; přes to jest soubor listů Schäfflových Riegrovi z doby té velmi cenným obohacením našich vědomostí, a tak by bylo lze vypočítati mnoho jiných kusů, jež samy o sobě ospravedlňují uveřejnění sbírky Heidlerovy přes její fragmentální podstatu.

Přistupující k němu měli jsme ovšem stále na zřeteli, že jde o vydání práce zesnulého a nikoliv o práci vlastní. Proto přidrželi jsme se, až na

nepatrné retuše a některé nezbytné vysvětlivky, věrně opisů i výtahů, jak v pozůstalosti Heidlerově byly nalezeny, a zdrželi se jakéhokoli jejich doplňování podle originálů nebo konceptů; jen někde, na příklad u dopisů Schäfflových, bylo ovšem při zařazení jejich nutno kritickým dohadem zjistiti vynechané datum, ale to jsou opravdu velmi řídké výjimky. Zpravidla byly výpisky Heidlerovy, byť i psány zřejmě někdy ve chvatu, tak přesné a výstižné, že nebylo nutno jakkoliv je upravovati. Rovněž byla ponechána skoro všude při opisech a výňatech doslovných jeho pravopisná úprava, nahrazující případný švabach nebo jiný zastaralý způsob psaní způsobem dnešním a zachovávající jen zcela význačné odchylky nebo chyby originálů. Kde není připomenutí jiného, pocházejí předlohy z rodinné pozůstalosti Riegrovy. Seznam odesílatelů a příjemců listů, jakož i restřík místní a osobní budou připojeny k druhému svazku vydání.

V Praze v říjnu 1924.

JOSEF ŠUSTA.

1.

1836 srpen 8. Dráždany. — **Rieger matce.** Líčí svou cestu pěšky z Dráždan do česko-saského Švýcarska a zpět do Dráždan.

2.

1836 [listopad]. — **Rieger nejmenovanému příteli do Salzburku.** Vybízí ho k cvičení v češtině; ať alespoň překládá a pošle domů, že oni to opraví. Ať si všímá všeho, co se Slovanů a zvláště Čechů týká. „Naše literatura pokračuje stále, ačkoliv nečerstvě, avšak pevně. Nedávno trpěla nenahraditelnou ztrátou. Tuty dny sme slavili requiem za nebož. Máchu, spisovatele „Máje“. Vždyť snad znáš tuto nevyrovnanou báseň. A ten básník nejgenialnější, aspoň ze všech nejmladších, zemřel. Pozůstal po sobě rozličné spisy, ale bohužel mnohé nedokončené. Předce však je hodláme sebrati a vydati. O literatuře a nových spisech nepíšeš, neboť vím, že ti Štulc o tom vždycky zprávu dává. . . .“ [Přátelé onoho nejmenovaného adresáta byli: Pubec, Jettmar, Šarlay. 1. prosince 1836 vydal Rieger v „Květech“ č. 48 báseň „Na smrt K. H. Máchy“.]

3.

1837 červenec 31. Praha. — **Rieger K. Huškovi.** Opatřoval mu knihy, poslal mu jeden svazek Slovníka, 3 svazky Starožitností a 3, vlastně 4 svazky Musejníka. „Tyto dny zas vyjdou nějaké věci z Matice. Některý den vyjde první svazek technologického časopisu pro řemeslníky, jež teď společnost pro zvelebení průmyslu v Čechách vydávati bude. Presl bude redaktorem. Táž společnost vydala již také ouplnou technologii ve třech dílech též od Presla. Teď počnou vědecké knihy české častěji vycházeti. Jediný Presl vydává mimo učeného Kroka a obrovského rostlináře a technologie (jež právě vyšla) svou mineralogii — dílo ouplně vědecké a systematické — a jak brzinko tuto dotiskne, počne vydávati svou novou chemii čili lučbu ve třech dílech, též takovou. Ten muž je pravý div u své činnosti a neúnavné pilnosti. Teď tu počal vycházeti německý časopis pod názvem: „Ost und West“, jenžto si za oučel klade Slovaný, jenž více k východu sídlí, se západnějšími Němci seznámiti, ze řečí jejich překládati a zvláště všecky znamenitější knihy české ohlašovati. Vůbec literatura všech Slovanů vždy více a více prospěchův nabývá. . . . Nedávno vyšel životopis Bolzanův a pak apologie Bolzana —

co odpověď, tuším, na útržky některého německého filosofa, o nichž jsme cosi ve „Všeobecných Novinách“ četli. Kdyby se jim velebný pane líbilo, mohl bych jim lehko tyto knihy zaopatřiti...“ V předu listu oznámil, že pojedje do Brna. „Nevím předce, jak se mi tam venku povede. Já doufám, že čím dál líp. Časem snad budu předce moci co dobrého učiniti...“

4.

1837 srpen 14. Brno. — Rieger Huškovi [?]. Z Prahy vyjeli [s Jar. Vrtátkem] 12. srpna. Druhý den se již ubytovali u Jana Ohéřala, redaktora pověstného moravského poutníka, německy „Der mährische Wanderer oder der vaterländische Pilger“ nazvaného. V Praze si vyřídil Rieger žádost „zkrze privátní studium“ prostřednictvím Dra Staňka a Fryče. O Dru Staňkovi: „Pana Med. Dra Staňka, velkého přítele české literatury, dobře znám; ten mě poslal k p. Dru právu Fryčovi, švakru svému a také příteli české literatury. Ten měl sice posud to právo, privátně vyučovati práva, ale poněvadž teď dostal právo zemského advokátství, tedy to přednější právo ztratil. Tedy mne dovedl sám k známému svému dru právu Wellnerovi, jenž teď také učiti bude hraběte Salma privátně, co se mnou filosofii studoval. Tomu panu doktorovi budu museti platit za to vysvědčení, že mě vyučoval, každé půlletí 15 zlatých stříbra. Také musím vždycky nějaký čas před zkouškou do Prahy, aby mi aspoň něco o tom pověděl. Pan doktor Fryč byl velmi velmi laskav, půjčil formulář, jak se má ta žádost zhotovit, a pan Dr. Staněk mi zas napsal vysvědčení nemoci. To všecko jsem připojil k mé žádosti. Musel jsem to všecko míti štempleváno na 15 kr. stříbra. Pak jsem to odevzdal do universitní kanceláře.“ Před cestou se poroučel u Šafaříka, Jungmanna a Presla.

5.

1837 srpen 20. Vídeň. — Rieger matce. Jel přes Brno, kde se zdržel u Ohéřala, jenž ho hostil. Setkal se tam s Palackým, Šemberou a Bočkem. (Boček „historik znamenitý“.) Palacký se tehdy vrátil z Říma. Setkali se též s bohatým továrníkem Břizou.

6.

1837 srpen 25. Pešť. — Rieger matce. Líčí Vídeň, cestu přes Prešpurk. Návštěva u Dankovského a Palkoviče.

7.

1837 září 3. Báňská Bystřice. — Rieger Huškovi [?]. Píše z bytu p. Kuzmányho. Místo do Rakous a do Salzburku dali se na Slovensko. Z Prešpurku do Pešti. Za oběd table d'hôte (několik pečení a jiná jídla) platili na lodi 30 kr. stříbr. Pešť je větší a živější než Budín, jako Staré město

v Praze. Je tam pěkné německé divadlo. Maďarská šlechta si vystavěla pěkné maďarské divadlo. Navštívili Jana Kollára, Srba Dra Pavloviče a jiné vlastence.

8.

1837 září 8. Sv. Mikuláš. — Rieger Huškovi [?]. Navštěvovali s Vrtátkem vlastence: v Štávnici superintendenta Seberéniho, který však odjel na konvent. Byli tedy u jeho diakona Hoiče, spisovatele, pak byli u profesora Kunciusa (z evang. lycea) a seznali se se studentem akademie Krejčím, velkým vlastencem, a studentem Lorencem a Pistoriusem. Čechů tam bylo na akademii asi 60. Ve Zvolení navštívili vlastence ev. faráře Melcera a pak Kuzmányho, vydavatele Hronky. Seznali v Romhání u Pronáye z Pravna Karla Štúra, profesora českosl. literatury v Prešpurce, bratra Ludevítova, také vlastence. Pak navštívili Sama Chalúpku v Breznu, Hodžu v Sv. Mikuláši.

9.

1837 říjen 29. Semily. — Rieger Huškovi. Píše o svém návratu domů. Zve Huška, aby je na svůj svátek navštívil. Hušek žádal do Liběchova na faru. „Ve středu (po příjezdu) sem šel do Boskova a ve čtvrtek do Libuně. Tam bývá ve čtvrtek vždy literární a slovanský sněm. Bývá tam prof. Šír, markvartský děkan Vetešník, viskeřský lokalista Šolc a někdy skalský lokalista Praysler a teď také má slavná osoba. Pan děkan Marek mě velmi rád vidí, neboť jsem mu do lásky doporučen Jungmannem.“ — V neděli po návratu byl s matkou u sestry [Machačkové] v Králové Dvoře. Jejího muže neobyčejně chválí. „Její manžel je nad míru dobrý člověk... vskutku pravím, že sem jak živ tak dobrého člověka neviděl...“ Hušek zařizoval ve škole knihovnu, [snad dle pojednání v článku v Časopise katol. duchovenstva.] Rieger mu píše: „A co, jestliže půjdou mezi ty Němce [t. j. do Liběchova], znaří se ten krásný plán...“ [Závěr listu]: „Panímáma ještě že poníženě ruku líbá, aby prý sem dozajista přijeli na svátek...“

10.

1837 listopad. — Semily. — Rieger Huškovi. Urguje návštěvu a odpověď na pozvání. „Panímáma poníženě ruku líbá.“ [Datum dne jest v dopise vynecháno.]

11.

1837 prosinec 13. Semily. — Rieger Huškovi. Ještě nedostal seznam nejpotřebnějších knih pro školní knihovnu, ač několikrát psal do Prahy. Nedostane-li ho v nejbližší době, sestaví jej sám a přidá poznámky. Hušek zůstane v Nové Vsi. Štulc je velmi zaneprázdněn, ale Rieger neví, čím. „O našem ouřednictvu škoda mluvit. Ti o vlasti a všeobecném

dobru poněti nemají. Věc vlastenecká co je, nevědí, leda co je věc vlastní...“ O známých, co činí.

11a.

1838 říjen 13. a 14. Vídeň. — **Rieger matce**. Bydlil v Landstrasse, Hauptstrasse 66.

12.

1839 únor 5. Vídeň. — **Rieger matce**. Má nový byt: Landstrasse, Gemeindegasse č. 79. Hof. II. St. Th. 32.

13.

1839 březen 15. Vídeň. — **Rieger matce**. S látkou, kterou studoval, byl nespokojen.

14.

1839 duben 5. Vídeň. — **Rieger matce**. Píše, že je ve Vídni dráze, že tedy není možno, aby vystačil se 600 zl., jak si přeje matka, když přece v Praze dle příznání otcova stál 750—800 zl. A to ještě v Praze dostával prádlo z domova a buchty!

15.

1839 duben 15. Vídeň. — **Rieger matce**. Hněvá se na pantátu, že mu nechce koupit ani na kabát, ani na kalhoty, že to musí matka sama bez jeho vědomí dělat. „O tom není ani řeči, že bych mohl vyjít s 600 zl. na všecko.“ Jí jen jednou za den teplé jídlo. Prosí matku, aby to vše pantátovi „představila“.

16.

1839 duben 26. Vídeň. — **Rieger matce**. „Mám jeti zítra s panem Machačkou do Prešpurku po parolodi.“

17.

1839 květen 4. Vídeň. — **Rieger matce**. Píše o ústavu řeči a literatury československé v Prešpurku. Velebný pán [Hušek] by měl pro ten ústav udělati sbírku.

18.

1839 červen 21. Vídeň. — **Rieger matce**. „Tyto dny má se dokončiti železnice čili železná dráha až do Brna. Hned se počne po ní jezdit. Těším se na to, až po ní do Brna pojedu.“

19.

1839 červenec 9. Vídeň. — **Rieger matce**. „Předevčírem jeli po prve po železné dráze až do Brna. Stalo se jim neštěstí — první to patrnější nehoda,

ač se již předce tak dlouho jezdí; vrazily vozy do sebe a dva se roztloukly, něco lidí bylo poraněno. Stalo se to z nepozornosti vůdce posledního (třetího) parního vozu, jenž jsa trochu napilý, jakožto při příležitosti první slavné jízdy do Brna, tak prudce vůz svůj hnal, že do před sebou jedoucího vozu vrazil.“

20.

1839 říjen 28. Č. Třebová. — **A. F. Rybička Riegrovi**. Objednává knihy a divadelní hry. Chce, aby se v Třebové hrálo.

21.

1839 prosinec 23. Č. Třebová. — **Rybička Riegrovi**. Žádá za opatření „lístků odměnných pro školní mládež“.

22.

1840 únor 16. **Rieger** vydal leták adresovaný známým. Doporučoval „Vlastimila, přítele osvěty a zábavy“ za redakce Tylovy. Tištěn byl u Spurného.

23.

1840 únor 21. Č. Třebová. — **Rybička Riegrovi**. Knihy obdržel; posílá dvě novelly z Boccaccia. Objednává knihy.

24.

1840 únor 26. Č. Budějovice. — **Jan Kodým [?] Riegrovi**. Z vlastenectví chce býti knězem. „Má-li národ náš ku samostatnosti a dějepisné znamenitosti se vyšinouti, především smutní následkové převráceného vychování, kteréžto po tři téměř století vlohly a city lidu našeho udušovalo, zničení a jiná výchova zavedena býti musí...“

25.

1840 duben 27. Vídeň. — **Frant. Cyrill Kampelík Riegrovi**. Radí, aby se seznámil s Dr. Červinkou. „Naše brožurka přišla do Vídne; velmi malou naději mám, že tu dobře pochodí, ač jsem s censorem (který bázliv jest) znám. Je to pan Krčmář, horlivý vlastenec ze staré školy, a rád česky mluví. Byl kdysi v Čechách krajským komisařem. Naše brožurka se ztenčí a jestli ne, tedy ji sám ztenčím, o bernolačinně všechno vypustím, a tak myslím, že mnoho nad 20 archů nezroste.“ Půjde na Slovensko, vybízí Riegra, aby jel do Sušice a budil vlastenectví. „Dr. Ott měl naději dostati se za pěstouna k palatincvi do Uher. Tu bychom byli kořistili; palatinka je protestantka i prý proselitka. Věc není ještě rozhodnutá, ale Ott sám naději ztrácí. Jak Maďari postupují, dozvíš se od p. Dra Gaja... Jak to stojí v západních a jižních Čechách s vlaste-

nectvím? Spisují tam knihy pro nás? Mého Čechoslovana mám již od censury doma; tyto dni ho ponesu do tisku k vdově Strausové.“

26.

1840 září 13. Semily. — Rieger Huškovi. „Matka moje prosí snažně za odpuštění, že tak dlouho Vašnosti nepsala; jsouc tolikerou prací domácí zahrnuta, odkládala psaní neustále a nemohla se k tomu dostat; že to není pouhá výmluva, mohu dosvědčiti. Pantáta větším dílem leží a nemůže se takofka o nic starati a nezbyvá tudy, než že panímáma všecko obstarati musí: ona dělá mlynáře, mlynářku, hospodáře, hospodyni, právního plnomocníka, ona dohlíží u jezu, jezdí na Sichrov v té záležitosti a Bůh ví, co ještě.“

27.

1840 prosinec 14. — P. Josef Roštlapil Riegrovi. Když prý Rieger myslí, že by si měl získati jméno i ve „světě literárním“, rozhodl se takto počítí: Má přeloženou dvojí astronomii G. B. Airy a potom Littromova překladu populární fyzikální astronomie. Mimo to má přeloženu asi polovičku Gelpkovy populární astronomie. Nyní překládá biblickou paedagogiku Kellerovu a ještě něco. Velmi si váží Amerlinga. Pro národ chce pracovati. „Ani si to pomysliti nemůžete, co člověk na venku zkusí, když je takřka sám a sám na všecko, co by rád četl a si koupil, a nemůže. Než Bohu doporučeno, doufám že bude lépe.“

28.

1840 prosinec 18. Č. Třebová. — Rybička Riegrovi. O knihách, o Zachovi.

29.

1841 leden 23. Č. Třebová. — Rybička Riegrovi. O překladu Platona, o nějaké chemické práci. Jeho „ústav“ ho přivedl do dluhů. Žádá za honorář.

30.

1841 leden 26. — P. Jos. Roštlapil Riegrovi. Na radu Riegrovi chce dělati doktorát theologie. Chce psáti původní práci o životě Kristově.

31.

1841 únor 21. Vídeň. — Josef Podlipský Riegrovi. Získali pět členů Matice a ještě hodlají pět získati. Šíří české knihy, agituji pro ně (vypočítává). „V naší kavárně běrame také „Ost und West“ s přílohou a „Bohemii“, an zprávy o českém divadle a bále v nich k nám dříve docházejí, nežli ve „Květech“, kdežto tyto odsouzení jsou jen jednou vycházeti za teyden. Nedalo by se to udělat, by aspoň třikrát vycházely? . . . Lobkovic

se dostane do Milána na místě hraběte Hartiga, jenž na místo Kolovratovo přišel, který nemá žádných služeb v státní radě, jen zastává dvorní ouřady a pro forma v státní radě. To se stalo s naším krajanem! Škoda že Kinský a Martinic umřeli. My nyní ve Vídni, když přijde Lobkovic do Vlach, nemáme žádného a lečjakýs sprostý kluk naše i nejnevinější jednání do podezřelosti uvéstí může . . .“

32.

1841 únor 24. Č. Třebová. — Rybička Riegrovi. O knihách.

33.

1841 březen 4. Č. Třebová. — Rybička Riegrovi. Žádá pro tamního učitele českou mapu českého království, „jež snad dozajista jednou pro školní potřebu vyšla“. K polovici měsíce jistě dodá rukopis o vodě. Má stále bídu o groš.

34.

1841 březen 6. Vídeň. — Podlipský [?] Riegrovi. „Palacký byl již u Sedlnického, který mu pravil, že vláda to ráda vidí, když Čechové Čechy zůstati a býti chtějí. Načež mu odpověděl, že si nepřejeme nic jiného než pravými Čechy býti. Přes půl hodiny se s ním bavil právě mu ke konci, kdykoliv by se mu nějaký útisk měl činiti a křivda, aby zrovna k němu se obrátil.“ Dr. Fišer, lékař z Jevíčka, stal se členem České Matice a nic nedostává.

34a.

1841 březen 21. Vídeň. — František Svobodin Welc Riegrovi. Rieger sprostředkoval uveřejňování prací literárních svých přátel v Květech, v Matice atd.

35.

[1841 — —] Vídeň. — **Kampelík Riegrovi.** [List bez data, označený písmeny K. W.] Podává zprávů, co vyšetřil o pověsti, že byl vydán dekret kterým se každý opravňuje zaslati dvorní studijní komisi návrhy na reformu školství. „Novotný mi z ohledu toho následovnou zprávu uděli, Ekert prý se prohlásil, že vláda jistě na materský jazyk ohled vezme, že se tedy českému jazyku zajisté vyučovati bude, pak přírodním vědám, francouzskému a snad vlášskému jazyku. Plán mužou prý jen profesori poslati [a sice direktně ku dvorní komisi nad studii. Číslo dekretu neví, slíbil mi, že se ale příležitostně Ekerta poptá.“ Pak se ptal jinde a nikde se nedověděl číslo dekretu. Doporučuje, aby se Rieger v Praze obrátil na nějakého Langra, praktikanta u gub. kanceláře („je hodný, přívětivý chlap, ale nic jiného“). „Pilně knihy čítám i denně noviny a co možno se v našich věcech vzdělávám.“ Napřesrok si ve

Vídni uspořádají přednášky z češtiny, každý něco. Českého hnutí mezi studenty přibývá. Horlivě rozdával noviny.

36.

1841 květen 3. Králové Dvůr. — **V. Pelikán Riegrovi**. Aby působil na známé vikáře, aby dali dobrozdání o nutnosti reformy výchovy učitelů.

37.

1841 květen 7. Č. Třebová. — **Rybička Riegrovi**. Kolportoval české knihy [dobrovolně] a Rieger to sprostředkoval. Stále nemá peněz. Překládá Boccaccia. S Platonem to půjde pomalu, když mu Amerling nechce pomáhati.

38.

1841 [červen] 1. — **Welc Riegrovi**. Utekl od Kalnokyho, který mu ještě 100 zl. stř. povínuje. Je to hanebník. Prosí o půjčku 60 zl. na rok.

39.

1841 červen 16. Vídeň. — **Podlipký Riegrovi**. Byl se slečnou Rajskou a p. Dr. Fryčem na Slovensku. „Přišel jsem s podivným citem odtamtud. Vloni tam panovaly nesvornosti a letos jak všechno jediný člověk moudrý, rozšafný a povážný urovnal. Tady ve Vdnu naopak.“ Líčí jakýsi nesoulad. Až do „inquisice“ byla mezi nimi svornost, všechno důvěřovalo v Cyrilla [Kampelíka]; ale po inquisici Cyrill se jim odcizil, varoval je před literární činností, že prý byl pro ni zavřen. A již se k nim neměl tak důvěrně jako dříve. Mluví se tu také o Karlu Šneidrovi, jenž byl též ve Vídni. Dopisovali si se Zachem („Bořivojem“).

40.

1841 červen 16. Vídeň. — **Welc Riegrovi**. Má bídu. Ať mu Sabinský (či Sabniský) pošle 14 zl., které mu je dlužen.

41.

1841 červen 16. Vídeň. — **Podlipký Riegrovi**. Vlastenecké úvahy povšechné.

42.

1841 červen 18. Vídeň. — **Podlipký Riegrovi**. Píše, že byla u něho a u Kampelíka policejní prohlídka; hledali korespondenci s Poláky a knihy polské i slovanské. Zatkli čtyry Poláky.

43.

1841 červenec 11. Vídeň. — **Welc Riegrovi**. Starost o peníze, nemá z čeho zaplatiti byt. Má Rotteckův slovník státovědecký i jeho ústavní právo.

44.

1841 červenec 14. Častolovice. — **Karel Šneider Riegrovi**. Jde do Uh. Hradiště za praktikanta k hrdelnímu soudu. Píše vesele a vtipně. Zakládal knihovnu při škole v Častolovicích. Přijde-li Rieger „k nám do Častolovic“, má vykonati návštěvu u direktora Pivničky, který velmi podporoval založení knihovny v Častolovicích a slíbil Šneidrovi v posledním dopisu, že v každé vesnické škole založí knihovnu. „Co nevidět bude Pivnička inspektorem, pak má snad 30 škol pod svým dozorstvím. Není to důležitá osoba? Vplyv náš zde zachovati musíme.“ Pak má Rieger navštívit hodného učitele a Pinku mydláře, lidumila, a „našeho faráře, ač je prase a vždy se knihárně na odpor stavil.“ Ty návštěvy prý budou velmi dobře působiti. „Směju se věru, jakých malicherností upotřebiti musíme, než co dělat...“

45.

1841 [listopad] Praha. — **Rieger Huškovi**. Má prý mnoho korespondence. Píše o svých přátelích Veselském („také trochu český literát“) a Hlavsovi (synu jednoho zdejšího mlynáře, „vlastenecká rodina“). Uffo Horn ho navštívil. Čekal Dra Amerlinga a Vřátka. 4. října odjel do Prahy. „Nyní jsem zde v kriminálu co konceptní praktikant v bureau rady Otta, muže umělého zvláště v inquirirování, ale velmi pohodlného.“ (Měl i Babinského ve vyšetřování.) ... „Tak mně, ačkoliv tam teprve asi dvě neděle sem, již vyšetřování loupeže svěřeno bylo. Vůbec požívám velké důvěry našeho aktuara a auskultanta, kteří mne i o tom ubezpečovali a pravili, že mně nejdůležitější věci svěřeny budou, a že pozorují, že ze mne bude dobrý kriminalista a dobrý inquirer.“ ... „Letos ve feriích jsem se měl ženit. Ze Hrádku z Loukova paní vzkázala po dvakráte k nám, jestli bych si nechtěl dceru její Faninku vzíti, že by si mne vzala a že by mohla být hned svatba, ještě ten podzim. Matka ubezpečovala týmž poslem, že jmění té holky za 80 tisíc stojí. A že abych zkázal, zdali bych si ji vzal, a kdybych se nechtěl hned ženit, že by na mne počkala. Já byl v hrozných rozpacích a vyhýbal jsem se tomu dle možnosti, neboť jsem nevěděl, co na to odpověděti, a nechtěl jsem předce říci, že ji nechci — to by byla urážka. Řekl jsem, teď že se nehodlám ženit, a že si to teď ani na mysl nepřipouštím, dokud nemám doktorát, a že nemohu nic slíbit, že kdo ví, budu-li se pak chtít ženit — nebo co. Aby se teda na mne neohlížela, že já jejímu štěstí v cestě státi nechci. Že jsem sice ještě nikde se nezavázal a že ani nemohu, až udělám doktorát, pak že teprv uhlídám, co budu dělat. Račte to ale, prosím, pro sebe zachovati...“ „Já bydlím v Liliové ulici Nro 221 na zad. l. poschodí.“

46.

1841 listopad 29. Praha. — **Rieger Huškovi**. Posílá knihy do školní knihovny: dvě sbírky národních písní a. t. d. „Včera vyšel nový plod Rubešova

humoru: „Pan amanuensis na venku“. Palackého německé historie české země vyšel již zas nový svazek, jenž se končí se smrtí Karla IV. České historie první díl je již z censury. Je prý velmi sličně psána a mnohem obsírnější než německá, ano také mnohdy dle nově nalezených listů a pramenů poopravená. „Vlastimil“ trochu vázne — vyjde ale zas co nejdříve nový svazek. Také má k Novému roku jedna kniha redakcí Tylovou vyjít pod jménem „Besedy“, co upomínka na besedy národní v létě davané. Obsahujeť nazvíce věci hodící se k přednesení ve společnosti, akademii neb na divadle a to nazvíce žertovného obsahu. Také něco ode mne, původní balladu totiž z národní historie; něco mi v ní censura vytrhla, která teď zas velmi přísná jest, a zvláště o Němcích a proti Němcům ani slova netrpí, byť by to jen sebe spravedlivější obrana proti nespravedlivým outokům a křivdám německých, domácích i zahraničních spisovatelů. Činíme zas přípravy k českému národnímu bálu. Nevím, potkáme-li se zas s takovými překážkami jako v loni. Sotva že to bez nich půjde. U mne nepochybně bude bálečný kancelář, což mi ovšem milo není, ale těžko se tomu uhnouti, kdy to ostatní žádají . . .“

47.

1842 leden 14. Praha. — **Rieger matce.** „Má předrahá matko! Včera mne potkala nehoda velmi nepříjemná. Časně ráno přišel jeden pán od policejní direkci ke mně a prohledal všechny moje papíry a odebral mi moje listy. V 9. hodin musel jsem se dostavit na policejní direkci — byl jsem vyslýchán a nebyl jsem více propuštěn. Tak teda jsem nyní zde na policejní direkci v zatčení a píšu jim také odtud. Prosim nermoutějí se nad tím tuze a nedělají si velkých starostí. Celá věc je ta, že jsem před dvěma lety pro jednoho Poláka, jehož jsem blíže neznal, na jeho žádost asi dva po poště příšlé listy přijal a dále obstaral. Kdož by se byl nadál, že tak nepatrná věc tak zlých následků míti bude. Ale jaká pomoc! Podruhé si s takovými záležitostmi cizích lidí, na nichž mi nic nezáleží, prsty pálení nebudu. Já však doufám, že ta věc dlouho trvati nebude a že se dobře pro mne skončí, neboť žádné viny na sobě nevím, pro niž bych jakého trestu hoden byl. Já doufám, že jim budoucí středu již v svobodě budu moci psáti; a byl bych jim ani o tom zprávu nedával, kdybych se neobával, že o tom třeba odjinud šeredně zpotvořenou zprávu dostanou. A tím by se mohli doma polekati. Mně ostatně nic neschází, mám pokojík pro sebe, topený a dosti obstojnou dostatečnou stravu, a myslím, že moje zdraví tímto zatčením dokonce nic neutrpí. Jen to mne nejvíce rmoutí, že oni si pro mne velké starosti dělati budou. Již mi to udělají a nermoutějí se pro to; já jsem přesvědčen, že se to brzo a šťastně skončí a že se brzo šťastně a ve zdraví shledáme. Snad že jich brzo navštívím. Kdyby mi něco scházelo, budu jim hned psáti. Nyní jsem docela zdrav.“

48.

1842 leden 20. Praha. — **Rieger matce.** Jest ještě ve vazbě.

49.

1842 březen 2. Praha. — **Rieger matce.** O hospodářských věcech.

50.

1842 březen 9. Praha. — **Rieger matce.** „Portrét bude velmi pěkný, krásný a výborně trefný, jak se od tak dokonalého malíře [J. Bekela] nadíti mohou.“ Bude státi asi 15 zl. stř.

51.

1842 duben 6. Praha. — **Rieger matce.** Obraz bude tento týden hotov.

52.

1842 duben 8. Praha. — **Rieger švakrovi Macháčkovi.** Dává se malovati „v akvarele“. Obraz jest již dokončen. Zprávy o nových knihách.

53.

1842 duben 13. Praha. — **Rieger matce.** „Ten obraz bych jim rád již poslal, je však ještě na výstavě.“

53a.

1842 květen 18. Praha. — **Rieger matce.** Učtuje svá vydání.

54.

1842 červen 1. Praha. — **Rieger matce.** Zdali by si p. páter [Hušek] nechtěl objednat Šafaříkův Slovanský národopis? Stále píše o peníze, ale skládá při tom účty. Čelakovský je už ve Vratislavi.

55.

1842 červen 7. Praha. — **Rieger matce.** Štulc hodlá se brzo dostati do Prahy.

56.

1842 červen 22. Praha. — **Rieger matce.** Žádá za peníze na rigorosum.

57.

1842 říjen 13. Praha. — **Rieger Huškovi.** Zpráva o Kutnohorské oslavě Škrétové a o tamních vlastencích, Dr. Štětkoví, regenschorim Veselském; o zahájení nového divadla v Stögrově domě v Růžové ulici (na sv. Václava

byla první hra). Dával se Škréta. Tyl to musil předělat, censura činila obtíže. Ale Riegrovi se kus nelíbil, ač obecnostvo hojně tleskalo. Příjmy divadla jsou dosud značné.

58.

1842 prosinec 9. Praha. — Rieger Huškovi. Uveřejni Huškův dopis o divadle ve Květech (ale z jmen nechá jen počáteční písmena). Hušek knihovnu zakládal velmi pečlivě. „Tomkova historie česká, velmi dobrá práce, vyjde co nejdříve z tisku s mapičkami. Teď nejvíce nás interesuje nové divadlo, kteréž se dosti dobře daří. Za devět neděl přijal direktor v něm přes 8000 zl. stř.; vydání není ani čtvrtý díl.“

59.

1843 leden 22. Praha. — Rieger matce. Skládá účty. Kupuje knihy pro P. Huška.

60.

1843 březen 19. a 20. Praha. — Rieger Huškovi. Posílá troje housle. Pro knihovnu mimo jiné posílá Hájkovu kroniku. „Hájkovu kroniku jsem výslovně žádal, jeť ovšem pro venkovskou zápujční knihovnu nevyhnutelnou potřebou a vskutku pro lid, jenž jiné knihy o vlastenské historii nemá, velmi prospěšnou.“

61.

1843 červen 10. Praha. — Rieger Huškovi. O matčiných stavbách; účty u Pospíšila. „V literatuře se očekává nyní vyjití Vocelovy básně „Meč a kalich“, má to býti jeho druhý díl Přemyslovců; co mi z toho spisovatel v rukopise zdělil, soudím, že to bude lepší a čestější, jak duchem tak řečí, nad onen první díl. „Ludmila“, drama od Vojáčka, faráře Marka spisy (příští svazek bude obsahovati I. díl nového, původního románu), pak Bozův [Dickensův] Tvist jsou v tisku. Odyssea má vyjít také brzo. Snad za týden neb za dvě neděle vyjde nová brožurka od hraběte Lva Thuna: „Das Verhältnisz der Slowaken zu den Magyaren“. Jest to nové vydání korrespondence hr. Lva s Pulszkým, vytištěné již jednou v časopise „Vierteljahrschrift aus und für Ungarn“, o níž i ve „Všeobecných Novinách“ dvakráte řeč byla, a pak k tomu přidal Thun jakési resumé a přehled celé pútky na obranu Slovákův proti Maďarům. Věc je velmi literárně a jadrně psána — ano častěji i dosti vlády samé se dotýká, a vůbec se tomu diví, že to censura vídeňská propustila... Šafařík pracuje na novém, ovšem silně rozmnoženém vydání své Geschichte der slawischen Literatur — ovšem nyní v českém jazyku, neb Šafařík již nyní nepíše nic původně německy, netoliko ze zásady, ale již jsme chvála bohu tak daleko dospěli, že vydání takové knihy v češtině výnosnějším bývá než v němčině, neb se české více exemplářů prodá.“ „Palacký

přišel předešlý týden z Vídně a byl spokojen s tím, co nalezl. Vláda aspoň v celku není nám nepřízniva. Ale co platno, kdy nám úředníci zde všude překážejí — co nám přání a vůle vlády platí! Šlechta naše vysoká prý se ve Vídni také trochu hýbati počíná. Již ve „Květech“ byla zpráva, že se u Harrachů české divadlo hrálo; od té chvíle hráli již také u Švarcenberků a u Lobkoviců česky... Divadlo se dobře daří — v úterý má počítí druhý abonement. Bohdej, aby nebylo hrubě slabší než první. První bylo 130 sedadel a t. d. . . . O arcivévodě Štěpánovi mluvilo se tu jeden čas velmi silně, ale již zas celá věc utichla. Chotek má být teď již jistotně v pensi. Ten týden poslední přišly prý zprávy o tom. Posud ale veřejně nic neoznáměno. Mluví se, že sem přijde hr. Stadion za purkrabího a arcivévoda Albrecht, syn Karlův, za kommandujícího. Kdo ví, co na tom. Také se mluví, že se arcivévoda Ludvík docela na odpočinutí odebere a od státního řízení odstaví, a že na jeho místo starý Karel a arcivévoda František Karel do státní rady vstoupí. Ale kdož to ví...“

62.

1843 červenec 28. Praha. — Rieger Huškovi. „Neměl bych Vašnosti také některé ty nové brošurky, co v Lipsku vyšly a vycházejí, poslati, co se našich záležitostí týkají? Jsou některé z nich velmi zajímavé. „Östereich und seine Zukunft“ snad račte znáti. Ta je ze všech nejrozšířenější. Slyšel jsem právě včera, že již třetí vydání vyšlo. Jedná hlavně o stavu našich financí a úradnictvu našem.“

63.

1843 [červenec-srpen]. — Rieger Huškovi. „Tyto dny vyšla nová brožurka od hraběte Lva Thuna: „Stellung der Slowaken in Ungarn, beleuchtet v. G. L. Th. sammt dem Briefwechsel mit Pulszky“. Velmi zajímavá, rázně psaná a tak svobodně, že snad posud nic tak psáno nebylo pod rakouskou censurou. Ten týden vyšla v Lipsku: „Klagen u. Beschwerden der Slawen in Ungarn sammt der Bittschrift und Adresse an S. Majestät nebst Beilagen“; velmi zajímavá též. Škoda, že tak drahá, neb je to malá knížeečka a stojí 1 zl. 30 kr. A na ní již zas oznámeny dvě nové knihy: „Der Panslawismus und Sendschrift an den Grafen Adam Gurovski“, a pak druhá: „Vertheidigung der Deutschen und Slawen in Ungarn gegen die Übergriffe der Magyaren“. Ta literatura brošurek našich záležitostí se dotýkajících nebyla jakživa tak hojná, jako právě za našich dnů.“ Uvádí novinky české a slovenské literatury.

64.

1843 prosinec 16. — Rieger Huškovi. Huškův článek pro „Květy“ musil se velmi zkrátiti.

65.

1844 únor 10. — **Rieger matce.** Chtěli ho ženit na všech stranách. Byl zván do společnosti.

66.

1844 březen 7. — **Rieger matce.** „Píšu mi, jak to je tam v horách s tím vzbouřením lidu? Tomu nemohu věřit, že by krajský komisař byl lidem slíbil, že se ty fabriky zbořejí, jestli každý přádník bude 4 kr. ročně platit. To nemůže být, ani by to těm lidem na delší čas nic nepomohlo, ano bylo by to časem ještě hůře, protože by sem anglické i jiné cizí ve fabrikách shotovené zboží za facku přicházelo a naši lidé by se předce nezmohli. Píšu mi o tom, jak to stojí.“

67.

1844 březen 17. — **Rieger matce.** O rigorosu.

68.

1844 březen 20. — **Rieger matce.** Chodil do bálů více než jindy. Proší o peníze.

69.

1844 červenec 16. **Semily.** — **Rieger Huškovi.** O odchodu P. Šmidingra od „milostpána“ [Ant. Veitha?].

70.

1844 [červenec konec]. — **Rieger Huškovi.** Šmidinger požívá veliké úcty v Matici „co neustrašený hrdina Matice“. Protože neví, zdali dostal jeho list, píše znovu o případu Šmidingrově.

71.

1844 říjen 5. a 6. **Semily.** — **Rieger Huškovi.** O účtech u Pospíšila. O hospodářství. O svém špatném zdraví. Jeho matka se bojí poslati ho do Itálie.

72.

1844 říjen 17. **Praha.** — **Rieger Huškovi.** Má nový byt s Drem Podlipským, který ve Vídni promoval a před nedávnem dostal vyzvání, aby přijal profesuru slovanských jazyků na universitě v Kijevě. Ale nepřijme asi. Byt je na Koňském trhu č. 818; mají dva pokoje, t. j. celé poschodí. Zprávy o literatuře. „Z Matice dostaneme znamenité věci: „Výbor staro-české literatury“ je již v tisku a 1 svazek ve velkém oktavu na dvou sloupcích tištěn vyjde již brzo . . . Od Jungmanna se tiskne „Slovesnost“, nové to dílo, a jak věrohodní lidé praví, výtečné. Není to nové vydání staršího známého díla, nýbrž téměř nazkrze nová práce. Diví se lidé, že Jungmann na stará kolena ještě takovou věc napsal.“ „Znamenitá

věc je, že Klácel, profesor filosofie na filosofickém ústavě augustiniánův v Brně, na výslovné písemné požádání surového biskupa brněnského, hraběte Schafgotsche, od svého preláta, ačkoliv mu příznivého, nyní z počátku roku z profesury své vzdálen; a proč? „Wegen aufstrebender Ideen“, pak že přednášel podle knihy sepsané jakýmsi knězem katolickým v Hradci Štýrském, kterouž biskup byl prvé těmi slovy „Dieses unter der frivolon österreichischen Zensur gedrucktes Buch“ zavrhnul, pak „Wegen Umgang mit Leuten von incorrekter Gesinnung und Haltung“ (rozumí zde Ohérala, redaktora německého časopisu Moravia a prof. Šemberu a t. d.) a „Wegen bedenklicher Slawomanie“ (kteráž v tom obsažena, že vydal dva svazky českých básní a filosofickou terminologii (Mostek) v české řeči). Spolu prelátovi psal biskup: „ihn aber unter Vorgebung eines anderen Grundes von der Professur zu entfernen.“ Vůbec tam na Moravě vedle servilního politicko-socialního smýšlení, jež sám policejní komisař Kreuzmann nedávno do Brna přišlý (kterýž tam u úřadu již za Slavomana platí, že často česky mluví) otrockým duchem nazval, jakýsi pietismus se zmáhá a mezi kněžstvem jakási škola ultramontanistická se tvoří, kteráž české kněžstvo in corpore za odpadlé od víry pokládá a jimžto se náš duchovenský časopis již kacírským a příliš liberalním zdá, takže již o tom mluvili, kterak by nový časopis česko-katolický zarazili, jenž by našemu, jenž se jim nezdá býti katolickým, odporoval. Kam to povede, nevím. Nicméně mezi studujícím světem národnost mocně se vzdmáhá a snad tím více se bude zmáhati, čím více profesory národního smýšlení pronásledovati budou. Jak se v takových věcech stává, máme příklad na Bolzanovi . . .“

73.

[1844] listopad 8. **Radnice.** — **Prav. Trojan Riegrovi.** Měl míti referát o vodním řádu v Průmyslové jednotě, ale její schůze byla odložena. Mrzí ho to.

74.

1844 listopad 8. **Praha.** — **Rieger Huškovi.** O nějaké svatbě. Nepojede do Itálie. Opět o Klácelovi. „Dr. Bratránek téhož řádu, co přišel na Klácelovo místo, je mnohem liberálnější než tento a Klácel není tak přílišný snílek, jak by snad někdo myslil; jeť on člověk opatrný, ba někdy až bázlivý. S tím Chocholouškem je to mrzutá věc. Ten ošusta dělá již dávno naší věci ostudu . . . Je nejlepší nestydatého a vtíravého lháře zkrátka odbýt. Ostatně snad nebude kněžstvo takového chlapa za representanta celé literatury pokládat. Kněžstvo bude a musí literaturu pěstovati, neboť je jeho nejsvětější povinností býti učitelem lidu — a tudý mediate literaturu vzdělávat a podporovat. A kdo by jen k vůli některé osobě počal neb přestal býti vlastencem, ten toho velebného jména nikdy nezasloužil . . .“

75.

1844 prosinec 13. — **Rieger matce.** Obstarává placení příspěvků Matici české z venkova od přátel.

76.

[1845 únor —]. **Praha.** — **Rieger Huškovi.** „S hrabětem Deymem [Bedřichem] byla v Průmyslové jednotě [připsáno cizí rukou: schůze ta 5. února 1845] jakási debata stran journalu pro průmyslníky, jež by měla Jednota vydávat. Něčeho se račte o tom také v Bohemii dočíst, ačkoliv to je velmi nerozumně a po německu pojato. Trojan žádal, „dass für beide Nationalitäten gleich gesorgt werde also für jede ein Journal in ihrer Sprache erscheine.“ Deym na to: „Wir sind nur eine Nation, wir sind weder Slawen, noch Čechen, noch Deutsche, wir sind eben nur Böhmen. Wir sind eine Nation durch [?] den Doppeladler Österreichs. Eine Nation mit zwei Sprachen, die aber seit Jahrhunderten in diesem Lande vereinigt sind zu einer Nation. Man soll jede Trennung und Separation vermeiden. Daher auch das Journal in beiden Landessprachen herausgeben, halbbrüchig. Es kann der Böhme daraus deutsch und der Deutsche böhmisch lernen. Ich selbst will daraus böhmisch lernen.“ Já na to pravil: „Auf die Art werden wir eigentlich nicht so sehr ein Gewerbsblatt, als vielmehr Sprechübungen herausgeben und das dürfte wohl nicht der Zweck des Vereines sein. Warum soll übrigens der Böhme für den Deutschen und umgekehrt bezahlen. Wenn man das Blatt nach der Sprache trennt, so kann es jeglicher um den halben Preis bekommen e. t. c., e. t. c.“ Mluvil se ještě více, já však právě nechtěl proti Deymovi a Wurmbrandovi, kteří se toho polyglotického žurnálu ujímali, prudce vystupovati z ohledu na věc divadelní, pro kterouž mi Wurmbrand byl všechnu podporu slíbil a Deymovy oposice na sněmě se co báti bylo. V německém časopise je obšírnější obraz té debaty. Já se tenkrát zvláště zasadil o to, aby ten dosavadní časopis od Jednoty vydávaný, ne tak vědecky, jak posud, ale více populárně držán byl; ačkoli sem měl silnou stranu po sobě a sám Deym se mnou hlasoval, předce měla direkce pro scientifičnost jeho více hlasů. Kdybych byl prorazil, nebyl by ovšem ten polyglotický populární žurnal potřebným býval. Posud nevydávala Jednota žádný český časopis, nyní to tak daleko přišlo naším vplyvem, že nám již koncesse dělají, a tak nám tento česko-německý spis proti naší vůli vnutili, neboť jsme všichni Čechové proti němu hlasovali, jsouce jisti, že nám pouze český časopis odepřítí nemohou, jestli se Deymův dvoujazyčný nepřijme. Ale Deym, Wurmbrand a Lämmel garantirovali všecku škodu, a tím direkci zaslepili a mnohé oudy. O návrh Deymův se třikráte hlasovalo, dvakrát byl zavržen, ale direkce nenechala to hlasování platit, protože kuličky při kontrole nesouhlasily. Hlasovalo se po třetí, a protože byli již mnozí oudové odešli, majíce věc po

1. a 2. hlasování za rozhodnutou, a návrh Deymův byl po 3. většinou dvou hlasů [přijat]. Deym se ale na tu silnou oposici a tu malou většinu po opětném zavržení tak rozzlobil, že hned ten den na to z Jednoty vystoupil, neboť to pokládal pro sebe za porážku. S divadlem stojí to dobře. Bylo to dáno od zemského výboru k divadelnímu komité, aby podalo o tom své zdání, a to jednohlasně navrhlo, aby stavové nám to odstoupili. Ano také ještě navrhli roční podporu — někteří chtěli 2000 zl. stří. ročně, někteří 5000 fl. ročně. Ještě více podpory žádali jiní v konventiklech stavů přípravních. Někteří navrhli až 20.000 zl. roční podpory od stavů...“

77.

1845 říjen 10. **Praha.** — **Rieger Huškovi.** O knihách a kostelních sborech. „Libochovský pán [Ant. Veith] zde byl po několik dní. Činí mocné přípravy pro svůj „Slavín“ u Libochova a sbírá materiale, otisky soch, kopie portretův a t. d. pro Schwanthalera a k Palackému a k Wocelovi, co znatelům českých kostumů, došel a Schwanthaler poslal mu skizzy svých soch, jak je totiž dělati hodlá...“ Od Nového roku bude nový národ- a zeměpisný časopis „Poutník“, měsíčník s pěknými obrázky, dřevoryty a rytinami, asi jako „Panorama des Universums“ — redaktor Zap. Hospodářský časopis bude redigován Dr. Braunerem; bude platit honoráře 15—20 zl. stří. za arch a pojednávat ne pouze o rolnictví, ale i o sociálním a morálním stavu lidu a jeho polepšení. Také nový theologický časopis pro mladé kněžstvo redakcí P. Štulce bude od Nového roku. Pak ten průmyslový populární časopis dvojazyčný, „ale věc je špatně zavedena a již myšlenka takového netopyra nemotorna.“

78.

1845 říjen 16. — **Rieger Huškovi** [?] „My zde teď dostaneme novou měšťanskou českou resoursu. Měšťané dostali k tomu od zemského zřízení povolení a ústav ten vstoupí již snad od následujícího termínu do života. Bude to výborná věc a národnosti naší nad míru prospěšná...“

79.

1846 březen 18. — **Rieger matce.** V Semilech se říkalo, že se stýká s Poláky. Ale on dle slibu, který dal matce, nic s nimi neměl a se žádným nemluvil.

80.

1846 duben 15. — **Rieger matce.** O koupi pole za zámekem.

81.

1846 duben 20. — **Rieger matce.** Nesouhlasí s prodejem pole, raději by sestru vyplatil.

82.

1846 červenec 3. — Rieger Huškovi. Rigorosum dělá 18. července. Studuje s Gabrielem. Na počátek srpna přijedou k nim do Semil mladá hrabata Kounicové se svým učitelem Zimmrem z Kosti, kde navštíví svého strýce hraběte Vratislava.

83.

1846 červenec 15. — Rieger matce. Přiveze sebou snad Tyla, „jednoho z nejznamenitějších spisovatelů českých“.

84.

1846 září 28. Praha. — Rieger Dru J. B. Müllerovi do Vídně. Müller chtěl se státí praktikantem v Museu a žádal Riegra, aby se přimluvil u Palackého. Rieger odpovídá, že v Museu dosud nebyl obyčej přijímati praktikanty, ale že při přestěhování Museu do nové budovy budou obsazena asi 2—3 místa asistentů s platem 300 zl. stř. a že se snad i některý praktikant neb akcesista přijme. Slíbil, že by bral na Müllera ohled ceteris paribus. Také Neuberg, „který nyní stavbu Museu řídí.“ Rieger myslil pro něho i na vychovatelské místo u Neuberga, ale to dostal Nebeský. V literatuře málo nového. „Počet maticníků již se blíží 1700. S divadlem, jak to stálo, když to šlo do Vídně, víte; posaváde sme to nedostali nazpět a nemůžeme teda nic dělat... Šebek, kterýž posud u mne bydlí a k Meroltovi do kanceláře chodí, pozdravuje Vás a domácí též.“ [Podle opisu zhotoveného Drem A. Bráfem v Třebíči.]

85.

[1846 říjen.] — **Rieger švakrovi.** „Vám posílám zas nějaké knížky z Matice. To již víte, že dostaneme také Palackého Historii českou v české řeči, a to dílo mnohem obsírnější než německé, darem. Jungmannova Historie české literatury a prof. Smetany Všeobecná historie ve III. dílech již se také tiskne pro nás. Tyto dny pochovali jsme p. prof. Macháčka z Jičina, kterýž zde v nemocnici zemřel. Že tu nebylo žádného jmění — ani nikdo z jeho rodiny — ujal sem se toho, učinil sem sbírku a s pomocí několika přátel způsobili sme jemu slavný pohřeb, tak že se tomu lidé divili, jak to bylo v tak krátkém čase možno, neboť sme se již pozdě — o celý den — o jeho smrti dověděli. Málem by se bylo stalo, že by byl muž tak učený a zasloužilý v pytli do šachty přišel.“ [K. Š. Macháček zemřel 2. října 1846.]

86.

1846 říjen 23. — Dr. Brauner Riegrovi. Jako jednatel Měšť. besedy oznamuje o konání přednášek a čtení v besedě, že spisovatelé mají ze svého středu zvoliti komisi, jež by obsah přednášky napřed schválila, aby se nestalo

něco proti §§. Komise má býti oznámena výboru. Mají býti připuštěny i přednášky v jazyku německém. Žádá, aby to Rieger oznámil spolku literátů. Přednášky měly býti konány asi ve středu.

87.

1846 listopad 3.—5. — Rieger Huškovi. Hušek se chtěl státí kanovníkem v Praze. Rieger to velmi schvaluje. „Collegium kanovníků jakož i konsistoř, (quod idem) mají veliký vplyv ve věcech církevních, školních atd. Nyní je převaha německého živlu, protože je celá polovice pouze německá a druhá polovice jazykem sice česká, ale dle smýšlení zas sama jen do třetí části česká, ostatní ale dvě třetiny této české polovice buď nečeského neb aspoň lhostejného co do národnosti smýšlení. Kdyby se teda Čechové i do německé polovice dostali, dala by se převaha českého života docílit.“ „V průmyslové jednotě pokročilo konečně jednání stran průmyslové školy tak dalece, že se v budoucí měsíční schůzce již neodvratně o plánu, dle něhož se tam přednášeti bude, rozhodne.“ „Na založení akcionářské společnosti k zřízení českého divadla dostali jsme již povolení od vlády; tak mám aspoň z hodnověrných pramenů zprávu, ale povolení není v mých rukou, nýbrž leží u J. Exc. J. M. Thuna, kterýž byl první podepsán, pročezto také jemu bylo doručeno. Thun ale není posud zde, je venku v Žehušicích, tuším, na panství, ale čekáme jej v první polovici tohoto měsíce do Prahy. Pak bude bezpochyby 1. schůzka výboru ze 30 mužů sestaveného, při níž se modalita stran zavedení subskripce ustanoví a hned subskripce a rozesílání archů neb listů podpisních započne. Bůh dej, aby se věc jen dobře dařila. Záleží na tom nesmírně mnoho, zvláště vážnost národu našeho před světem a před samou vládou, kteráž dle zdaru věci té sílu a intenzivnost naší národnosti měřiti bude. Jaké jsou naděje pro tu věc v okolí kolínském? Kolik tam bude subskribentů a akcionářů? Jaké akcie budou (na 100 zl. stř.) a že se ve čtvrtletních rátech po 10 fl. stř. spláceti budou, račte již znáti. Museum se již dostavuje. Něco se ještě teď s Hradčan dolů přeneše, ostatek až z jara. Tento ústav bude pak pro vzdělání národu a zvelebení národnosti mnoho působiti. Matice se velice zmáhá, jak sám ráčíte poznati z Musejníku a knih tak hojně od ní vydávaných. Neustále je několikero spisů najednou v tisku. Nejdříve snad dostaneme Všeobecný dějepis až na naše doby od Dr. a prof. Smetany ve III. dílech. Brzo vyjde také z Matice spis velmi důležitý od Dr. Štrobacha „Právní stav jazyka českého“, v kterémž se právo k užívání českého jazyka v ouřadech a všelikém jiném jednání vysvětluje a zákony od zřízení Ferdinanda II. až na naše časy vyššími dokládá. Klácelova Morální filosofie je také v tisku a Sebrané básně Čelakovského. Vychází teď spis: „Pražský posel“, nejlepší to zajisté ze všech našich populárních spisů od dávna. (Prodává se již asi 2000 exemplářů.) Teď vydal také Žid, Kaper [Siegfried] básně.

88.

[1847?] — **Hušek Riegrovi.** „Je-li mi co na světě drahého a milého, tedy Jste to Vy a spolu rodina celá našeho milostpána [A. Veitha]. Tato náklonnost má pevných základů, spočívajících na mnoholeté známosti obou stran, co do výbornosti srdce a smýšlení . . .“ Proto chtěl, aby se Rieger oženil s dcerou Veithovou. („Mlázovšti“.) Ona by si to byla přála. „Proto se jeden před doktorátem, před cestováním ženiti nemusí . . .“ Ale zklamal se. Přes to však radí, aby styky s rodinou Veithovou udržel.

89.

1847 leden 28. Praha. — **Rieger Huškovi.** „Zpráva Vaše o šťastném zdaru sbírky na průmyslovou školu mne velmi potěšila. Jak z novin viděti ráčíte, jde to i jinde velmi šťastně a je nám kolikrát divno, jak znamenité příspěvky některá dosti nepatrná místa zasílají.“ Koncipování žádosti o povolení zřízení průmyslové školy bylo svěřeno III. sekci Průmyslové jednoty. „To [volba nového výboru III. sekce] se již stalo, jak o tom beztoho již z českých novin věděti ráčíte, a starý výbor, při kterémž i moje maličkost byla, byl ačkoli s dosti tuhým odporem znovu zvolen. My pak výborové sešli jsme se předevěřem, zvolili jsme p. inženýra Schnircha jako prvé za přednostu. Na můj návrh a žádost, aby byl p. Trojan, přítel můj, zvolen za sekretáře, protože já nyní, jsa právě svým studováním zaneprázdněn, potřebné tu práce a koncipování dvou žádostí e. t. c. na sebe vzítí nemohu, zvolili pánové spoluvýborové pana Trojana za sekretáře — kterémuž i hned akta dosti obšírná stran této školy téhož večera svěřeny byly, s čímž je také spojena žádost, kteráž se dle ustanovení měsíční schůzky zadati má, aby totiž vláda v Praze jednu hlavní školu zřídila. Náš výbor posud neměl schůzku a bude ji bezpochyby míti až na druhý týden, kdežto pak se hlavní zásady, na kteréž se žádost ke dvoru opřítí musí, projednávati budou; koncept přejme pak bezpochyby Trojan. My nemáme posavád žádné pochybnosti, že bychom povolení k té škole nedostali, poněvadž vláda již několik podobných od privátů založených škol povolila a tudy i tuto dobrým způsobem a bez veliké urážky naší národnosti odepřítí nemůže . . . Ostatně bych žádal, abyste nám ráčili zaslat listu příspěvků, abychom ji v Novinách otisknouti dáti mohli. Jedná se nám tu o morální oučinek naproti protivníkům školy té a o povzbuzení k podobnému přičinění u těch, kteří by sobě zřízení té školy přáli.“

90.

1847 březen 19. — **Rieger sestře a svakovi.** Má jeti na zimu do Italie k vůli zdraví.

91.

1847 červenec 18. a 31. — **Rieger matce.** O rodinných a finančních věcech.

92.

1847 říjen 17. — **Rieger Huškovi.** Chystá se na cestu do Italie. Zve Huška, aby přijel do Prahy se s ním rozloučiti; „však chodí nyní parovoz třikráte za den.“

93.

1847 říjen 23. Semily. — **Rieger sestře.** Ve čtvrtek odjede do Vídně. Bankér Lämmel mu dal kreditní psaní na 1000 zl. stí.

94.

1847 listopad 6. a 15. Pešť. — **Rieger matce.** O cestě do Prešpurku a do Pešti. O vítání dvora v Prešpurku.

95.

[1847 listopad druhá polovice] Bělehrad. — **Rieger matce.** Setkal se s Drem Meinertem. Byl představen všem ministrům, pašovi, knížeti a kněžně.

96.

1847 prosinec 9. Záhřeb. — **Rieger matce** [?]. Líčí cestu z Bělehradu. V Záhřebu navštívil všechny známé spisovatele, také hr. Dražkoviče. Pojede dále do Rjegy a přes Istrii do Terstu a tam odtud do Benátek. [List jest neúplný.]

97.

1847 prosinec 24. Terst. — **Rieger matce** [?]. V Záhřebu byl u Dra Demetra, prof. Mažuraniče. Dva dny před Riegrovým odjezdem ze Záhřeba vrátil se Gay z Prešpurku. Velebí silnici do Rjegy z Karlovců „Marii-Luisinu“.

98.

1848 leden 29. Florencie. — **Rieger matce.** Chválí umělecké sbírky.

99.

1848 únor 13. Neapol. — **Rieger matce.** O Vesuvu, zasypaném Pompeji a Herkulanu, o vykopávkách.

100.

1848 únor 18.—21. Neapol. — **Rieger Dru V. Staňkovi.** „Velevážený pane doktore! Doufám, že Jste moje psaní, kteréž jsem (časoslovo vynechávám) v Římě před samým odchodem svým do Neapole, řádně obdržel. Psal jsem na ručest, abych dlouho odpověď dlužen nezůstal, abych Wsti i ostatním svým přátelům jak o sobě, tak též o událostech v Římě kratičkou zprávu podal. Od té chvíle poslal jsem odtud list tištěný, obsahující novou konstituci neapolskou, kterýž list jsem hned v den publikace t. j. 11. února

koupil a 12. ráno co příspěvek pro české noviny na poštu donesl, připsav k tomu na kraji, co bylo možná dle času a místa o slavnosti, kteráž se následkem této konstituce slavila. Neměl jsem času více psátí a nechtěl jsem zbytečně papíru přikládati, protože zde listy počítají dle váhy kalkulující a pošta je zde nesmyslně drahá. (Já musel v Římě platit za 3 psaní asi 2¹/₂ skuda, to bylo asi 5 fl. stř. Je to věru k neuvěření!) Slíbil jsem Havlíčkovi v tomto svém listě, že budu v listě svém k Vám obšírněji psátí o zdejších událostech a že bude s Vaším přivolením z toho moci použití, co se mu pro noviny hodí. Byl bych psal již dříve, ale po několika dnech deštivých přišlo nám jasné počasí a já podniknul s některými známými malou cestu na ostrov Capri a t. d., z kteréž jsem se teprva včera před půlnocí vrátil, čímž psaní moje odročeno bylo. Bylo to pravé štěstí, že jsem vyšel, neboť jsem užil nejkrásnějšího počasí k vidění tak překrásných krajin, jako je okolí Sorrentské, ostrov Capri a konečně Vesuv. Po nějaký čas před udělením konstituce panovaly v Neapoli jakési nepokoje, zprávy o vzbouření se Sicilie a vítězstvích povstalců podněcovaly žádost po opravách v stavu politickém, o jichžto zavedení v jiných krajinách italských neustále ústní i písemné zprávy navzdor nesmírně přísným zákonům censurním přicházely, a chuť k dobývání jich podobným způsobem dle prostého pravidla: si hic si ille neustále vzrůstala. Nespokojnost a žádost o konstituci zvláště u měšťanstva, úřednictva, advokátů, vůbec těch, kteří se k tak řečeným vznešenějším nebo vzdělanějším stavům počítají, projevovala se rozličným způsobem. Schůzky sem a tam držány, zpívaly se písně revoluční, pamflety rozšiřovány, konečně jakás deputace ze šlechty a měšťanstva nedbajíc na odpor Švýcarů a gardy vrazila do paláce královského. Žádali konstituci. Král se z počátku vzpouzel. V celém městě nastala nespokojenost nevýslovná. Bylo jakési ticho úporné jako před velikou bouří. Z jedné strany byla buržoasie popuzena a zdála se chystati k rozhodnému kroku, z druhé strany byly se otázky reformační též staly předmětem filosofie proletariů neapolských, pověstných po celém světě pod jménem lazzaroni. Tito postavili se na stranu královu, jak se praví popouzení jsouce agenty nade všecko nenáviděného de Caretto. Slyšíce, že se všichni signori (tu se rozumí všichni, kteří něco mají, naproti těm asi 40.000, kteříž zhola ničeho nemají) chystají k revoluci, chtějí krále přinutiti, aby dal konstituci, těšili se, že když se krále přidrží, všechny signory dle chuti plundrovati moci budou. Byla tu nejistota i strach obecnstva, ve zjevný plamen vypuknouti hrozící, odbojnost a zuřivost z jedné, loupeživost z druhé strany. V tom stavu držela buržoasie krámy svoje zavřené, takže Neapole přesmutný obraz poskytovala. Konečně pohnul se král a dne 29. ledna oznámil malou proklamaci, že dá národu konstituci, jejížto hlavní základy t. j. zřízení dvou komor, pairů a deputovaných (jako ve Francouzích) pak svoboda tisku v tomto ohlášení vysloveny byly. Zároveň bylo slíbeno, že plán nové ústavy bude vypracován a ohlášen do desíti dnů. V tomto

čase, dne 5. února, přijel jsem do Neapole. Musím ještě podotknouti, že lazzaronové co opponenté nové konstituce v čas porodu jejího protirevoluci zosnovali, ale nemajíce vůdců inteligentních ani vedoucí ideje, kromě žádosti po loupeži, nic více nevyvedli než kraval uliční, kterýž ale dílem mocí vojenskou, hlavně pak gardou městskou, k nížto se všichni mající a vzdělanější připojili, takže v několika dnech v pravou gardu národní se přetvořila, snadno potlačen byl.

N. B. Zdejší národní garda jmenuje se guardia nazionale a podržela posud uniformu dosavadní městské gardy (zelené kabáty s oranžovými epaulety a čákem), kdežto nově povstala guardia civica v jiných zemích Italie s nepatrnými rozdíly všude stejnou, v Římě vynalezenou uniformu má, jejížto celek připomíná silně novou uniformaci pruskou, neboť má za hlavní známku helm (mit der Spitze nach oben) a Waffenrok hnědý s červenými výložky; zvláštní je to, že na způsob Francouzů z Afriky přijali kapuce uvnitř červeně vyložené, jež se včas deště přes helm převléknou.

Čas mého příchodu byl čas očekávání pro celé obecnstvo. Bylo velmi živo a lidé, kteří zde od let žijí, praví, že od několika dní Neapole ani k poznání není. Žurnalistika, kteráž do té chvíle o ničem ani ceknouti nesměla, uchopila se najednou všech otázek důležitějších neb aspoň zajímavějších, neboť se již od proklamace královny přálo tisku svobodné pohybování. Do několika dní povstalo několik nových žurnálů, též mnoho novin v jednotlivých listech jako někdy u nás v Čechách, zvláště o událostech v Sicilii, v Římě, v Sardinii se prodávalo. K tomu přišlo plno brožurek a listů jednotlivých ve formě dialogické, ve verších i v prose o svobodě Italie, o spojení všech Italiánů, o konstituci jednající. Zvláště jeden list, kterýž obsahoval formální návrh, jak by nová konstituce, jižto král slíbil, vypadati měla, silně se četl a prodával. Povstala nová industrie, zvláště v hlavní ulici Toledo plno dílem ambulantských, dílem stojících krámů se všemi novorozeňátky osvobozeného tisku. Též jednotlivé listy všech žurnálů siciliánských a proklamace hlav povstání siciliánského, zvláště hraběte Settimo, se zhusta viděly. Tím nabyli mnozí lazzaronové nové výživy, ale velká masa jich se tím ovšem neuspokojila a jako signori v kofírnách, tak oni na molo a na piazze mercato (kde Massanello svoje povstání započal) a jinde v hromádkách stojíce o politice debatovali. Nezřídka projevili svoje royalistické smýšlení, zvláště okřikováním, vysyčením, ano zprvu i insultováním lidí, zvláště těch, kteří trojbarevné kokardy nosili. Když jsme se vraceli z Bajae a Cap Misenum, kamž jsme byli za překrásného dne společně vyjeli, dohonili jsme na cestě k Neapoli celou hromadu lidí sprostého stavu, marinářů, rybáků a t. d. Jeden z nich, statečný muž s tváří výraznou se silnými vousy, kráčel v předu zpívaje ke kytarě jakousi píseň, národní či politickou nevím, přetřhovanou výkřiky společníků svých politického směru, a druhý nesl jakýsi praporec na tyčce barvy červené a bílé (barvy

královny). Náš Cicero, jenž seděl na kozlíku, začal jej škádliti, zeptav se ho, zdali to nesou „bandiera tricolore“. „Siamo amici del nostro re!“ odpověděl na to zpěvák mrzutě doloživ: „Noi voliamo la libertà del nostro re“; na to se postavil vedle nás jaksi vzdorovitě, vzkřiknuv: „Eviva Ferdinando II.“ tak zuřivě a v takový způsob, jako by nás k opakování toho vyzývali neb přinutiti chtěl. My zvolali: „eviva il re“ a jeli jsme spokojeně dále.

Tento čas mezi slíbením a skutečným udělením konstituce byl velmi důležitým z ohledu smýšlení sprostého lidu, neboť se v něm způsobila poznenáhla přeměna, na kteréž jediné se zakládá naděje, že tento veliký převrat v řízení zemském celého království beze zjevného a snad krvavého setkání dvou stavů, majícího a nemajícího, mine. Vyskytnul se člověk, jemuž se zde nemalá zásluha přičísti musí. Celá Neapole zná jej pod jménem Don Michele, a můžete se mnohých Neapolitánů zeptati, jak se jmenuje, než některého najdete, který by znal skutečně jeho jméno anebo dokonce stav. Rodinné jeho jméno je Viscusi; on je úředníkem při ústavu pro sirotky ženské. Není ani neobyčejné genie, ba ani v tom, čím vlastně důležitosti nabyt, v řečnictví, úkaz nevidaným jakýmsi světlem oslepující. Jestli člověk bodré mysli, bystrého ducha, při tom ne bez vtípu a známostí lidí, zvláště sprostého stavu. Tento muž, dle postavení svého zde ovšem již k vyšším stavům přínaležící, má tu velikou zásluhu, že přirozenou vši buržoasii ostýchavost před důvěrným zacházením s chátrou přemohl, že se v obcování s nimi takřka sbratřil a ve způsob jich smýšlení ponořil, aby myslmi jich hýbati mohl. Hned po slíbení konstituce začal své veřejné praedikace, zvláště na místech, kde sprostý lid, marináři, fachini, lazzaroni etc etc. pod širým nebem své schůzky a siestu drží. Zde začal k lidu sprostému užitečnost i důležitost konstituce a celý její význam vykládati a nedůvodnost jeho zášti proti signorům dokazovati. On mluví prostě, nelíčeně, jasně popadne každou věc z té stránky, kde ji sprostý lid nejspíše pochopí, neopomíná časem i jeho vášní užití, šetří vždy jeho ovšem veliké pověrečnosti, odvolává se obyčejně k potřebě jeho kapsy a žaludku. Vzlet jeho řeči vystoupí zřídka kdy nad jakýsi způsob konversace s lidem, aniž v ní kde zvláštních půvabů a okras pozorovati, jediné, že časem ožíví jadrnou nějakou frazí, trefným snadno přístupným příkladem ze života lidu, pořekadlem, příslovím nebo pravidlem z úst jeho vyňatým. K tomu užívá vždy i ve formách řeči lidu samého t. j. prostého nářečí neapolitánského, jemuž mimo ně a pána Boha ztěží který Italíán porozumí. Tak na př., aby si získal pozornost a lásku posluchačstva svého, oznámil s počátku řeči své, že se utvořila mezi signory společnost, kteráž sbírá mezi všim majícím obyvatelstvem peníze, že každý dává, co jen může, aby se z této sbírky ubohému nemajícímu lidu pomohlo. Na to přikročí k vypisování stavu obyvatelstva, ukazuje na velikou nouzi, kteráž prý za posledních dob k neslýchané ukrutnosti vystoupila, odvolává se při tom k vlastní

každého posluchače trpké zkušenosti: vy sami znáte nejlépe bídu svou, práznost kapes svých i žaludku svého. Zdaliž jste kdy trpěli více a zdaliž nouze vaše za posledních dob neustále nevzrůstala? Tak to nemůže na věky zůstat, musí se státi nějaká veliká proměna, aby se této nouzi pomohlo a každý obyvatel všim potřebným opatřen býti mohl, a tato proměna je nová konstituce. Dále ukazuje, jak mnoho se prvé daní platilo, jak se i nové nejchudším marinářům etc. ukládaly, že pro nedostatek dohlídky a pořádku jen někteří lidé z toho bohatli, kdežto jste vy ubozí vždy jen nouzi trpěti musili. Tomu všemu že bude pomoheno, že se obmezí přílišné vydání, že nikdo nespravedlivým způsobem z mozolů lidu nebude moci bohatnouti, že se najdou prostředkové, aby každý člověk snadně výživy naleznouti mohl atd. atd. Pak ukazoval na jiné země, jak se neustále zmahají, jak mnoho peněz mají Inglesi a Francesi a t. d. Dále vyvrací všechny předsudky a námitky sprostého lidu proti konstituci. Dobře povědom zvláštní lidu neapolského úcty ke všemu co s náboženstvím katolickým v nějakém spojení stojí a jich neobmezené důvěře ke kněžím a zvláště mnichům, z nichž je mnozí tajně proti konstituci popuzovali, obávající se proměn řádům a duchodům svým nepřiznivých, aneb domýšlejíce se snad i z části, že by ze svobody tisku s konstitucí spojenou škoda nějaká pro náboženství vyplynouti mohla, vykládal D. Michele dále, že se zde ničehož proti náboženství neobmýšlí, že sv. víra katolická v konstituci vymíněna a potvrzena bude, dokládaje, že všechny tyto změny a opravy se dějí v duchu a dle žádosti sv. otce samého, tohoto z vůle boží náměstka Kristova na zemi a hlavy sv. víry jeho, kterýž sám podobné opravy v zemi své zavedl. A chcete vy tohoto z chyb kárati, anebo jiného papeže žádaté? Na tuto otázku, jež se dotýká tak krutě hluboké jich citlivosti náboženské a úcty k stolici římské, nemohou oni ovšem jinak odpověděti než sterým ne! ne! Teď je pravé okamžení! Tu zvolá Don Michele: „Eviva il santissimo padre Pio nonò!“ Tisíce hlasů opakuje výkřik ten ohromným Eviva! jakož i v patách za ním následující druhý: „Eviva la reforma e la costituzione!“ Tím a podobným způsobem umí D. Michele předsudky lidu proti konstituci zvrátiti. Mimo to je sprostý Neapolitán dobrosrdečný, dobrým slovům vždy přístupný člověk, a k tomu má pro něho účastenství ve veselosti veřejné a společném pokřikování neodolatelného půvabu. Uslyšev Italíán společníky své volati „Eviva la costituzione!“ bude mu těžko podobný výkřik v sobě udusiti, byť by i velkým přítelem konstituce nebyl, a tak se poznenáhla s novou myšlenkou spřátelí. Není zde místa vypisovati důvody a strategemata tohoto nového tribuna lidu, jen to nemohu mlčením pominouti, kterak se o lotterii vyjádřil. Nemůžete si pomysleti, jakou vášnivou lásku k lotterii má vlaský lid vůbec a zdejší zvlášť. Byla se roztrousila pověst, že zároveň s konstitucí také jistý způsob lotterie, u zdejšího sprostého lidu velmi oblíbený, přestati má, a poznav, kterak se myslí lidu proto

proti konstituci bouří, nemohl o tom pomlčet, ale spěchal, aby tuto pověst porazil: „Nebojte se milí přátelé, z ohledu zrušení lotterie není v konstituci nic obsaženo. Lotterie zůstane; nepřestaneť ona ani budoucně vás šiditi a o těžce vydělané peníze připravovati. A ježto v konstituci je obsažena svoboda, bude i dále každému svobodno peníze své i nerozumným způsobem vyhazovati. Eviva la costituzione! Eviva!!! Řeči Don Michelovy nabývaly vždy více posluchačů, již napřed se oznamovalo v novinách, na kterém largo D. Michele řečniti bude, a zajisté sešlo se vždy náramné množství lidu, kteréž jej vždy hřmotným Eviva! přivítalo. Tak se mu za ten krátký čas podařilo mysli lidu sprostého, byť i ne zouplna, aspoň z velké části pro konstituci získati a snad ostrému, ne-li krvavému srazu mezi signory a lazzarony předejiti, veliké náklonnosti mezi lidem a co hlava tak mocné strany i politické důležitosti sobě získati.

Tak se připravovala Neapole k oznámení nové charty (listiny) konstituční čtením, pojednáváním otázek politických, veřejným řečením atd. Lhůta desítidenní již se klonila ke konci a posud se neslyšelo, kdy vlastně konstituce oznámena bude. Hledaly se příčiny rozličné. Hlavní a ovšem podstatná byla ta, že zvláštní deputace do Sicilie poslána, aby se povstalcům tamnějším tato nová konstituce nabídla, a že se musí ohlášením počekati, pokud se tato nevrátí, aby se pak jedním dnem zavedení nové a stejné ústavy v celém království obou Sicilií slaviti mohlo. Konečně se již vypravovalo, že se deputace vrátila bez pořízené, a o publikaci se posud nic jistého nevědělo. Již se mluvilo sem tam, že se musí státi zas nějaká demonstrace, aby král s oznámením ústavy déle neodkládal. Konečně dne 11. února v čas polední byly na rozích přilepeny plakáty, obsahující zákon základní nové konstituce v celém objemu. Právě jsem se byl vrátil z malého výjezdu na Campo Santo, a hle již u všech rohů stály houfy lidu čtoucích s dychtivostí toto oznámení. Bylo to tlačení, že nebylo lze k rohu proniknouti. Šli jsme přes krásný plac před královským zámekem, sem a tam stály hromádky lidí politisujících, asi 100 kroků od placu vešli jsme do krámu nějaké drobnůstky kupovati. Sotva že minulo několik minut, slyšeli jsme hrozný pokřik i vyběhli jsme, a hle, na náměstí stálo již veliké množství lidu volajícího: „Eviva il re! Eviva la costituzione!“ Množství lidu neustále vzrůstalo, od strady Toledo jako proudy se to přilívalo. Jásání a volání neustále se rozmáhalo, až konečně král na balkon vystoupil a lidu se ukázal. Tu byl teprva křik, až to nebesa proráželo. Tu byl počátek slavnosti, kteráž od té chvíle po celý den takořka nepřestala. Král musel opět a opět na balkon, jeho živý, silně markýrovaný a často opakovaný posunek, kterýmž na jevo dával, že konstituci od srdce a rád udělil, byl vždy hromným „Eviva Ferdinando II.“ od lidu uvítán. Královna a princové a celá rodina museli se na balkoně ukázati a jásání i volání lidu nedalo jim takořka s balkonu odejiti, neboť proudění lidu přichá-

zejícího a z části odcházejícího trvalo neustále a tudy i žádost po vidění krále a Eviva. Zvláštní intermezzo bylo i to, když oddělení národní gardy před palác přišlo. „Eviva la guardia nazionale, la costituzione“ bez konce; když je král pokynutím přivítal, nové jásání. Enthusiasmus šel tak daleko, že gentlemanové klobouky své do povětří vyhazovali, nedbajíce na to, že na půdu od ranního deště velmi blátivou padaly. Ženské vlály svými šátky, mužští přivazovali šátky své na hole, takto krále pozdravující. Konečně zjevil se u velikém hluku a jásání lidstva dlouhý vůz, na němž plno lidí stálo s popsányými tabulemi a uprostřed muž s korouhví vlající, na níž stálo: „Eviva il re e la costituzione!“ Lidé okolo něho na voze byli z lidu sprostého ze všech 12 částí města. Každý držel jednu tabuli, na níž napsáno bylo jméno jeho části spolu s nějakým pochvalným, lidem této části připsaným (coraggiosi, istruiti etc.). Tak projel Don Michele jako triumfátor nějaký pod okny královskými maje na hlavě čepici hnědou zdejších marinářů, skloniv několikrát korouhev svou před pozdravujícím králem. Když byl odejel se svým průvodem, projíždět hlavní ulice města, kdežto všude slovem a zjevením svým enthusiasmus sbudil, vyjel konečně král s princem z paláců. Já stál právě na blízku a byl tudy svědkem nesmírného nadšení lidu. Všecko se hrnulo ke králi a každý hleděl nad druhého hlasitějším voláním Eviva oddanost a lásku svou osvědčiti, každý se tlačil k vozu, jedni králi ruku podávající, druzí šaty jeho líbající, třetí šťastni, pakli se jen oděvu jeho dotknouti mohli. Byl ubohý takořka udušen a utlačen samou láskou a vozu jeho nebylo ani lze z lidu se vydrati. Konečně učinila národní garda jakýsi průchod a odtud vyjel král po celém městě, všude provázen hustým rojem lidu plesajícím, pokřikujícím v pravém triumfu. Mezi tím vešli jsme do káfirny Evropy, kdežto je místo pro schůzky mnohých čelnějších podporovatelů konstituce, podobně asi jako ve Florencii Caffè Ferruccio a v Římě Caffè Ruspoli (Nuovo) a Caffè delle Arti. Zde byl šum náramný, kam se naděje nic jiného než hovor o konstituci přetrhovaný Evivami. Mnozí eleganté rozsvěcovali zde právě své svíce a pochodně k započetí své jízdy v Corso. Nebylo nám ani přáno s pokojem poobědvati, nebo sotva že jsme byli jak se sluší a patří maccaronami al sugo započali, dal se venku před okny slyšeti náramný povyk a náramné množství pochodní osvítilo largo mezi naší káfirnou a zámekem královským, kterýž leží zrovna naproti. Byl to Don Michele s celým svým průvodem na svém voze (o němž jsem svrchu promluvil), kterýž byl nyní množstvím pochodní podoben ohnivému vozu Eliášovu. On stál uprostřed a začal řeč ke shromážděnému obecnstvu, o štěstí nové konstituce, o jednotě a bratrství mezi všemi stavy, kterak všechny quartiry města (12), jichžto reprezentanté zde společně s ním udělení její slaví, nyní již blahodějnost této změny poznávají a t. d. a t. d. Ukončil s „Eviva il re e la costituzione“. Pak pozdravy jednotlivých quartýrů neapolských, Italia, konečně „Eviva il basso popolo“. Že tyto výkřiky a po-

zdravy jeho hlučného ohlasu nalezly, rozumí se. Jel dále a na jiném místě čas po čas se podobnou řečí zastaveníčko učinil. Odešedše z kaffirny, potkali jsme v strada Toledo vítězoslavný průvod králův, kterýž se z projíždky po městě do svého paláce vracel. Nelze mi všechno, co jsem viděl, malovati; barvy moje budou vždycky bledší skutečnosti. Pomyslete si ten ohnivý, vždy k radosti a slavnostem nakloněný lid neapolský, jakž musí plesati, když se z něho najednou sejme jarmo nepořádné, úkupné, svévolné, tyranické, všemu svobodnějšímu pohybu a pokroku protivně vlády, jakáž neapolská až posud skutečně byla, a když se mu rázem udělí všechna svoboda řeči i psaní, všechna u jiných civilisovaných národů zavedená práva, jichž on dosud zbaven byl a jichžto nedostatek on tím bolestněji cítiti musel, protože jej vždy ještě národní hrdost svůj národ italiánský za nejslavnější a nad jiné schopnější a vzdělanější pokládati učí! Pak Vám obraznost Vaše, přinesši jiné, chladnější národy v podobné postavení v porovnání s tímto národem, nějaký obraz této slavnosti podá.

Celá strada Toledo, jakož i celé město vůbec planulo v ohni, neboť ve všech oknech hořely svíce, pochodně a lampy. Dvě nepřetržené, na čtvrt hodiny dlouhé řady vozů s korouhvičkami učiněnými na spěch ze šátků spojených a na tyčky přivázaných a s pochodněmi projíždělo se krásnou touto ulicí. Na všech balkonech, a zde je každé okno balkon, stáli lidé, zvláště ženské, pozdravující okolo jdoucí i pokřikující vláním šátků a opětováním jejich eviva. Vozy, pomíjící se v ulici (neboť jedna řada jela dolů, druhá nahoru) pozdravovali se též podobně a lid s pochodněmi procházející a běhající mezi vozy nahoru dolů pozdravoval se vespolek a s lidmi ve vozech jedoucími. Byla to skutečně nevídaná vzájemnost a bratření se všech stavů, takže se všechen rozdíl mezi nimi zmizelým býti zdál. Principi i lazzaroni všickni byli nadšeni stejnou radostí, tváře jich zářily se záchvatem ducha i světlem pochodní a oči planuly světiem takorba jen u šilenců obyčejným, všechny oudy hrály, jeden křičel na druhého, jeden snažil se nad druhého hlasitěji vroucnost vlastenectví a svobodomilství svého dokázati. Dámy i muži, knížata a žebráci, známí i neznámí, se pozdravovali vespolek. Vzájemně podávali si ruce, ano často na setkání se objímali i líbali muži neznámí. Mne samého to opět a opět potkalo, že mužové, přišedše mi v ústrety, když jsme byli svoje Eviva vyměnili, objímali a líbali mne počali, takže jsem se konečně, nejsa velkým přítelem takových familiárností s lidmi cizími, vždy takovým nadšencům, anebo kde jsem takové vzájemné líbání viděl, vždy raději na několik kroků vyhnul. Najal jsem si společně s dvěma Rusy, jedním plukovníkem a jedním doktorem, fiakra a vtělivše se do řady vozů projížděli jsme se nahoru. Bez pochodně nebylo lze ani zůstat, neboť každé okamžení některý lazzaron nějakou na prodej podával. Náš plukovník byl si koupil v Miláně krásný šátek s vlaskými barvami i přivázel jsem jej na svůj deštník, a postavil jsem se uprostřed

vozu, pomáhaje čas po čase, abych z jiných nebyl, Eviva volati. Pozdravovali jsme vozy okolo jedoucí i trupy lidu s praporci obyčejnými hesly a já vláním své trojbarevné, kteráž toho večera skutečně sensaci působila, neboť bylo toho dne ještě málo trojbarevných, neboť větším dílem jen bílou korouhev neapolskou aneb bíle-červené barvy bylo viděti. Tříbarevné (bíle-červeně-zelené) barvy, kteréž byly příčinou rozmlísky mezi signory a lazzarony, nosili na ten čas obyčejně jen radikální Italiáni. Mnozí z nich povšimli si našich barev a pozdravili nás tím hlučnějším „Eviva! Eviva la tricolore! L'unione d'Italia! La liga italiana! Indipendenza italiana!“ časem i „Morte ai Tedeschi!“ a „A basso gli Austriaci!“ Dámy s balkonů pozdravovaly nás vláním šátků a Eviva. Na jednom balkoně v prvním poschodí stál jeden kněz s širokým kloboukem, jak to zde všichni kněží nosí. Nevím jak, poznal, že jsme forestieri. Křičel na nás „Eviva gli Italiani!“ Já na to: „Eviva la Italia unita! Eviva!“ Já dále: „Eviva il santissimo padre Pio nono! Eviva!“ Těšilo jej to tak velice, že ruce nade mnou rozestřel jako k obejmutí a tak velice se sehnul, že bylo strachu, aby dolů nespadl, volaje: „Che bravo forestiere! Eviva!“ Dámy, kteréž byly s ním na balkoně, opakovaly mi jeho Eviva a pozdravovaly svými šátků. Tak to šlo dále při neustálém měnění scény nahoru dolů. Konečně udělali jsme ještě procházku pěšky, načež jsme se domů ubírali unaveni jsouce, kdežto Italiáni ještě do půl noci neustále jezdili, chodíce pokřikovali, ačkoli již někteří pro chrapot ani tonu z hrdla dobytí nemohli a jen křečovitým namáháním toho dovedli.

Druhý den sobota byl zase den slavností, po celý den lidé chodili a v kupách stojíce rozmlouvali, debatovali a se veselili. S večerem počala zase iluminace města a v stradě Toledo corso. Hlavní pak slavnost toho dne byla v divadle S. Carlo, kteréž je, vyjma snad jedinou Scalu v Miláně, největší na světě. Šestero poschodí loží, vše zlatem ozdobeno, pateronásobné osvětlení, největší galla mužů i dám, všechna noblesa neapolská pohromadě, bylo to překrásné podívání, jemuž podobného jsem jistě ještě neměl. Zvláště to okamžení, když král s rodinou a dvorem do své lože vstoupil, bylo přeslavné. Všecky dámy v nejelegantnější dvorní toilettě, vstavše, s loží se vyhnuly a vlály šátky svými, až se v ohromném sále vítr zvedl, jehož váním světla mocných svící sem tam kloniti se počaly; k tomu to Eviva! z tisícerych hrdel, bylo to vskutku krásné, slavné okamžení. Po mnohonásobném opakování Eviva pro krále a konstituci přišly Evivy pro královnu a prince, celou rodinu, Italia, Indipendenza italiana, Pio IX., Gioberti a t. d., takže toto volání as 1/2 čtvrt hodiny trvati mohlo. Dávala se opera Atilia od Verdiho a balet Olema od Briola, v meziaktech se opakovalo Eviva; nejmocněji ale, když král odcházel, kdežto tak dlouho trvalo, že se král ještě z chodby vrátil a ještě jednou ukázal i poděkoval. Zajímavou příhodu měl jsem toho večera; na sedadlo vedle mne, co nejbližší můj soused, přišel seděti Don Michele. Já znal

osobnost jeho dobře z jeho řeči uličních a neopominul jsem tak šťastné příležitosti seznámiti se s mužem tak znamenitým, kterýž z počátku, ne bez nebezpečnosti života a beze všeho ohledu zjištěného zuřivý lid o konstituci poučiti se snažil. Dal jsem se s ním do řeči, vyptává se ho na to, ono, o čemž jsem u něho poučení nabýti mohl. Pokládal mne z počátku za Francouze, zvláště když jsem novou konstituci jich s francouzskou porovnávati počal, až jsem mu svou slovansko-českou národnost trochu vysvětlil. Vypravoval mi o svém působení na lid a jak jim to vykládá, pak též ledacos o povstání konstituce, o králi a t. d. Nekonečně Eviva snažil se přerhnutí svým napomínajícím „basta“. Později rozprostranil se náš hovor, jelikož se v něj vmísili dva oficiři od národní gardy a jeden, kterýž se zdál být žurnalista nějaký. Po druhém oddělení poodešel D. Michele, a když se byl vrátil, byli jej někteří v ložích pozorovali. Jméno jeho vůbec známé šlo z úst do úst a ze všech stran se sedadel i z loží obracely se všechny hlavy k němu, takže raději odešel.

Že v neděli nebylo méně slavení než ve všední dni předěšlé, můžete si snadno pomyslíti. Bylo-li na ulicích v sobotu trochu méně života než v pátek, bylo ho zajisté v neděli tím více. Opakovalo se všechno, co jsem byl o pátku popisoval, jen že ještě mnohem slavněji, neboť za jedno byla neděle a pak byli měli lidé více času připravit se k tomu. Všude visely koberce, lampy barevné, věnce zelené a z nejkrásnějších květů (jichž zde, zvláště růží, plno viděti) praporce, korouhve, svíce a t. d. My ovšem zase byli účastni corsa a všeobecného plesu. Don Michele zase dnes jezdil, ale s velikou bílou korouhví, na níž velikými zlatými písmenami „Eviva il re e la Costituzione“ z jedné, i erb neapolitánský z druhé strany, se svými kvartýry. Nosilo i vozilo se plno praporců s rozličnými nápisy, mezi nimiž jedna korouhev ohromné velikosti v národních barvách s dlouhými fábory a nápisem „Eviva la Independenza d'Italia“ se vyznamenávala. Sem a tam, na oknech a v balkonech transparentní nápisy. Tu se hrnula řada lidu sprostého, nesoucích na tyčkách sádrové sochy krále a královny, volající „Eviva il re costituzionale.“ Tam zase nesli velikou lucernu s transparentními nápisy: „Eviva il re costituzionale Ferdinando II.“, pak „E. Pio IX.“, „Omaggio alla guardia nazionale“, „Eviva l'Indipendenza d'Italia“. Pak zase přišla oddělení národní gardy, kteráž kdekoli se objevila, hlasitým viva byla uvítána. Pak zas hromada lidí nesoucích na tyčce sochu Pia IX., okolo níž tolik pochodní hořelo, až ubohá za celý večer zčernala. Hlučné pozdravení bylo vždycky vedle paláce nuntia papežského pro Pia IX., k němuž jsem se srdečně přidal. Hlavní moment dnešní slavnosti byl zpěv přednášený před zámekem královským od mnohočetného sboru obojího. Hudba byla zdařilá, lepší než jiné podobné příležitostní bývaj, melodiosní a slavná. Sbor ten s průvodem hudby stál s nesčíslnými pochodněmi a gardou národní pod balkonem, na němž král i princové všichni s odkrytou hlavou stáli poslouchající. Když se skončil se slovy: „Eviva

Pio IX., Eviva il Re“, upadlo veškeré tisíce a tisícohlavé obecenstvo, kteréž celé veliké náměstí mezi zámekem a kostelem sv. Františka de Paula naplňovalo, do hlasu zborového. Já stál tak, že jsem vše to dobře přehlédnouti mohl. Předě mnou zámek královský, na balkoně celá královská rodina zbožně a pohnutě poslouchající, lahodné zvuky mnoho a krasohlasého hymnového sboru, ten rozčilený, upřímnou radostí zářící a jako pěna tichý lid, jehož nesčíslné hlavy světle planoucí pochodně osvěcovaly, korouhve lidu a národní gardy, za mnou na způsob Pantheonu v Římě postavený chrám s imposantním sloupením, na pravo tiché moře, přístav se stěžněmi tolikerých lodí s majákem, vzadu za chobotem Vesuv se svou září a žhavým proudem lávy, na levo od Corsa doznívající zvuky plesajícího lidu, to vše dohromady činilo dojem velebný, na věky památný.

Pak jsme se šli ještě projíti po městě a zvláště po Corse. Každý musí obdivovati vzorný, ba takofka nepochopitelný pořádek, kterýž se v takovém opojném plesání náramného množství lidu po ulicích sem tam se hrnoucího zachovává. Při všem tom nesmírném jásání, běhání a tlačení, při tom projíždění mnoha set vozů zkrze, předce nikdež o žádném úraze a žádné pětce slyšeti, ačkoli zhola žádné policejní strážce nebylo, leda že malé oddělení národní gardy sem a tam se procházelo. Gendarmerie prve tak nenáviděná, pravá hrůza všeho obyvatelstva, dnes zhola nefunkcionovala, zůstavivši úřad svůj národní gardě, procházela se mezi lidem a pomáhala konstituci Eviva volati. Všecka stará nepřizvěň k ní byla toho dne zapomenuta a všude, kdekoli se zjevili gensd'armové, byli uvítáni „Eviva la Gendarmeria“, děkující vždy pokorným sejmutím klobouku a voláním „Eviva la Costituzione“. Lidé jim podávali ruce na znamení smíření, národní gardisté se s nimi líbali a hoši ti byli tím tak opojeni, že křičeli „Eviva la liberta“ a co kdo chtěl. Zajímavá scéna byla tato. Několik kněží, namnoze mniši, províjeli se proudem lidu. Tu zvolá jeden vedle mne k jednomu kapucínu „Eviva Pio nono!“ Ten na to odpověděl „Eviva la religione“. — Ten to pokládal za oposici proti papeži, že mu stejně neodpověděl, i opakoval zuřivěji svoje „Eviva Pio nono“, načež mnich opět důrazně „Eviva la religione“ odpověděl. Tu se hned shrnula kupa lidí okolo něho, kteří by jako žádající, aby jim přisvědčil, všichni s důrazem „Eviva Pio IX.“ volali, načež mnich [posta]viv se s jiskřícími zraky proti přednímu z nich v jednom proudu velikou [silou], jež se v pravém smýšlení základ míti zdála, vždy k tomu rukou mávaje vo[lal „Eviva] la religione, Eviva l'Italia, Eviva la Costituzione, Eviva Gioberti“. Načež všichni, jsouce přesvědčení o jeho liberálnosti, jej dále jíti nechali. Bylo mi však divno, že [mnich] ten mezi všemi svými výkřiky na něm žádané „Pio IX.“ neopakoval. Když někde [svíce] sňali neb dohořely, hned se musely nové postaviti. Pakli se obyvatelé líknali, hned se shrnula hromada lidí syčících a pískajících. Mezi tím se volalo tak dlouho „lume“, až nějaké světlo přinešeno, načež zas

křičeli „Bravo! Bravo! Eviva la costituzione etc.“ Mnozí běhali věru jako pomínutí, pravý obraz furii se svými pochodněmi, celí již začazení, s lítajícími vlasy sem tam, a před každým vozem se zastavivše, s planoucí tváří a zraky v šíleném a příšerném lesku planoucími, s jakýmsi zuřivým, vyzývavým důrazem řvali celou litanii svých eviva — la liberta, la indipendenza, gli martiri sicialiani, la fratellanza, la unione dei Italiani etc. etc., což odbyvše, hned zas u druhého vozu totéž opakující, vždy k tomu rukou jako v boji nějakém máchající. Při vši té zuřivosti, plesání, při tom skutečném opojení radostí, nestal se předce žádný nepořádek ani ouraz a musí se vyrovnaná slušnost a takt Italiánů v chování a chodění velice chváliti. Dva, kteří způsobem právě popsáním ulice probíhali, mýjeli mne ve svém vzteklém letu, jeden z nich tak neočekávaně a důrazně švihnul svou pochodní, že mi na levé ruce do prstů tak vrazil, až mi kůži s kloubu sedřel, že se mi po tu dobu rána nezahojila. Můj přirozený pud jednal dříve než můj rozum a já mu vrazil pochodeň nazpátek do hlavy, až mu klobouk sletěl. I postavil se a společník jeho, soudě dle tloušky a způsobu nějaký dalamista neb cos podobného, osopil se na mne celým proudem neapolitančiny, jízto jsem já ani za mák nerozuměl. Co dělat? Já zvolal hlasem velikým „Eviva la costituzione, ma guardate la torce!“ (ale dejte pozor na pochodně). Lidé okolo mne dali se do smíchu, křičeli bravo a Eviva a tak jsme se všichni zase v svornosti rozešli.

V pondělí ráno posnídavše chystali jsme se na procházku na ostrov Capri a do rodiště Tassonova do krásného Sorrenta, ležícího v nepřetržené zahradě věčně zelených zlatoovocných pomerančů. Na molo stály hromady lidu, bylať přijela právě loď mající flaggu vlaskou trojbarevnou. Hádalo se, co by to bylo. Všickni se domýšleli, že by byla loď sardinská, brzo se to potvrdilo, neboť byl sardinský vyslanec [dal] oficiální zprávu, že král Karel Albert dal konstituci. Deputace Neapolitánů ze šlechty a advokátů přišla k vyslanci sardinskému gratulovati. Sem a tam na místech veřejných to řečníci provolávali a brzo prodávali již lazzaroni po ulicích otisk nové konstituce sardinské, kteráž prý je ještě svobodnější neapolitánské. K vůli tomu večer ovšem zas nová slavnost a nové osvětlení a Corso. Do slavnosti byla tím přišla rozmanitost jakási. Toho dne se křičelo: „Eviva Carlo Alberto, la spada d'Italia, e gli principi reformatori!“, a poněvadž se byla pověst roznesla, že Karel Albert [boj] s Rakouskem má, ano že již dokonce i bitva svedena, v níž 8000 lidí zabito (italské fantasii je ovšem každá bajka hned pravdou), křičelo se toho dne s tím důrazem „Eviva gli Lombardi, a basso Tedeschi, a basso Austria, morte ai [Tedeschi]! Indipendenza d'Italia!“, kteréžto výkřiky prý toho dne i před domem vyslance [rakous]kého, knížete Schwarzenberka, často opakovali. Následující den přišla zpráva, že arcivévoda Toskánský slíbil zemi své konstituci a pak že prý svatý otec svolal radu církevní k poradě, zdali by udělení dalších svobod národu

římskému a vydání jakéhosi způsobu konstituce nebylo na škodu církvi, jakož i motu proprio, kteréž ty dni vydal. Takové zprávy musely enthusiasmus všeobecný vždy znova a znova roznítiti, a tak se stalo, že tento týden byl takorůzka jediná nepřetržená slavnost. K tomu přišlo ještě i to, že sem bylo přijelo i několik oudů guardie civica z Říma, kteří zde ve svých uniformách chodíce, nemalou sensaci způsobili. V kafírně Evropě, kde se ve vši své slávě skvěli, až mne to rozmrzelo viděti zdejší pány, kterak brzy helm, brzo šavli, brzo zas plášť římských gardistů neustále prohlíželi a obdivovali, tak že se zdálo, že se toho kouzelného podívání věčně věkův nenasytí. Těmto pánům gardistům římským dali zdejší vlastenci hostinu, při níž více údů vysoké šlechty, advokátů, spisovatelů bylo, pak také D. Michele. Řeči držány z obou stran, toasty mnohé vynešeny a t. d. Ke konci hostiny vyskytla se také pověstná kněžna Belgiojoso z Milána, kteráž od několika dní z Říma přišedši, zde strašiti počala. Promluvivši několik slov povzbuzujících, odešla. Jiná hostina byla dána Lombardům, jiná Siciliánům atd.; tak se slavnosti neustále střídají. Don Michele, s nímž jsem se při návratu z Vesuvu v Evropě setkal, vypravoval mi ledacos o těchto posledních slavnostech. Sotva jsme se byli, celí popelem zašpinění a sírovým popelem prosáknuti (neboť jsme byli toho dne na nejvyšším punktu Vesuvu u samého hlavního kráteru při erupci, kteráž právě toho a předešlého dne byla největší za čas mého pobytí v Neapoli, a jakž Neapolitáné sami pravili, vůbec jedna z pěknějších) k malému občerstvení při zdejších po celém světě pověstném mraženém usadili, ejhle tu Don Michele! Já jej pozdravil a on hned jako k starému známému ke mně přistoupil, ruku podáváje, načež se k mému vybidnutí vedle mne usadil a hovor započal, vypravoval, kterak byl u krále a jak mu svou spokojenost vyjádřil s působením jeho ve sprostém lidu. Vypravoval dále, jaký kříž má s tím lidem; pak jsme mluvili ledacos o nové konstituci a o stavu věcí. Jest to muž vskutku zasloužilý, bystrého úsudku a k tomu tak skromný, že se ke mně vyjádřil, že se *tak trochu* snaží poněkud pro neapolitánský lid býti tím, čím Ciceruachio pro římský. Pozval mne, abych přišel na jeho řeč, kterouž zítra na Villa reale ve 2 hodiny s poledne držeti hodlá. Rád bych jej byl ještě jednou uslyšel, ale na neštěstí překazil velký lijavec, kterýž se tohoto dne o polednách přihrnul a od té chvíle již často opakoval, jeho zámyslu. Za to musel ještě dříve mluvit k lidu, než se sám byl nadál. Ráno přicházejíce do kafírny, vidíme na prostranství před zámek veliké množství lidí. Byla to hromada lidí sprostých, jenž se byli skupili, chtěje na vládě výživu, práci požadovati. Byl veliký křik a hluk. Posláno pro D. Michele, aby ten lid upokojil. Přišel a držel řeč, v níž jim ukazoval, jaký to je nerozum, od vlády v tomto okamžení, kde není ještě nic v pořádek uvedeno, takových věcí žádati. „Každá věc vyžaduje svůj čas a až konstituce bude v činnosti, bude o vás všechny postaráno. Do té chvíle mějte strpení a těšte se, že jsme dostali konstituci

a rozejděte se v pokoji. Eviva la Costituzione!“ Mnozí uposlechli jeho hlasu a veliké hejno táhlo za vozem jeho volající „Eviva la Costituzione!“ Předce však nebyla slova jeho všechny přesvědčila, neboť když jsme za chvíli znova veliké množství lidu na place před zámekem královským scházeti se viděli, vyšli jsme a ejhle tu stála hromada proletariů, z nichž jeden držel tabuli asi na 2 lokte dlouhou a loket širokou z papíru na rámec nalepeného, na níž bylo psáno asi v tento smysl: „My chudí lidé děkujeme pánu Bohu, že našeho milého krále k tomu pohnouti ráčil, aby nám dal konstituci, neboť doufáme, že to bude prospěšno i pro nás. Nyní ale jsouce ztištění nesnesitelnou nouzí, žádáme pány, aby se o nás postarali a u J. Msti krále přimluvili, abychom dostali práci a výživu.“ Byl to zvláštní způsob supliky. Mnozí signori domlouvali, aby s tím odešli, neboť stáli právě pod oknem pokoje králova; ale chlap, kterýž tabuli držel tak pevně, až mu dole prsty zkrze papír prolezly, stál jako skála a druzí s ním. Tak to trvalo hodnou chvíli. Řada národní gardy byla se před lazzarony se svou zbraní postavila, aby jim vstup do zámku zabránila. Já odešel na chvíli pro ruského plukovníka, kterýž na blízku na Santa Lucia ostává, ale než jsme se vrátili, bylo množství lazzaronů rozprášeno a tabule zmizela. Silné patrouilly národní gardy chodily sem tam po place a všude po ulicích. Tu jsme potkali dva národní gardisty, muže velmi elegantního oděvu, kteříž nejsouce ještě uniformováni jen plechový šítek na klobouku na znak svého úřadu majíce s mečem z holí, jakýchž zde mnoho užívají, vytaseným jednoho lazzarona, kterýž se silně zdráhal, do vězení odváděli. Na jiném místě viděli jsme malé oddělení gardy podobnou práci zaměstnané. Zajetí byli muži ze sprostého lidu, kteříž tento k pobouření a rušení pokoje a veřejnému násilí popuzovali. Pravilo se mi odpoledne, že jich toho dne 26 zajato. Tím se kvašení zase utišilo, tím více že k polednímu přišel hrozný lijavec, kterýž se od té doby tak často opakoval, že nebylo příležitosti k uličním scénám; a k revolucím je zvláště zde ve Vlaších potřeba krásného počasí, neboť Vlach i sprostý je velmi choulostiv z ohledu svého vzácného těla. Včera četli jsme v novinách, že král ve čtvrtek t. j. 24. února v kostele sv. Františka de Paula naproti zámku u přítomnosti národní gardy, úřadu i vojska přísahu na konstituci skládati bude. Já to již neuhlídám, neboť zítra odjíždím do Říma.“ [Připsáno nahoře na okrajích]: Zítra, v úterek dne 22. února, vyjedu odtud přes Terracinu do Říma, kdežto druhý den t. j. 23. již budu teda před počátkem karnevalu, jehož hlavní slavnosti již 25. začínají. Zde bylo včera již corso masopustní, házely se confetti a večer byla v S. Carlo reduta, ale oboje málo živo.

Račte vyříditi moji poklonu p. Šafaříkovi a p. Palackému. Račte mi psáti, co nového v našem světě národním a v literatuře. Co Matice a Museum. Co se slyší o slavnosti universitní? Co se bude dělat? Zpomeňte si na mne o merendě. Nemějte mi za zlé, že jsem psal tak hanebně; dílem nebylo času, dílem ani hezky psáti neumím. Pak ani již nemám

času to přehlédnouti. Tenkrát mi musí již náš pravopis prominouti, nemám času k opravení, mám ještě více listů psáti. Snad to přece přeslabikujete.“ [List opsala z pozůstalosti Havlíčkovy M. Červinková-Riegrová.]

101.

1848 únor 21. Neapol. — **Rieger matce.** Chtěl jeti na Sicilii, ale jest tam povstání. Výlet na Vesuv. Koupil kopie obrazů Tizianových, Rafaelových, Corregiových.

102.

1848 únor 28. Řím. — **Rieger matce.** O květinovém dnu.

103.

1848 březen 12. Řím. — **Rieger Havlíčkovi.** „Počestný manželi a pater familias! Milý příteli! Nejste více hoden, abych Vám psal, protože mi, ačkoli sem Vás několikrátě o to žádal a žádati dal, nepíšete. Posud ani nevím, zdali ste dostali moje psaní které sem psal před odchodem svým z Neapole. Popsal jsem Vám v něm všechny události které se přihodily za celý čas mého pobytu v Neapoli. Byl to list asi na dvou arších, kteréž jsem adresoval k p. Dru Staňkovi, žádaje ho, aby jej s Vámi sdělil. Nevím, pokud jste ho užítí mohl a zdali již něco z těch žádoucích koncesí naší vlády, o nichž Všeobecné noviny píší, na Vás a Vaši censuru připadlo. Rád bych byl v těchto dějuplných dobách ve vlasti, ale člověk nemůže býti zároveň na dvojím posvícení — (in casu quo osvícení) a protož raději vidím a pozoruji zde a těším se v duchu tím, co najdu nového, až se domů navrátím, neb doufám, ba jsem přesvědčen, že Jste ten čas neprospali a že z druhé strany naše vláda slušným a spravedlivým žádostem Čechů na odpor nebude. V tom leží garancie pokoje a oddanosti národů.

Mezi tím co jsem se v Neapoli účastnil v slavnostech konstitučních, stala se zde v Římě ona pověstná allokuce sv. otce k lidu, kteráž takový dojem na celý národ učinila, že od té chvíle asi po 2 neb 3 neděle dosti ticho bylo. Vy se budete tomu smáti, ale 2—3 neděle ticha je pro ohnivého, živého Italiána, při tom dorážení tolikerých zpráv pro ně předtuležitých, při neobmezené svobodě tisku a osobního jednání (nastoupilé po tolikerém útisku), při tom půvabu, jakýž pro něho mají takové veřejné demonstrace a proklamace, překrutná věc. Ovšem vypravovali lidé, kteří byli svědky tohoto promluvení, že okamžení toho dojem věčně zapomenouti nelze, neboť prý mluvil papež s takovým citem, takovou opravdivostí, takovým důrazem svého jasného, mužného hlasu, že se to ve všech srdcích ozvati muselo. Bylo prý takové hnutí v celém lidstvu pozorovati, že se to popsati nedá; všecko plakalo, plesalo, slovem všecko bylo v nadšení. To se musí Vlachovi přiznati, že je dobrého srdce a schopen všech šlechetnějších citů, zvláště, umí-li kdo k němu rádně promluvit, a sv.

otec je pravý řečník. Constituce byla jenom slíbena a nyní teda hodlalo všecko obyvatelstvo čekati, až se vypracuje a ohlásí. Ale je zde zvláštní klub jakýs v kaffirně delle Arti, kdež se scházejí všichni nejzapálenější reformisté a republikáni, mezi nimiž mnozí amnestovaní a t. d., kteří namnoze nemají nic jiného dělat, než politiku přetřepávat, demonstrace politické dělat a lid k novým a vždy novým žádostem popouzet. Těm lidem se zdá, že čas svůj zmařili, anebo že šli ve svobodě nazpátek, pakliže jen jeden den nějakou demonstraci politickou neučinili. Je to věru peleš lotrovská progresistů šílených, kteří buď nevědí, co chtějí, nebo žádají, co by na ten čas aspoň žádati neměli, a nelze zapřít, že při trvání a působení takového živlu těžké vládnutí. Odtud pochází neustálá změna v ministerium, neboť nikdo se těm lidem nehodí, a pakliže se všecky žurnály a celý hlas obecný spojí u přání toho neb onoho muže za ministra a papež podle žádosti všeobecné učiní, předce to zase dlouho netrvá a zas jiný musí na jeho místo. Tak se spotřebuje jeden po druhém a pomalu nebude koho udělati ministrem, neboť tady není takových lidí nazbyt.

Jest zde ve Vlaších vůbec velmi málo, nepravím vzdělanosti, ale vědomostí. V životě obecném dosadí Vlach nedostatek ten svým neobyčejným taktem, svou schopností a bystrou všímavostí, ale to vše nestačí na místě, kde se bez známostí skutečných, beze studií politicko-hospodářských a t. d. obejítí nelze. Mohl bych více anekdot vypravovati o nevědomosti v politice, geografii a statistice i vlastní své země, jakou jsem nejednou u lidí vyšších stavů a jinak vzdělaných nalezl. Při této všeobecné nevědomosti snadno lidem poněkud vzdělanějším ba často jen sprostým křiklounům velikého působení v obecnství sobě získati, zvláště lahodi-li jich marnosti a slibuje-li nenasytné jich žádosti vždy něco nového a nevidaného. Tu nic neškodí, zdali tomu nerozumí, nač se v nich naděje vzbuzuje, ba naopak, vše, co rouškou jakousi tajnosti a nevidanosti zahaleno, má pro člověka ještě většího půvabu, a lid představuje si v reformě nějakého plivínka [!], který jej beze všeho přičinění obdaří a obohatí. V tom mínění potvrzuje jich poněkud již nynější stav. Svoboda a konstituce přišla Vlachům jako ve snách takoička beze všeho namáhání, a vyjmešli Sicilii, nebylo nikde krveprolití, ba skoro žádných obětí potřeba a předce nyní zakoušejí sladkého ovoce svobody, kteréž nyní tím rozkošněji chutná, čím více za předešlých dob skoro ve všech zemích trpěti museli nemoudrým absolutismem, nevyrovnanou přísností censury, hanebnou spionerií a nesnesitelným obmezením osobní svobody, demoralisací úřadu, nestydatou úkupností soudců a t. d. Neboť pořádek, jakýž zde byl, neměl ovšem v žádné jiné říši, kde absolutní vláda moci své a prostředků alespoň s rozvahou užívá, sobě podobného. Zdaž teda divu, že Vlach, jsa neočekávanou, ve vší historii neslýchanou, takoička božskou štědrostí velikého Pia přehojně obdařen vším, čeho se mu po dvě století nedostávalo, jako ve snu a opojení

nějakém sem tam potáci a citě, kterak mu bylo snadno nabyti tolikerého dobra a tolikerých statků, podle přirozené plemenu lidskému věčně nenasycené žádavosti bez rozvahy sem tam, často ovšem i po ovoci zapovězeném rukou svých vztahuje a v záchvatu svém opřeném o národní hrdost (kteráž je u něho tím větší, čím větší je jeho neznalost historie jiných národů) a tolikeré památky historické, jež cizinci ze všech konců světa obdivovati přicházejí, bohům se rovnati chce a ničeho sobě za nemožné a neomalené žádosti své za nedostižitelné nepokládá. Jiná věc je u Francouzů; ti jsou vychováni v revolucích a převratech politických a po 18 let seděli na houpačce politické, kterouž neopatrnější ze všech opatrných politiků pro jich cvičení zřídil; to je národ, který má svou politickou a revoluční praxi jako žádný jiný, neboť požil pod všelikým způsobem vlády od nejabsolutnější monarchie až do ochlokratie a anarchie, taž že mu nyní lehkou bude to pravé naléztí a ve svých žádostech a reformách pravou míru držeti, aby se nové zřízení zase nepřekotilo. Ale Vlach dostal se na toto moře zmítajících vln politických převratů beze vší pomoci, neboť nemá ani zkušenosti prostého plavce, ani vědomostí theoretických ze školy politické. Nevím, kam se s tím dostanou, možná že Fortuna slepě povede jako posud, možná také, že se zde ve Vlaších dožijem nepořádků podobných jako někdy ve Francii. Je zde posud silna strana retrogradistů, kteří v sobě hryžou svoji nevoli, netroufajíce se pozvednouti hlasu svého proti reformě, kteráž se identifikovala se jménem Pia IX., kterýž se stal Bohem celému národu vlaskému, ba takoička celému světu, a jehož jména všecky strany a odstíny progresistů od nejmoderátnějších až do nejkrajnějších republikánů co hesla nepremožitelného užívají. Ale již nyní budeme na tom místě, kde se tyto strany progresistů, kteréž až posud společně a svorně pokračovaly, rozstoupiti musí. Jedni se zastaví, volajíce non plus ultra, a druzí budou chtítí ještě dále. Zvláště zde v Římě budou chtítí, a to překročití onu mezi, kde jim hierarchie povoliti nebude moci, nebude-li odhodlána celou moc svoji obětovati. Již nyní je to zde pozorovati v úkazech jednotlivých. Odtud zvláště toto zvyklání vlády, kteráž by zhola žádné moci neměla, ano i se samou stolicí papežskou v nepezepečí byla, kdyby jim nebyla nesmírná populárnost sv. otce nerozbornou hradbou. To je jisto, že je zde všude dosti mocná strana republikánská, kteráž působiti nepřestává a kteráž k podpoře záměrů svých velmi uměle jakéhosi terrorismu veřejného mínění užívá. Snadno někoho slovem i písmem za obscurantistu a retrogradistu, za konspiranta proti hlavnímu ode všech zbožňovanému reformatorovi rozhlásiti — a tak jej a politické působení jeho morálně zničití. Tu jen potřeba při některé demonstraci, jakéž zde častěji ulice naplňují, jméno jeho s některým přívěskem provolati, nebo jej do jedné řady postaviti s lidmi všem podezřelými, křikne se mu několikrát a basso, udělá se třeba ještě kočičí muzika a hle na jeho jméne lpí již jakási skvrna. Snad že byl dříve muž populární, požívající

obecné důvěry — nic naplat! Calumniare audaciter, semper aliquid haeret.

Takových lidí, kteří by se smělým čelem takovému terorismu veřejného mínění opřítí mohli, zde skoro není. Svoboda se jim dostala bez boje, není tu nikdo, kdo by lidem mohl připomenouti krev prolitou pro vlast a na důkaz svobodomilství svého ukázati na rány, jež byl v boji za svobodu obdržel. Což divu, že se vynáší za nejlepšího patriotu a pravého svobodomilce ten, kterýž je nejkrajnější a nejomalnější ve svých žádostech. Vlaši jsou marní, blýskání se ve veřejnosti a hraní jakési politické role je pro ně tím lákavější, čím novější je tato věc zde ve Vlaších. Tato marnost, ten strach před nepopulárností a podezřením špatného svobodo- a vlastimilství ovládá mnohé, jinak znamenitě postavené osoby tak, že se od lidu a jeho vůdců a pobadačů mimovolně na čele stavěti a ku předu hnáti dají a každou chvíli na dobrém papeži vždy nových a nových oprav a koncessí vyžadují. Až posud to mělo zhusta svých příčin a dobrých důvodů, nyní to ale již pomalu začne přecházet buď v žádání věcí ve zdejších okolnostech nemožných a s existencí hierarchického, papežského státu se nesrovnávajících, anebo v každém ohledu neslušných a pošetilých. A zdá se, že se mnozí tímto prostředkem ještě daleko hnáti dají; jest to ten samý prostředek, kterýmž Jesuité tak velkých výsledků dobyli, prohlašující každého za špatného katolíka, kdokoli všecko, co oni světu za pravdu předložili, buď si rozum anebo nerozum, za pravý katolicismus přijmouti a je za pravé proroky Kristovy uznati nechtěl. Vímeť, kterak i u nás mnozí ze strachu, aby nebyli jmíni špatnými katolíky, záměry Jesuitů podporovali, a kdo ví, jak daleko by to bylo šlo, kdyby byl [Bůh] neposlal Pia Nona, kterýž stáhnul ruky své se řádu jejich tak, že nyní k úpadku svému se kloní a pravé, moudré křesťanství vrch bere. Abych se ale vrátil k své Italii: Tak stojí věci nyní; je zde neustálý pud a pohánění ku předu a není moci, kteráž by běh ten zastavila, a není síly, která by jej moudře řídit mohla. Povážíme-li k tomu, že heslo: „Spojení celé Italie“ od Italiánů všech barev za neomylný základ přijato a že se vyplnění této jednohlasné žádosti nejsnadněji bez velkých kombinací a komplikací nejpochoptitelněji pro každého prostého člověka na vyhnání všech knížat a provolání úplné republiky, k čemuž nyní ještě i příklad Francie pobádá, zakotvíti dá, nevím, zdali k tomu v tomto neustálém ruchu a ve válce, kteráž se dosti brzo strhnouti straší, nepřijde. Nevím, pomůže-li tu slovo Giobertiho, kterýž poslal Vlachům psaní, aby se s konstitucí spokojili, byť si Francouzi svou republiku měli. Není psaní toto rovno v ceně jiným spisům Giobertiho; jesti to práce trochu mdlá, v nížto se všelijak namáhá Vlachs pro mínění své získati, aniž se při tom sám protimluvům vyhnouti a věc za pravou její rukověť uchopiti dovedl. Již i druhé psaní v patách za prvním přišlo, a nezdá se prvního valnější. Úloha ovšem není snadna tolik sporných interesů spojití aneb aspoň spojitelnost jich jasně dokázati,

a zdá se, že sám Gioberti pod ní poklesne a o svou, nyní nesmírnou popularnost se připraví. Jak pravím, nechci být prorokem, ale zdá se mi, že se dočkáme dosti brzo v Italii podnikání a pokusů k provedení všeobecné vláské republiky. Abych se vrátil zase ke speciálnímu stavu zdejších věcí, jak praveno, učinilo ono promluvení papežovo neobyčejný dojem a celé obecenstvo zdálo se, že si předsevzalo chovati se tiše a čekati pokojně, až se slíbená konstituce vypracuje a oznámí. V žurnálech začalo se debatovati o formě nového zřízení, o počtu komor a oudech, z nichž budou složeny a co vše k tomu patří. P. Ventura, člověk velmi podnikavý, jehož osudů a převratů plná minulost [způsobila] u některých jakousi pochybnost v čistotu povahy jeho a upřímnost smýšlení jeho, postavil se před nějakým časem jako v čelo radikální strany kněžstva a výřečnými kázněmi svými a podporou žurnálů, hlavně ovšem velikou schopností svou a zkušeností dobyl veliké váhy, takže sv. otec jej nejdnou k sobě povolati a s ním se raditi musel, aby žádosti lidu poznal, anebo lépe řečeno, aby žádosti lidu po reformách roztouženého zadost učinil, kterýž lid tohoto P. Venturu za pravého přítele svého a reformy prohlásil a v něj všecku svou naději skládal, že jeho jménem lépe za něho u papeže mluvití bude, než by to byl sám uměl učiniti. Ventura byl z prvních, kteří udělení konstituce v říši papežské za žádoucí, první kněz takořka, kterýž je za možné a potřebné veřejně prohlásiti se osmělil. Náhlé udělení konstituce v Neapoli, Sardinii a Toskáně přispíšilo možnost a skutečnost konstituce i římské, kteráž se zdála s počátku státi ještě v daleké budoucnosti. Motu proprio a následující promluva papežova ubezpečila Římany, že dostanou, čeho se byl před dvěma lety nikdo ani ve snách nadáti nemohl. P. Ventura vydal nyní brožurku, v níž dokazuje, že konstituce říše papežské co hierarchické na jiných základech spočívati musí než v jiných zemích. Za hlavní zákon pokládá to, že komora hoření pouze z kolegium kardinálů, beze všeho přimíšení laiků sestávati může; ačkoli mínění jeho co nejprospěšnější pro existenci říše papežské co papežské a hierarchické pokládám, jakož i pro moc a slávu církve katolické, předce nemohu za pravé a nevývratné důvody jeho uznati, soudě, že by se jinými, platnějšími nahraditi daly. Nejslabší je hlavní důvod jeho, kterýž praví, že by sestavením hoření komory z kněží a laiků nesvornost a nezhojitelné roztržení mezi stavem světským a duchovním založeno bylo, jako by to nemuselo nastati mnohem jistěji, když se založí dvě komory, jedna světská, pokračující, a jedna duchovní, konservativní, anebo, jak se praví o nynějším kardinálstvu, zrovna retrogradní. Právě tím by se oba stavové ještě nejlépe smířili a spojili, kdyby hlasovali v jedné komoře svobodomyšlní kardinálové s progresisty laiky a konservativní aristokraté s retrogradními kardinály. Tak by hlasovali vždy jen liberální s liberálními, konservativní s konservativními, ježto by v plánu patera Ventury vždy dolení komora progresivní proti konservativní a retrogradní hoření, to jest stav světský co nejstrměji proti duchovnímu

postaven byl. Právě to, co pokládá Ventura za největší dokonalost svého systému, pokládám já za největší jeho vadu a slabost. Venturova brošurka četla se silně, ale skoro nikde, vyjma snad kněžstvo, nedošla obliby. Již před vyjitím jejím bylo mínění veřejně rozšířené, že komora hoření bude sestavena z kardinálů a principů římských (kteří by přicházeli ex proprio, ne z titulu volení). Snadno si pomyslíte, že se páni principi zdejší nemálo na to mrzeli, že se o nich myslelo, že by neměli míti v konstituci jiného práva, než volenu býti do dolní komory, jako to má jejich švec nebo krejčí. Obecenstvo zas neslyšelo to rádo, že by se v nové konstituci vláda kněžská, kteráž je zde při vši zde všeobecné úctě k stavu kněžskému a k náboženství v špatné pověsti i u samého lidu, znova jen jiným způsobem upevnila a i budoucně, majíc v rukou dva hlasy, totiž papeže (kterýž nebude věčně Pio IX.) a hoření komoru, proti třetímu hlasu, totiž dolní komoře a tudy všemu pokroku na odpor státi mohla. Žurnály ozvaly se hned naproti Venturovi a mnohé hlasy obracely se k papeži vyslovující naději, že nedá konstituci, kteráž by se lidu nelíbila a za krátký čas zase měniti mohla, ale takovou, která by jeho jméno co dárce na mnohé věky v paměti vděčného národa udržeti mohla. Mnohým prudkým a nedočkavým zdálo se to již příliš dlouho čekati na vypracování a oznámení nové konstituce a aby ukázali za jedno, že s jakoukoli spokojením nebudou a že třeba pospíšiti, chystali novou demonstraci, kteráž by se byla hnedle uskutečnila, když přišla zpráva o revoluci francouzské, kteráž všecky znova rozpálila a jako na koně posadila.

Usnesli se na tom zadati adresy s podpisy obecenstva nescíslnými v tom smyslu, aby se vypracování konstituce, a to v způsobu co možná nejliberálnějším, se stavem nynějším věci srovnalým, pospíšilo. Senat, kterýž popuzovatelům příležitost k nové bouřlivé demonstraci ujmouti a spolu před lidem ukázati chtěl, kterak interesy jeho za času a statečně zastává, zhotovil v čerstvosti adresu, v níž papeže o přispíšení proklamace nové ústavy žádá. Sv. otec odpověděl na to asi v tom smyslu, že se o konstituci pracuje, že ale pro zvláštní okolnosti státu papežského nemůže býti za jednu noc zhotovena, jako se to jinde státi může. Aby se teda upokojili, že za několik dní nové zřízení bude prohlášeno. Všecky tyto věci byly ovšem tištěny a publikovány a tudy lidem, kteří z demonstrací politických jakési řemeslo dělají, krásná příležitost odňata znova s trikolorovou korouhví na Quirinál táhnouti a o vydání konstituce křičeti. Předce by se to bylo málem ještě stalo minulou nedělí, kdežto táhlo velké množství k vyslanci sardinskému gratulovat jemu pro udělení nové konstituce v Sardinii, při čemž dámy táhly v čele s třibarevnými praporci a nescíslných vivatů voláno, mezi nimiž tenkrát zvláště „A basso gli Tedeschi, via il straniero, viva Carlo Alberto a Milano, eviva l'armata italiana nella Lombardia“ s největším hlukem a nadšením opakovány. Již se chystali táhnouti také na Quirinal, ale jeden ze senatorů pohnul

jich řečí svou, že od toho upustili, neboť se nedalo proti slovům jeho, že papež senátu na jeho adresu za odpověď dal, že konstituci za několik dní dá, jakmile vypracována bude, zhola ničeho namítati, a musili všichni uznati, že by taková nová demonstrace na Quirinálu byla zbytečná, pošetilá a pro šlechtného papeže urážlivá. Tak se množství lidu jen křičením Eviva pro neodvislost Italie a vyhnání cizinců a t. d. upokojilo a pomalu z Corsa vytratilo. Po několik dní slyšelo se o consistoriích kardinálů, o poradách u papeže pro uvázení nové konstituce držaných. Včera čekalo se oznámení nové charty, ale již včera a předevčírem jiní pravili, že dojísta v úterý bude proklamována. Jak vlastně bude sestavena, posud se neví, ale obávají se mnozí, že lid nebude s ní spokojen, a vidouce, kterak Ventura, ačkoli takřka nejradiálnější z kněžstva předce jen hoření komoru pouze kněžskou míti chce, myslí, že bude stavu kněžskému příliš mnoho práv zachováno. Někteří chtějí býti dobře zpraveni praví, že bude jen jediná komora, a skoro myslím, že by se tím těmto rozličným míněním nejlépe vyhověti dalo. Posud neví se, jak pravím, nic jistého. Bude-li konstituce v úterý vydána, pošlu Vám ji hned po poště. Vláda mezi tím je neustále činna. Velmi důležitý (pro jmění a existenci klášterů) ve svých posledních konsekvencích, jak si sám vyložíte, je dekret, kterýž právě vyšel. Je zde, jak se rozumí, množství fundac na nemovitém jmění pojištěných; pak mnoho servitutů a platů pro kláštery, kostely a kněží ode dávna na domech a rolích založených, jakové zde kanony nazývají. Tyto kanony byly posud tak pevné, že se nižádným způsobem zrušiti, změniti neb vyplatiti nemohly, nýbrž vždy stejně na témž statku ležeti musely, takže byly pevným důchodem. Nyní, kde komora apoštolská na tu samou nemoc trpěti počíná, jako komory jiných států, ba sama tak řečená nevyčerpaná pokladnice sultanova, ustanovilo se, že každý, kdo na svém jmění takovou činží, neb kanon na svém jmění má, kapitalisováním pěti-percentním (t. j. složením kapitálu, jehož ouroky po pěti ze sta počítaje, by právě tolik vynášely, co ona činže) do komory apoštolské tohoto břemena sprostiti může. Klášterové, fundace a t. d. dostanou na místě toho štátní upsání nebo tak řečené Rentscheiny, na něž se jim právě tolik ouroků platiti bude, co ta činže nebo kanon vynášely, ovšem, pokud bude čím. A já raději vezmu hypotekárně pojištěný plat, než takové neprodajné upsání. Praví se, že tento krok vlády byl příčinou, že kardinál Feretti vystoupil z ministerium, protože to nemohl srovnati se svým svědomím. Již dávno to bylo ve vyjednávání. Zdá se, že je nouze v kasách štátních veliká. Milion škuď, jak víte nedávno vypůjčený, již bude ztráven, a jeden pán znalý zdejších okolností pravil mi, že banquier Valentini půjčil vládě 45.000 škuď, za něž prý se mu ale ještě kníže Corsini, ač ne s velikou chutí, zaručiti musel. Banca Romana nemůže postačiti žádostem lidí, kteří banknoty své ve stříbro proměnití chtějí, a ačkoli včera na ulicích oznámila, že má přes milion škuď jmění

na výbyt, nechtějí tomu lidé předce jaksi věřit, všecko se hrne k výměně. Banca Romana je ostatně jen privátní společnost od státu privilegovaná.

Velmi zajímavou zprávu slyšel jsem včera a sice za jisto, že prý byla včera deputace řádu jezuitského u papeže, kteráž mu oznámila, že řád svůj rozpouští, ano i z Říma se odeberou. Skutečně prý již novice své docela rozpustili a jiným kandidátům prý odepsali odmrštění žádosti jejich. Potvrdí-li se to, budu Vám hned o tom psát. Věc je ovšem zajímavá. Že byli z Genuy vyhnáni, jež beztoho víte, jakož i to, že Genuenští a vůbec Sardinci nejsou spokojeni s novou konstitucí. To je okolnost pro Rakousko velmi příznivá, neboť zde nikdo nepochybuje, že Karel Albert hodlá dobýt Lombardie, a jeden oficír sardinský pravil mi, že mi za to ručí, že Lombardie bude do třech měsíců svobodna. Příčina k vojně že se najde v rozšíření vojska rakouského přes Parmu a Modenu. Včera ráno bylo publikováno v novinách státních nové ministerium; zdá se podle barvy jeho, že je to již ono, které oznámí konstituci a s ní vládnouti má. Každou změnou, kteréž se v poslední době tak často děly, množil se počet světských v řadě ministerské, a nyní máme již 6 světských a tři kněžské ministry. Z nových ministrů jmenuji Vám jen: cardinál Antonelli (ještě mladý muž a v dobré pověsti, jak co do schopnosti tak i do smýšlení, kterýž byl dosud presidentem consultancy státní) stal se presidentem conseillu ministerského. Kníže Camillo Aldobrandini ministr vojny. Gaetano Recchi (od progresistů již dávno žádaný) ministr záležitostí vnitřních, Margo Minghetti ministr veřejných prací, oblíbený progresista, advokát Turbinetti (posud ministr veřejných prací a komunikací) ministr spravedlnosti. Conte Giuseppe Pasolini zůstal při ministerium obchodu, orby a krásných umění, a card. Mezzofanti při ministeriu veřejného vzdělání neb škol a monsignore Morichini při tesoreriatu, velmi schopný a liberální kněz. Nejznamenitější ale je to, že se stal advokát Giuseppe Galletti, kterýž byl od předešlé vlády pro spiknutí politické na galeje odsouzen, za ministra policie! ustanoven. Naši Slováci říkají: Tak sa časy menja, tak tento svet beží. Člověk prve prohlášený za zločince proti vládě a řádu policejnímu nyní hlavním řádu toho správcem. (Těšte se, že také ještě časem budete kanovníkem na hradě pražském, ne-li dokonce generálem Jesuitů, ač budou-li chudáci ještě na živu).

Dnes se čeká příchod dvou děl darovaných od dám Genueských Římanům. Zdejší dámy půjdou jim v bílých šatech naproti, s věncemi a t. d. Bude-li veliká slavnost a ohromné nadšení, pak bude následovati bezpochyby také konsekracie zkrze papeže. Tak jsem Vám pověděl všecko, cokoli vím nového, a čekám nyní také od Vás zprávy nějaké obsírnější a zajímavé, co se u nás děje, a zdali si Vašek již trochu protřel zrak atd. atd. Dal jsem žádat našeho vetešníka rudovlasého o nějaký list, ale ten lenoch ani slova člověku nepíše. Já doufám, že Vás povinností nového stavu nezdrží příteli Vašemu nějaký list napsati. Co bych rád

věděl, víte beztoho a mohl jste poznat z otázek listu mého předešlého. Nebudete-li psát, nebudu Vám také ani čárky psát. Ať se čerti servou. Dr. St[aněk] píše velmi lakonicky, a ubohý Podlípický prý se mi rozstнал, tak jsem takořka beze zpráv o vlasti, a kdybych měl všecky věřiti, co se píše o nás, o našich stavech, revolucích a republikách v časopisech německých a ještě více vlaských, musel bych se zblázniti. Přikládám Vám list, abyste viděl, co ve Vlaších píší, ba co více, co ve Vlaších věří. Můžete si myslit, jak jsem si protíral oči, když přijda ráno na Corso, uvidím to tištěno černě na bílém, že jsem se stal za noc nevěda jak republikánem. To stojí předce za groš, že ne? Pozdravujte mi všechny naše známé a přátele. Zvláštní pak poklonu moji Vaší spanilé choti a všem u p. Kasparové. Užijte listu mého, jak můžete, aspoň jej našim lidem dejte čísti.

[Na začátku listu připsáno]: Byt můj Via Cappuccini Nro 6 primo piano. Ujišťuje se neustále, že nová konstituce bude ohlášena pozejtří v úterek. Jak dlouho zde ještě zůstanu, nevím posud. Snad že až do velikonoc. Rád bych se byl vrátil přes Paříž, nyní je těžko, nedají mi visu na pas. Uhlídám, jak bude dále. Děla z Genuy ještě včera nepřišly. K potěšení progresistů odstoupil monsign. Santucci od svého prov. úřadu státního sekretáře a na jeho místo nastoupí Gaetano Bedini. Též se rozumí, že kníže Teano od správy policie odstoupil. Fondy ustanovené pro tajnou policii obrátí se na chléb pro chudé. [Na zvláštním modrém lístečku]: P. S. Také pošta světi zde neděle a svátky a já tudy včera psaní svoje na poště neodbyl. Bylo zavřeno. Otevřel jsem je teda ještě jednou, abych ještě některé věci dopsal. Žijeme v čase, kde není nouze o noviny, tak že by z nich člověk každý den nějaký list sestaviti mohl. Jsou to bohaté žně pro Vás novináře. Rozbroj Neapole se Sicilií je ukončen prostřednictvím lorda Minto. Král neapolský přivolil ke všem žádostem Siciliánů. Včerejší Gazetta di Roma přináší zprávu, že ustanoveno úplně administrativní i reprezentativní oddělení Sicilie od Neapole. Jen král bude společný, bude to poměr ten samý, jako mezi Švédy a Norvégy. Conte Ruggiero Settimo, hlava povstanců, byl od krále potvrzen za luogo tenente. Parlament siciliánský je svolán na místě k uspořádání věci a již 25. března započne svoje sezení. Tentýž časopis podává zákon o volení deputovaných, vydaný od krále neapolského a vévody toskánského. Též text nové konstituce sardinské. Zprávu o Jesuitech, kterouž jsem Vám psal, podává též včerejší Pallade, dokládajíc, že otcové dali zprávu k rodičům, aby si děti svoje ze škol jejich vzali. Včera měl jeden Jesuita v kostele kázání, v němž silně hromoval proti novotám nynějším, že prý to je záhuba náboženství, zkáza katolicismu. Zvláště prý o tom mluvil, kterak oni, věrní prý služebníci víry, všude pronásledováni jsou. Jeden můj přítel, kterýž byl posluchačem tohoto kázání, vypravoval mi scenu tu obsírně. Mluvil prý s takovou drzostí, ano na samého papeže prý dosti zjevně narážel, tak že se celé posluchačstvo hrozně horšilo.

Jméno Pio IX. vyslovil prý několikrát takovým způsobem, že ve výrazu byla obsažena všechna jeho bezmocná zlost a nenávist. Pravil konečně, že oni odejdou odtud, kde je všechno pro pravdu víry katolické nenávidí, a že půjdou rozšiřovat pravou víru na misiích mezi barbary. Řeč jeho se stenografovala a večer cirkulovala v kafirnách a všude vzbudila hrozné hnutí a pohoršení, jakož se již v kostele všichni horšili a mnozí hlasitě smáli. Všecko obecnstvo je proti nim popuzeno, a dost možná, že se v těchto dnech stane nějaká manifestace proti nim. Nové ministerium vydalo včera tiskem svůj program v způsobě listu k sv. otci. Hlavní body: Změna mnohých úřadů a obsazení jich v duchu konstitučním, spěšné vydání konstituce, silné ozbrojení národu, mobilisování jedné části národní gardy, organisování rezervy její. Dále mluví o nouzi financí, k jichž pozvednutí udají sv. otci prostředky, doufajíce, že netoliko obce, ale i bohaté korporace se nebudou zdráhati pro blaho země a dobrou věc oběti přinést. Již rozumíte, že tu hlavně na bohaté kláštery se bije a vůbec se myslí, že Pio IX. již dávno v myslí má k mnohým potřebným reformám jich jmění na pomoc vzíti. Konec programu mluví o jich starosti o *Indipendenza d'Italia*. Od pátku na sobotu byla ukradena z kostela sv. Petra hlava sv. Ondřeje apoštola plná stříbra a zlatých kamenů. Capitola vaticánská slibuje 500 scudů tomu, kdo by zloděje odkryl anebo navrácení vzácné té reliquie pomohl. [Podle opisu M. Červinkové-Riegrové.]

104.

1848 březen 23. Řím. — **Rieger matce.** Předevčírem jsme zde dostali zprávu, že ve Vídni vypuklo povstání. Následkem toho byla zde v Římě veliká radování, neboť Italiani nyní myslí, že království Lombardsko-benátské, kteréž je také talianské, ale posud pod našeho císaře patřilo, se bude lehko moci odtrhnouti od našeho mocnářství a spojití s ostatním mocnářstvím. Na znamení radosti a veselosti střeleli z moždířů, z kanonů a flint celičký den, až člověku uši brněly. Brzo po obědě sešlo se náramné množství lidu, táhli k paláci rakouského vyslance a na potupu naší vlády strhli z paláců erb neboli znak mocnářství a dílem jej rozsekali, pak pro potupu po městě vláčeli a spálili. Zdejší vláda neučinila nic podstatného, aby tomu zabránila. Zprávy přicházejí pořád nové a nové, vždy strašnější a hroznější. V Milanu prý byl boj mezi lidem a vojskem a kolik tisíc lidí prý při tom zahynulo. Celé království Lombardské prý je v povstání. Také z Benátek prý již vyhnali vojsko rakouské. Z Vídně podávají nejpodivnější zprávy, tak strašné, že se tomu všemu věřit nemůže. Píší zde také, že již i v Praze je revoluce. Ačkoli tomu všemu nevěřím, přece mne to velmi nepokojí. Zde není sice žádné nebezpečnosti pro mne, neboť lidé zdejší od té chvíle, co bylo povstání, jsou tomu rádi a nemají ani tolik nenávisti proti Němcům a cizím. Ale v takových okolnostech, kde jsou všude nepokoje a také v našich zemích

takové změny, kde každou chvíli se dá očekávat všeobecná vojna, musí každý hledět, aby byl doma, aby se staral o věci své vlastní a své domácí. Rád bych se byl zde zdržel až přes Velkonoce, neboť nyní zde začíná teprve nejkrásnější počasí a Řím se mi začíná teprve dobře líbit. Ale v těchto okolnostech chci raději býti doma, ačkoli bych zde, co se jistoty mé osoby týče, dobře zůstatí mohl. Pojedu bezpochyby již v neděli ráno odtud. Asi 5 dní musím býti na cestě a 31. března pojedu parní lodí z Ankony do Terstu, kdežto budu za jeden den. Tam jsem již v našich zemích a odtamtud jsem za půl druhého dne ve Vídni. Tak doufám, že budu asi do 10. dubna doma.“

105.

1848 duben 21. Terst. — **Vojtíšek Riegrovi.** Nabízí se k službě vlasti, může-li ho Rieger potřebovati.

106.

1848 květen 30. Cheb. — **Jan Nečásek Riegrovi.** S radostí čítá o úspěších Riegrových. Již čtvrtý rok vyučuje češtině na gymnasiu v Chebu. Chebané, podráždění „asi čtyřmi náčelníky“, chtěli se od Čech odtrhnouti. Ale měšťanstvo v celku není protivné k Čechům, mnozí jen křiklouny popuzeni byli. Nejhorší jsou odrodilci. Kdyby bylo málo kandidátů, rád by svoji sílu obětoval za mladoboleslavský kraj. Rád by byl do Prahy přesazen.

107.

1848 červenec 25. Jičín. — **Dr. Ant. Šlechtá Riegrovi.** Projevuje Riegrovi úctu svou i krajanů. Nějaký pan Mastný z Lomnice n. Pop. pojede do Vídně a chce Riegra navštívit, protože si ho váží.

108.

1848 září 27. Sezemice. — **V. Pelikán Riegrovi.** Aby se zastal spravedlivé věci nějaké měšťanky z Hradce nad Labem (v jejím pivovaře bylo purkmistrem zakázáno vařiti r. 1845). Pisatel, aby zmařil úmysl hradeckých Němců, kteří chtěli vydávati *Extrablatt*, pohnul Pospíšila k vydávání „*Slovana Polabského*“. Sám jej redigoval, ač je dvě míle vzdálen.

109.

1848 říjen 17. v poledne [Olomouc]. — **Dr. Brauner Riegrovi.** [Úryvek listu.] „Je zde hrozný zmatek. Slišíme právě, že se tiskne jakási proklamacie, od kteréž my nic dobrého neočekáváme. Dnes v noci přijel Wieser [?] snad Fischer] s psaním od Krause. Kraus žádá též proklamaci v našem smyslu. S Vídeňskými jsme se nedohodli posud stran přeložení sněmu; dnes však se shodnout, alespoň na něčem ustanovit, musíme. Tomu

žádný rozumět nechce, že sněm více sněmem není, a potřebí jest dlouhých debat, než to přiznají. Rádi by se všickni viděli za větrem a nemají dost kuráže k tomu. Měli jsme právě audienci u císaře a arciknížete Františka. Odpověď císařovu Vám posíláme. Lobkovic i František pravili, že císař za několik neděl přijede do Prahy a tam že chce ztrávit zimu.

Dnes odpoledne zvíme, co to je za proklamaci, která se tiskne. Stadion je právě v radě a spoléháme se na něj, že nedopustí, aby se hloupost nějaká stala. Já budu stát na tom, aby Vídeňští se co nejdříve uklídili, a pak aby sněm do Brna se vypsal. Že vojáci a šlechta sněm rozpustit chtěli, na to chci umřít — mámeť důvodů dosti k tomu. Doblhoff i Bach velice chybili, že nešli sem; alespoň by tu poctivého člověka bylo. Ze schůzky 20. v Brně nebude nic; Meyer je tuze proti tomu i Lažanský by to nerad viděl. Kdyby *naše* neb jí podobná proklamace vyšla, pak můžem říct, že jsme se chtěli v Brně sejít, abychom zahájili všeliké zpáteční kroky, tomu však že se již vyhovělo, tedy že více potřebí není v Brně se sejít. Ujišťují nás, že budem s proklamací spokojeni — tedy počkáme, jak vypadne, a hned Vám dáme zprávu, třeba telegrafem.

Sněm včera uzavřel, aby mobilní garda pod zákon marcialní postavena byla. V sobotu bylo v komoře 162 audů i s těmi, co odesláni jako deputací. Wieser praví, že nyní Vídeň tím poblázněna: Kamarilla — Slovanstvo — Wind[ischgrätz] a vojsko, to je vše jedno, a nynější boj že jest boj Německva a svobody proti Slovanstvu a zpátečnictví.

Pozdravení od Jaroše a Helferta. Kdyby jsme byli měli trochu těch německých manifestů našich, bylo by nám to mnoho prospělo. Děkujem tedy tomu pánovi který tisk na starosti měl. Až podruhý.“

110.

1848 říjen 20. v noci. Olomoue. — **Dr. Ant. Bek Riegrovi.** „Pozdravuji Vás, milí přátelé srdečně, a posílám dle slibu p. Braunerovi učiněného následující zprávu. Vrátil se pan Fischer opět z Vídně nesa jakési poselství od ministra Krause; obsah jeho buď nevěděl, buď nechtěl říci, pravil ale, že snad se Borrosche týká, který se strachem chvěje, jenž se domnívá, že od vojska s ním bude velmi zle nakládáno, poněvadž jej drží za původce zavraždění Latureova. O Vídni vypravoval Fischer krátce takto. Když se z Olomouce do Florisdorfu vrátil, mohlo se ještě volně jezdit do Vídně a zpátky, i přijda do permanentního Ausschussu, našel jej velmi krotký a větší díl velmi nesmělý; jen Violand okazuje jakousi smělost; ostatní jsou velmi tiší. Když jim vyřídil, že od dvoru nemají co očekávatí leč kanony a koule, učinil někdo návrh, aby se poslal Fischer do Frankfurtu a žádal arciknížete o sprostředkování rozepří vídeňských. Vaccano a Brestl žádali ho tajně, aby je vzal s sebou co spoluvyslance, chtěje se tím způsobem z louže vypravití. V sněmu dalo počítat toliko 130 přítomných oudů. Zdálo se mu, že by Ausschuss byl velice nakloněn ku všemu, co

by koli nynějšímu nepříjemnému stavu konec učiniti mohlo. Brestl sám navrhoval, jakby se sprostému lidu zbraň bez násilí odejmouti dala. Nárůživost pominula u většího dílu a chladná povážlivost ustoupila na její místo. Nedostavení očekávaných Maďarů způsobilo velkou zmuňu. Zdali Windischgrätz bude pokračovati bez přílišného násilí a bez ukruťenství, Vídeň se mu podá a ráda. P. Löhner, který sice již dávno smělost pozbyl, chodí celý postrašený po Vídni, ale aby nebylo vidět, jak se bojí, pověsil si šavli na bok. O Borroschovi jsem již podotknul, v jakém strachu vězí. O deputovaných ve Vídni ještě meškajících učinil se v Ausschussu návrh, aby se jim nepovolilo odjetí. Každým dnem jich ubývá a již se nedá ukryti, že potřebný počet přítomen není. Veřejné mínění proti sněmu se obracuje, jelikož se mu vina dává, že jeho přičiněním obzvláště příchod Maďarů byl zamezen. Však ale demokratické hlavy také počínají z Vídně utíkatí. Slavný náš krajan Tausenau [?] hledal outočiště u Maďarů, p. Wintersbach také někam vyklouz; p. Becher strašně — pije. Předce ale Fischer míní, že by se nemělo příliš přísně proti Vídni vystoupiti, protože by odvážlivá luza snad dříve všchn spálila, nežby se podala. Náš manifest od 19 velmi dobře oučinkuje; ti kteří nám nejvíce odporovali a nechtěli se podati, jsou tomu teď rádi, co jsme si vynutili.

Dnes přišla z Vídně dvojí deputací. Jedna od městské rady, druhá od študentů a národní gardy. Co vlastně chtějí, nemoh sem se posavad dozvědětí; to ale jsem od jednoho slyšel, že by byli nepřišli, kdyby náš druhý manifest jim byl před odjezdem povědomý. Povídá se, že chtějí, aby vojsko bylo od Vídně vzdáleno, sice že povolají Maďary na pomoc (!) Vídeň musí již vojskem velmi obklíčena býti; deputace musela z Florisdorfu jeti do Stammersdorfu k generali a pak teprv na železnici do Genserndorfu; vojsko prý všudy šeredně na ně hledělo. Študenty a národní gardy vojsko chytá a v zatknutí drží, jelikož několik hulánů od Vídeňáků bylo chyceno. Když Fischer do města vstoupil, bylo právě slyšeti střelbu z kanonů; před linií kdesi strhla se pračka mezi Chorváty a dílem vídeňské luze.

V Ausschussu nemohli se o poselství k arciknížeti do Frankfurtu sjednotiti, obávali se snad, že by to prostřednictví přišlo post festum; Fischer tedy rád přijal kurírství do Olomouce. Dovímlí se, jakou odpověď deputace zejtra dostanou, sdělím Vám ji co nejdřív, domnívám se ale, že nebude po vůli p. Zimmra, který navrhl, aby bylo Jelačiči kázáno zbraň složití. Váš upřímný Ant. Bek.“

111.

1848 prosinec 12. [?] Kroměříž. — **Rieger matce.** [?] Splatil dluh Lämmlovi (415 zl.). Záležitost okresního soudu v Semilech je v dobrém stavu, Semilští ať jsou bez starosti. Jen ať brzo postaví most! Neví, bude-li

moci jeti domů či zůstane-li ve Vídni na svátky. Zuby ho bolí; dal si jeden vytrhnouti a snad ještě. Jest zván do Přerova, Prostějova, Kojetína. Moravané si jich velmi váží.

112.

1848 prosinec 21. Kroměříž. — Rieger matce. „Rád bych se byl podíval na svátky domů a do Prahy, ale okolnosti tomu nedovolují; ve výboru konstitučním byl jsem vyvolen za referenta pro komoru. Musím teda zastávat ve sněmě základní práva od výboru navržená a tu se musím trochu na to připravit, neb to je sice pro mne veliká čest, ale také veliká úloha.

Od Lämmla jsem dostal již odpověď a směnku nazpátek. Zdá se, že ode mne nebude chtít přijmout žádné interesy, neboť píše, že pokládá věc tu za docela ukončenou a že mi milerád poslouží, kdykoli budu chtít.

Minulý týden měli jsme zde deputaci národu srbského v Uhřích, kterýž nyní právě zde dostal potvrzení samostatnosti své a neodvislosti od Maďarů. Ta deputace přišla také ke mně a dle rozkazů a jménem sněmu srbského v Karlovicích přednesli mi díky Srbů za to, že jsem se jich na sněmu i u ministerstva tak statečně zastával. Naši deputovaní uspořádali ke cti jejich hostinu, kde mi generál Stratimirovič, vůdce povstání srbského, vynesl hned mezi prvními přípitek na zdraví. Vůbec tento muž slavný a druhý poslanec národu srbského velikou šetrnost ke mně prokázali. To snad již slyšeli, že jsme při nynějším volení presidenta zase Štrobacha našeho prorazili. Byl bych jim psal tyto dni, ale byl jsem trochu churav. Reuma, které jsem dostal při outěku z Vídně, nyní při začátku přísnější zimy zase se mi obnovilo a vrhlo se mi na zuby, takže jsem zde již dva zuby musel dát vytrhnouti a za ucho visikator položit. Již dva dni jsem ani z domu nevyšel a až posud musel jsem přecházeti celý zaobalený. Nyní ale již je mi zas hezky. Píšu mi zas brzo.“

113.

1849 leden 12. Kroměříž. — Rieger Havlíčkovi. Proti kandidatuře Deymově na Bydžovsku chtěl vystoupiti nějaký pokoutní písař. To Riegrovi sdělila deputace z Bydžova. Řekla mu, že ježto R. má tam vliv, aby tedy napsal doporučení pro Deyma. Činí tak a posílá je Havlíčkovi, aby je dal buď staviteli Turkovi, nebo Dr. Esopovi do Bydžova. Volba bude 18. ledna. Havlíček by tam měl jeti s Deymem. Lípa chce vydati Riegrovu řeč o § 1. Chtěl by asi 150 českých a asi 50 německých výtisků, aby je mohl poslati svým voličům. [Podle opisu M. Červinkové-Riegrové.]

114.

1849 leden 20. Kroměříž. — Rieger matce. „Byl jsem překvapen příchodem pana Gottsteina, neboť jsem se nenadál, že by si vážil takovou

cestu, kde toho není potřeba. Promluvil jsm s ním, co a jak by měli udělat stran toho okresního soudu. Já budu ostatně také tyto dni psát p. Kulhánkovi a ještě mu všechny ty věci připomenu. Co se týče té žádosti pana Dörfla, kterou mi zaslal p. pater Damašek, je mi vskutku líto, že jsem již tak dlouho jej nechal bez odpovědi; ale mrzí mne to mu odpovídat, kde mu nemohu mnoho příjemného psát. Já se mnoho soužím takovými všelikými žádostmi — dílem hledají lidé u mne více než mohu učinit, dílem zas nerozváží, že kdybych všem těm žádostem měl vyhovět, že bych všecku svou svobodu zaprodati musel; nebo když já od někoho něco žádám a on mi něco k vůli udělá — teda jsem zas já zavázán jemu k vůli na poděkování učinit, co on ode mne žádá, a to by bylo často proti mé povinnosti co deputedovaný. Co se zvláště toho p. Dörfla týče, já jej neznám, ba ani p. farář sám ho nezná. On může být hrozně hodný a poctivý člověk, ale jak mohu já s dobrým svědomím člověka rekomandovat, kterého sám neznám ani můj přítel. Také to bude těžko přeložení z Polska vymoci, poněvadž bude zde v Čechách ouředníků zbývat, takže ani ti, kteří jsou nyní v ouřadech v Čechách, ouřady nedostanou. Nadto mi je těžko pana dvorního radu neustále obtěžovat; já nemám vlastně žádné právo od něho zvláštní ohledy žádat. Pak mám nyní tolik práce v komoře, v klubu, v sekci, pak co oud výboru konstitučního a co referent jeho, že ani k tomu nemohu přijít, abych komu psal — kdo to nevidí, ten tomu neuvěří.

Ostatně jsem zdrav. Následkem mé poslední řeči o 1. paragrafu, kterou snad přečetli v Národních Novinách, dostal jsem ze všech stran mnohého uznání. Dostal jsem plno listů s pochvalou a oudové komory i nepřátelé moji pravili, že to byla nejznamenitější řeč, která posud byla držána. Ano Löhner, můj největší protivník, včera ve své řeči velmi krásně mou chválu přednesl. Také jsem dostal tyto dni diplom čestného měšťanství. Sedláci z okolí mi chtěli udělat průvod s pochodněmi, ale hanebné počasí to překazilo. Již se to sotva stane...“

115.

1849 únor 26. Uherská Skalice. — Daniel Lichard Riegrovi. Dostal od Windischgrätze povolení k vydávání politických novin. Žádá, aby v Čechách rozebrali 60 akcií na první rok, na druhý rok by snad i Lípy slovanské v Čechách a na Moravě po jedné akcií vzaly. Vydával by je č e s k y. Národní Noviny přinášejí zprávu, že ministerstvo chce povolati do Vídně několik důvěrníků každé národnosti v Uhrách, aby se radili o organizaci Uher. Upozorňuje, že by zemanští zástupci Slováků jen škodili, že se mají čeští poslanci přičiniti, aby to byli národně uvědomělí mužové, katolíci i evangelíci.

116.

1849 březen 15. Praha. — **Rieger matce** [?]. Studentstvo mu udělalo 14. slavnost. Byl u něho Borrosch, neboť oslava platila i jemu. Oba promluvili krátce a mírně. „Budu jim budoucně psát, jak to s tou cestou do Paříže udělám.“

117.

1849 květen 17. Paříž. — **Rieger Palackému**. „Velevážený pane! Včera jsem dostal v Novinách Národních i německých smutnou zprávu, že jest nad Prahou prohlášen stav obležení, jak se ze všeho zdá bez dostatečné příčiny, snad pouze z ohledů preventivních. Hlavní neštěstí při tom zůstává záhuba tisku, zvláště naší národní žurnalistiky, jediného to našeho prostředku kterýmž se dá osvítiti lidu našemu cesta, po kteréž by v těchto těžkých dobách měl kráčet. Zvláště od intervence Rusů věci se více a více zaplétají, a jak nyní Prusko a Rakousko k Rusku stojí, nelze o tom pochybovati, že se tu patrně objevila znova svatá aliance a že vojně, která se nyní vede v Uhřích, byl vtištěn znak reakce, poněvadž vláda, nechť hledati pomoci u národů svých, jmenovitě u národů slovanských, proti Maďarům, aby jim za to žádané svobody dáti nemusela, raději zavázala tento svazek s absolutismem ruským. Není snad pro žádný národ na světě postavení politické tak zapletené, nejasné a obtížné, jako pro nás Čechy, kdežto se interese svobody a interese národnosti a bratrství národního tak mocně zpírají. Jest tu stav náš jako bojovníka v nočním boji, kdežto neví od koho rány smrtelné dostává a na koho udeřiti má, chce-li se zachovati. Jest to kollise povinnosti v pravdě tragická. Zde v Paříži kloní se všecka sympathie zvláště nyní od intervence ke straně Maďarů i na straně moderátních a konservativních, neb se také zde vidí absolutistická reakce, kteráž v sobě zavírá potřebu nových revoluc a nových dlouhých bojů, v nichžto snad konečně celá liberalní Evropa se postaví na jedné straně, proti Evropě východní, absolutistické, suverenita lidu proti suverenitě samovládů. Možná že se dočkáme bojů, proti nimž válka třicetiletá i doba Napoleonská byla jen hračkou. Bůh nás uchovej, a dejž, aby národ náš vyšel z bojů těch zdráv, se ctí a svobodou. Intervencí zdejšího kabinetu v Římě učinila nesmírně zlý dojem; i všickni přátelé ministerstva přiznávají, že to byla chyba veliká; to mělo také mocný vplyv na volby, tak že následkem toho ministerstvo a jeho strana dostala méně hlasů, než by byla jinak dostala. Dle dnešních ranních žurnálů je všeliká podobnost, že strana socialistů zde v Paříži dostane silnou převahu. A byť by to bylo jen v Paříži, však se ví jaký je vplyv Paříže na celou zemi a jak velice ministerstvo a všecko závisí od veřejného mínění v Paříži. Patrně, že v městě hlavním, které takovýmito volbami vysloví smýšlení své, ministerium Barrotovo nemůže existovati. Leon Fouchez již dal dimissi svou a včera ráno již se zajisto pokládalo,

že všichni ostatní totéž učiní; dle dnešních zpráv zůstanou ostatní až do té chvíle, kde budou nové volby známy, aby mohli vědět, jestli pro ně je nějaká naděje na většinu v nové komoře. Ale může se již nyní za jisto pokládati, že nebude. Nezbyvá nic, než že bude president muset vzít ministerstvo radikálnější, které, aby „blame“, kterou dostali Francouzi v Římě, napravilo, expedici sesílití a místo proti republice římské, proti Neapolitánům a Rakušanům vyslati musí. Možná že armáda alpská Alpy přestoupí, možná že se bude intervenovat v prospěch republikánů německých, kteří dle dnešních zpráv v Badensku, Porínsku silně převahu dostávají. Jestli se to nestane, bude zde bezpochyby za několik neděl nová revoluce, kteréž se vůbec bude těžko vyhnouti. Socialisti se náramně zmáhají a mají již celá vojska na své straně, jakž se to jeví z voleb; neboť vojáci téměř jednohlasně a netoliko zde v Paříži hlasovali pro kandidáty socialistů. Udělají-li teda socialisti povstání, lehko vědět kdo zvítězí. Byl bych Vašnosti psal o stavu věci ve Frankfurtě, ale beztoho Jste o tom četl v novinách všecko, co bych byl mohl psát zajímavého. Zdálo se mi, že většina sněmu neměla smělosti ke krokům odhodlaným, ale hnutí mezi lidem, kteréž neočekávaně mocně všude se objevuje, dodává snad mnohým smělosti, a jednání, zvláště pruské vlády, popouzí mnohého k tomu, aby se odvážil k nejkrajnějším prostředkům; neboť se zdá, že se mírnými nikam nedochází. K tomu přistupuje ještě to, že oudové konservativní neustále vystupují, jakož již vystoupili všickni Rakušané a nyní tak řečení „Stockpreussové“. Tím strana radikální, z níž ovšem ani jeden posud nevystoupil, den ode dne se zmocňuje, a dostane-li převahu, snadno si pomyslit, že jí užije. Jsou zajisté při této straně mnozí mužové velmi schopní a odhodlaní. Arcikníže Jan nemůže již existovat jen několik dnů ve Frankfurtě, a buďto on rozežene parlament, nebo parlament vyžene jej. Dnešní noviny zdejší podávají již zprávy o nějakém boji, který byl ve Frankfurtě mezi lidem a vojskem rakouským, a možná než tento list Váš dojde, že arcikníže Jan nebude již ve Frankfurtě. Přejde-li levice k vládě, buď prohlásí württemberského krále nebo vévodu koburského za náměstníka císaře nebo dokonce direktorium ze sněmu volené. Ostatně je sněm již odhodlán, kdyby se mělo užívati proti němu nějakého násilí, odebrati se na půdu württemberskou, jmenovitě do Stuttgartu, a svolati vojsko všecko, kteréž již na konstituci přísahalo. Pak to musí přijít k boji, a že má tato strana, totiž sněm, byť i méně vojska měla, všecku naději pro sebe, že zvítězí, je patrné, poněvadž národ na její straně stojí a touha po jednotě v národě německém vskutku více zakořeněna, než sem se nadál.

Co se s námi ubohými Čechy bude dítí? Myslím věru, že nám tím hůře bude, čím méně samočinnými vystoupíme. Kdo se za nic nevydává, toho lidé za nic nepokládají. Vidíme to na Slovácích. Je to vskutku bolestné pro nás, kteří jsme tak upřímně pro Rakousko smýšleli, kteří

jsme tak poctivě a pevně zastávali ten směr politický, kterým jedině mohlo býti Rakousko zachováno, foederativní, v pravdě — ne pouze dle jména — konstituční monarchii, když musíme viděti, kterak nynější ministerstvo samochťic tu monarchii v sleposti své podkopává a v záhubu uvádí. Nebo kdo neví že takové Rakousko, jaké mají v hlavě Schwarzenberk a přátelé jeho, je nemožnost! Jaká to hanebnost této strany, která k vůli svým sobeckým interesům stavu a dynastie budoucnost všech národů, pro kteréž tato říše měla býti společným bydlíštěm, kazí a naše národy snad ve své aristokratické obmezenosti a pýše pod širé nebe vystaví jako aristokraté irští své ubohé nájemníky a k tomu i dynastii, jižto sloužiti se domnívá, o všecku lásku lidu a všecku důvěru připravuje a tudy snad též v záhubu uvádí. Jak manifestně objevili svou aristokratickou obmezenost v Uhřích, kde všecky Slovany proti vládě popudili, tak že by Maďaři, kdyby jen trochu slušné a jasné koncesse udělali chtěli, všecky na svou stranu potáhnouti mohli. Jak jednali a jednají posud se Srby, jak nakládali se Slováky a jich obětavým sborem dobrovolníků a t. d. a t. d.! Zvláště pak komisaři od nich ustanovení, jež všecky Kossut potvrdil, jsou nejlepším důkazem nevýslovné, neobmezené hlouposti strany této. A teď konečně koruna všeho, ta intervence ruská. Drahá to zajisté pomoc pro naše mocnářství, jestliže i bude moci je zachovati. Od nynějška budeme klientem ruského carátu, který ovšem nemůže říši naši k žádné moci nechat dojíti, ale v jehož interesu jest ji vždy ve slabosti udržovati. Budeme pomalu jako jsou knížectví Valachie a Multany, neb jako Porta po dlouhý čas. Budou mocnářství naše protegovat jako protegovali dříve Polsko, tak dlouho, až jej roztrhnou, a my Čechové, kteří jsme nejdál na západ, budeme pak moci zvolit mezi otroctvím u Rusů anebo ztrátou národnosti u Němců. Konečně ani po ten čas, pokud car monarchii naši existovat dopřeje, nebudeme mít ani svobody ani národnosti. Car nebude trpět, aby se system konstituční u nás v pravdě zavedl, podržíme zase starý šlendrian, německví, které je již od věku se starorakušanstvím srostlé, podrží svou supremacii. Ptal se mne kdosi, co je pro národnost naši nebezpečnější, zdali říše maďarsko-polská s demokratickou volbou poslanců a tudy s nesmírnou převahou Slovanů, anebo obnovení říše starorakouské pod protekcí císaře. Já se zarazil a posud sem na to nenašel odpovědi. Bůh nás osvět, abychom aspoň věděli, co máme ch t í t i. Dělal sem některé návštěvy, ale posud sem nevyhledal mnohé pány, kteréž bych rád poznal; posud to s frančinou nejde dost rychle, cvičím se. Pište mi prosím, jak to u nás stojí.

[N a o k r a j i:] Prosím račte mi psát do mého obydlí anebo pod adressou pana: Hulek, tailleur Rue Richelieu 94. Entrée rue St. Marc 27. Já sám zůstávám v Hôtel des Hautes Alpes v té samé ulici Richelieu Mohl byste také psáti pod adresou: Mr Leopold Javal,

banquier, zeť našeho Lämmla, Boulevard Poissonnière Nro 14, Maison de pont de fer. Milost paní a slečně moji poklonu, jakož i našim přátelům pozdravení.“

118.

1849 červenec 3—4. Paříž. — Rieger Palackému. „Velevážený pane! Včera teprve obdržel jsem Vaše psaní od 24. června a velice jsem ním byl potěšen, neb jsem se už věru rmoutil, že našinci na mne zapomněli; neboť mi ani nikdo nepsal, ba ani na moje psaní neodpovídal. Chci-li aby Vašnost psaní moje ještě v Karlových Varech došlo, musím bez odkladu odpověděti; neb mi píšete, že tam nehodláte zůstatí déle než 14 dní; já pak s počátku myslil, že tam hodláte ztráviti celé leto a tut jsem již na to pomyslel, že bych Vás byl po návratu svém snad tam navštívil. Takto ovšem z toho nic nebude, neb já zde hodlám ještě asi měsíc zůstatí. Mimo co jsem viděl v znamenitostech atd. posud jsem pobytu svého málo použil; nemaje ještě potřebné obratnosti ve frančině, neodevzdal jsem ani mnohé listy, a nyní teprva začínám známosti, abych tak řekl diplomatické, vyhledávati, neb již nyní se již tak z nouze znám vyjádřiti po francouzsku. Hodlám teda tohoto měsíce lépe užítí než dvou dosavadních, které jsem zde ztrávil.

Předevčirem přijela sem komise vyslaná od našeho ministerstva k ohledání zdejší výstavy průmyslové. Znáám mezi nimi Hornbostla, bývalého ministra, Dr. Kreuzberga z Prahy a našeho architekta Bergmanna. Včera jsem je všecky navštívil. Hodlám přítomnosti jejich užítí, bych se společností jejich ohlédal výstavu průmyslovou, což zajisté bude k mému prospěchu, neb se seznámím s mnohou věcí pro státní hospodářství důležitou a poznám lépe stav industrie francouzské. S Bergmannem jsme se již umluvili, že spolu budeme ještě jednou společně ohledávat pomníky architektonické a umělecké vůbec. Když nám již to naše ministerstvo pole politické tak obmezilo, musíme hleděti k tomu, abychom síly vybívající na jiném poli k prospěchu vlasti obrátiti mohli. Ježto nyní právě ve společnosti p. Dra Pinkasa meškáte, musím žádati, abyste se ho zeptal, zdali dostal list můj, kterýž jsem mu přímo pod jeho adrese a více již před měsícem poslal do Prahy. Nebylo tam právě nic důležitého, ale předce bych byl nerad, kdyby se list ten jiným lidem do rukou dostal. Račtež jemu říci, jestliže mi nechce neb nemůže na onen list odpověditi, aby mne aspoň upokojil kratičkou zprávou, že jeho rukou došel. List onen byl psán co odpověď na první list, kterýž jsem dostal od Hyppolitá. Račtež mi psáti, pakliže Vám jinak pilné zaměstnání Vaše dovolí, co a jak nyní vzhledem politických záležitostí vlasti naší jednati za potřebné pokládáte, kdy a k čemu in specie mne budete doma potřebovati. Vyznám se, že nemám [chuti] do stavu obležení do Prahy se vrátiti. Máme jej zde sice také, ale ovšem

že má slovo to zde a u nás in praxi docela rozdílný význam. Kdyby okolnosti dovolily, s chutí bych zde ještě delší čas zůstal.

Stav Rakouska a národů slovanských v něm je věru zoufalý. Ať se obrátí vítězství na tu neb onu stranu, vždy je z toho neštěstí a záhuba, zvláště pro nás Slovany. Zvítězí-li Košut, bude utiskovati Slováky maďarismus demokratický, zvítězí-li Schwarzenberg, maďarismus aristokratický, strana Palfich, Josik atd. Slyším opět, že Národní Noviny byly zakázány *na žádost generálů ruských*, kterýmž prý se nelíbilo, že v nich nalézali oficiři ruští takové zalíbení. Dostal jsem list od Zacha. Zdraví jeho značně již se polepšilo a hodlá již brzo býti pánem svých údů. Záleží nám zajisté, abychom člověka tak schopného, rázného a zkušeného mezi sebou podrželi, kdyby bylo možná jemu nějaké byt i skrovné postavení u nás získat. Nestane-li se to, odejde nám bezpochyby zase do Srbska, kamž je vyzvan. Račtež na to pomyslit.“

119.

1849 srpen 22. Paříž. — Rieger Dru Pinkasovi. „Hochgeschätzter Freund! In Euerem Schreiben vom 9. August ladet Ihr mich ein, auf meiner Rückreise mich in Karlsbad bei Euch auf ein Frühstück aufzuhalten. Wie gerne hätte ich dieser Einladung gefolgt und ein Paar Tage im Kreise Euerer, mir so werther Familie zugebracht, aber leider ist mittlerweile etwas dazwischen getreten, ein Ereignisz das, so unbedeutend es in seinem Ursprunge schien, durch die Verhältnisse, vielleicht auch durch schuldbares Zuthun anderer sich so gestaltet hat, dasz es vielleicht meinen Lebensplan, den ich mir entworfen, umstürzen, mich für unbestimmte Zeit zum Exil verdammen, vielleicht mein ganzes Lebensglück zerstören kann. Wie Ihr wiszt, war ich die letzte Zeit unpäzlich: mein altes Brustleiden hat sich wieder einmal geltend gemacht. Sonntag erfuhr ich von Dr. Schebek, Architekt Bergmann habe ihm erzählt, er habe von Hornbostel gehört, es sei in der Kölnischen Zeitung die Nachricht gewesen, dasz die österr. Regierung gegen mich Belege von einem geheimen Einverständnis mit der magyarischen Insurgentenparthei in Händen habe. Die Nachricht befremdete mich nicht wenig. Da ich durch circa drei Wochen fort beständig krank zu Hause gelegen war, so wuszte ich sehr wenig von dem, was die Journalé, insbesondere die deutschen, berichteten. Montag gieng ich zum erstenmale wieder aus, und mein erster Gang war zu Bergmann und Hornbostel. Bergmann traf ich nicht, und Hornbostel, der Exminister, der als Mitglied der Gewerblichen Commission hier war, wuszte nichts von der Geschichte. Gestern bot ich alles mögliche auf, um die alten Nummern der Kölnischen Zeitung zu bekommen, um zu erfahren, was es mit der Nachricht eigentlich ist, aber vergebens. Von Lesecabinetbekanntem, bei denen ich mich erkundigte, hörte ich, es sei in mehreren deutschen

Blättern davon Erwähnung gewesen. Man spreche von aufgefangenen Depeschen des Fürsten Czartoryski, und von einem Verdachte, der auf mir lasten soll, dasz ich hier mit den Magyaren gegen Österreich conspirire. Ich fuhr zum Fürsten Czartoryski, um näheres zu erfahren, was es eigentlich mit der Sache ist, aber der Fürst war eben in ein Seebad abgereist.

So weisz ich nun nichts genaues, was es eigentlich giebt, was man mir zur Last legt. Aber ich fürchte, dasz ich hier in eine traurige Klemme kommen kann, ohne alle Schuld von meiner Seite. Die Polen sind schon mein böser Stern, sie bringen mir immer Unheil, ich mag mich zu ihnen gut oder böste stellen. So scheint auch diesmal meine Berührung mit dem Fürsten Czartoryski unangenehme Folgen für mich haben zu wollen. Vor allem ersuche ich Euch um *strenges Stillschweigen* gegen alle Welt über das, was ich Euch mittheilen werde. Ich musz Euch diese Angelegenheit umständlich und wahrheitsgetreu erzählen, um so mehr, als ich desfalls einen ernststen Freundschaftsdienst von Euch zu erbitten beabsichtige.

Wie Ihr wiszt war Gabler noch einige Tage nach meiner Ankunft in Paris (Anfangs Mai) hier geblieben. Er führte mich bei dem Fürsten Czartoryski ein, der von meiner Ankunft in Paris gehört hatte und mich kennen zu lernen wünschte. Wie das nicht zu vermeiden ist, kam die Conversation gleich auf die politischen Tagesereignisse, namentlich auf den Krieg in Ungarn und die Verhältnisse der österreichischen Völker zu der Gesammtmonarchie und insbesondere jener der ungar. Länder zu den Magyaren. — Ich, der ich, wie Ihr wiszt, mit meinen Ansichten nie hinterm Berge zu halten pflege, sagte dem Fürsten ganz unverholen meine Meinung über die falsche Politik der Polen, über ihre eitle Hoffnungen auf eine Wiederherstellung des alten polnischen Reichs und wie sehr sie Unrecht daran thun, die Magyaren gegen Österreich zu unterstützen, und wie es die einzig richtige Politik für sie sei, sich an den österreichischen Staat anzuschlieszen, um durch kräftige Vereinigung aller beteiligten Völker dem immer weiter um sich greifenden Russland das Gleichgewicht zu halten, weil wir sonst in ewiger Zwietracht und Zersplitterung verharrend, alle der russischen Herrschaft unterliegen müszten. Als wir von Czartoryski weggingen, äuszerte mir Gabler, dessen conservative und streng österreichische Gesinnung Euch wohl bekannt ist, seine Verwunderung darüber, dasz ich dem Fürsten so ohne alle Umstände reinen Wein eingeschenkt und über die polnische Politik und den ungarischen Krieg so unangenehme Wahrheiten gesagt habe, wie er, Gabler, selbst sich nicht herausgenommen hätte. Trotzdem behandelte mich Czartoryski sehr aufmerksam und schien weitere Besuche von mir zu wünschen. Kurz darauf erhielt ich sogar eine ausdrückliche Einladung, ihn eines Vormitags zu besuchen, ich würde bei dieser Gelegenheit die Bekanntschaft des Grafen Teleky (der hier als

Agent der insurrektionellen ungarischen Regierung verweilt) machen können. Ich hatte keinen Grund die Einladung auszuschlagen; wir besprachen uns mit Teleky, der recht gutmüthiger Mann ist und rücksichtlich der Slaven billig denkend. Später kamen zwei Herrn, die mir als Pulsky und Szarvady vorgestellt wurden, von deren Erscheinen mir im Voraus nichts bekannt gewesen war. Das Gespräch kam wie natürlich gleich auf den ungarischen Krieg. Ich sagte den Ungarn gerade heraus meine Meinung, dasz sie die Slaven immer unterdrückt haben und dasz sie sich endlich von Österreich losreiszen wünschen, um das Regiment ganz in ihre Hand zu bekommen und so um so sicherer, weil von jeder Kontrol unabhängiger, die slavische Nationalität unterdrücken zu können. Das brachte natürlich die Magyaren auf und wir geriethen bei dieser Gelegenheit mit Pulsky, der ein sehr exclusiver Magyare ist, ziemlich hart an einander. Sie behaupteten, man habe sie zur Revolution gedrängt, man habe die Constitution verletzt, man habe die Einheit der ungarischen Krone zerstören wollen, sie beklagten sich über Verrath des Hauses Österreich und wie Ungarn nie mehr diese Dynastie anerkennen könne und werde. Ich erwiderte hierauf, ich halte die Entthronung des Hauses Habsburg weder für möglich, noch für wünschenswerth, weil Ungarn allein, so lange die übrigen Völker diesen seinen Wunsch nicht theilen, zu schwach sei ihn auszuführen; Ungarn allein könne nicht existiren, es werde nie einen mächtigen Staat bilden, so lange die magyarische Race allein bei seiner Erhaltung interessirt ist, weil die zahlreichen slavischen Stämme, so lange ihnen keine Gleichberechtigung zugestanden wird, seine Auflösung begünstigen werden, so zwar, dasz er bei dem ersten Schlage seines russischen Nachbars zerfallen müsste. Ungarn kann also nur mit Österreich fortexistiren, und Österreich nur auf der Grundlage der Gleichberechtigung einen kräftigen Staat bilden, einer Gleichberechtigung, die so durchgeführt werden müsste, dasz nicht blos die Privilegien der Raçen aufhören, sondern auch die Privilegien der Reichsländer vis a vis der Centralgewalt verschwinden. Nur in einem solchen kräftigen Verbande, wo alle Fragen der auswärtigen Politik, des Krieges, der Finanzen, der Flotte, des Handels durch ein einziges Ministerium geleitet würden, den einzelnen Reichsländern aber auch die gehörige Maasz von Autonomie zugestanden würde, den Ungarn jedoch nicht mehr als den Croaten und Serben, den Galiziern nicht mehr als den Böhmen etc., glaub ich an eine lange und glückliche Zukunft Österreichs. Soll aber Österreich ein Reich bleiben, dann halte ich die Dynastie für das natürliche historisch gegebene Band für die verschiedenen Völker, in denen allen das monarchische Prinzip viel zu feste Wurzeln geschlagen habe, um aufgegeben werden zu können. Über eine neue Dynastie werde man sich nie vereinigen, die Eifersucht der Völker würde hiedurch nur einen neuen Stoff bekommen und endlich stehe eine neue Dynastie nie so fest wie eine alte; sie werde selbst von

denen weniger geachtet, die sie eingesetzt, sie bleibe immer eine Art Aufforderung zur Revolution und Anarchie. Man wendete mir ein, doch ich brach dieses unangenehme Gespräch ab, weil ich sah, dasz dies bei den Magyaren eine abgemachte Sache sei, wie denn auch der Reichstag in Debresin um diese Zeit die Entthronung bereits beschlossen hatte.

Das Gespräch kam wieder auf die Kriegsereignisse, die Magyaren drückten die Überzeugung aus, aus diesem Kampfe als Sieger hervorzugehen; ich sagte darauf, ich halte es für äusserst unwahrscheinlich und so gewaltige Anstrengungen sie auch immer machen, so würden sie endlich doch der Übermacht des vereinigten Österreich und Russland erliegen müssen. Und endlich, wenn sie das unmögliche möglich machen und ein ungarisches Reich gründen sollten, so würde der unselige Krieg in einigen Jahren wieder beginnen; sobald die Slaven in Ungarn ihre Nationalität gekräftigt und sich verständigt haben würden, würden sie die Suprematie der Magyaren abschütteln wollen, und sie würden bei dieser Revolution die Sympathien der Welt und die Hilfe der Freiheitskämpfer ex professione eben so gewinnen, wie sie jetzt die Magyaren für sich haben. Man versicherte mir, man werde die Slaven nicht unterdrücken, man habe es nie gethan, und wenn einzelne hie und da etwas gethan, so sei man jetzt mehr als je entschlossen, ihnen alle billigen Forderungen zuzugestehen, um sie zufriedenzustellen und zu gewinnen. Die Magyaren wären zu stolz gewesen mit den Croaten und Serben zu pactiren, so lange sie in bedrängter Lage waren, aber so bald sie Sieger sein werden, würden sie alle billigen Zugeständnisse machen. Nur wisse man nicht recht klar, was die Völker alle verlangen, da sie ihre Wünsche noch nicht bestimmt genug formulirt hätten. Ich fand es sehr sonderbar, dasz die Magyaren hierüber noch im Zweifel sein sollten (!), da darüber schon so viel geschrieben worden sei. Ich sagte, sie müssten es ein für allemal aufgeben, die Croaten und Gränzer als ihre Unterthanen zu behandeln und ihnen ihre Autonomie zu bestreiten, sie müssten den Serben ihre nationale Selbstverwaltung in dem historischen Umfange der Wojwodina zugestehen und allen Slaven Ungarns überhaupt die Gleichberechtigung ihrer Sprache in Schule, Amt und öffentlichem Leben ehrlich und aufrichtig zuerkennen. Ich könne aber nicht glauben, dasz sie dies aufrichtig thun wollten. Bisher war es ihre Ausflucht, die Schuld immer auf die Regierung zu schieben, und so glaubten sie die Slaven mit schönen Worten abspesen zu können, von denen ihre Praxis gar sehr abstach. Jene Ausflucht kann jetzt nicht mehr gelten. Hätten sie wirklich je die aufrichtige Absicht gehabt, dies Alles den Slaven zuzugestehen, so hätten sie es bereits durch Beschluß des Reichstages ausgesprochen und die Gleichberechtigung als Grundgesetz der ungarischen Verfassung anerkannt. So aber haben sie die Slaven bis auf diesen Augenblick immer nur damit vertröstet, sie könnten

sich vollkommen auf den Groszmuth der Magyaren verlassen, als ob nicht darin schon eine Ungerechtigkeit involvirt wäre, wenn man voraussetzt, dasz in einem Staate, dessen Genoszen doch wenigstens als Bürger sich alle gleich sein müszten, ein Stamm dem anderen Gnade zu ertheilen das Recht haben solle [!]. Und bei alle dem wundern sich die Magyaren, wenn die Slaven bei einem Kampfe zwischen einer alt begründeten, loyalen Regierung und einem revolutionären, schwankenden Gouvernement sich für erstere entscheiden, wenn erstere wenigstens einige Garantien für ihre Nationalität (schon durch Anerkennung des Grundsatzes der Gleichberechtigung) bietet, letzteres aber gar nichts. Pulsky sagte mir darauf, ich sei zu bitter und ungerecht gegen die Magyaren und ich könne überzeugt sein, dasz der ungarische Reichstag, sobald er nur derlei Gegenstände werde in Verhandlung nehmen können, diese Frage zur vollkommenen Zutriedenheit der Slaven lösen werde, da es ja sein eigenes Interesse erheische, sie für sich und gegen Österreich zu gewinnen. Man befragte mich weiter über die Absichten der Böhmen. Ich erwiderte, in der gegenwärtigen so bewegten Zeit ändere sich die öffentliche Meinung fast alle Tage und ich sei bereits einen Monat abwesend von meiner Heimath; zwar sei man im Allgemeinen mit der oktroyirten Charte und der Auflösung des Reichstages nicht zufrieden gewesen, aber die Ungarn würden sich sehr irren, wenn sie glauben sollten, dasz man so weit gehen werde, das Land den Gefahren einer Revolution auszusetzen oder wohl gar blos eine Diversion zu Gunsten der Magyaren zu machen. Was auch die Zeitungen hierüber berichten mögen, so glaube ich doch, dasz das Bewusstsein der slavischen Nationalität viel zu mächtig, als dasz die Böhmen ihre Sympathien, ihre Pflichten gegen die Croaten und Serben und vor allem für ihre nächsten Brüder und Literaturgenossen, die Slovaken, ausser Acht lassen könnten. Übrigens sagte ich ausdrücklich, dasz ich in allen Stücken weder die Meinung des böhmischen Volkes, noch viel weniger die Wünsche und Ansichten der Croaten und Serben zu vertreten irgend ein Recht habe, dasz ich einfach nur meine Privatansicht ausspreche, die, ob sie richtig sei oder nicht, sie selbst nach *den Ereignissen* beurtheilen mögen. Dies ist der nach meiner Erinnerung möglichst vollständig und wahrheitsgetreu widergegebener Gang unserer Conversation. Ihr kennt nach langem Umgang und vielfachen Debatten meine politischen Ansichten im Allgemeinen und über diese Frage insbesondere. Ihr könnt nun selbst urtheilen, ob ich wahr erzähle, und ob ich so wie ihr mich kennt, habe anders sprechen können!

Ich empfahl mich den Herren und so trennten wir uns, wie es bei solchen Disputen immer der Fall ist, jeder die Überzeugung mitnehmend, den Gegner besiegt oder gar für seine Meinung gewonnen zu haben. Ich selbst erzählte mit einer gewissen Befriedigung, den Herrn einmal meine Meinung gesagt haben zu können, gleich nach meiner Zurück-

kunft die ganze Scene und Conversation dem Dr. Schebek, mit dem ich hier beständig umgieng, und er könnte mir bezeugen, dasz das der Inhalt und die Richtung der Conversation gewesen, wie ich sie ihm zu einer Zeit mitgetheilt habe, wo ich auf die ganze Sache kein Gewicht gelegt habe, und nicht ahnen konnte, dasz sie für mich irgend [welche] Folgen haben könnte. Ich habe aus der Sache auch nie ein Geheimnis gemacht, sie vielmehr bei Veranlassung wiedererzählt, da ich sie nie für etwas anderes wie eine blose Conversation angesehen habe, wie sie denn auch nichts anderes war. Als Freund und im Vertrauen kann ich Euch auf mein Ehrenwort versichern: *Dasz die Sache (Besprechung) durchaus keinen offiziellen Charakter hatte, dasz ich mit Teleky, Pulsky und Czartoryski durchaus und in in keiner Art pactirt, weder ein Versprechen meiner Seits gethan noch eine Verpflichtung von ihrer Seite entgegengenommen, dasz über die ganze Besprechung Niemand eine Schrift, ein Protokoll, oder auch nur Notate aufgenommen, dasz ich auch von einer Aufnahme einer diesfälligen Schrift weder irgend etwas gewusst noch viel weniger irgend eine Schrift unterzeichnet habe.*

Ich habe auch weder Teleky noch Pulsky seit dieser Zeit zu Gesichte bekommen, noch viel weniger mit ihnen einen sonstigen mittelbaren oder unmittelbaren Verkehr gehabt. Zwar hatte mich Czartoryski eingeladen zu einer zweiten Besprechung zu kommen, aber ich gieng nicht hin — und dies mag auch der Grund sein, warum Teleki, der sich nach meiner Wohnung erkundigt hatte, nicht zu mir kam. Ich selbst gieng auch nie zu ihm, obgleich er die meiste Zeit hier verweilte. Selbst Czartoryski habe ich erst nach mehreren Wochen nur eine kurze Höflichkeitsvisite gemacht. So steht nun die Sache, *was mich betrifft*. Ob Czartoryski, Teleky und Pulsky späterhin noch weiter Verhandlungen ernsterer Natur gepflogen, ob sie eine förmliche Übereinkunft getroffen oder gar diesfällige Schriften aufgesetzt oder abgeschickt haben, davon kann ich nicht wissen. Sollten wirklich derartige Schriften, sei es von Czartoryski, oder von Teleky oder von sonst Jemand existieren oder aufgefangen worden sein, worin meiner Person in einer anderen Art Erwähnung geschähe, als ich Euch eben mittheilte, so seid versichert, dasz dies entweder auf einem Irrthum oder vielmehr auf einer Niederträchtigkeit und Verläumdung, jedenfalls aber wenigstens auf einer Indiskretion des Verfassers beruhe.

Ihr seht ein dasz diese Sache, weisz Gott, ohne alle Schuld von meiner Seite sehr ernste Folgen für mich haben kann. Wenn nämlich eine derlei Zuschrift wirklich existirt und hieraus auf eine Mitschuld von meiner Seite geschlossen werden kann, so könnte man gegen mich nach meiner Rückkehr eine Untersuchung einleiten — und so unwahrscheinlich die Sache auch sein mag, mich hochverrätherischer Umtriebe gegen die Regierung und gegen die Interessen unserer slavischen Brüder in Ungarn beschuldigen. Nun gestehe ich Euch offen, ich habe alle

Achtung vor unserem Militär, aber äusserst wenig Vertrauen in seine Justiz. So lange nun dieselbe bei uns fungirt, überall Belagerungszustand ist und so lange keine öffentlichen Gerichte und keine Jury existirt, möchte ich mich nicht gerne den Händen der Justiz anvertrauen. Es giebt aber vielleicht ein anderes Mittel, die Sache auszutragen, und da bin ich eben daran, Euch um einen Freundschaftsdienst zu bitten, einen ernstesten Freundschaftsdienst, der Euch in mancher Beziehung schwer fallen dürfte, den ich mir von Euch zu erbitten nicht getrauen würde, wenn ich nicht von Euerer aufrichtigen Freundschaft gegen mich überzeugt wäre. Ich ersuche Euch nehmlich in dieser Angelegenheit und zwar so bald, als nur immer möglich, nach Wien zum Minister Bach zu gehen; er ist ein aufgeklärter Mann, der in politischen Fragen weiter sieht, als mancher andere, und daher auch im Stande sein wird, das Gewicht dieser Angelegenheit, in so weit es mich belasten kann, richtig zu erwägen, und dies um so mehr, als er aus meiner bisherigen Wirksamkeit am Reichstage und ausserhalb desselben, insbesondere aus einer Besprechung, die ich in Gemeinschaft des Herrn Palacký noch im September mit ihm gehabt, meine Ansichten über die ungarische Frage kennt, so wie ich denn auch meine Sympathien für die Serben, die Croaten, für Jelačić, für die Slovaken, meine Abneigung gegen die magyarischen Separations- und Predominations-tendenzen entschiedener als irgend Jemand ausgesprochen habe, zu einer Zeit, wo ein moralischer Muth dazu gehörte, es zu thun, wo die ganze Presse und Bevölkerung Wiens für die Magyaren Parthei nahm, wo mich die Journale wegen Correspondenzen mit den slovakischen Insurgenten denunzirten, so zwar, dasz ich eben wegen dieser meiner pol. Meinung in den Oktobertagen gewisz nicht minder wie er selbst, der Minister, ernstesten Gefahren ausgesetzt war — dasz ich eben durch die magyarischen Emissäre, die zu der Zeit die Massen in Wien leiteten, dem Schicksale Latours bestimmt war. Er weisz, dasz ich auf der Aula und unter der Bürgerschaft Prags alles aufgeboten habe, den Bestrebungen der magyarischen Emissäre, deren sich um diese Zeit in Prag mehrere herumtrieben und wovon auch einige gefangen wurden, entgegenzuwirken, dasz ich nachher den Bestrebungen der Serben, Croaten und Slovaken, so viel an mir lag, alle moralische Unterstützung habe zukommen lassen. Dasz ich mit den Ansichten und Schritten unseres jetzigen Ministeriums nicht einverstanden war, ist bekannt, aber ich habe sie frei und offen, wie es immer meine Art war, angefochten; ich habe dabei nie den österreichischen Standpunkt ausser Acht gelassen, nie den Rechtsboden verlassen! Sollte ich dies nun plötzlich gethan haben? Ich habe doch gewisz nicht den Ruf eines Mannes, der seine politische Überzeugung ändert, wie man die Hand wendet. Im Gegentheil, man weisz von mir, dasz ich, so zu sagen von Kindsbeinen an immer eine politische Überzeugung festgehalten, immer für

dieselbe Idee gestritten habe. Ich war erst Hörer der Philosophie, als mich die magyarische Presse schon heftig angriff, weil ich auf einer Reise durch Oberungarn auf den slovakischen Lyceen, die ich besucht hatte, gegen die Magyaren agitirt und slavische, oder, wie man sich ausdrückte, russische Propaganda gemacht und die Slovaken gegen die Magyaren aufgehetzt haben soll. Vor kurzem noch hat man mir slavischen Fanatismus und blinden Hasz gegen die Magyaren vorgeworfen, und noch vor meiner Abreise von Prag, als unsere studierende Jugend anfieng „Elien Kosuth“ zu rufen, haben die Ultraradicalen mich als Doctrinär, als Reaktionär, als befangenen Politiker von beschränkt nationalem Horizont verschrieen, weil ich mich über die Niederlagen unserer Truppen nicht freuen, und über die Siege der Magyaren nicht triumphiren wollte — und nun sollte ich so plötzlich meine langjährigen Sympathien und Überzeugungen geändert haben, in einem Augenblicke, wo unsere slavischen Brüder in Ungarn, wo die Croaten unter Jelačić, die Serben unter Statimirovič und Kničanin, die Slovaken unter Hurban und Štur noch im Felde gegen die Magyaren stehen — unter der Leitung dieser Männer, die mir nicht blos als Stammverwandte werth, sondern zum Theil sogar persönlich befreundet sind. In einem solchen Augenblicke sollte ich gegen sie mit den Magyaren, unsern Erbfeinden, conspiriren. Wer kann dem Glauben beimessen, der alle diese Verhältnisse, der meinen Charakter, meine Antecedentien kennt? Und endlich, was konnte meine Übereinstimmung hier mit Teleky, wenn eine solche Statt gehabt hätte, für Folgen haben? Wo hätte ich die Macht, ihr praktische Folge zu geben? Wäre dies nicht lächerlich, hiesze das nicht gerade so handeln, wie jener der sagte: „Wenn ich der Kaiser wär, ich wüszte was ich thät?“ Es musz mir unlieb sein, wenn man mich für einen Conspirator hält, aber um alles in der Welt möchte ich nicht dumm und lächerlich erscheinen.

Ich bitte Euch, dies dem Minister in Erinnerung zu bringen, er selbst weisz ja groszentheils alles dies und wird sich hierüber ein Urtheil bilden können. Ist es nun wahr, was die Gerüchte sagen, dasz eine Depesche, sei es von Czartoryski oder von Teleky, aufgefaßen worden, worin ich kompromittirt bin, so ist entweder die ganze Depesche ein Falsum, oder der Inhalt eine Lüge, wenn er rücksichtlich meiner Person mehr sagt, als ich Euch oben angegeben habe. Diese Depesche müszte nun in den Händen des Ministeriums liegen und von diesem würde es abhängen, in wie fern es dieser Beschuldigung gegen mich Glauben beimessen und die Justiz gegen mich in Thätigkeit setzen will. Ich ermächtigte Euch nun in meinem Namen vor dem Ministerium auf mein Ehrenwort jene Erklärung abzugeben, wie ich sie oben gegen Euch selbst gegeben habe (die unterstrichene Stelle). Ihr kennt [!] auch zu mehrerer Beleuchtung den Hergang jener Zusammenkunft mittheilen, so wie ich ihn Euch möglichst vollständig und treu erzählt habe. Es

ist freilich sonderbar, dasz ich in einer solchen Sache mein Ehrenwort als Beweis einsetze, aber giebt man im Kriege dem Gefangenen die Freiheit gegen Ehrenwort, so könnte man wohl hier dem Ehrenworte dieselbe Geltung einräumen, und ich kann wohl sagen, dasz mein Ehrenwort so gut ist, als irgend eines, und dasz ich es noch nie weggeworfen habe und um keinen Preis wegwerfen werde. Endlich habe ich keinen anderen Beweis anzubieten; ein Zeugnisz Czartoryskis oder Telekys ist nicht möglich und würde wohl auch nicht angenommen werden. Genügt dieses mein Ehrenwort nicht, so möge man immerhin die Untersuchung gegen mich einleiten, wenn man dies für zweckmässiger und für das Staatswohl für nothwendig findet. Ich verlange keine Kabinetstjustiz und keine Ausnahmen für mich, aber in allen Staaten der Welt hängt es von dem Gouvernement ab, politische oder hochverrathsprozesse einzuleiten oder nicht einzuleiten oder gar schon angefangene durch den Staatsanwalt zurückzuziehen. Will man nun die Justiz gegen mich aufbieten, nun ich werde mich ihr nicht entziehen, *doch bitte ich um die Zusicherung, dasz man keinen Preventivarrrest gegen mich verhängen wird, wenn ich Bürgschaft leiste*, um so mehr, als es ja klar ist, dasz ich, wenn ich schon nach Österreich zurückkehre, es nicht in der Absicht thue, um wieder zu entfliehen, und *dasz die Angelegenheit als eine politische, so gut wie bereits die Preszprozesse öffentlich und mündlich vor dem Geschworenengerichte ausgetragen werden wird*, damit ich mich vertheidigen kann.

Ich verlange nicht, was sich nicht aus der Constitution gewissermassen mit Nothwendigkeit ergibt, wenn man sie wirklich und wahrhaft ins Leben einführen will. Einer endlosen und willkührlichen Voruntersuchung mit Vorhaft, einer Inquirirung und Aburtheilung durch ein geheimes Gericht oder gar einer ausnahmsweisen Militärcommission, wie sie in unsern belagerten Städten trotz dem vor aller Welt anerkannten const. Grundsatz „Niemand soll seinem gesetzl. Richter entzogen werden“, immer noch existiren, werde ich mich, *so viel an mir liegt*, nicht aussetzen. *Erhalte ich jene Zusicherungen nicht in bestimmter Form, und ich ersuche Euch hiemit, sie in meinem Namen zu erbitten*, so bin ich gezwungen mich selbst für so lange zu exiliren, so lange nicht die constitutionellen Prinzipien in Österreich zur Wahrheit werden, so lange nicht das öffentliche Gerichtsverfahren mit Jury ins Leben getreten sein wird. Ich bin aber fest entschlossen, so bald das der Fall sein wird, sogleich zurückzukehren und mich den Gerichten zu stellen. Werde ich dann schuldig befunden, so soll mich die Strafe des Gesetzes treffen. Dies ist mein Entschlusz, dies meine Wünsche, meine Bitten. Ich habe ausführlich geschrieben, damit ihr über alles möglichst instruiert seid, und meine Sache führen könnt. Ich hoffe, dasz Ihr mir dieses Opfer bringen werdet. Ich weisz, dasz ich viel verlange, aber ich weisz, dasz ich in ähnlicher Lage ein Gleiches für Euch thun würde, und

ich brauche nicht hinzufügen, dasz ihr mich dadurch für alle Zukunft zu allen Gegendiensten verpflichtet. Ich wiederhole nur meine Bitte, über die Sache ein vollkommenes Stillschweigen zu beobachten und es nur jenen Personen mitzutheilen, die es im Interesse der Sache selbst wissen müssen.

Wie ich aus den Zeitungen entnahm, ist Palacky so eben in Wien. Ist dies der Fall, so bitte ich Euch die Sache mit ihm *im Vertrauen* zu besprechen. Er, der mir immer ein väterlicher Freund war, wird mir gewisz gerne den Dienst erweisen, gemeinsam mit Euch zum Minister zu gehen. Sollte es Euch aus mir unbekanntem Gründen unmöglich sein meine Bitte zu erfüllen, so bitte ich Euch diesen Brief an ihn abzutreten, damit er sich über die Angelegenheit instruiren könne, und ihn in meinem Namen zu bitten, sich meiner in dieser Angelegenheit anzunehmen. Endlich bitte ich Euch mir sogleich von Euerem Entschlusze und den Schritten Nachricht zu geben, die Ihr in der Sache machen werdet, und von deren Erfolge, die strengste Geheimhaltung wünschlich, um den Gerüchten, die derlei Sache ins Abentheuerliche verunstalten, vorzubeugen, vor allem aber aus Rücksicht für meine theuere Mutter, die mit so viel Liebe an mir, ihrem einzigen Sohne, hängt und deren Gefühle durch die Nachricht hievon auf die Folter gespannt werden würden. Um Ihretwillen wünsche ich vor Allem, dasz Euere Bemühungen für mich einen guten Erfolg haben mögen. Ich selbst bin zwar nicht sonderlich stark konstituiert, aber ich habe schon so manches gelitten und würde wohl auch diesen Schlag noch ertragen. Aber Sie — Ihr wiszt, ob ich mein Vaterland liebe, und kennt ermessen, wie schwer es mir werden wird, mich für längere Zeit zu exiliren, so gerne ich auch sonst nach Paris gegangen und so angenehm der Aufenthalt, wenn er kein unfreiwilliger ist, hier sein mag. Ist es nicht ein Unglück, wegen einer wahren Lappalie, wegen einem Discurs mit Hr. Graf Teleky in die traurige Lage gebracht zu sein zwischen Kerker und Exil zu wählen? Doch mag ich diesem traurigen Dilemma auf keine Art entfliehen, die meiner Ehre oder der Freiheit meiner politischen Überzeugung nahe träte. Ich bin vielleicht eitel, wenn ich frage, ob unserem Ministerium etwas daran gelegen ist, welche politische Meinung ich bekenne und verfechte; sie sind stark genug sich hierüber hinauszusetzen. Sollten sie jedoch hierauf einiges Gewicht legen und glauben, dasz ich wegen dem Zugeständnisz, dasz sie mir allenfalls in dieser Angelegenheit machen könnten meine politische Überzeugung oder Parthei verlassen oder wechseln werde, so bitte ich Euch Ihnen zu erklären, dasz ich auf diese Bedingung hin jetzt nicht zurückkehren will, dasz ich die Freiheit meiner polit. Überzeugung durch zeitweiliges Exil so lange schützen will, bis ich meine Lossprechung von einer Justiz verlangen kann, die Vertrauen verdient. Mittlerweile werde ich meinem Vaterlande dienen, so gut ich kann, nicht auf die Art, wie es andere

Emigranten thun, die alles anwenden, um in ihrem Vaterlande Conspirationen zu bilden und Unruhen hervorzurufen, sondern auf dem Wege der Wissenschaft, der Litteratur. Ich habe mich hier in das Studium der pol. Oekonomie eingelassen und habe bereits angefangen, mir alle in dieses Fach einschlagende Werke der englischen und französischen Literatur von Werth und Bedeutung anzuschaffen, so dasz ich eine ziemlich vollständige Bibliothek dieses Faches besitzen werde. Ich gedenke über dieses Fach eine literarische Arbeit in unserer Sprache zu liefern, bis ich das grosze Material in Etwas werde überwunden haben. Ubrigens hoffe ich, dasz meine politische Wirksamkeit nicht für immer abgeschnitten ist, und dasz ich mit dem, was ich in dem politischen hier zu lernen alle Musze und die beste Gelegenheit habe, mich werde später meiner Heimath nützlich machen können an der Seite älterer bewährter Freunde, deren Schutz ich jetzt anspreche. Ich hoffe dasz Ihr nicht versäumen werdet nach Kräften zu helfen Euerem ergebenen

Fr. Lad. Rieger.

Jemnost paní a slečně moji poklonu a synům Vaším velkému i malému moje pozdravení. Moje zdraví je již téměř zouplna v starém pořádku. Adresujte jako prve!“

[K tomu jest ještě na jednom dopisním papíru na čisto psáno několik míst z celého listu a to: 1. od slov „schon eine Ungerechtigkeit“ na str. 58 až k slovům „sie vielmehr bei Veranlassung wiedererzählt“ na str. 59; 2. od slov „Ich habe auch weder Teleky noch Pulsy seit dieser Zeit zu Gesichte bekommen . . .“ na str. 59 až ke slovům „Selbst Czartoryski habe ich erst nach mehreren Wochen nur eine kurze Höflichkeitsvisite gemacht . . .“; 3. od slov. „Vor kurzem noch hat man mir slavischen Fanatismus . . .“ na str. 61 až ke slovům „aber um alles in der Welt möchte ich nicht dumm und lächerlich erscheinen . . .“

Opisoval to Rieger sám. Vynechal na př. to, co na str. 59 sděloval Pinkasovi důvěrně. Nelze uhodnouti, proč to opisoval.]

120.

1849 září 21. Paříž. — Rieger Palackému. „Žádal jsem Dra Pinkasa, aby v mé záležitosti promluvil s Bachem ministrem; ale ačkoli jsem jej dvakrát požádal o to, předce to neučinil, nevím zdali pro domácí zaměstnání a rodinné nehody nebo z jiných příčin. Nevěděl jsem tehdaž s jistotou, kde ráčíte býti, ale dovědév se z kteréhosi časopisu německého, že máte přijít do Vídně, žádal jsem Dra Pinkasa, aby Vašnosti celou věc vyložil a Vás mým jménem o Vaši podporu v té věci žádal. Později zase slyšel jsem, že ste byl v Basileji, a nyní — včera — mi píše Dr. Pinkas, že ste se vrátil a že hodláte do Vídně a tam stran mé

věci s Bachem promluvíti. Jsem Vašnosti velice povděčen za tento úmysl. Ta věc je věru nemilá pro mne a to tím více, poněvadž se zakládá na pouhém nic. Kdybych byl vskutku učinil některý krok, který by mohl míti nějaké důležité následky, nesměl bych se mrzet, kdybycyp z nezdaření jeho musel pocítiti zlé následky. Ale pro nic a za nic, pro pouhou visitu, pro pouhou rozmluvu míti takové opletání, to je věru mrzuté. Nad to je ten spis, v němž se mi účastenství přičítá, tak nerozumný, tak neopatrný, tak směšný, že by mne to zajisté velmi rmoutilo, kdyby se věřilo zúplna, že sem vskutku měl nějakého podílu při skládání tohoto spisu a v ustanoveních v něm obsažených. Jak směšné je na příklad to: uzavíráme, že rod Habsburský má být svržen s trůnu zemí uherských a všech rakouských. Netoliko že již sněm uherský v ten čas byl svržení rodiny rakouské vyřknul a tudy by byl býval pravý luxus to opakovat, ale jakž by mohlo v rozumném člověku, kdyby si to i skutečně přál, na mysl přijíti, aby to *ustanovil a uzavřel*, dobře věda, že nemá moci ustanovení podobné ve skutek přivést!! Celý svět ví, že jsem ve svém politickém snažení půdu zákonů vždycky zachovávatí hleděl, a mrzelo by mne, kdyby se o mně jinak smýšlelo. Ale ještě více by mne mrzelo, kdyby obecnstvo mělo tomu víru dáti, že jsem vskutku tuto směšnost vyvedl. Víím, že směšnost je s to člověka politika zabít pro všecku budoucnost.

Nemám nyní času ani místa abych všecko uvedl, co by k mému ospravedlnění sloužiti mohlo. *Přál bych si velice, aby ste četl list můj Pinkasovi psaný, ve kterém jsem docela obšírně choď oné návštěvy u Czartoryského popsal*; sloužilo by Vám to zajisté k tomu, abyste se s věcí lépe obeznal a Bachovi to lépe vyložiti mohl.

Psal jsem Pinkasovi, aby Vám to moje psaní sdělil. *Jestli to neučinil, račte, pakliže ještě k tomu času zbývá, toto psaní od něho požádati*. Píše mi Pinkas, abych došel k Czartoryskému doprovázen dvěma svědky a před nimi od Czartoryského žádal prohlášení, že jsem v oněch ustanoveních neměl účastenství, ani že jsem nebyl toho mínění. Tu je kolikerá překážka. *Hlavní, že zde Czartoryski není, neboť již dávno odejel kamsi do lázní, myslím do Dieppe*. Jak jsem v novinách o té věci četl, šel jsem hned k Czartoryskému, abych žádal vysvětlení, ale nenašel jsem jej doma a dáno mi za odpověď, že Paříž opustil. Těžko zajisté jej po světě hledat — a pak ani svědků nemám, neboť by to musili býti lidé od nás, kteří by mně potom doma za svědky sloužiti mohli. Nad to sem slyšel od jednoho Poláka, že se Czartoryski k onomu spisu zhola znáti nechce, a tudy by také nesvědčil, že jsem s oním uzavřením nebyl srozuměn. Mohl by toliko osvědčiti, že jsem nic podobného při oné návštěvě u něho nežádal a že se vůbec v mé přítomnosti nic neuzavíralo. Já doufám, že by Czartoryski se nezdráhal to prohlášení před svědky vydat, neboť by jen pouhou pravdu dosvědčil, ale pochybuji, že by vláda naše na to jakou váhu kladla, neboť by zajisté

podobné vyjádření jakožto založené v jeho vlastním interesu v podezření a pochybnost brala; jinak by museli, a to mnohem větším právem, nechat platiti dva listy od něho z toho času, kteréž sem šťastnou náhodou mezi svými listy zachoval, a z nichž dosti jasně vysvitá, že jsem nebyl při oné rozmluvě s Maďary stejného smýšlení a že se nic podobného neuzavřelo. Račtež o tom promluvit s Bachem, a bude-li ministerstvo takové prohlášení od Czartoryského před svědky vydané žádat, budu se starat je sobě zaopatřit, až on se do Paříže vrátí. Psal sem již Bachovi stran té věci a vyložil sem mu to v krátkosti. *Jak sem věc představil ve svém prohlášení v novinách, tak jest.* Zaručil sem se Bachovi svou ctí; chtějí-li slovu mému věřit, dobře, pakli ne, také dobře, ať proti mně zavedou proces. Až budou soudy veřejné, vrátím se, dostavím se, dříve ne. Teď bych přišel jen, kdyby mi slíbili, že nebudu vyšetřován jinak, než před porotou, *veřejně*, a (když postavím rukojmí) *na svobodě*. Ostatně věru tak velice na návrat nespěchám a skoro zde raději ještě nějaký čas zůstanu; obírám se zde študiiemi věd politických, zvláště státního hospodářství a financí a t. d. Není teď u nás pro mne mnoho co dělat, a pobyt tam není příjemný. Včera jsem četl v Constitutionelles Blatt článek mé záležitosti se týkající, o němž bych rád věděl, od koho pochází; přikládám část jeho v opisu, jež jsem si udělal. Z okolností v něm udaných vysvitá, že při té schůzce u Czartoryského vskutku nebylo nic uzavřeno, jinak by o věci důležité a officialní Teleky byl referoval. Račte se Bacha na tuto okolnost ptáti. Já očekávám, že ministerstvo, když již jednou jeden spis publikovalo, také *ty* veřejnosti podá, které k mému ospravedlnění sloužití mohou. Poroučím se do Vaší lásky a zůstavuji vše Vašemu uznání. Vašnosti ctitel Rieger.

[Na okraji:] Račte adresovati přímo na mne Rue des Martyrs 42 nebo na dům pana Javala, zetě Lämmlova, Mr. Leop. Javal et Comp., Boulevard Poissoniere. Maison de pont de fer.

[Výpisek z Const. Blatt, z 13. září čís. 219.] Z Vratislavi: „Aus sehr zuverlässiger Quelle erfahren wir: 1. . . . 2. Wie wenig Graf Teleky selbst durch seine Pariser Übereinkunft im Geiste der damaligen Regierung Ungarns zu handeln glaubte, geht aus dem Umstande hervor, dasz derselbe in dem Briefe, welchen er am 6. Juni an den Praesidenten Kosuth schrieb, dieser Übereinkunft mit keinem Worte gedenkt, was er jedenfalls gethan hätte, wenn dies im Sinne der magyarischen Regierung gelegen hätte. Dasz aber von dieser Conferenz der ungarische Gesandte in Paris keine frühere Nachricht nach Ungarn gegeben hat, geht deutlich aus der Klage des Grafen über seine seit längerer Zeit mit Ungarn unterbrochene Correspondenz hervor. Hieraus ergibt sich nun, dasz Teleky und Pulsky die Fragen, welche Czartoryski in der erwähnten Conferenz an dieselben gerichtet hatte, nur aus Artigkeit und vom eigenen Standpunkte aus, aber jedenfalls im Widerspruche mit dem ungar. Reichstage im obigen Sinne der Gleichberechtigung

beantwortet haben. Es ist auch möglich, dasz die ungarischen Agenten die ganze Conferenz für das gelhaten haben, was sie wirklich ist, nehmlich für eine Spielerei, und in diesem Falle lohnte es sich freilich nicht der Mühe an den Praesidenten Kosuth darüber zu berichten.“

121.

1849 listopad 11. Paříž. — Rieger Palackému. „Slovutný pane a příteli můj! Uposlechnuv vyzvání Vašemu šel jsem do biblioteky národní a vyhledal jsem oddělení manuskriptů, kdežto jsem byl přijat se vší tou přívětivostí a zdvořilostí, kterouž Francouz nad jiné národy vyniká; beze vší překážky, beze vší protekce a recomendace, beze zvláštního povolení a bez všelikých interrogatarií poslouženo mi ihned k vyhledávání věcí žádoucích a tak již nyní týden skoro v knihovně pracuji, aniž kdo z dozorcův ví, kdo jsem a jak se jmenuji. Věru téměř se mi zdá, že je to příliš mnoho úslužnosti dáti cizinci neznámému na první požádání tak drahocenné rukopisy do rukou, úslužnost, které by snad někdo zle užívati mohl. [Následuje výpis rukopisu; viz Palacký v Čas. Čes. Mus. 1849. IV.] Nelze mi v tomto okamžení obsah všech článků udati z nejedné příčiny. Za jedno jest jich tak mnoho, že bych jich všech v jednom dopisu ani vyčísti nemohl. Nadto není čtení tohoto rukopisu pro mne, kterýž k tomu nemám potřebné zkušenosti, věc snadná. Za těch několik dní, co s tím rukopisem pracuji, naučil jsem se již dosti čerstvě čísti, neb jsem se již hezky seznámil s těmi mnohými abbreviaturami. Nicméně nemohu mnohé místo přečísti anebo přečtenému porozuměti, zvláště kde místy písmo nedbalé jest a písmeny tak neurčitě a splývající, že někdy totéž slovo paterým způsobem čísti možná, vždy se stejnou podobností a rovným právem. Mám sice v bibliotéce jakéhosi rádce, kterýž tam dělá též opis středověkého rukopisu, starý přívětivý pán, kterýž se zdá, abych tak řekl, od řemesla a tudy by to snadno čísti měl, co já laikus nemohu; ale již jsem dospěl tak daleko, že on zřídka kdy to čísti dovede, co mi zůstalo pohádkou, ba častěji jsem konečně předce i to přečetl i vyložil, co on byl darmo přečísti se snažil. Ovšem v takových rukopisech musí se vždy polovice uhnouti, a tuť ovšem hádá vždy lépe ten, kdo má dokonalou známost středověké latiny, jich frásí a obrátů, kdo zná dokonalou historii času, jména osob jednajících a předměty, o nichž se půtka vede a listy píší — a tuť já ovšem cítím předobře svoji slabost, poznávám a doufám, že Vám bude snadno čísti a vysvětliti, co mi na vzdor namáhání zůstalo nejasným.

Již jsem nyní prohlédl přes polovici celého rukopisu — jsem totiž již na straně 115. p. v. Učinil jsem posud copii nadpisů všech článků, jich začátek, zakončení a noty přiložené. Ježto pak mnohé z těch článků, jako dopisy, proposice a vysvědčení, jsou velmi krátké,

žádá to dosti práce i času. Jak mile budu s celou knihou hotov, pošlu Vám to po poště; doufám že to bude za několik dní, neboť článkové zadní jsou na mnoze delší a obsahu historického, kdežto přední jsou na mnoze theologické proposice a krátké výklady. Dle toho pak budete moci snadno souditi o obsahu celého spisu, zdali v něm skutku co posud neznámého, jakož myslím a doufám, a zdali by věc za to stála se sem na cestu vydati. Já myslím že ano, ba doložil bych, že by snad bylo žádoucí, učiniti opis celého spisu pro naše Museum. Než to snadno lépe posoudíte, až Vašnosti mou práci pošlu; oznamuji napřed, že sem mnohé slovo nepřečtené puntíky vyplniti musel, že jsem zajisté mnohou abbreviaturu špatně vyložil a sem a tam snad i nesmysl napsal. Vždy ale postačí Vám to, abyste mohl posouditi — *ne-li* — co tu je, aspoň co tu *není*.

Prohlížeje katalog rukopisů našel sem tam ještě mnohé jiné věci husitských půtek se týkající; zvláště jméno Rokycanovo častěji se vyskytuje. Nevím pokud jsou to rukopisy původní a pokud copie, až budu hotov s Carleriem, hodlám se na ně podívat. [Vyčítá některé.] . . . Hodlám se ale, až Carleria propustím, i s těmito starými pány seznámiti a doufám, že mne snad proto páni theologové naši ještě za husitu neprohlásí, když se zběžně s Rokycanou a jinými husity seznámím, jako mne někteří politikové dosti vysoce postavení již podobným úsudkem za konspiratora a zrádce majestátu prohlásili; ale ovšem naši theologové jsou tolerantnější a především rozvážlivější, než páni politikové Lloydů a Correspondenta a pánové, kteří je inspirovali. Proto však nedáme hlavě sešedivěti — ještě nejsme ani na konci života svého, neřkuli na konci všech věcí. Ta boží politika je jako kývadlo, čím dál se rozhoupne na jednu stranu, tím dál se zvrátí na druhou, a zvuk, jež při tom vydává, mohl by se snadno vyložit: Hodie mihi, cras tibi. V boji mezi dvěma je vždy mocnější člověk ten, který je hotov umřít, v půtce a ve hře mezi majícím a nemajícím, kdo nemá nic, neb ten může jen vyhrát, a v politice stojí nejpevněji ten, kdo nic nehledá pro sebe, ale všecko pro jiné. To jsou pravidla, jichž šetřiti každému možná, a dosti slabá síla, dobře k cíli vedená, nemine se svého účinku, časem i mnohem větší vyváží. Uhlídáme, co nám čas přinese; prozatím se nelekáme! Horších věcí jsme již přečkali. Hory a moře sme přešli, snad nás nepohlí ten rozjařený potok, který dělá „zpáteční“, jak my mlynáři říkáme.

[Na okraji.] Jemnostpaní, slečně a celé rodině Vašnostině mou poklonu a přátelům mojim pozdravení — Vám ale zvláštní moje díky za přátelskou péči o mne ve Vídni.“

122.

1849 listopad 26. Paříž. — Rieger Palackému. „Slovutný pane! Tuto posílám prozatím seznamenání všech spisů kteréž by mohly míti nějaké interese pro českou historii. Výpisky z rukopisu Carleria jsem již

shotovil, nyní je prohlížím a opravuji, pokud mohu. Ještě tento týden hodlám Vašnosti poslati aspoň část jich. Jestli by se Vám zdálo potřebí míti obširnější zprávu o některém rukopisu v tomto seznamenání obsaženém, račtež mi psáti a já jej prohlédnu.

Račte mi též dáti zprávu co z toho, co sem posud psal, soudíte a zdali myslíte, že by cesta do Paříže pro Vás byla potřebna. Netajím toho, že bych Vás zde s radostí uvítal. Springer pracuje na brošurce o událostech politických v posledních dvou letech, já v politické ekonomii.“

123.

1849 [listopad 30.] Paříž. — Rieger Palackému. „Slovutný pane a příteli můj! Pokračuji v kopii výpisek, jež jsem udělal z rukopisu Carleria. Najdete v nich mnoho mezer a mnoho chyb. Snad že dovedete chyby aspoň některé napravit a místa prázdná vyplniti; já jsem mnohou věc napsal, které sem byl nerozuměl, anebo kde patrně vidím, že je chyba aneb nesmysl; ale napsal sem tak, jak sem viděl, a snad Vám to aspoň bude návodem k uhození pravého smyslu. Po prvním článku, dialogu následují dva listy nedbaleji psané, ale, jak se zdá, vždy toutéž rukou, jenž počínají „Anno Domini MCCCCXXX^{mo} dominica Occuli incepi facere dialogum et in vigilia paschee domino Conrado episcopo Ratisponensi praesentavi ad examinandum et corrigendum.“ [Pokračují výpisky.] Posílám prozatím začátek mého opisu, nebo lépe výpisek copirovaných. List Vašnosti jsem od Gablera obdržel. Já doufám že rukopis náš nebude bez prospěchu pro naši historii, ale bylo by potřeba, aby byl někdo, kdo by z něho mohl lépe čerpat než já. Při nejlepší vůli nedovedu jej dobře přečísti, neb mi schází k tomu zkušenost a potřebná známost poměrů historických a předmětů pojednaných. Ostatně je rukopis místy tak špatně psaný, že jeden starý pán, kterýž v bibliothece denně v starých rukopisech středověkých pracuje a jež častěji o pomoc žádávám, nemnoho více přečísti dovede než já a že včera rukopis ten jinému pánovi co ukázkou zvláště těžce srozumitelného písma ukazoval. O jednáních v Praze od 11. Nov. 1433 do 14. Jan. 1434 jsou zde ovšem zprávy. [Popisuje je.]

Gabler zde byl čtvrtý den ráno — je to skok — a je nás tu nyní kolik, nebude tu snad smutno. Gabler přijel 24. ráno. Já doufám že se odhodláte sem na krátký čas se podívat; není to ani tak obtížno ani nákladno. Já nespěchám na návrat svůj. Nyní jsem se dal konečně do spisování politické oekonomie a k tomu mám zde více pokoje než v Praze.“

124.

1849 prosinec 12. Paříž. — Rieger Havlíčkovi. „Můj milý Havle! Vaše psaní se zapomenutým datum, ale jak se zdá, 4tého prosince na poštu dané, mne tak rozjařilo, ba takořka rozveselilo na vzdor smutných ny-

nějších okolností našich, že bez odkladu odpovídám. Je mi divno že u Vás od „kreuzbandtu“ tak mnoho žádají, ježto já zde nefrankuji více než jeden nebo dva sous! Pokud ostatně jiného prostředku není, poslejte pod „kreuzbandtem“. Já budu hledět, kdyby se od Nového roku předce zas abonovalo. Co mi píšete o praktické politice, zúplna jsem porozuměl a s Vámi se ve všem srovnávám, a netoliko to, mohu říci, že jsem předzvídal. Ta praktičnost se již v Kroměříži zmáhala a byla již vůbec pozorována. Já jí jen indirekte oponoval a dost nemile mne někdy genirovala hlavně proto, že jsem se ostýchal jí direkte popadnout, aby lidé neřekli, že to činím ze žárlivosti na kolegův svých zasloužený vplyv. Lidé jsou hned při ruce s takovou výčitkou, které se velice bojím. Již tehda jsem to předzvídal a již se to ukazuje vždy patrněji, že strana naše nebude více stávat na bojišti tak kompaktně jak stávala; již tehda ukazovali se někteří živlové pochybní, jimž k rozkolnictví scházela jen hlava, vedle níž by se byli seřadili — ta se nyní najde. Jestliže se bezpečujete ve mne, že zde a nikde nepřestanu patřit ke straně nepraktických politikův, ukazujete tím, že znáte činiti spravedlivost přesvědčení mému i povaze mé. Příteli, bude nás menší hromádka, jen několik mužů, ale můžeme si říci, že to nejsou nejšpatnější — nějaký přírostek z mládeže, a ze zdravého jádra předce něco vyroste. Nezoufejme nad budoucností. A věru ten náš Palanda stojí předce vždy za deset jiných. Já toho muže mám vždy radši, čím déle ho znám, já říkávám, že je jako staré mělnické, na první okus trochu trpké, ale čisté, jasné, zdravé, zkrátka výborné. Důvtipný Pinkas též vytrvá a i Antonín Štrobach, byť by byl o něco konservativnější než my, se neztratí; rád se s ním proto srovnám, neb vím, že to u něho jde z vnitřka a že to není pouhá praktičnost. Však nám tak zle nebude, aspoň u nás v Čechách. Stran článku nějakého je to u mne těžká věc, já nemám zhola povolání k žurnalistovi. Napišu-li něco, musí to být na zvláštní podnět. K tomu jsem se dal do psaní politické ekonomie — již toho mám asi na tři tištěné archy — a chci asi dvě kapitoly z toho, z nichž druhou dopisují, Vocelovi do Musejníka poslat. Snadno si pomyslíte, že práce ta nelehká, posud o tom ničeho nemáme, a já bych to psal rád tak, aby tomu i sedlák rozuměl, neb my u nás nemůžeme psát pro každé publicum zvlášť, u nás musí se hodit kniha pro všechny třídy. Jde to teda pomalu. Rád bych to dokonal brzo, pokud možná ještě zde, neb myslím, že se tak brzo nevrátím; to jest ne, pokud bude stav obležení a nebudou soudy veřejné. Dřív se beztoho také nedá v životě mnoho hýbat. Rozumíte, že dvěma pánům těžko sloužit. K tomu mne také pan Adolf Marie co tatík a kmotr Unionu pro tento verbuje. Nicméně uznávám slušnost Vašeho vyzvání a příčin udaných. Postarám se, abych něco napsal, kdyby i nebylo z jiné příčiny, jen abych ukázal lidem, že držím s Vámi. Jenže nesmíte očekávat, abych to poslal ještě před Novým rokem, ale bohda po Novém roce brzo něco dostanete.

Vaše zpráva o Pickově brošurce mne vskutku vyrazila. Jak přišel Picek mezi politiky, ten nevinný pěvec lásky, hubiček a tradičních bublavých potůčků? Hle, hle pána zkušeného, z kraje trochu loudavého, jak nám s tváří učenou moudré dává naučení — praví Rubšův vrabec k valachovi. Že jsem člověk pořádný! Ja welche Gnade, die muss ich loben — Bodejž by ještě o mně řekl, že jsem někde pozván při tabuli strčil stříbrnou lžičku do kapsy, to by ještě scházelo k úplné kontentaci pánů 67níků. Tak by se nás nejkratěji sprostili. Bůh nás ostatně vystíhá takové hlouposti, jako nešťastného T., který je ale proto předce mnohem počestnější než ti, kteří na něj křičí. Ale co platno je to rána pro nás veliká. Že o mých schopnostech mínění nepronáší, dobře činí, to se ví, že to člověk v apatyce nekoupí. Ale že jsem člověk ctižádnostivý! Tys to trefil. Bůh ví, znám svoje chyby a dost často si je vyčítám, ale přijdu-li kdy do pekla, pro ctižádnost věru sotva, to je z nejslabších mých chyb. Ba naopak, kdybych měl více ctižádnosti, neměl bych desatero jiných chyb, kteréž jsou při mně mnohem horší; věru pro ctižádnost jsem dosud málo kroků učinil, a byl bych jakživ již mnohem více dovedl, to si troufám, kdyby tato pružina u mne byla mocnější a kdybych neměl časem tu chybu bezpečit se na impuls momentu anebo i na rozhodnutí náhody, kteráž mi nebývá velmi přízniva! Ten člověk velmi málo zná posoudit povahu mou, ale tak jsou lidé s malým mozečkem, když posuzují jiné, berou ze sebe měřítko, postaví napřed axiom — všeobecné pravidlo lidské činnosti je egoismus — a tu nemají než dvě tři kathegorie. Buď hledá člověk peníze, nebo ouřad, a když jim to s těmito dvěma nejde dobře dohromady, pak to musí být ovšem ctižádnost, která je fluidum trochu těkavější a již v třetí linii u nich stojí. Dále nedohlédnou, neb mají na očích, jak náš lid říká, psí mhu „und damit trabt ihre Mähre zum Stalle.“ Že by mohl mít člověk jiné pudidlo, to si nemohou pomyslit. Rád bych věru věděl, kde a co jsem učinil pro ctižádnost. Zdalíž to byla ctižádnost, když jsem tak málo psal, ačkoli bych byl dovedl snad lépe a něco kloudnějšího napsat než mnohý hojný spisovatel. Byla to moje ctižádnost, když mne vyvolili v mé nepřítomnosti do Národního výboru a v tomto do všelikých výborů, kde jsem na co aspiroval? Když si pan Stadion Rudolf při praesidování po odchodu Strobachově nevěděl rady a mne žádal o pomoc, byla toho má ctižádnost původem? Když mne mimo krajinu domácí a rodiště mé 4—5 okresů do sněmu volilo, snad jsem to způsobil též svou ctižádností — a zvláště v Praze, kde jsem bůh ví ani ve snách na to nepomyslel a jinde, kde jsem živou duší neznal. Viděli jste mne kdy o nějaký úřad, o nějaké výborství neb jakoukoliv poctu se ucházeti? Neodstrčil jsem několikrát zvolení mi nabízené? A hlavně k posledku sněmu, kde celá levice se nabízela mne volit za vicepraesidenta, a já sedlákům rusínským, u nichž jsem stál ve velké přízni a kteří z vlastního podnětu moje jméno si byli napsali, jim je odnímal a Braunerovo napsával, učinil jsem to

ze ctižádosti? Kdo mne viděl posedávati na ministerské lavici a tříti se do přízně ministrů? Kdo mne kdy viděl u pánů ministrů, státních rad a sekretářů na soirée? Kdo pozoroval moje jednání, mohl nejednou vidět, že jsem se ministrům a hlavně Stadionu a Bachovi, kteří se z počátku v Kroměříži ke mně velmi přátelsky měli, schválně zdaleka vyhýbal, chtěje si zachovat neporušenou samostatnost mého mínění. Či to bylo snad pro mou ctižádost, že mne důvěrníci všech rakouských zemí z lůna 30 mužů zkušených a vzdělaných k nejdůležitějšímu úřadu referenta, zastavatele společně zhotoveného návrhu konstituce, jejíž uvážení bylo hlavním povoláním celého sněmu, vyvolili, ačkoli jsem tíži takového úřadu cítě se omlouval? Je příčina toho v mé ctižádosti, v mé nezkušenosti? O ty mudrče, kdyby se zeptal p. principála svého Wurmbrandta, tehdejšího důvěrníka Thunova, že když dle návrhů vyžádaných od důvěrníků národního výboru, městské rady, nár. gardy a studentské legie Thun s přivolením prince Ferdinanda Windischgrätze a všech praesidentů onu na jalovo zrozenou provisorní vládní radu zřizoval, že jsem se zdráhal tento úřad přijmouti, a konečně jen po opětné poradě, jen pod výminkou, aby i Brauner vstoupil a jeden z aristokratů neoblíbených vyloučen a místo něho právě Wurmbrandt vzat byl, přijal. Že jsem s velkou nechutí přijal poselství do Inšpruku k císaři o potvrzení oné rady a jen na dlouhé naléhání Thunovo a na radu Šafaříka a Palackého! Kde tu je ta hrozná ctižádost? Mně vždycky na tom hlavně záleželo nebyti odvislým ani od lidí ani od potřeb svých, ani od ouřadu svého ani konečně od náruživostí mých. Víím, že na tom zakládá se samostatnost a moc člověka politického a jeho schopnost sloužiti věci, které chce, buď si již dobrá nebo zlá, což je věc subjektivní. Je-li zachovávat svou samostatnost, mínění i postavení, je-li jíti vždy svou cestou neohlížeje se po přízni jiných, po úřadech a důstojenstvích a žádati, aby lidé toho neupírali, ale spravedlivě přiznali, je-li to vše ctižádost, pak mi to bůh rač odpustiti, pak jsem ovšem ctižádostivým.

Pak že jsme oba nezkušení a přepjatí mladíci! Přepjatí na bene, budiž, to je věc subjektivního náhledu, ale mladíci nezkušení. Nechci o Vás mluvit, Vy víte, co o tak hloupé výčitce držeti a na ni odpověděti. Však byl Pitt již o 22 letech velikým ministrem a státníkem, co nebude Picek ani po 222 letech. Stáří vždy rozumu nedá. Ale jak Picek proti mně o stáří mluvit může, to věru nepochopuji. Pokud se pamatuji, byl Picek ve školách jen o 2 leta přede mnou, zdali i ve stáří, nevím, zdali v umění, pochybuji. Či snad kalendář jde na Liblíně čerstvěji než v Praze a snad on přežil celá lustra nebo olympiady, kde já jsem jen roky přečkal! A pak moje nezkušenost, ovšem ve bězích politických a sociálních; Bůh ví, mám veliký respekt před zkušenostmi a inteligencemi a v panu vrchním Pickovi nevidím ani nejminutiosnější notabilitu politickou. Když Picek na ves se odstěhoval po absolvovaných studiích a střídavě své fascikule rovnal nebo v náručí milované ženy

se kochal, požívaje k oslazení tohoto chleba vezdejšího cukrovou vodu vlastních veršů, střídaje výnosy urozeného pana vrchního se sentimentálními rozprávkami s bledou lunou, zůstal jsem já v Praze v životě vždy pohnutém, v činnosti vždy živé politické, sociální, literární — jak kdy — ale často v protivěnství, vyšetřování, ba i vězení za spasitelné vlády Metternichovy. Čítal jsem a prostudoval spisy z veřejného práva a politiky mužů slavných, jichžto jména panu vrchnímu zůstala neznámá. Procestoval jsem netoliko všechny krajiny naší vlasti, ale i všechny země rakouského mocnářství, jedině Sedmihrady vyjímaje. Všecky národy slovanské mimo Rusy v jich sídlech jsem navštívil a poznal vlastníma očima skoro $\frac{3}{4}$ světa civilisovaného. A to ne snad jen průletem po železnici, ale delším pobytem a ne v dobách pokojných, ale v dobách bouřlivých, v dobách politických převratů — v Římě a Neapoli assistoval jsem převratu zpráchnivělých vlád a provolání nových ústav, zde v Paříži povstání červnovému. Všude viděl jsem činnost stran politických, slyšel přednášky profesorů a řeči tribunů lidu, viděl jsem parlamenty tolika národů v činnosti. Mám nyní 31 let a z těch jsem bezmála desátý díl ztrávil na cestách po rozličných zemích. A v posledním roce nemusil jsem dost i zkoušeti i zkusiti, nestál jsem uprostřed mocného proudu politického, brodě, pokud síla stačila? K jak důležité činnosti byl jsem nejednou povolán, co jsem tu musel poznat i zkusit, jak velikou příležitost měl jsem poznati rozličné národy, mocné strany politické a znamenité muže vůbec i státníky zvlášť! A kde vzal p. Picek svou zkušenost, jež se mi tak zouplna nedostává? Či snad na své cestě z Loukova přes Prahu do Liblína, dál sotva byl, anebo když s panem Francem dohlížel na robotu, aneb když s Erlaucht-panem hrabětem společně počítali výnos vysoce hraběcích bramborů a prken! Anebo když rovnal kmotra Součka s kmotrem Vavákem? Anebo dokonce, když skládal své mdlé verše, jimiž literaturu zaplavil s těmi věčnými rýmy slasti vlasti, o nichž se praví, že má na ně od nebožtíka Puchmíra, praotce českých rýmů, authografickou výhradní výsadu — hotov ji produciovati, kdykoli by mu někdo do řemesla sahal! Odkud jemu jeho zkušenost! A takový člověk na peci vyválený bude mi vytýkati nezkušenost. Voilà ce qui est plaisant! řekl by Francouz a já bych mohl říci v prosté češtině protáhlým hlasem: „Ale jdi domu!“ anebo v slohu biblickém: „Nevystupuj z Jericha, dokud Ti brada neobroste!“ Dejte mu toto na srozuměnou, když mu budete odpovídat. Poradte mu, ať rač zůstane při svých verších, tím že předce méně uškodí, než svým nezralým politickým rozumem, ačkoli je nejzženštilější mezi pěvci českými, aneb aspoň ten, který posud neměl jednu myšlenku zdravou, jadrnou, mužnou. Řekněte mu, že kdyby měl někdy s Riegrem co činiti, že tento má některé známosti v Římě a že by nejlépe udělal, kdyby mu hleděl pomoci k nějakému místu při papežské kapele, kde počet pěvců bez mužství k veliké žalosti některých pomalu vymírá a kde

by byl na svém místě. Ale do politiky ať se pro milosrdenství Boží nemíchá.

Ale již jsem psal příliš mnoho o Pickovi a o sobě více než slušno — ale tak mi to pod perem rostlo a dělalo mi to tak vyrazení rozbírat takové, z této strany neočekávané výčitky! Buďte s Bohem, pozdravujte všechny známé. Pište mi zas. List váš mně jistě vyrazí. A jestli mne upomínati budete, snad dostanete dříve ten článek. S Bohem. Vaší paní mou poklonu. Gabler je zde a nevím, jak dlouho zůstane. Se Springrem je milé pojednání. Váš starý R. neprakticus.“

125.

1849 prosinec 24. Paříž. — Rieger Palackému. „Slovutný pane a příteli můj! Pokračuji v kopii mých výpisek z rukopisu Carleria . . . To jsou všechny výpisky, kteréž jsem dle vyzvání Vašnostina učinil; račtež je přijmouti shovívavě, uvažuje, že je to ponejprvé v životě mém, co jsem tak staré rukopisy četl a k tomu z velké části zle psané, že i v bibliothece zdejší čtenáři starých rukopisů z těch dob pravili, že jsou neobyčejně těžké ke čtení. Dělal jsem, co jsem mohl: vím pozitivně, že jsem na mnohém místě napsal nesmysl a gramatické chyby, ale položil jsem naschvál tak, jak jsem viděl, nechtě nic podlé rozumu svého měniti, abych tím snad Vašnost ve blud neuvedl. Takto snad i při chybách pravý smysl výpisek uhodnete. Chtěl jsem zachovat orthografii originalu, ale často jsem při rychlosti opisování na to zapomněl, to že v tom ohledu je veliká inconsequenci v opisech mých. Nicméně doufám, že aspoň tolik získáno, že budete moci o obsahu a důležitosti rukopisu toho soud vynésti a viděti, zdali by Vám cestu do Paříže zaplatil nebo ne. Rád bych věděl zdali ostatní rukopisy kteréž se zde nalézají, Vaši pozornost nevbuzují; myslím totiž ty, jichž seznamenání jsem Vašnosti poslal. Kdyby Vašnosti bylo potřeba o některém míti zvláštní zprávu anebo popis, račtež mi o tom psáti, abych jej prohlédl a obšírněji popsal. Prál bych velice, kdybyste Vašnosti sám se hleděl sem podívat, neb zajisté sám nejlépe ze zdejších knih a rukopisů budete moci kořistiti. Kdyby Vám ale okolnosti nedovolily a kdybyste snad jenom opisy některých částí a článků potřeboval, račtež mi o tom psáti, já tuto práci na sebe vezmu a ovšem tak nedokonale vyvedu, jako tuto, ale vždy co nejlépe mi bude možná. Račtež mi teda psáti, zdali přijedete, nebo mám-li hned některou práci počít a kterou. Račtež mi podle těchto výpisek citovati stranu a článek. Gabler možná že ještě dlouho zůstane zde. Čekám brzkou odpověď od Vašnosti a zprávu stran těchto věcí.“

126.

1850 červen 22. Londýn. — Rieger svakovi. Velmi touží zpět do vlasti; „zde v Angličanech není živobyťi velmi příjemné“. Hodlá se podívat

„do okresu fabričního“. „Náš známý P. Noel, Angličan, s nímž sme sem přijeli, odjel včera a nyní sme s Dr. Springrem samotni a snad brzo na tu cestu se vydáme“. Setkali se s hr. Moricem Deymem, někdejšíms městským hejtmanem pražským a poslancem v Kroměříži. Prováděl ho po Londýně i okolí. Deym odjel do Paříže.

127.

1850 červenec 5. Londýn. — Rieger Palackému. „Slovutný pane a příteli můj! Měsíc po měsíci uplývá a již patnáctý dopadá, co jsem domov opustil. Nemohu zapřít, že se s postupem času také i stesk po milé vlasti častěji ve mně ozýváti počíná. Od jakživa býval jsem přítelem cestování, kteréž jsem vždy pokládal za nejlepší prostředek proti obmezenosti a jednostrannosti názorů, za nejlepší návod k nabytí všech těch rozmanitých známostí a umění, těch abych tak řekl bezejmenných fortelů, bez nichž člověk časem ve společenství při vši schopnosti a učenosti velmi málo pořídí, časem i mnoho pokaziti může. Již jako student rád jsem chodil do této školy života. Ale co platno, každý žák musí se po školní hodině vrátiti do domu otcovského, a jako onen obr v řecké pověsti dostává člověk vždy nové síly k zápasu, když se čas po čase matky země dotkne. Byl jsem si umínil nevraceti se do vlasti, pokud by nebyly veřejné soudy s porotou a pokud by trval stav obležení. Ale tento konec mého putování zdá se mi pořád ve stejné dálce ukazovati, jako člověku putujícímu v rovné krajině věž nejbližšího města. Je to již věru k zoufání, daleko-li to asi ještě je? Člověk ztratí všechnu míru pro věci. Není zajisté žádné příčiny pro další udržování obleženosti; patrně se to děje jediné k lepšímu obmezení tisku. Ale ze všeho toho zdá se vysvitati, že ti páňové nemají oumysl vládnouti konstitučně — jinak by se uspokojili již nyní k obraně své prostředky zákonnými, kteréž by jim při zákonném vládnutí také stačily. Ostatně je pořádek a utišení myslí lidských již tak veliké, že se věru to rozsáhlé rozvíjení a užívání vojenské moci nikterak ospravedlniti nedá. Což se nedá posud ani z veřejných ani z privátních pramenů vyvěděti, kdy to vezme konec? Byl bych Vašnosti velice povděčen, kdybyste mi stran toho nějakou zprávu podati mohl. Já ještě nějaký čas — avšak sotva dlouhý — zde v Angličanech pobýti hodlám. Chci se s Drem Springrem podívat do okresů fabričních k poznání těchto poměrů ekonomicko-socialních, kteréž i pro naši vlast mají velikou důležitost, ježto, jak se zdá, tou samou cestou kráčetí bude. Možná že se také podívám do Oxfordu. Slyším, že jsou tam některé věci týkající se naší historie. Račtež mi o tom psáti, zdali Vám co takového známo. Kdyby co takového bylo, bylo by mi to podnětem tam jíti a o tom se přesvědčiti; Vaše zprávy by mi v tom mohly sloužit za vodítko a snad bych Vám aspoň zase nějaký index podati mohl.

Dr. Springer můj dosavadní společník snad brzo již se odtud odebere. Nevím jestli pak samotný zde zůstanu; život zde beztoho není velmi příjemný a k tomu drahý. Snad že bych se vrátil zase do Francouz anebo do Belgie. Možná, že bych navštívil ještě Švejcarsko, které posud neznám, ba kdo ví, jestli bych ještě do Sardinie nezabloudil. Rád bych tyto země viděl, ovšem radši ale vrátil bych se do vlasti. Nerad bych se ale dal na dobro v moc vojenské svévole, která by mohla použití své neobmezenosti a všemohoucnosti nyní ve způsobu, z něhož by mi povstaly překážky pro mé budoucí působení ve veřejném životě. To je hlavní má pochybnost. Kdyby této nedůvěry u mne nebylo, již bych se vrátil, neb věru myslím, že stav věcí našich je takový, že žádná síla, buď si i malá, za zbytečnou se pokládati nemůže. Na tom všecko záleží, abychom všechny našince pohromadě drželi a aby se nám žádná síla neztratila, kteráž by mohla tou neb onou cestou pracovati pro lepší budoucnost. Z té příčiny také všechny emigrace našinců do jiných provincií aneb dokonce mimo Rakousko pokládám za ztrátu pro věc naši. Slyším, že Dr. Kodým hodlá se vystěhovati do Srbska. Pochopuji to, neb vím, že existence jeho v Praze musí být velmi stísněna. Lékařskou praxi nemůže hrubě mít, jsa vídeňský doktor a máje málo známých. Literární produkce u nás ovšem muže s rodinou neuživí. K tomu pracuje Dr. Kodým sice velmi svědomitě, ale také pomalu. Ví, že bude málo konkurentů pro profesury fysiky na nových lycejích, zvláště pak málo takových, kteří by česky přednášeti mohli. Což by Dr. Kodým ustanovením v takovémto úřadě vlasti zachován býti nemohl? Prof. Petřina, kterýž konkursy zkouší a na usazování kandidátů největší působení má, mohl by snad zde pomoci. On zná Kodýmovy práce a velmi pochvalně se o nich pronesl. Při profesuře — zvláště kdyby v Praze zůstal — mohl by Kodým v záslužném svém populárním díle pomalu pokračovati. Snad by ste, Vašnosti, v té věci rozmluvou s drem Kodým a prof. Petřinou pomoci mohl.

Ještě druhá zpráva mi způsobila starost. Slyšel jsem od přátel Dr. Smetany, že se nalézá ve velmi nešťastném postavení. Po smrti otce jeho zůstala rodina jeho beze vši pomoci. On sám nemá nejmenšího příjmu. Jakkoli člověk velmi učený a důmyslný, jakkoli zvláště v historii filosofie sobě rovni nemá, je předce beze vši praktické schopnosti. Jsa na mnoze v klášteře a mezi knězi vychován, nemá té nejmenší známosti a obratnosti v životě a neumí si krejcaru vydělat. Filosofické spisy jeho, jakkoli výtečné a hlubokomyslné, žádný knihkupec nepotiskne, aneb aspoň nehonoriuje, a k publicistice jiného druhu nemá potřebné zkušenosti praktické, nemá pravého povolání a dostatečné plodnosti. Že by ještě kdy v Rakousku profesuru dostal, nedá se myslit, do ciziny bez peněz těžko cestu nastoupit, a jako docent sotva si i tam život pojistí, nemaje dost schopnosti získati si skrze réclame a jiné prostředky posluchačstvo. Tak člověk tak velikého talentu a neobyčejné

učenosti může v pravém smyslu toho slova hladem umřít, a snad jen proto, že okolnostmi donucen a dejme tomu že přenáhlením a z neopatrnosti vyjádřil, co by tisíce lidí vzdělaných též učiniti muselo, kdyby měli být upřímní. Neb kolik je těch křesťanů mezi našimi vzdělanci? Česká literatura mohla by snad ve Smetanovi míti svého nejlepšího filosofa, kdyby se nám podařilo jemu k tomu konci nějakou, byť i sebe skrovnou existenci opatřiti. Kdyby se mu při Museum anebo při Učené společnosti neb kde jinde nějaké místočko opatřiti mohlo. Ba jak slyším, stalo by se mu již tím dobrodiním, kdyby se mu aspoň strava v rodinách některých dala. Nestane-li se něco, je se věru co bát, aby člověk takový v tak nešťastném postavení tragický konec nevzal. Je s ním věru mnohem hůře než s kterýmkoli žebrákem, kterýž aspoň nouzi svou snášeti a sobě ruční prací něco vydělati může. Neníť snad dobře, že se k Vašnosti v té věci obracím, neb vím že všecken čas Váš je obětován dílu velikému a předuležitému. Znam ale také Vaši horlivost v pomahání a platnost Vašeho slova, kteréž postačí, aby se někdo jiný z našinců o to postaral. Těším se na odpověď od Vašnosti.“

128.

[1850 . . . Londýn.] — **Rieger Havlíčkovi.** [Začátek chybí.], . . . jak se říká, kritická anonce všech spisů za ten týden vyšlých. Tak by ten spis měl interesse i mezi stálými čtenáři N. N. i mezi těmi, kteří nemají pro N. N. času a peněz. Tak bychom si pojistili veliký vplyv na nižší třídu lidu, neb „Slovan“ by se mohl dáti aspoň za polovic ceny nyní, poněvadž by ovšem také o polovic méně obsahoval. Já neumím na neštěstí psát tak krátké články, jak Vy k tomu máte znamenitý dar a jak to je pro denní žurnál nevyhnutelná potřeba. Snad by se moje články, které se proti mé vůli vždy v malé pojednání rozšíří, pro takový list lépe hodily. Springer pravil, že by také pro něj psal, byť i německy, ale předce výhradně pro něj. Rozvažte to. Byla by to pro čtenáře N. N., kteří musí každý den něco mít ke čtení, výhoda, neboť by tu dostali v neděli list, jež by mohli číst v pondělí. Venkovským odbíratelům ale mohl by se rozesílat s poštou večerní v sobotu, tak že by ho měli již v neděli ráno, a mohli po službách božích odpoledne a na modrý pondělek v bázni boží číst. Snad byste mohl vzít vrchní redakci a dát subredakci Dušanovi. Šebek by Vám také častěji do toho psal a snad i Claudy a Pinkas, a ten onen, byť by i německy, to je jedno, když se to jinde nevytiskne a dobře přeloží. A času by k tomu bylo. Rozvažte to dobře. Springer vzal některé takové týhodníky odtud s sebou, jako jsou Examiner, Leader, Weekly Times, Weekly Chronicle a t. d., které by mohly sloužit za vzor. Já ostatně nezoufám nikterak nad naší věcí. Byť by nás bylo jen dosti málo, jen když budeme jadrní. Má to snad také svou dobrou stránku, že se někteří dělají ministeri-

álními vlastenci a liberály. Já ovšem nehodlám k té straně patřit, dokud proud věcí nepůjde naopak, t. j. dokud se ministrové nebudou dělat liberálními a vlasteneckými, a to má svůj čas. Ostatně nemyslím, že jsme dosud mnoho ztratili ve váze. Co nám posud odpadlo, i prvé mnoho nevážilo a numerus se snadno doplní.“

129.

1850 srpen 7. Londýn. — Rieger svakovi. Líčí, jak byl okraden v Liverpoolu, doprovodiv Springra na nádraží [ten jel domů]. Žádá, aby mu poslal 300 zl. stř. po Dr. Šebkovi ($\frac{1}{5}$ se ztrácela kursem). „Já již skutečně doufám, že se budu moci navrátit, neb mne Palacký a všichni přátelé moji k tomu vybízejí a píšou mi, že se zrušení obleženosti s polovicí srpna očekává. Já jakmile o něm zprávu dostanu, hned se na cestu vydám a tak bych byl ještě před koncem srpna ve vlasti.“

130.

1850 srpen 21. Londýn. — Rieger svakovi. Rád by se vrátil, čeká jen na zrušení obleženosti. „Moji přátelé z Prahy mi píšou, abych se brzo vrátil, ujišťující, že se ani obleženosti obávat nikterak nemusím. Šebek mi psal, že by měšťané, a sice strana Besedy, která bude bohda nejsilnější, mne byla ráda volila do městské rady, a že je jist, že bych byl býval volen za purkmistra pražského. Nevím, pokud má Dr. Šebek pravdu, aneb jestli snad z lásky ke mně chance pro mne příznivější viděl, než jsou. Ovšem že psal také, že, nepřebýváje nyní v Praze, v obci ani konskribován nejsem, a že tudý ani žádnému obecnímu úřadu volen býti nemohu. Buď si jak buď, těšila mne důvěra a náklonost měšťanů pražských. Ostatně není zle. Jsem jist, že mi na práci, působení a postavení veřejném scházet nebude, jakmile se vrátím. Jen kdybych tam již byl.“

131.

1850 říjen 2. — P. J. Šafařík Riegrovi. Žádá, aby mu Rieger v Paříži opatřil některá bibliografická díla zejména: Peignot, Dictionnaire raisonné de bibliologie Paris 1802—04, Manuel du bibliophile 2. vyd., Répertoire bibliographique universel, Répertoire de bibliographies spéciales.

132.

1850 prosinec 19. Berlín. — Rieger svakovi [?]. Dne 16. prosince večer vyjel z Paříže, 17. večer byl v Kolíně n. R. a 18. večer v Berlíně. „V Paříži jsem se dobře rozloučil. Porák a paní jeho a celý dům prokázali mi mnoho laskavostí. Věru nemohu si na lidi stěžovat. Již jsem jak živ dost lásky od lidí zažil, kteří mi nebyli ničím zavázáni.“ Na štědrý večer se shledají.

133.

1851 listopad 12. Praha. — Rieger matce. Byl u Pinkasů.

134.

1851 prosinec 11. — Rieger svakovi. Farář Hušek se bude stěhovati brzo po Novém roce do Starého Kolína na faru.

135.

[1852 na počátku roku.] — **Rieger matce.** Svak Machačka má velikou starost „jaké změny se nyní zas s úředníky stanou. Ptá se mně, vím-li neb slyším-li já něco, jak to bude nyní s těmi úřady zřízeno. Nevím ještě nic, aniž je slyšet co jistého.“

„Havlíček psal Palackému. Je tam v Brixenách dobré mysli a může chodit svobodně po městě a okolí. Má 3 zl. stř., byt; až přijde paní za ním, dostane prý ještě příplatek. Podkrajský mu vyplácí peníze. Píše a pracuje pro sebe. Také jsem mluvil o něm včera s tím samým komisarem policejním, kterýž jej doprovázel; jest to můj bývalý spolužák Dederer a ten mi také vypravoval, jak cesta jejich šla.“

„Při volbách městských dostal jsem v kolika okresech mnoho hlasů, ačkoli, jak vědí, mne naše strana oumyslně nenavrhlá — tak sice, že prý bych byl býval bez mála zvolen proti vůli své a přednějších mužů mezi našinci.“

[Dodatek]: „Zapomněl jsem se a psal jsem latinkou, snad to předce přečtou.“

136.

[1852 ...] — **Rieger svakovi.** Stále ještě neví nic o organizaci soudní. Lloyd, orgán šlechty, chce, aby soudění bylo zůstaveno sborovým soudům krajským. Okresní by měly jen komisaře, kteří by konali jen přípravné práce: přijímání spisů, vyšetřování, zavádění protokolů a smíry. Ale není nic jistého.

137.

[1852] leden 31. — **Rieger matce [?].** „Psal mi pan Porák z Paříže a připomenul mi, že vypadl ten rok, na který jsem se byl od něho vypůjčil těch 1720 [1120?] franků (t. j. 448 zl. na stříbře); že mi chce sice ještě čekat, ale že mu mám poslat interesy pro rok 1852 napřed. Interesy pro rok 1851 jsou vpočteny do kapitálu. To dělá po 5 procentech 65 franků neboli 26 zlatých ve dvacetníkách. Já jsem chybil, že jsem jemu dlouho neodpovídal a sám o tom nepsal, jak své povinnosti dostáti hodlám... Ty servity jsem mu také nemohl dlouho poslat, nebylo příležitosti. Ten teyden jsem jich konečně poslal polovici po jednom známém — byly již odeslány, ale bezpochyby ještě ne v jeho ruku,

když psaní jeho přišlo. Psal jsem, mu aby se nemrzal a že mu pošlu co možná nejdříve ty ouroky pro rok 1852. Kapitál že prosím, aby ještě počkal...“

138.

1852 únor 1. — Rieger svakovi. Neví se, co bude s úřady. Vše, co pamatovalo na dobu revoluce, má prý býti zrušeno, i notariaty. Také dosavadní soudcové stanou se prý představenými úřadů a dostanou prý adjunktů judičiálních i politických (soud i politický úřad mají býti spojeny). „Co se týče mých osobních záležitostí, o nichž jsem se sestře o svátcích zmínil, nemohu Vám nic říci. Nevím posud sám, jaký obrat ty věci vezmou. Zanechávám to osudu. Není ani radno ani mne přirozeno něco tu přenáhliť, a tak musí to časem uzrát. V mém věku již vede rozum velký hlas a ten se tak snadno k nemoudrým kouskům nezplaší!“

139.

1852 únor 5. — Rieger matce. Panu Porákovi psal, že mu pošle úroky. Matka mu píše, že strýc Hanč se přestěhuje do Semil, kde koupil statek za 11.000 stř. Rieger mu hned obširně a zajímavě radí, jak má stavět dům. Chodí častěji do bálů, než mu milo; „vědí ohledy a okolnosti člověka k tomu donucují.“ „Včera jsem byl na bálu kupeckém. Musel jsem platit jen za lístek 5 zl. stříbra a pak 2 zl. 20 za fiakra sem a tam v té plískanici, rukavice 45 kr. stř. a jiné drobné outraty. Koupil jsem ty dni slečně M. dárek za 10 zl. stříbra. S Albinkou [dcera Machačkova] jsem byl u lékaře zubního, dal jsem jí vyčistit zuby a dal jsem mu 5 zl. stříbra. Pak jsem platil za minulý měsíc studentovi 5 zl. stř. a 5 zl. za snídaně, to mají dohromady asi 35 zl. najednou vydaných. Když k tomu přičítají ztravu za 14 dní jen po 40 kr. stříbra denně, obědy i večeře, tak porozumějí, že jsem vydal těch 50 zl., co jsem měl ustanovený pro knihkupce téměř docela. Neb jsem očekával již před dvěma týdny peníze na vydání anebo aspoň minulý týden. Věřejí, že jsem ostatně velmi opatrný, ale, jak vědí, okolnosti a ohledy mají také své právo... Těch 25 fl. od Kousala jsem dostal a děkuji za ně; budou-li moci poslat víc — kdyby bylo možná tomu kněhkupci dát aspoň 40 neb 50 fl. ... Švagrovi jsem psal, jak jsem jim minule oznámil. O zřízení novém ouřadů se posud nic neví.“

140.

1852 únor 17. — Rieger Terezii Palacké. [List německý; na jeho druhé straně český příspěvek pro Palackého]: „Besedy vynesly prý pro divadlo asi 560 zl. stř. čistého.“ V novinách již byl uveřejněn rozsudek nad účastníky květnového spiknutí. Starý apellační rada Ritter umírá. Syn je „člověk velmi hodný a našinec upřímný.“

141.

1852 únor 18. — Rieger matce. Zajíce a bažanta dá Palackým. Včera byl zase pozván u Lämmli na oběd.

142.

1852 březen 2. — Rieger svakovi. „Já mám právě práci, opravuji svůj spis, co jsem sepsal k habilitaci pro docentství, pro tisk. Prodal jsem jej Pospíšilovi za 100 zl. stř. honoráře. Je to dost málo.“

143.

1852 březen 5. — Rieger svakovi. Hanč koupil Mildnerův dům pro Riegrovu sestru za 9000 zl. víd. č. Rieger to považuje za výhodné, protože reality stouply v ceně a peníze mají kurs jen 75 %. O soudní organizaci se ještě nic neví. „Vůbec o záležitostech veřejných lépe ani nemluvit. Již se ani nepamatuji, abych byl slyšel co potěšitelného. Reakce posud nevysoptila a zdá se, že se chápe osobní pomsty.“

144.

1852 březen 24. — Rieger matce [?]. „Já jsem ten týden prodal Pospíšilovi knihtiskaři svůj spis, který jsem napsal dílem v Paříži, dílem zde, a který jsem předložil k habilitaci pro docentství. Dá mi za něj 100 zl. stříbra, kteréž musím dát na divadlo — neb vědí, že jsem 400 zl. podepsal a posud na ně nic nesložil. Já bych rád, aby mi moje literární práce aspoň tolik vynesly, co na národní věci vydám. Také jsem mu zároveň přidal druhý spis přeložený z francouzského. Tak to snad asi za dva měsíce oboje vyjde. Byl bych dostal bezpochyby od jiného knihkupce více, ale nechtěl jsem s tím chodit a jim to nabízet. Již to nyní opravuju pro tisk.“

145.

1852 červen 8. — Rieger Palackému. Pozejtří sedění divadelního výboru. Žádá, aby Palacký přijel, neboť většina členů je proti koupi pozemku Šlossrova a aby se jednalo o Josefský plac. Rieger se bojí, že přijdou o obě místa. Dr. Gabler dostal list od Zacha, že už bude povolán v několika dnech a že odjede přes Mnichov, Linec a Vídeň. Korrespondenzblatt včera večer oznámil, že přestane vycházeti pro nedostatek účastníků. Pinkas má jeti do Paříže v nějaké obchodní záležitosti Lämmlově, ale ještě neví, pojede-li.

146.

1852 červenec 23. Semily. — Rieger Terezii Palacké. Měl včera návštěvu, Dr. Brauner přijel ze Sedmihorek k němu. [Před dopisem jest rukopis legendy „První slza“ na třech stranách o 12 slokách.]

147.

1852 červenec 27. Lobkovice. — **Terezie Palacká Riegrovi.** „... Was uns mehr als alles andere jetzt betrübt, dasz die Stellung meines Mannes unleidlich wird. Man sucht ihn aus dem Museumsausschusz zu drängen durch eben nicht achtbare Mittel. Von Haus zu Haus soll man Stimmen gegen ihn sammeln unter verschiedenen Vorspielungen, dies kränkt ihn, wie noch nie etwas. Das Museum war, wie er sagte, seine zweite Geliebte seit 26 Jahren, die Idee eines Nationalinstitutes zu fördern, sein eifrigstes Streben. Wie betrübend es ist, Menschen so kennen zu lernen, davon sage ich nichts. — Ich finde eine Beruhigung darin, zu denken, dasz, da Gottes Vorsehung unsere Geschicke leitet, es gewisz einen Zweck haben musz, wenn edle Menschen verfolgt und das schlechte siegt; dasz kann nicht für lange sein, man musz nur ein gutes Bewusstsein haben, dies musz die moralische Stütze sein.“

148.

1852 srpen 3. Semily. — **Rieger Terezii Palacké.** „Was sie mir über Herrn P. und seine Stellung in der Museumsgesellschaft und die ehrenwerthen Bemühungen seiner guten Freunde mittheilen, ist mir zwar nicht neu, aber doch immer höchst unangenehm, nicht blos vom persönlichen Standpunkte, sondern selbst auch vom allgemeinen; denn es zeigt dies wieder einmal recht marquant den Charakter der Zeitperiode, in der wir leben — dasz solche Leute soviel Terrain hoffen und finden können. Zwar glaube ich noch immer nicht, dasz sie reussiren werden — jedenfalls wird ihnen die Sache schwer werden und sie kann ihnen nur dadurch gelingen, dasz sie eine Anzahl gutmüthiger, wohlwollender Schwachköpfe mit sich ziehen, welche der guten Sache zu dienen glauben, wenn sie, wie man sich auszudrücken beliebt, „den Zeitverhältnissen Rechnung tragen,“ denen sich dann noch die Feigen anschlieszen, welche froh sind, ein paar honnete Leute zur Gesellschaft zu haben und ihre Handlungsweise mit einem: „Ein Nationalinstitut steht uns höher, als jede Rücksicht für eine, selbst noch so bedeutende Persönlichkeit,“ oder einem ähnlichen Wahlspruche vertreten zu können. Derlei Leute sind nie um ein sonores Wort zur Beschönigung ihrer niedrigen Handlungsweise verlegen. Übrigens ist nicht zu läugnen, dasz die gegenwärtige Zeit und Geisterstimmung, die — zu Ehren der Menschen müssen wir's hoffen — nicht lange andauern kann, eine ausserordentliche ist. Es weht ein Sciroco über uns, der selbst kräftige und mannhafte Naturen erlahmen machen kann. Es gibt Momente — und ein solcher ist eben jetzt — wo selbst Leute, die unter gewöhnlichen Verhältnissen klar sehen, wacker handeln, ja selbst des Heroismus fähig sind, eine Albernheit, eine Feigheit oder Erbärmlichkeit begehen können. Dafür gibt es keinen anderen Trost als den, dasz eben der Mensch so gemacht

ist und das selbst die kaiserlichen Garden (Napoleons) Zeiten gehabt haben, wo sie gelaufen sind. Wir dürfen desshalb nicht glauben, dasz sie immer und jedesmal laufen müssen, und vielleicht thun es auch unsere Freunde diesmal nicht.“

149.

1852 září 12. Semily. — **Rieger Terezii Palacké.** Prosí, aby vyšetřila ne přímo, zdali by Dr. Kodým, který byl v Klatovech, přijal místo vychovatele u vrchního inženýra Schmircha za příznivých podmínek.

150.

1852 říjen 14. Praha. — **Rieger Terezii Palacké** [do Nizzy]. „Springer reist Montag nach Bonn. Pinkas' sind schon in die Winterquartiere eingerückt und wohl auf... Frau Čermák hat hier Gäste: Herrn Gallait samt Frau und Jaroslav Č[ermák], die sich hier sämtlich sehr gefallen und wohl aufgeräumt sind. Herr P[alacký] und ich haben einmal in ihrer angenehmen Gesellschaft dinirt... Heute haben wir Sitzung des Theaterkomitee, wo Beschlusz gefasst werden soll über die Ausschreibung des Concurses für den Plan (nachdem der Bauplatz schon definitiv angekauft ist) und über die Grösse des künftigen Theaters. Beim Museum gehts eben so fast. Doch höre ich, dasz die Herren dort schon zu bedauern anfangen, dem Herrn S[acher] M[asoch], der sich nun auch schon in die Maticे eindringen will, soviel Spielraum gegeben zu haben. Schembera in Wien soll Herrn Vocel eine scharfe Lection für sein undankbares und unpatriotisches Benehmen gegen Herrn P[alacký] gehalten haben. Man sieht, die Herren in Wien sind nicht so venale Seelen, wie einige hier.“

151.

1852 listopad 6. a 7. — **Rieger nevěstě** [Marii Palacké do Nizzy]. „Ostatně přiznám se Vám, že práce literární není nejmilejším mojíím zaměstnáním. Můj život, je život veřejný, kde člověk jednou jasnou myšlenkou, slovem v čas aneb i skutkem účelným více prospěti může, než deseti knihami pracně sepsanými. Avšak ještě nám ono pole zavřívno, musíme se snažiti o osvětu vůbec, jak svou, tak i jiných, byt by nebylo při tom jiného zisku, než aby duch náš nerezavěl v nečinnosti.“

152.

1852 listopad 7. Praha. — **Rieger Terezii Palacké.** Palacký dělá návštěvy u známých, kde myslí, že mohli dostat dopis buď od jeho paní, neb dcery, aby se dozvěděl, jak se jim vede. „Glauben Sie übrigens nicht, dasz wir müssig sind. Die Theaterangelegenheit ist in der letzten Zeit

wieder mit erneuertem Eifer angegriffen worden und hat uns mancherlei zu thun gegeben, besonders auch mir, der ich habe mehrere Aufsätze zu dem Zwecke machen müssen. Sonst ist im öffentlichen Leben nichts zu thun für den Augenblick. Man musz sich rein auf die literarische Thätigkeit beschränken, und wenigstens dieses Feld bebauen, so weit es eben unter den Verhältnissen möglich...“ Gablerovi se v Bělehradě vede asi dobře, píše veselé listy. „Unsere Verhältnisse sind noch immer die alten, doch sind sie nicht ohne einen Schimmer von Hoffnung für eine ziemlich nahe Zukunft; es scheint, man werde endlich selbst in den höchsten Kreisen davon abkommen, uns so sehr zu verketzern, wie man wohl bisher gethan. Zu dem ändern sich nach und nach auch die äusseren Verhältnisse der groszen Politik. In Paris und Constanti-nopel geht manches vor, was grosze Ereignisse nach sich ziehen kann: dasz könnte die Leute endlich von der nun schon eckelhaft werdenden Revolutionsriecherei zurückbringen und einen erfrischenden Luftzug in die dumpfe Luft der Gegenwart einführen, in dem unsere Nationalität und Literatur aufatmen und ein frischeres Leben entwickeln könnten.“

153.

1852 listopad 12. Praha. — **Rieger Palackému.** Musí odjet do Semil, matka ochuravěla. Kdyby mu přišlo něco z Nizzy, má mu to Palacký poslati do Semil. Včera se s ním nemohl rozloučiti, přednášel v Průmyslové jednotě (za předsednictví hr. Harracha) výroční zprávu.

154.

1852 listopad 24. Semily. — **Rieger Palackému.** Účastnil se jednání vy-zavovací komise v Semilech. Knížecí plnomocník upustil od požadování výkupu, správa a udržování jezu zůstane na polovic Riegrovi a fabri-kantu Blaškemu. „Neslyším nic o divadlu a vydání provolání; obávám se téměř, že snad policie v tom předce zas nějakou kličku udělala.“

155.

1852 prosinec 6.—5. Praha. — **Rieger nevěstě** [do Nizzy; výňatek]: „Vy ste příliš veliká básnířka v srdci svém, musíte se již konečně odhodlati vstoupit do tohoto světa hříšného a poznati lidí, tak jak jsou. Žít ste posud pod ochranou šlechtne matky své vprostřed světa tohoto v jakémisi výhradném, privilegovaném útočišti, z něhož Vám konečně bude vystoupiti a projíti ne bez nesnází tímto světem, kterýž, ačkoli není tak čistý a spanilý, jak si jej mysl Vaše představuje, předce nicméně po zkouškách, jimžto nás podrobuje, nám uděluje krásné odměny a kterýž konečně je a zůstane vždy stanovištěm, jež obejíti nám nelze, máme-li vyplniti určené života vezdejšího.“

156.

1852 prosinec 23. Praha. — **Rieger nevěstě.** Vyčítá jí bystře a s krásnou zamilovaností, že to, o čem ona jemu píše, není láska, to že jest jen sympatie, ale ne to pravé sobectví lásky, které se neptá na povinnosti a příkazy ethické o obětování sebe druhému, nýbrž žádá si bezvýhradně míti toho, koho milujeme.

157.

1852 prosinec 23. Praha. — **Rieger Terezii Palacké.** „... Hat mein seliger Vater mit seinem Commandowort nie viel über mich vermocht, so hat meine theuere Mutter durch liebeiches Zureden stets einen groszen Einfluss auf mich ausgeübt, ja einen bestimmenden sogar in den wich-tigsten Momenten meines Lebens...“ „Im Theatercomité erwarten wir nur noch die Gutheissung des von mir nach dem deutschen, genehmigten, reformirten böhmischen Aufrufes. Das Programm ist angenommen. Springer ist so eben angekommen. Wir werden Morgen den h. Abend bei Pinkas zubringen.“

158.

1852 prosinec 30. — **Rieger Palackému.** „Tuším, že Vám bude milo slyšeti něco o Praze a našich stranách vůbec; a tuť Vám ovšem mohu ledacos nového podati. V Museum jdou sice věci starým forem [?], ač se vždy více jakási reakce na druhou stranu vyskytá. Purkyně se opřel nedávno velmi ostře proti p. Masochovi, jmenovitě pro vydávání Živy a proti úmyslu vtělit Lotos do Museum, při čemž — kdož by té nestydatosti uvěřil — si Lotos ještě hodlal klásti výminky, jmenovitě pak tu, že se ve schůzkách přírodovědeckých nesmí přednášet jinak než po ně-mecku! Ovšem že se to nepřijalo. Časopis přírodovědecký „Živa“ redakcí Purkyně-Krejčího bude vycházeti pomocí Matice“. Novinky z litera-tury a z kruhů úředních, o plánu na opevnění Prahy. „Springer přijel sem na svátky a zůstane přes Nový rok. Jeho postavení v Bonnu je příjemné. Mají ho rádi a činí mu všelikou poctu, kolínský Dombau-verein jej nazval čestným údem svým a Jednota porejnská pro za-chování starožitností jej vyvolila za svého sekretára a jednatele. Při slavnosti památce Winkelmannova nově odbývané byl volen k držení slavnostní řeči a ku přednáškám, kteréž se budou držeti na všech uni-versitách německých ve prospěch vyhnaných profesorů kielských, jej profesorský sbor takze vyvolil. Jeho spis započatý vyjde brzo již do-cela. Ve Wormsu v archivu tamní židovské obce nalézají prý se velmi důležité, po několik století trvající korrespondence rabbinatu pražského s rabbinatem wormským, kteréž prý obsahují důležité notice pro historii českou. Jeden francouzský Žid, který se delší čas ve Wormsu zdržoval, chce prý vydati: „Beiträge zur Geschichte Böhmens aus dem Rabbinats-archiv in Worms“, ač přijde-li to ještě ke skutku.“ Gallaitův obraz „Stře-

lecký sbor bruselský u mrtvol Egmonta a Hoorna“ byl zde vystaven. Veliký úspěch. Král Max bavorský vyzval jej prý, aby maloval Upálení Husa v Kostnici a prý také Luthera, jak páli bullu. „Dr. Treitz, supplent pathologické anatomie v Krakově, stal se skutečným profesorem s dokladem, že má přednášet po německu. To je velký krok ke kassirování jediné *slovanské* university v Rakousích a musí nám být líto, že právě Čech a prvé vždy vlastenec to vymohl [t. j. Thun].“ „Právě dnes dostal jsem spis svůj o postupu průmyslu nazpět z druhé to již censury, vyžádané od p. Webra, totiž s dopisem: „dasz er sich nicht aussprechen könne über die Druckzulässigkeit, indem er dadurch gegen das gegenwärtige Prinzip, welches eine Vorzensur nicht gestattet, verstossen würde.“ Tak sedím zas tam, kde sem byl dříve, a Pospíšil a každý jiný bude se báti to tisknout, ač to je dosti konservativní. To je nynější svoboda tisku! Že nám Mečery povolil to německé provolání ke sbírkám na divadlo, je Vašnosti známo, české nepovolené musel sem předělati ad instar německého, ale již to je asi dvě neděle nahore a posud se nám to nevrací...“

[Na okraji:] „Včera stálo v novinách, že zákonník říšský bude napotom vycházet jen po německu. V Chorvatsku zavádějí též německý jazyk úřední. To je praktický komentar k rovnoprávnosti. Dobře měli Maďari, pravice, že ta rovnoprávnost je slovanská bajka z Utopie.“

159.

1852 prosinec 31. Praha. — **Rieger nevěstě.** O lásce, že je něco jiného než povinnost.

160.

1853 leden 7. — **Rieger Palackému.** Rozhodnutí Meczéryho jest skutečně takové, jak posledně psal. Besedy vynesly pro divadlo asi 800 zl. Erbenova Regesta vyjdou na jaře, básně již v nejbližších dnech. Vyšel první sešit Rittersbergových beletristických prací.

161.

1853 leden 9. — **Rieger Terezii Palacké.** „Dasz Springers Besuch eine Art Familienfest war, haben sie sich ganz richtig gedacht. Die Freuden der Liebenden zu beschreiben werden sie mir erlassen“. Svatba Springrova bude 10. neb 15. dubna, protože Springer musí býti již 25. v Bonnu.

162.

1853 [počátek ledna]. — **Rieger Palackému.** „Springer odejel včera a chystá se vydati brošurku, o níž jsem se minule zmínil, co nejdříve — aspoň do dvou neděl.“

„V divadelní věci nemáme nic nového, čekáme posud na povolení onoho provolání českého, čili vlastně vyzvání k novým sbírkám. Se-

stoupil se výbor několika hodných mladých našinců, kterýž hodlá dáti tři besedy ve prospěch divadla . . . Překládám Mohameda [od Irwinga] a přeložil sem zas nějaké verše z Victora Huga pro anthologii.“

163.

1853 leden 22. Praha. — **Rieger Terezii Palacké.** Meczéry ve srozumění s velitelstvím zamítl plán divadelní proto, že chtěli při divadle míti i kavárnu a byty. Dlouho by se prý potřebné peníze nesebraly a lid by musil dlouho čekati na otevření divadla. „Opravdu pohnutlivá starost!“ Ale Rieger chce, aby se to zkusilo ještě s peticí k císaři. Mimo to musí prý spolek podati žádost, aby směl dále trvati, protože byl vydán nový spolkový zákon. Rieger ještě neví, byla-li česká proklamace schválena. V Průmyslové jednotě byla zase měsíční schůze. Usneseno, že se mají podniknouti kroky, aby se uvolnil fond pro školu a aby se mohlo aspoň to učiniti, co dovolují prostředky. Jest plán přeložiti celého Shakespeara. Rohlíček a Čupr převezmou náklad. Překlad pořídí Doucha, Malý a Kollár i Rieger byl vyzván. „Meine Übersetzung von Droz [Politické hospodářství] ist zur Hälfte schon erschienen und wird die Presse nächstens ganz verlassen“. U Pinkasů mají starost. Isa dostala již zase svoje silné křeče.

164.

1853 leden 22. Praha. — **Rieger nevěstě.** „... Mýlíte se, domníváte-li se, že Vás pokládám za osobu rozumovou a chladnou. Známt' zajisté oceniti bohatý poklad citu Vašeho, jehož svědkem jsem byl v nejedné příčině. Ale obával jsem se, že zásady náboženské a morální přílišnou vládu nad duší Vaší zaujaly, větší totiž, než ji samo náboženství a morálka, dobře pojaty jsouce, žádají. Zdálo se mi, že se snažíte býti světlejší, ctnostnější, angelštější, než sám Bůh žádá, než přirozenost člověka schvaluje. Jakkoli schopná citů hlubokých, zdála Jste se vyhýbati celé jedné říši citů mocných, šlechtných, člověka blažících, jakoby jste ji za kraj hříšný neb zakázaný pokládala...“

165.

1853 únor 10. Praha. — **Rieger Palackému.** Jednání o vyvazení lobkovského jezu je složité. Líčí je. Vedl to Dr. Pinkas. „V záležitosti divadelní se konečně zas něco stalo, ač ne mnoho pěkného. Vydali nám konečně české prohlášení, ale opět s výtkami: „man vermisse immer noch den ruhigen Ton und man wolle immer noch ganze Classen und alle Nichtbeitragenden beschimpfen a t. d.“ — Nezbyvalo tedy nic jiného, než sestavit znovu komisi a to znovu okrajovat a předělavati, že z toho již bude pravá kaše, kterou si bohda ani naše šlechta, ani kdo jiný více žaludek nezkaží. Ještě důležitější bylo pro nás rozhod-

nutí, že nesmíme nic jiného stavět, co přísně k divadlu nepatří. [Původně byly v plánu i kavárna, koncertní sál i „belle étage“.] Zároveň ustanoveno předem, že se buffet hned s divadlem musí uzavřít. „Na Riegrův návrh se proto společnost usnesla, že zadní místo osmi sáhů nezastaví. Provolání bylo tedy předloženo po třetí. „Mého překladu Droza vydal Pospíšil první sešitek a druhý se bohda brzy dotiskne... Mohameda Irwingova mám již přes polovici přeloženou a hodlám se, až jej dodělám, dátí opět do některé původní práce. Mikovec dodělal právě Lžidimitrije s předehtou přijatou od Schillera, kteréž dílo, soudě dle toho, co mi četl, bude dobré a přijde asi za 8 neděl již na jeviště.“

[Na okraji:] „Právě slyším, že policie chce zrušit český akademický čtenářský spolek a německý nechat stát. To je tak rovnoprávnost! Knížeti Taxisovi, právníku, dal pan S[acher] Ma[soch] skrze děkana fakulního odejmouti listu sběrací pro divadlo.“

166.

1853 březen 2. — Rieger Terezii Palacké. O svatbě Isy Pinkasovy. Projevy loyality po atentátu. „Náhodou právě Pinkas a já musíme takové dva projevy psát!“ České svolání pro sbírky na divadlo bylo již po druhé vráceno. Před jarem asi již nebude vytištěno. V Černé Hoře nyní Rakousko působí slovansky a v Cařihradu dosáhlo stkvělého diplomatického vítězství. „V museu by rádi zrušili čítárnu, jak jsem slyšel, a dali by tam sbírku ptáků. Zdá se, že tam lidé čtou příliš mnoho české prameny.“

167.

1853 březen 6. a 7. — Rieger Terezii Palacké. Na Isinu svatbu již asi nepříjedu, bude nejspíše 5. dubna. Ale Isa je prosí, aby se na zpáteční cestě zastavili v Bonnu.

168.

1853 březen 7. — Rieger Palackému. „Předevčírem, jak slyším, odvezly vězny odsouzené na Hradčanech do jich definitivního vězení. Sabinu a Gauče do Olomouce a Zimmra i Kleinerta na Munkačov“. Kárá pokusy revoluční, že jsou nejškodlivější a že dávají vládě záminku k přísnosti. „O Museum jsem Vám minule psal — věc se tak pod pokličkou vaří — nevím jak to vypadne... Právě dopisuji článek pro Musejník, v němž chci navrhnouti založení národního hudebního archivu při Museum... Pak se hodlám dátí do statistiky Rakouska, k níž si již material shledávám. Myslím že toho je velká potřeba a pak je to pomalu jediná věc, sahající do věd politických, o níž se nyní psátí dá.“

169.

1853 březen 13. Praha. — Rieger Terezii Palacké. V Palackých domě zemřel appelační rada Ritter. Byl to prý čestný, hodný člověk. Mladý

Ritter byl Riegrovým spolužákem [„ist mir als grundehrlicher Charakter lieb gewesen“]. „Bei Pinkas erwarten sie Springer schon diesen Freitag. Auch Gabler hatte, wie man mir sagte, die Absicht zu diesem Tage zu kommen, ist jedoch, wie ich gestern hörte, neuerlich hievon abgegangen.“ Stěžuje si, že se dověděl, že někteří lidé chtějí zkaliti poměr Palackých a Riegra. Dr. Hans Čermák, asistent u Purkyně, si béře Lämmlovu dceru Marii.

170.

1853 březen 17. — Rieger nevěstě. „Já jsem vůbec někdy trochu medvěd a časem trochu nedbalý ve společenském životě, zvláště z ohledu ke krásnému pohlaví. Snad se Vám podaří mne svým poučením trochu civilisovati. Nevím ostatně, jestli kdy k tomu přijdu, držeti mnoho na ton a galanterii; konvencionální dvornost společenská je pravá cichorie, na místě dobrého kafé, pošlého z humanity a dobrého srdce — a galanterie již dokonce špatný surogát za lásku.“

171.

1853 březen 22. — Rieger nevěstě. Pátého dubna bude Springrova svatba. Mládenci: Hippolyt Pinkas a Dr. Jan Čermák, Marie Čermáková a jakási slečna Schönfeldova družičky. Rieger svědkem (požádala ho slečna Isabela). Svatba bude v kostele sv. Mikuláše na Malé Straně v kapli v I. poschodí.

172.

1853 březen 23. — Rieger Terezii Palacké. O velkonocích spousty sněhu, saně; Vltava zamrzá. Divadelní výbor pošle císaři krásně zdobenou sbírku českých básní; deputace, která jí odevzdá, bude doporučovati císařově péči národní věc.

173.

1853 březen 28. — Rieger Terezii Palacké. „Erben habe ich wegen der Geschichte Böhmens gefragt und er hatte mit Wenzig gesprochen. Die Übersetzung liegt heute noch so bei den Ständen, wie sie Herr Palacký selbst eingereicht, und ist noch keine Erledigung erfolgt. Nach der Zurückkunft wird er wohl am besten die Sache persönlich betreiben können und nützt das nicht, dann wird es wohl am besten sein, die Sache selbst herauszugeben ohne die Stände zu fragen; ein Verleger wird sich leicht finden... Vorgestern ist Pinkas' Sohn Hippolit von München angekommen, ein recht lieber und hübscher junger Mann, und wohl der gröszte Patriot in der Familie. Er bleibt einige Zeit hier. Er sagte mir gestern, er hätte gerne Herrn Palacký portrairt... Auch Herr Jireček, gegenwärtig Ministerialkonzipist mit 1000 Fl., ist hier, doch hört man noch nicht, dasz er schon heirathen wird.“ Ministerstvo

vyučování má býti zrušeno. Přestalo vydávání zákonů ve všech řečech a pro dřívější leta bylo ustanoveno, že je autentické jen německé vydání.

174.

1853 konec března. Praha. — Rieger Palackému a jeho choti. „Springer dürfte vielleicht schon Morgen eintreffen, um seine Braut abzuholen, die sie, wie ich Ihnen schon schrieb, wohl nicht mehr hier finden werden.“ [Na druhé straně list Palackému]: „Také pro Vás několik řádků a několik zpráv. Šafárik vydal právě svůj spis — dosti silný — o glagolice, kde dovozuje větší stáří její než cyrilice. Neznám to ještě, ale praví se, že to je „epochemamend“ ve slavistice . . . Předevčirem votovala městská rada 7000 fl. stf. na ten kostel, co se má dle návrhu arciknížete Maxe ve Vídni v gothickém slohu stavět na památku zachování J. Veličenstva. Že byl výbor divadelní odmrštěn s návrhem věnovati tři první představení Národního divadla na nadací Františko-Josefovo k témuž účelu, psal jsem Vám již. Nyní je nový návrh: dát vytisknout sbírku českých básní příležitostných — skvostně s ilustracemi — a dát ji císaři. To snad projde. A možná, že se při té příležitosti provede to, co bych rád, aby se poslala deputace do Vídně, která by J. Veličenstvu poručila ochranu našeho divadla. Snad by to nebylo bez morálního účinku na šlechtu. Průmyslná jednota uzavřela předevčirem, namnoze mým přičiněním, starati se o průmyslní výstavu českou ještě v tomto roce na podzim. Při nastávajícím, už ustanoveném spojení s celní jednotou německou je to důležité. Šlechtická beseda nepřipustila hraběte Jindřicha Chotka k deputaci do Vídně, že prý jeho chování v 1848 a později nebylo dosti loyální. Jakýsi Lobkovic učinil v přítomnosti jeho v Ressourci ten návrh a všichni přistoupili na jeho stranu. Nyní pak se jedná dokonce o to, jej vyballotovati z Ressource; hlavní podnět toho prý je, že přijímal Havla [Havlíčka] u sebe. Sudte, jaká to ještě furie. Ovšem, že se Chotek chová v té věci nemotorně a nestatečně.“

175.

1853 duben 1. — Rieger Palackému. „ . . . Zdá se, že vůbec nespěcháte s návratem; ale jestli Vás to sem netáhne, nechtějte zapomenout, že Vás zde mnozí s radostí opět uvidí a že Vás je zde zapotřebí. Musím Vám i tenkrátě něco nového z vlasti podati. Jedná se nyní o novou organizaci království českého; návrh komise je již hotov a do Vídně předložen; má býti nyní 13 krajů, a sice staré kraje jak bývaly, toliko s některými změnami k lepšímu arrondování. Kouřimský, Berounský a Rakovnický spojí se v jeden a sice Pražský kraj — Klatovský se rozdělí a po částích přidá sousedním krajům. V Liberci a Lípě přestanou krajinští soudové a poslední přejde zas do Litoměřic. Krajský úřad chrudimský bude dále v Pardubicích, ale soud přijde zas do Kou-

řimi. Následkem komise dohlédací, kteráž soudy okresní prohlížela, budou někteří soudcové sesazeni. Budoucí politické okresy mají být ty samé, co nynější okresy soudní. Avšak jsou i hlasy, kteříž žádají navrácení starých dominií, a šlechta nabízí se opět přijmouti vedení pravomocnosti. Clam-Martinič zastává tento směr v organisační komisi, ale pochybuje se, že by pronikl. Vláda by byla věru neopatrná, dáti takovou moc z rukou a svěřiti ji spojencům, o kterých se neví, bude-li se moci na ně ve všech okolnostech spolehnouti . . . V divadelním oboru se málo co děje. Přípravuje se to album s ilustracemi, jež má nésti deputace do Vídně a odevzdat na všech místech, kde by se zdálo radno. Erben, Nebeský a Lhota mají to na starosti. Valný sbor má být okolo polovice tohoto měsíce a Jungmann mi včera pravil, že by to rád odložil až do Vašeho příchodu. Já pak mu pravil, že sotva v tomto měsíci zde budete . . . Včera jsme měli výroční schůzku v Průmyslové jednotě, kdežto jsem byl per acclamationem volen znova na šest let za zpravovnického raddu. Od podzima zavedeme přednášky české a budou přednášet asi 4 neb i více. Springer odjede odtud 13. neb 14. Paní Čermáková hodlá odejet brzo s menším chlapcem do Lipska na obchodní školu, kdež zůstane do podzimu . . .“

176.

1853 duben 10. — Rieger Terezii Palacké [do Nizy]. Obšírné líčení svatby Isy Pinkasovy. Konala se německy „Hier ist nichts neues — doch sollte gestern in der Matice beschlossen werden, dasz auf Kosten des Fonds eine archeologische Zeitschrift herausgegeben werden soll unter Zap's Redaction, der ein paar schlechte Manuskripte hat, die Nebeský nicht in die Zeitschrift nehmen will und die er so gut verkaufen möchte. Diese Kameraderiewirtschaft in der Matice ist schauerlich.“

177.

1853 duben 10. — Rieger nevěstě [do Paříže]. Těší se na její návrat.

178.

1853 duben 16. — Rieger Terezii Palacké [do Paříže]. „Dr. Springer ist mit seiner Frau vorgestern abgereist.“ Na rozloučenou byl Rieger u Pinkasů na večeri.

179.

1853 duben 25. — Rieger Terezii Palacké. Patnáctého bude generalní hromada divadelního komité. Rád by byl, aby se Palacký účastnil. Plán divadla byl povolen, ale české provolání musilo po čtvrté k cen- suře.

180.

1853 květen 8. — **Rieger matce.** Proší o peníze (35 zl.).

181.

1853 červen 29. **Semily.** — **Rieger nevěstě** [do Lobkovic]. Již jí tyká. Těší se, že jí ukáže Semily a krásy Pojizeří.

182.

1853 srpen 7. — **Rieger nevěstě.** Poslední list před svatbou, která bude za týden. Springrovi přijedou asi 15. Budou asi pozváni.

183.

1853 srpen 16. **Semily.** — **Rieger tchyni.** Marie jest přirozeně smutná po rozloučení s matkou a domovem „... Wir sind sonst beide glücklich und werden nach und nach immer vertrauter und inniger, indem die bisherigen Fesseln durch vielfache Berührungen zwischen uns nach und nach zu fallen beginnen.“

[Na druhé straně list Mariin]: Přijeli včera do Libáně. Mají ji rádi. „Obávám se však, by se chvílkami na mne nehoršily, když se zármutku brániti nemohu; dle síly své se držím přeci velmi statečně.“

184.

1853 srpen druhá pol. **Semily.** — **Marie Riegrová matce.** Z listu je zřejmo, že se jí velmi stýská po matce. „Mně se již stýská po hudbě velice; zajisté připomínáš sobě při mnohé písničce na mne, zahráváš si kterou někdá na mou památku! Matinko přemilá, až se navrátíme, budeme pak hodně veselé — ano že? Nehorší tě to, že ti píše česky? Chceš, bych ti psala raději německy nebo francouzsky? Ono mi to tak jde nejrychleji. Psaníčko tvé mne bylo včera mnoho potěšilo. Důvěra v Boha u mne vzrůstá každého dne, neb patřím již teď se vděčností vroucí na věci minulé i na mnohé věci bytí i z mládí, a zdá se mi, že Bůh mne ve všem co nejláskavěji chránil a vodil. Jen by mi Bůh dal, bych vše věrně vykonala, co mi rukou jeho uloženo. Rieger jest velmi dobrým a činí mi mnoho po vůli, ačkoli teďky méně vůle v sobě cítívám, nežli kdy jinda. Jen by vůkol mne stojící byli všichni šťastní, dobří a spokojení, kéž bych všem vděk prokázati mohla. Štěstí své přeji sobě jen hledati ve štěstí druhých. Rieger stává se mi vždy milejším, ale rozumu má ve všem až příliš. Bývá mi často velmi tak k usmívání, chodím-li s Riegerem zavěšená na procházku po poli, lukách i v lesu a před námi se uhání psíček malý, něžný, podobá se Cukrlovi, jenže, jak praví Rieger, je z ušlechtlejší a původní račii... Madonu tu sice nemáme, visí však nad mou postelí Kristus bolestný a křížek a t. d. a mohu se vyznati,

že mne často skorem tolik též těšívá. Jest tady velmi hezky, domečky a mnohé věci, připomínající hory, činí mi tak přeopodivný dojem tím, že lid český, kdež obyčejně Němce jsme vidali.“

185.

1853 srpen 20. **Semily.** — **Rieger Palackému.** Chystají se ze Semil na cestu do Krkonoš.

186.

1853 srpen 26. — **Fr. Palacký Riegrovám.** O úpravě bytu. „... Příležitost psaní dodáno jest tuším od Vrtátka; já ho neviděl. Také došlo psaní od Havlíčka s gratulací zvláštního způsobu také pro Vás, kterouž ale poslal sem do Lobkovic, kdežto ji pak bohdá nezadlouho sami najdete. Ptali se prý Havlíčka ouředně, nechtěl-li by vystěhovati se z Rakouska: on ale, pamatujíc se, že Čechy jsou v Rakousku, že zapřel ovšem.“

187.

1853 srpen 26. **Semily.** — **Rieger tchyni.** O cestě po Krkonoších.

188.

1853 srpen 30. **Semily.** — **Rieger Palackému.** Je zvědav na politické události.

189.

1853 srpen konec [?]. — **M. Riegrová matce.** „Všichni zdejší lidé prý mnoho bývají všeteční viděti mne a poznati mne; já toho nepozoruji. Zdá se však, že všichni jsou spokojeni se mnou... Mlýn není tak, jak jsem se byla domýšlela, obydlí jsou přívětivé, při zemi, trochu nízké, ale bydlíme v jasném hezkém pokoji. Rieger ukazuje mi vše, každou struhu, každou stupeň, jak vše měnil, přistavoval a okrášlil. Tak se všichni dobře snášíme. Často jest mi to, jak bych z nebes spadala, ale přeci v celku divím se, jak se do všeho vzpravuji. Cítím více než kdy jinda potřebu srdečnou býti ke každému, ke kterému třeba jen vzhlednu, abych každému si přála povděčiti se, s kterým se třeba jen setkávám. S matinkou mluvím o hospodářství sice, ale ne příliš, dávám se taková, jaká jsem a to z bázně, by se pak ode mne příliš mnoho nežádalo, mám příliš málo statečnou mysl. Rieger mi čítá odpoledne nebo večer něco z Časopisu Českého Museum, básně neb některá svá notace. Poznávám, že tak, jakým jest, dle toho nevýslovně mne miluje a by mi vše udělal na přání, však toho neuzívám, nebo velmi málo; jest velmi dobrosrdečným — a tak se ohlížím po místě, které mi vykázáno, co nejlépe vpravit. Ukrotně mnoho rozumu má, a již mnoho i o domácím pořádku a kuchyni se mnou rozprávěl.“

190.

1853 září 3. Liberec. — **Marie Riegrová matce.** Jedou již do Prahy; nesmírná radost z brzkého shledání.

191.

1853 říjen 28. — **Rieger matce.** Má velikou bídu o peníze. „Ostatně jsem zdrav a byl bych velice spokojen, kdyby jen té nouze nebylo.“

192.

1853 listopad 11. — **Rieger matce.** Jel s lobkovským správcem na prohlídku třech statků: Radlíku u Jílového, Sukdola u Neveklova a Milostic u Votic. Nejvíce se jim líbil Sukdol, poněvadž byl nejpěknější i nejlacinější. Má dohromady asi 800 korců [1200 měř] půdy, něco přes 400 korců lesů, ostatek pole, luka, zahrady (pěkných luk asi 50 korců). Pole dobrá „asi jako na našem Svarově.“ Letošní ouroda asi 1500 mandel, krav 30, 4 páry koní, 1 pár hříbat. „Zámek a hospodářská stavení v dobrém, ba výborném stavu, větší část teprve asi 2–3 leta stavěná.“ Les v krásném stavu. „Polovice ba třetina dříví může se porážet hned a půda lesní na mnoze tak dobrá a rovná, že se dá v pole proměnit. Má to baron Schmidl a dal by to za 60000 zl. Na to by chtěl 20000 zl. hotových. Těch 20000 by mi tchýně dala. Co tomu říkají? Bojím se trochu té starosti, co bych s tím měl, ale mám do toho sterou chuť... Kdybych si mohl na mlýn asi 10000 zl. vypůjčit, abych na ten statek aspoň polovičku zaplatiti mohl — dělalo by to 500 zl. ročně interestu — bylo by to skoro tolik, jako jindá činže. Co tomu říkají? ... Včera mně Marie ponejprv říkala o nějaké peníze, protože ten měsíc mnoho vydala, nakupujíc zásobu na zimu a pak platila také děvečce první čtvrtletí.“

193.

1854 leden 7. — **Rieger matce.** „Dnes konečně koupili jsme od barona Schmidla ten statek Sukdol za 60000 a to se všim, jak to stojí a leží, velmi málo co vyjímaje. Všecko, jak jsem jim již posledně psal. Dnes v polednách jsme podepsali kontrakt a zadali jsme jej ještě dnes do zemských desk. Matka na to dnes zaplatila 10000 zl. stř., složí do dvou měsíců ještě 5000 zl. a do roka zas 5000 teda dohromady 20000 zl. Jestli to půjde, snad nám později ještě něco přidá... Budu musit platit daň z přenesení vlastnictví asi 12000 zl.“ [?] Správce se jmenuje Renner. „Já doufám, že mi to 5% ponese. Neb mi přijde korec pole v průměru sotva na 80 zl. stříbra a to by musilo být zle, aby mi nedal korec pole 4 zl. čistého výnosu ročně!“ Prosí o peníze.

194.

1854 leden 16. — **Rieger matce.** „Jak vědí, uzavřeli jsme koupi na Sukdol s baronem Schmiedlem v sobotu zde v našem domě, při čemž paní tchýně zaplatila těch 10000 zl. stř. a my dali malou hostinu.“ Měl na špýchaře dost obilí. Dobytku převzal 43 kusů hovězího: 28 dojných krav, 6 tříročních stejných jalovic, 7 koní a 1 hříbě. Líčí stav dvora.

195.

1854 leden 21. — **Rieger matce.** Všichni mu gratulují, že koupil lacině.

196.

1854 únor 12. Suchdol. — **Rieger matce.** Pan Heyrovský byl tam dva dny, prohlédl lesy a řekl, že na menších panstvích málo kdy nalezne lesy tak v pořádku. „Mne ten statek opravdu těší. Koupil jsem dobře a má to mnoho pěkného.“ Má plnou chuť do hospodaření.

197.

[1854 konec května.] — **Záznam Riegrův.** Rieger poznamenává, co sebral na cestu sochaře Václava Levého do Říma: pí. Emerika Veith, roz. bar. Deymová 200 zl., Palacký 52 zl., pí. Palacká 4 dukáty ve zl., pí. Riegrová 1 dukát ve zl., Dr. Horáček 20 zl., arcibiskup 40 zl., Lebeda 10 zl., Holý („Schützenmajor“) 10 z., Dr. Čermák Jan 10 zl., pí. Čermáková 10 zl., p. Bellot (prostřednictvím pí. Braunerové) 10 zl., bar. Villani 5 zl., Dittrich [obch. s dřívím] 5 zl., Dr. Bělský 5 zl., Dr. Brauner 5 zl., sl. Anna Hlavsová 5 zl., pí. Anna Englová 5 zl., Pater Kuneš 2 zl., Franci (mlynář) 2 zl., Lämmel 20 zl., Dr. Rieger 3 zl. Suma 390 zl. a 5 dukátů, jež Lämmel počítal na 31 zl. 30 kr., takže celá sbírka činila 421 zl. 30 kr. Z toho hned Levému bylo vydáno 90 zl. a zbývajících 300 zl. Lämmlovi odvedeno 13. V. 1854. Levému bylo těch 90 zl. vyplaceno: 17. II. 30 zl., 17. III. 10 zl., 22. III. 30 zl., 2. IV. 5 zl., 3. IV. 15 zl. Rieger zprostředkoval, že střelecký spolek objednával u Levého velikou sochu sv. Jana (9 víd. stop). Levý počítal, že by na ní pracoval 2 roky a že by stála 240 scudů. [Píše na adresu Riegrův německy habnebným pravopisem.]

198.

1854 červen 1. Suchdol. — **Marie Riegrová tchyni.** Smlouva o koupi Sukdola od barona Schmiedla jest hotova. Zve matku, aby se přijela na statek podívat. Rieger doprovází list dodatkem.

199.

1854 prosince 10. — **Marie Riegrová choť.** „Pamatuješ-li se, jak před třemi lety Jsi ponejprv ode mně ruku k stisknutí požádal?“

200.

[1854?] — **Rieger matce.** „Jsem jim velice povděčen za jejich veliké starosti. Věřejí, že to v plné míře uznávám a že jich při tom lituji. Ale jak živ jsem také nebyl ještě v takových nesnázích o peníze.“ Má platit účet u zlatníka (přes 250 zl.). Potřebuje ještě peníze. „Pak potřebuju na vydání; neb Marie nemá již od prvního od matky nic dostat. Od nynějška nám chce dávat jen ten byt... Kdyby bylo možná aspoň 1000 zl. stří. na tu daň si vypůjčit. Snad by mi k ostatku tchýně předce nějak prozatím pomohla. Když ale v. p. Damašek neodpovídá, je mi to divno a musí v tom něco jiného vězet. Snad má na mne nějakou mrzutost a nebo myslí snad posud, že je Marie protestantka, kdežto není předce horlivější katoličky a nábožnější. Kdyby přišel jednou do Prahy a chtěl se u nás ubytovat, tuť by své smýšlení brzo změnil. Nebo by bylo těžko někoho najít, kdo by neměl Marii hned při prvním poznání rád. Já jsem Bohu vděčen za to, že mi dal tak šlechetnou ženu. Nebylo by šťastnějšího člověka, kdyby se mně všechno tak vedlo na světě jako moje ženění.“

201.

1855 května 15. — **Marie Riegrova choti.** „Havlíček nás dnes navštívil. On snáší pohromu s mužnou myslí, jak nás Jaroš ujišťuje, a když odcházel, byl obzvláště velmi srdečný. Nevypadá špatně a má prý mnohou radost z veselého dítěte. Však ho sotva tak brzy uhlídáš, nebo hodlá tyto dny opět buď Jarošovou s dětmi do Podmokel doprovodit, nebo do Brodu zajet.“

202.

1855 srpen 17. — **Rieger Palackému.** Podává zprávu, že baron Wagemann odkázal Palackému 24.000 zl. konv. m. [Fridrich Moric sv. p. Wagemann, zemský prezident soudní, zemřel ve Vídni 31. července 1855.]

203.

1855 září 17. Paříž. — **Rieger choti.** Přijel s paní Palackou z Frankfurtu, kde Palacký zůstal, aby mluvil s historikem Böhmerem. Hned druhý den šel se ohlédnout po krajanech, Hůlkovi a Porákovi, s nimiž obědvali. Bydlili za plat u Poráka, Rue de Rocher 52. Byl u Soběsl. Pinkasa, jenž s nimi byl pak ve výstavě krásných umění. Vyzvedne si volnou vstupenku do výstavy u ministeriálního sekretáře Schwarze.

204.

1855 září 22. Paříž. — **Rieger choti.** Chodil stále do výstavy. V divadle byli trikrát. Pro Dra Šebka ještě nemohl nic udělat.

205.

1855 září 25. Paříž. — **Rieger choti.** Matka odjela včera ráno. Otec ji snad očekával v Durkheimu.

206.

1855 září 27. Paříž. — **Rieger choti.** Včera navštívil Pinkasa a Javala. K tomuto je pozván do St. Germain; též Pinkas. „Čechy jsou v ohledu hospodářském [na výstavě] dobře representovány a výstava naše podá snad komisi lepší představu o českém hospodářství, než toto vskutku je.“ Pojede přes Žitavu do Semil.

207.

1855 září 29. Paříž. — **Rieger choti.** Odjede zítra ráno. Rád by se na cestě zdržel v Heidelberku a v Augšpurku. [31. září píše pak opravdu z Heidelberku.]

208.

1855 říjen 30. — **Rieger matce.** Starost o peníze.

209.

1856 srpen 3. Č. Budějovice. — **Marie Riegrová choti.** „Kéž by nám pán Bůh dopřál, by nám přestaly ty nekonečné starosti, pak bude nám vše též tak mile a naše živobytí opět stejně příjemné, řekla bych, že ještě radostněji, an se mi zdá, že se — jest to snad nerozum — ještě více milujem.“

210.

1856 srpen 20. Suchdol. — **Marie Riegrová choti.** „Pak se ti upřímně vyznám, že mne starosti o uspořádání peněžitých našich záležitostí náramně tíží. Bůh nás z toho vyved — já nevidím konce.“

211.

1856 prosinec 11. — **Rieger matce.** Děkuje za peníze. „Já z té nouze nevyházím... Před třemi dny dostal jsem psaní od Lanny, mám tam platit ještě 91 zl. za gyps již od jara a tu mně upomínají, abych to zaplatil.“ Vypočítává dluhy. Je jich dosti. Prosí, aby mu matka posílala aspoň 30—40 zl. měsíčně.

212.

1856 prosinec 13. Suchdol. — **Rieger matce.** „Byl jsem upomínán od p. Lanny za gyps, psal jsem správci, aby všemožně hleděl sehnat nějaké peníze. On teda poslal 20 korců žita do Karlína na trh. Ty včera prodal Skalický a odvedl mně 83 zl. peněz. To nestačilo. Musel jsem doplatit přes 10 zl. ze svého, abych jen ten dluh odbyl — 10 zl. jsem dal Marii

na vydání a 5 zl. až 6 zl. chceme vydat na nějaké šaty Albínce, jež jí chceme dát spolu k štědrému večeru. Ale tak mi nic nezbyde. Cesta do Kolína mne předce asi 5 zl. stří. stála. Hrách jsem posud nemohl prodat, dávají mi sotva 11 zl. v. č. za korec vrchový. To je předce hrozně málo! Za to žito utřžil jsem 10 zl. 30 kr. v. č. Bylo ovšem jen chatrné, bylo v něm 11 korců činže ze mlýna. Po Novém roce prodám hrách, který teď na svátky domlátějí, možná také, že pak také dostanu něco víc. Ale jedná se mi o to, abych do té doby se dotáhl a obživil. Prosím je, hledějí mi poslat ještě něco peněz, abych aspoň přes Nový rok vyčkal, když jinak nebude, 20—15 zl., ba v nejhorším pádě 10 zl., mi bude milé, tak se snad přeživím a pak zas bude lépe. My sobě vespolek budeme dělat jen pramalé dárky asi za 1—2 zl., ale něco předce musím dát tchýni a tchánovi, kteří nám také dary dávají. Udělali by mi velký vděk, kdyby mi několik zlatých poslaly před štědrým večerem. Kdyby mi tak mohli poslat pozejtří nebo popozejtří aspoň.“

213.

1857 únor 9. Řím. — **Václav Levý Riegrovi**. Velebí jej děsnou češtinou a slohem. Došla ho zpráva od společnosti ostrostřeleckého ostrova o zhotovení sochy. Musil by dostati 2500 zl.

214.

1857 březen 20. Praha. — **Marie Riegrová choti**. „Přišlo před chvilkou psaní na tebe, požádání od výboru českého divadla, bys co možná brzo zadal žádost k místodržiteli pro urovnání obtíží všelikých ve sbírání na venku.“

215.

1857 duben 3. — **David Kuh Riegrovi**. Píše, že „Oesterreichische Zeitung“ „činí mému listu momentálně nezaslouženou čest, že Vás označuje za hlavního spolupracovníka.“ Lichotí a prosí, aby mu Rieger neměl za zlé indiskreci Jul. Gundlinga a aby byl dále spolupracovníkem. Posílá vázy. [D. Kuh byl majitelem „Tagesbote aus Böhmen.“]

216.

1857 duben 20. — **Rieger matce**. Jedná se o prodej mlýna prostřednictvím jakéhosi Havliny. I kdyby jen 90.000 zl. dával, aby ho neodstrašila. Rieger by to dal za 110.000 zl., ba i za 105.000.

217.

1857 říjen 13. — **Rieger matce**. Křtiny Bohuslava; u Palackých byla večere. Při ní Pinkas, Hamerník, Dr. Šebek, teta Zeithammrova a jiní. Prosí o peníze. Rád by prodal mlýn.

218.

1857 prosinec 19. Praha. — **Marie Riegrová choti** [do Vídně]. „Profesorovi Schneidrovovi se vede špatně, vody má tolik opět jako z počátku a nesmí s nikým mluvit...“

219.

1857 prosinec 29. — **Marie Riegrová choti**. „Čím dále trvá naše spojení, tím více poutá se srdce mé k tvému a tím více zdá se mi, že naše bytosti jsou spojené. Čím dále zdá se mi, že se více a více těším z tvých radostí a rmoutím z tvého zármutku...“

220.

1858 leden 7. — **Rieger J. B. Müllerovi**. Navrhuje název časopisu. „Jestli myslíte, že to s „Našincem“ nepůjde, řekněte „Pravdu“. „Pravda“ snad nebude nikomu na urážku a my chceme aspoň negativní pravdu mluvit — s pozitivní to beztoho nepůjde. Mluvílo se také o „Času“ a o „Naději“. „Našinec“ se ovšem líbil nejvíce, ač „Pravda“ není hrubě špatnější a méně křičí. Zadejte si teda o „Pravdu“; chcete-li, můžete se ještě poraditi s Šemberou a Rybičkou. Jen to již nyní zadejte bez odkladu. Je tuším Dr. Brauner ve Vídni, snad že se s ním sejdete; můžete s ním o tom mluvit též... Pan Jaroslav [Čermák] pracuje na svém Aristotelu.“ [List jest adresován do Vídně.]

221.

1858 leden 16. — **Müller Riegrovi**. Chce podat žádost o povolení listu, jež by nazval „Vlast“. Má býti politický a belletristický.

222.

1858 leden 20. — **Müller Riegrovi**. Podal žádost za povolení „Vlasti“ u K[empna] ve Vídni.

223.

1858 leden 28. Vídeň. — **Müller Riegrovi**. Vrací se od K[empna] s nepořízenou, ale ještě není vše ztraceno. K. se k němu choval jako rakouský generál r. 1858 k ubohému žurnalistovi. Dv. rada Lewinski mu řekl, že to bylo posláno do Prahy na místodržitelství a na policii o dobrozdání. Müller žádá Riegra, aby se na to poptal u těch úradů.

224.

1858 leden 30. — **Rieger Müllerovi** [do Vídně]. „Zdař Bůh „Vlasti“. Jsme jí všichni rádi. Konečně na tom tak mnoho nezáleží, jak se dítě pokřtí, jen bude-li statečné.“

„Jen se teď o to starejte a dojděte k p. K[empenovi] a nezapomeňte jen to, že se stavíte pod jeho ochranu, že úředníci v provincii jdou vždy dále, než si nahoře žádají, a že jsou vždy horší, než v hlavním městě. Zvláště pak české žurnalistice že se vede zle, že si úředník u policie myslí, že je v tom ipso facto něco revolucionářského, a že toho snad Čechové jmenovitě s rakouskou vládou nezasluhují, aby od ní byli považováni za děti nezdárné a nevlastní, ježto v nejhorších dobách svou věrnost nejskvěleji dokázali a vždy pro dynastii i Rakousko byli. Že pak šetření své národnosti chtějí a žádají, to že snad je slušná žádost a že snad císař pán všechny své národy stejně miluje. Ale právě ta přísnost policejních orgánů že byla příčinou, že všechny samostatné české orgány politické zašly a jen officialní existují. Vy pak že máte v něho tu důvěru, že Vám bude měřit stejnou mírou, jako jiným, a že nemoha vydávat české noviny tak prospěšně ve Vídni jako v centrum českého obecnstva a českého spisovatelstva, doufáte, že on se o to postará, aby se Vám co provincialistovi nevedlo hůře než co hlavnoměstáku, a co Čechovi ne hůře než Němci. Ostatně jej můžete ubezpečit, že nebudete nadužívat svobody, která se Vám dopřeje, ani jeho ochrany, a že se hodláte držet ve všem mírně a loyálně. „Der Bestand der verschiedenen Nationalitäten in Österreich ist keine Fiction und kann und will wohl nicht negirt hätten [! to je zřejmě v rychlosti přepsáno z následující věty; má státi „werden“], weil sonst die Regierung Czörnigs ethnographische Karte nicht hätte herausgeben müssen. Es musz ihr also gewisz auch genehm sein, wenn sich diese Farben von Czörnigs Mappe auch in der Journalistik abspiegeln. Desshalb kann und wird Österreich immer ein einiges und starkes sein, aber dazu ist die gegenseitige Achtung und Schonung der Nationalitäten nothwendig...“

225.

1858 leden 31. — Rieger Müllerovi. Snad nedošel jeho list, zapomněl asi napsat číslo domu. Psal mu jen, jak myslí, aby mluvil s Kempenem. Těší ho, že už zadal. „Sem to přijít ovšem muselo. Zde budou v nesnázi, nemohouce o Vás povědět nic zlého... Já zde nemohu nic činit. Snad že bych tomu jen škodil... Myslím na to, propadnete-li, že popadnu voľa za rohy a půjdu osobně k p. B[achovi?] a budu žádat přímo pro sebe. Rád se podívám, co mi řeknou... Slyším, že chtějí umorit „Posla“, žádajíce na něm kauci, což je proti zákonu. Je to znamenité s tím českým časopisectvím a předce je ze všech stran touha po nových a pokoušení se o ně. Kašparovi jsem psal včera a dal mu zprávu stran té průmyslové školy; dal jsem školní řád a zadání pro něho opsat a pošlu to, jakmile to dostanu. Možná, že budeme vydávat i konversační slovník. Vůbec se teď trochu literární život budí.“

226.

1858 únor 8. Vídeň. — Müller Riegrovi. Potěšila ho zpráva, že se konversační lexikon uskuteční. Zдали Rieger již ví, poslali-li z Prahy dobrozdání ohledně povolení „Vlasti“? Rád by přispíval do slovníku z oboru historie literatury a výtvarného umění.

227.

1858 březen 2. Vídeň. — Müller Riegrovi. Včera zase byl u nejv. policejního úřadu. Ještě je to v Praze. Neví Rieger, jak se o tom v Praze rozhodlo? O nedělní škole nemůže nic říci; zdá se, že se o to nikdo nechce řádně zasadit.

228.

1858 březen 3. — Rieger Müllerovi. „Ta věc zde byla, ptali se po Vás, nevěděli o Vás ničeho. Ptali se i u Bellmanna, kterýž jim tuším dal dosti příznivé mínění o Vás... Budeme vydávat ten konversační slovník, as tak velký, jako malý Brockhaus; na větší se nakladatel při chudobě českého obecnstva netroufá. Budu se o to starat, neb věc může být užitečná...“ Má o tom říci Gablerovi a Kuzmánymu. Tohoto se má zeptat, které Slováky by měli získat za přispívatele. „Jedná se nám o to, aby slovacica a maďarica jakož hungarica vůbec byly u nás správněji a úplněji podány, než v německých spisech takových. Kdyby nám mohl sestavit alfabetu holou článkův takových, jež bychom měli přijmout v interesu hlavně čtenářstva slovenského, neboť si přejeme aby slovník ten i tam byl rozšířen a všem nutným potřebám zadost učinil.“ Má o tom říci též Šemberovi a Rybičkoví. Má si poznamenat nutnou lexikografickou literaturu; ta se musí pro redakci koupit. „Co dělá nedělní škola vídeňská; byly ty materialy vhod, jež jsem poslal? Užili jich? Bude co z toho?“

229.

1858 březen 17. — Rieger Gablerovi. Co bude s tou nedělní školou? Zemřel P. Šneider [Schneider Fr.] po delší nemoci. „Vydání konversačního slovníku přijde Bohdá ke skutku. Nakladatel knihkupec Kobr chce se definitivně ve vydání uvázat a smluvil se se mnou o redakci. Má to být ovšem menší, než jsme tenkrát měli v úmyslu, kdež to vlastně měla být realní encyklopedie, ježto to nyní má být jen konversační slovník asi jako malý Brockhaus. Kobr to vyměřuje asi na 200 archů tiskových, ovšem ale velmi velikého formátu, asi jako Jungmannova historie literatury.“ Má to činiti asi 6 dílů, jež by vycházely po 4 archových sešitcích. Celé dílo by mělo asi 48—50 takových sešitků. Honorář za původní články 20 zl., za překlady 12 zl. mimo 4 zl. za práce redakční. Není to mnoho, ale pro naše poměry dost... „Já mám potěšení z toho, že věc nalézá všude velikého účastenství a slibují mi všichni pilnou pomoc. Jmeno-

vitě mám se strany profesorův české realky i gymnasia státního a jiných všecku podporu slíbenou.“ Za spoluredaktory přibral Krejčího, jemuž budou pomáhati Čelakovský, Dr. Grégr, prof. Balda, Purkyně jun., adjunkt Hobza, Dr. Staněk a t. d. Prof. Dr. Majer se uváže v matematiku, fysiku, mechaniku a též chemii s pomocníky některými, prof. Zelený literaturu, gramatiku, Vrtátko filosofii, Palacký Jan geografii spolu s prof. Tonnerem, Erbenem, Zapem, Erben slavistiku, P. Řezáč paedagogiku a theologii, Štulc církevní historii, Dr. Krása právo. „Já sám si nechám na starost nejsilnější parthii, totiž historii, biografii, genealogii, politické vědy, pol. ekonomii, vojenství, umění, kupectví a t. d. Ovšem že pro každou jednotlivou partii budou ještě jiní lidé pracovat a na mnoze již slíbili. Snad bych byl dělal opět práci již dělanou, protož jsem se ohlížel, zdali bych mohl dostat katalogy od Vás zhotovené, Zettlkatalog a práce pro literu A., kteréž jsou složeny v Museum. Žádal jsem jménem Kobrovým, aby mu byly prodány. Dnes se o tom rozhodne v Matici a nepochybuji že to dostanu.“ Slavica, bohemica, hungarica se asi budou musit doplniti. Prosí, aby mu Gabler psal, „které prameny tenkrát vyčerpal k sestavení svého katalogu.“ Záleží na tom mnoho. Prosí, aby Gabler byl mu nejen spolupracovníkem, nýbrž i jakýmsi agentem; doufá že mu Šembera, Rybička i Kuzmány budou pomáhati.

230.

[1858 břez.] — **Koncept smlouvy s Kobrem o Naučném Slovníku.** Rozsah a obsah podle malého Brockhause se zřetelem k potřebám českého národa, v čemž má Rieger volnost uznání, stati týkající se německých věcí zkrátiti, stati o věcech českých, slovanských, rakouských a uher- ských rozšířiti. Celé dílo asi 200—250 archů velkého oktavu. Honorář: za arch původní práce 20 zl., přeložené 12 zl. Při tom v každém svazku budou $\frac{2}{3}$ článků honorovány 20 zl., $\frac{1}{3}$ 12 zl. Redaktoru 4 zl. za každý arch. Honoráře se platí po vydání každého svazku; 3000 exemplářů. Při druhém vydání poloviční honorář. Celé dílo má se dokončiti ve 2—3 letech.

231.

1858 duben 1. Vídeň. — **Müller Riegrovi.** Běhá od instance k instanci, ale nemůže docíliti rychlého vyřízení „Vlasti“. Koncem měsíce pojede z Vídně. O nedělní škole není ještě nic určitého ujednáno. Jest myšlenka, aby se v té věci jednalo s konsistoří.

232.

1858 duben 16. — **Rieger Müllerovi.** Táže se, jak to stojí se zadáním a byl-li ve Vídni, jaké jméno napsal. „Dá-li bůh že literární činnost trochu oživne; již to začíná, plno básní vychází a také vědecké a realní věci se chystají . . . Ptejte se Kašpara, dá-li se předce dělat něco s tou školou

řemeslní ve Vídni; bude to Helfert podporovat nebo nic? Neb se již zas na to zapomnělo?“

233.

1858 duben 21. Vídeň. — **Müller Riegrovi.** Záležitost „Vlasti“ se stále protahuje. Již ho dochází trpělivost. Koncem měsíce pojede nejspíše do Třebíče.

234.

1858 duben 23. Praha. — **Rieger Gablerovi.** Děkuje za slib vydatné pomoci pro slovník. Myslí, že Gabler ve Vídni získá spolupracovníky. „Katalogy a práce jsme od Matice koupili, lacino ovšem, za 150 fl. stř. Máme knihový i cedulkový. Práci jsme dostali 1 svazek úplný, 2 svazky neúplné, a pak něco rozmanitých prací nevázaných a z části také neupotřebitelných. Já nyní s katalogem robotím . . . Smlouva naše s Kobrem je už definitivní. Dnes nebo zítra podepíšeme písemní smlouvu skladní. Celé dílo má mít 200—250 archů velkého oktavu téměř jako historie literatury Jungmannovy . . . Za příklad má sloužiti nejnovější menší Brockhausův slovník 1856, vydaný ve 4 dílech, mající též 200 archův. Něco, nanejvýš 50 archů, chce nakladatel přidat, aby se mohly obšírněji podat slavica, bohemica, austriaca a hungarica — z ohledu na Slováky. To se již dá něco povědět. Já s počátku myslil, že to bude trochu málo, ale nyní vidím, že je velmi bohatý na články, stručný a dobrý. Máf on tuším o $\frac{1}{3}$, jestli ne více, voces indices nad velkého Brockhause . . . My hodláme udělat asi 6 dílů . . . Mám zde asi 12 hlavních spolupracovníků neb vlastně spoluredaktorův, ježto větším dílem rukopisní korekturu svých článků povedou. Pro přírodopis Krejčí, pro chemii prof. Staněk, pro matematiku, mechaniku a fysiku Dr. Majer, pro českou historii Palacký sen., pro geografii Palacký Jan, pro medicinu Podlipský, pro právo Dr. Krása, pro theologii a paedagogiku Štulc a Řezáč z polovice, pro filosofii Vrtátko, pro literaturu starou i novou prof. Zelený, pro slavica, gramatiku, historii, bájesloví slovanské i německé a t. d. Erben. Ostatní parthie, totiž životopisy a dějepis všeobecný, politické vědy, statistiku, kupectví, technologii, hospodářství, vojenství, všeliké umění a t. d. nechám si větším dílem sám na starost co do redakce, t. j. ty budu sám rozdílet a prohlížet a korigovat. Co se Vás týče spoléhám se na Vás zvláště stran článkův francouzských a anglických . . . Ostatně je to s nakladateli našemi zde bída. Jeden větší bota než druhý. Kobr se zdá fochu svému nejlepší rozuměti.“

235.

1858 duben 23. Praha. — **Rieger Müllerovi.** „Zdá se, že jim český samostatný žurnál vůbec nevoní . . . Nepíšete, jak dlouho hodláte zůstat v Třebíči . . . Já nyní pracuji pořád s tím slovníkem, dává mi to mnoho práce, neb za zimu bychom rádi vystoupili s prvním svazkem a do

dvou let chce Kobr býti hotov.“ Má ve Vídni získat přispívatele, zvláště Šemberu a Rybičku. Rieger jim bude sám psát. Z Gablera by rád měl hlavního spolupracovníka a jako agenta Slovníku. „Na Kuzmánym, který je pilný, učený a schopný, mi zvláště mnoho záleží — chtěl bych, aby mi přispěl hlavně quoad protestantia a hungarica. Zvláště bych rád, aby mi ti pánové zaslali voces indices pro A, B, C a D quoad hungarica a slovacica, totiž takové, které ve velkém neb malém Brockhausu nejsou, a které by v našem Slovníku měly být.“

236.

1858 [duben]. — **Karel Kuzmány Riegrovi**. Odpovídá na Riegrovo vyzvání za příspěvky do slovníku. Psal Hurbanovi a ten přislíbil. Pojede do Bystřice a do Brezna a poradí se s oběma Chalúpký, s Hojčem, Mich. Hodžou, Sam. Tomašikem a jinými a sestaví s nimi katalog. Prosí, aby Rieger oznámil, které články od něho [K.] vypracované jsou v jeho rukách z oné doby, když pod správou Palackého Matice česká slovník ten vydávati obmýšlela.

237.

1858 květen 7. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. Před odjezdem sběhal všechny instance. Na vídeňském místodržitelství ležela žádost již od 8. března. Referenti na policejním úřadě mu slíbili, že to rychle vyřídí, a řekli mu, že dostane povolení, nevyskytnou-li se nějaké zvláštní překážky.

238.

1858 květen 8. — **Rieger matce**. Prosí velmi o peníze, „když to tak pořád s námi je, že se starostí a nouze zprostit nemůžeme.“

239.

1858 květen 12. — **Rieger matce**. Peníze. Dva zlaté stříbra na den sotva na živobytí stačí. Slovník mu dává mnoho práce.

240.

1858 květen 18. **Plzeň**. — **Dr. Jos. Smetana Riegrovi**. Slibuje příspěvek pro Slovník.

241.

1858 červen 8. — **Rieger matce**. „Já teď mám pořád práci s tím slovníkem, hlavně s tím, abych ty články všechny v pořádek uvedl a mezi spisovatele rozdělil, a dokud to nebudu mít odbyto, neměl bych z Prahy ani krok odejít.“ Potřebuje peníze.

242.

1858 červen 9. **Lobkovice**. — **Rieger matce**. Potřebuje nějaké peníze, aby měl býti z čeho živ.

243.

1858 červen 16. — **Karel Vinařický Riegrovi**. Velmi schvaluje podnik Slovníku a nabízí příspěvky.

244.

1858 červen 20. — **Rieger matce**. Prosí o peníze.

245.

1858 červen 22. — **Rieger Müllerovi**. Má ve Vídni urgovat. „Já nyní pracuji s tím slovníkem a dává mi to mnoho práce a zaměstnání. Rád bych Vás tu měl, neb myslím, že byste mi mohl dobře pomáhat. Také jsem pro Vás silnou partii článkův zachoval, obsahující historii umění a umělcův a dansko-švedskou historii umění a umělcův a dansko-švedskou literaturu... Rád bych ovšem bohémica, slavica a hungarica obšírněji podal, než je v podobných slovnících jinde nalézají; vzhledem ostatních článků беру si za měřítko malého Brockhausu.“ Jaroslav [Čermák] má teď cestu na Bodamské jezero „s aristokracií“ a pak lásku. Kdo ví, kdy dokončí Aristotela.

246.

1858 červen 22. — **Rieger V. Šemberovi**. Děkuje mu a Rybičkovi za příspěvky pro Slovník. Posílá jim partie článků, namnoze z rakouské historie. „Dr. Gabler při prvním katalogu dal excerpovat celého Majlátha.“ Prosí, aby ho upozornili, které články by měl přijmouti, t. j. takové, které nejsou ani ve Velkém ani v Malém Brockhausu. Prosí ho zvláště, aby mu oznámil, v které partii by chtěl hlavně pracovat, a zdali by mu směl poslati nějaké články z historie literatury české. Ptá se, má-li vyzvati pány Jirečky k spolupracování při Slovníku, bude-li jim to milé? Anebo by bylo lépe, aby jich nežádal? Jde mu o zdar věci. [List zachován v opisu M. Červinkové-Riegrové.]

247.

1858 červen 24. — **Rieger Gablerovi**. Přiděluje mu práci pro Slovník.

248.

1858 červen 24. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. Vyřízení ještě nedošlo. Děkuje za přibrání do Slovníku.

249.

1858 červenec 2. — **Rieger matce**. Tchýně má starost s Lobkovicemi, loni i letos byl špatný rok. Žena, tchýně i tchán přijedou do Semil. Sám má velké starosti finanční.

250.

1858 červenec 3. **Hluboké**. — **Mil. Jos. Hurban Riegrovi**. Píše z Hlubokého, pošta Senice, Nitrianská stolice. Bude přispívat o Slovensku. Chtěl by vydati ročenku „Nitra“. Nalezl by se v Praze nakladatel? Těší se, že mu bude Rieger více psát; ať nevynechá ani zprávičky o Staňkovi, Fryčovi a jejich domácích, „těch celé mé rodině tak milých kruzích“, o Staňkovi, Braunerovi, Lamblovicích a t. d.

251.

1858 červenec 5. **Vídeň**. — **Šembera Riegrovi**. List i s přílohou dal p. sekr. Rybičkovi a dokt. Gablerovi. Dohodli se všichni tři, že mnoho osob vytknutých do českého Slovníku Naučného se nehodí; místo nich by měly býti přibrány osoby slovanské. Rybička to Riegrovi ještě napíše. Šembera sám nemůže přispívat pro množství práce. Rieger by měl vyzvat panů J[irečků], aby také přispěli, Rybička a Gabler myslí, že by se tím oposice poněkud otupila, ale všichni tři soudí, že ti páni nepřispějí.

Žádost p. Třebíčského [Dr. J. B. Müller] posud rozhodnuta není. Jedná se o ní, snad bude v několika dnech vyřízena. Radí, aby se ve slovníku co nejvíce šetřilo správného jazyka. „Zřídte si k tomu zvláštního opravce, jako bývali opravcové bible.“

252.

1858 červenec 31. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. Dostal koncesi na politický týdeník „Vlast“. Posílá její opis.

253.

1858 srpen 1. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. Opakuje zprávu, že obdržel koncesi.

254.

1858 srpen 6. **Semily**. — **Rieger Müllerovi**. Pohroma na jezu a strouze průtrží. Bude třeba, aby Müller přijel do Prahy. Dává obšírnou radu, jak vše zařídit s kaucí, tiskem, redakcí. Měl by asi čtyři neděle v některé redakci praktikovat. Musí hned studovat tiskový zákon a dekrety, sic by brzo seděl. Od některého redaktora si musí vyžádat instrukce dané redakcím za 3—8 let. Rieger napíše čas od času úvodník. Více nemůže pro noviny dělat, jsa plně zaměstnán slovníkem. „Za to ale pozoroval

jsem, že Krása teď má větší chuť k redakci, a možná že byste jej mohl získati jakousi asociací za spoluredaktora. Hlavním spolupracovníkem beztoho bude.“ Radí, aby zajel do Vídně k Friedmannovi podívat se, jak on vede žurnál. [Opis Dra Bráfa.]

255.

1858 srpen 6. **Vídeň**. — **Em. z Friedbergu Riegrovi**. Posílá pro Slovník příspěvky prostřednictvím voj. nadlékaře Dr. Fialky.

256.

1858 srpen 11. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. Čte v novinách o strašných spoustách, které způsobila voda v severních Čechách. Shoduje se s Riegem s jeho radami o počátku a o přípravách k vydávání „Vlasti“. Rieger mu radil, aby hleděl získati si u nějakých novin potřebných znalostí. Radil mu redaktora Friedmanna, který ve Vídni vydával „Wochenblatt“. Do Prahy půjde, kdy bude Rieger chtít. Chce však, aby tam R. byl, neboť se bojí, že by bez něho nic nezpravit; ani neví na koho se má obrátit ohledně kauce.

257.

1858 srpen 17. **Semily**. — **Rieger Müllerovi**. Ještě je zdržován v Semilech opravou jezu. „Byl zde u mne tchán po 3 dni, jemuž sem listy Vaše ukázal. Shodoval se ve všem s mými návrhy. Myslím, že by Jste mohl notifikovat policejnímu ředitelstvu v Praze obdržení té koncesse a spolu doložit, že ve známost uvádíte, že vydávání teprva od Nového roku počítí chcete, „weil das Jahr bereits zu weit vorgerückt ist, als das es bei den nöthigen Voreinleitungen lohnend und zweckmässig erscheinen sollte, mit der Herausgabe zu beginnen und weil fernerhin wegen der Preisstellung und Berechnung der Kosten erst die Einführung des neuen Münzfusses abzuwarten dem Gefertigten nothwendig erscheint . . .“ Zase doporučuje Friedmanna, redaktora Wochenblattu, poněvadž má veliký úspěch. V Praze by nyní „mohl praktikovati jen v Morgenpostu, k němuž dostal Mercy politickou koncesi a jež bude redigovati Ohéral, kterýž v podniknutí tom je tuším i kompagnonem. Ten list bude bohda aspoň poněkud při nás, ježto Tagesbote svým jizlivým nepřátelstvím proti Slovanům vždy více od nás se různí a bezpochyby největším našim protivníkem bude. Morgenpost mu bude dělat silnou konkurenci a musíme jej podporovat, ježto nebude-li pro nás, aspoň neutrálním zůstane . . . Fridmann — žid křtěný neb nekřtěný, nevím — studoval také čas v Praze a býval v té době u Zimmerů a u paní Englové, kde jsem se s ním scházel . . .“ Ať se na to Müller odvolá. Rieger opatřil nový dánský slovník. [Opis Dra Bráfa z Třebíče.]

258.

1858 září 9. Semily. — **Marie Riegrová choti.** „... Kazisvět Josef Frič jest opět exilován do Sedmihradska. On jest tak bláznivý, v hospodách zpíval svobodomyšlné písně, řeči, mladé lidi okolo sebe shromažďoval, dělal s nima excurse a t. d., zkrátka policie ho jeden den zavolala a domu víc neposlala... Otec ale myslí, že ho není škoda, víš, že ho nemůže vystát... Také slyším, že se dělají sem tam pikle proti Slovníku, myslím však že to padne, až se toho ujmeš...“

259.

1858 září 11. Semily. — **Marie Riegrová choti.** Zeithammer, jemuž Bolzano odkázal svůj sekretář, chce jej prodati. Prosí, aby jej Rieger koupil.

260.

1858 září 18. Semily. — **Rieger Müllerovi.** Co učinil pro „Vlast“? Byl u Friedmanna nebo jinde v redakci na praksi? Oznamil policii, že má koncesi? Přijede do Prahy asi k sv. Václavu, protože staví.

261.

1858 září 30. — **Jos. Vraštil Riegrovi.** Má naverbovati asi 100 rodin jako kolonisty do Ruska na jižní Krym. Každý kolonista dostane 4 korce polí na věčné časy, stavení a zařízení jako v Čechách, bude osvobozen od vojny, ale za to musí pracovati 3 dni v týdnu na panském za plat. Mezi kolonisty má býti dokonalý učitel, pak řemeslníci. Je to lépe, než když naši lidé jdou do Ameriky. V Rusku z nich alespoň zůstanou Slované. Ptá se Riegra na radu.

262.

1858 říjen 3. — **Rieger Gablerovi.** Gabler odmítl účast. Rieger ho přemlouvá, že to bylo asi jen ve špatném rozmaru. „My nemůžeme doufat, že bychom sestavili dílo docela nechybné, úplné a důkladné, snad ve všech historických částích na původním bádání a nejlepších pramenech založené. Jestli toto docílíme, co se týče našich vlastních dějů a z části snad dějů slovanských a rakouských, je to zajisté dosti... Prosím Vás teda nečiňte si zbytečných vrtochů a maje po ruce dosti pramenů francouzských, pracujte jen směle články své podle nich, nedbaje, jestli v nich kde jaká chybička... Ta nedělní škola ve Vídni tuším již upadla do vody. Müller má vydávat od Nového roku „Vlast“ politický týdeník, čekáme jej zde každý týden, ale loudá se.“

263.

1858 říjen 5. Praha. — **Rieger Müllerovi.** Ať neodkládá příjezd do Prahy.

264.

1858 říjen 7. Třebíč. — **Müller Riegrovi.** Pojede do Brna, aby získal spolupracovníky pro Slovník.

265.

1858 říjen 24 [29?] — **Rieger Gablerovi.** Paní Palacká těžce stůně. Děkuje za posláni článků pro Slovník. „Zdá se, že se obáváte, že dílo obmyšlené vůbec nebudeme smět vydati. Já nejsem právě také optimista, ale toho se předce nebojím. Nakladatel náš je jaksí v osobní milosti u zdejšího policejního direktora, s nímž o té věci mluvil; též ve Vídni hledal své cesty a sondíroval, jestli by mu bylo dovoleno dílo to dát kolportovat po zemi, a dostal ubezpečení, že netoliko dílu nebudou překážet, ano bude-li objektivně držáno, že mu i ke kolportování povolení dají... Kdyby v nich [článcích Gablerových] i byla některá chybička, proto nech Vám ni vlasek nezšediví, to se snadno opraví, a já sám budu mít ještě k ruce nějakého slovíčkáře pravoslavného. To víte náš starý pán [Palacký] by těm lehkovážným novotám a lehkovážnostem také nepřál... Müller chudás tu pobyl, ale s jeho chorobou jde to zle — nezdá se, že bude moci redakci podstoupit.“

266.

1858 listopad 12. Třebíč. — **Müller Riegrovi.** Očekává dychtivě, jak Rieger rozhodne o redaktorství „Vlasti“. Myslí-li, že by Müllerovo zdraví nestačilo, tedy by bylo lépe, aby se ani nezačalo. Müller by rád znal Riegrovo upřímné mínění.

267.

1858 listopad 30. Praha. — **Rieger Müllerovi.** „Nechtěl jsem Vám psáti, dokud bych Vám nemohl dáti zprávu, jak to s „Vlasti“ zaříditi možná bude. Měli jsme někoho in petto, takořka a coup sûr, ale zas si to rozmyslil. Posud hledáme sem a tam. Jeden je příliš mladý, druhý ne dosti spolehlivý, třetí persona ingrata, čtvrtý nemůže si kariéru zkazit a t. d. je všude něco. To je ta naše věčná bída, ta všestranná odvislost lidí...“

268.

[1858] prosinec 2. — **Rieger Gablerovi.** Chválí Gablerovu svědomitost. „Kdybych mohl jen polovic Vaší svědomitosti udělit svému panu švagrovi, v písmě i slohu! Ten člověk nedbalostí svou v obojím může redaktora přivést k zoufání.“ O Slovníku. „Ty dramy české Vám podle možnosti vyhledám, ač dají-li se, neb některé budou jen u antikvara.“ Paní Palacké uškodilo „rozčilení veliké následkem těch půtek o Královském rukopisu.“

269.

1858 prosinec 5. Třebíč. — Müller Riegrovi. Před Novým rokem se tedy nezačne s vydáváním, ano začne se asi až druhým čtvrtletím. Posílá příspěvky do Slovníku. Jeho záchvaty trvají jen několik minut, může pracovat.

270.

1858 prosinec 11. Praha. — Rieger Müllerovi. S „Vlastí“ to nejde k žádnému konci. Pochybnosti osobní některých nejsou posud odstraněny a jiní se nehodí. Také „Lumír“ prý na to myslí, položit kauci. Pochybuje však, že z toho co bude; také by to za nic nestálo. „Míka [Mikovec] nemá interesy než pro starožitnosti a zanedbal by to — ať o jiných věcech nemluví.“

271.

1859 leden 3. Třebíč. — Müller Riegrovi. Lituje, že se ta věc s „Vlastí“ tak prodlužuje. Posílá příspěvky.

272.

1859 leden 8. — Rieger Müllerovi. Konečně posílá žádost o přenesení odpovědné redakce na redaktora a jeho vysvědčení a výkazy všeliké; šlo o Vavř. Svátka. „Přiložte k tomu vysvědčení lékařské, jež Vám Dr. Haněl laskavě a opatrně napíše.“ Má žádost poslat co nejdříve do Vídně. Radí, jak opatrně má býti stylisováno vysvědčení lékařské, aby mu zase nevzali koncesi pro nemoc. Než se to vyřídí, bude Svátek asi doktorem.

273.

1859 leden 11. Třebíč. — Müller Riegrovi. Těší ho, že se to s „Vlastí“ alespoň nějak hýbe. „Obzvláště mne však potěšila Vaše charakterisace pana Svátka.“ [Patrně příznivá, obsažená snad v ztraceném listě Riegrově z 3. ledna.]

274.

1859 leden 19. — Rieger Gablerovi. „... Rád bych Vám byl posloužil vzhledem Vašeho přání, dostati výbor dram českých vzhledem jazyka chvalitebných, avšak na vzdor mému hledání nedalo se. Posílám Vám, co jsem mohl dostat z lepších věcí, ještě jsem sám jeden přiložil. Chtěl jsem Vám poslati Klicperu, Kollára, Tyla, Mikovce, Turinského a Macháčka, kteří jsou ovšem nejlepší dramatikové čeští. Ale od Tyla nedostal jsem právě ani Čestmíra ani Slepého Mládence, ba ani překlad jeho Jana Sachsa, který je výtečný jazykem, od Turinského nejlepší jeho dílo Angelínu, od Kollára Magelonu... Tchán dodělává jeden díl své historie a dá jej již brzo do tisku, jakmile vyjde ze stavovské censury... Ta škola židovsko-německá v historii Rakouska, která se ve Vídni zahostila, se roztomile rozvíjí. Ale bohdá že na ni někdo dozraje. Tuty

dni promluvil již Hatala proti Büdingrovi v Morgenpost v pojednání o Libušinu soudu z poetického stanoviska. Co máte jinak nového? My tu tak jakési jarní vánky cítíme. Neděje se též podobně u Vás tam?“

275.

1859 leden 22. Třebíč. — Müller Riegrovi. List z 3. ledna tedy došel. Müller se obává zachycování dopisů.

276.

1859 leden 26. Praha. — Rieger Müllerovi. Vykládá, jak má podat žádost a vyčítá, že dotazem o formě žádosti vše protáhl. To prý se mohl všecko dovědět i v Třebíči. Ironisuje trochu jeho skrupulosnost a nepraktičnost. „Musil jsem Vám trochu pokázat. Vaše články jsou velmi dobré a jen pokračujte dále...“

277.

1859 únor 10. Třebíč. — Dr. Hanel Riegrovi. O Janovi [Müllerovi] „našem milém“, o jeho záchvatech. Rieger asi pilně pracuje na Slovníku. Hanel doufá, že v Třebíči a okolí odbude 15—20 exemplářů. Jak stojí záležitost Národního divadla? Nesložil Jungmann ještě žádných účtů?

278.

1859 únor 10. — Hurban Riegrovi. Kuzmány ho také má k spolupracovníctví. Posílá na ukázkou.

279.

1859 únor 11. Třebíč. — Müller Riegrovi. Kdy začnou tisknouti slovník a kdy vyjde první svazek? Hanel myslí, že se zde [v Třebíči] najde asi 20 odběratelů.

280.

1859 únor 20. — Hurban Riegrovi. Zevrubněji napíše o církevních dějinách uherských a zvláště slováckých na radu Kuzmányho.

281.

1859 únor 24. — Hurban Riegrovi. O slovníku. „Boženka Stankova byla nejmilejší osoba mojí rodině, když meškala 1849 v Praze.“ Potřeboval by nakladatele v Praze pro některé práce. Bylo by to možno?

282.

1859 březen 2. Třebíč. — Müller Riegrovi. Doufá, že jim nebudou již kladeny překážky. „Jak stojí naše národní akcie? Myslím, že se znamenitě polepšily; ostatně byste ani neuvěřil, jak málo se zde lze dově-

děti o stavu politických událostí našich dnů... Musím Vás učinit pozorná, abyste neodváděl zbytečných daní: Třebíč není v rovné linii ode Prahy vzdálena úplně 20 mil; pročež se dává na listy jen 10krejcarová marka (dle nové valuty), a Vy Jste posledně dal 15krejcarovou.“

283.

1859 březen 16. — **Hurban Riegrovi**. Nemá ani Palackého historii, tak je chud. O Slovníku.

284.

1859 březen 26. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. Slovník najde asi hojného odbytu v Třebíči.

285.

1859 březen 29. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. „Právě jsem se sešel zvláštní náhodou s jedním krajským komisařem z Jihlavy, kterýž mi privátně sdělil, že prý rozhodnutí mé druhé žádosti od vídeňského policejního úřadu již přišlo k jihlavskému podkrajskému úřadu. Zní prý negativně, jelikož prý pan Svátek se nevykázal s úplnou kvalifikací k redaktorství. Ostatně prý mi dána lhůta 3 neděl, do které již noviny vydávati mám. Oznamuji Vám to tedy neprodleně... Nyní bude na Vás řada rozhodnouti. Pokládáte-li vydávání takových novin v nynější době za důležité a potřebné, nepotřebuji Vás ani ubezpečovati, že jsem každou chvíli hotov, posloužiti dobré věci; nemohu však zatajiti, že to nebude snadná ani příjemná úloha v nynější době a při nynějších okolnostech. Pište jen brzo a projevte mi, jak o tom soudí naši přátelé.“ P. S. Právě došla Riegrova zásilka, návštěví Slovníku a pokračování dánské encyklopedie. Ještě by chtěl 10—15 exemplářů návštěví.

286.

1859 duben 1. **Klatovy**. — **V. Seidl Riegrovi**. Jest soudním adjunktem v Klatovech. Nabízí se za spolupracovníka Slovníku, který velmi vítá. Je vřelý vlastenec. Činí některé výtky Slovníku [bezvýznamné až na jednu]. O potřebě novin, jako byly Národní Noviny. Nechápe, že se z naší strany nikdy nečinily kroky k vydávání takového listu.

287.

1859 duben 5. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. Dostal rozhodnutí. Lhůta není 3 neděle, nýbrž 3 měsíce. O Svátkovi stojí tam: „weil L. S. die nöthigen Kenntnisse, welche die Leitung des journalistischen Unternehmens voraussetzt, nicht besitzt.“ „Nyní jest na Vás, abyste rozhodli, co a jak se má státi; já jsem ke všemu hotov, ačkoli nemohu zatajiti, že v nynějších politických okolnostech a při stavu mého zdraví se mi nezdá býti ono podniknutí příliš stálé a bezpečné...“

288.

1859 duben 7. — **Rieger matce**. „Mám také teď hroznou práci — uvalil jsem si na sebe s tou redakcí hroznou břemeno neb se musím s tou prací honit, aby tiskárna nestála.“ Jak se líbil v Semilech program Slovníku? Kolik je tam odběratelů?

289.

1859 duben 20. — **Kuzmány Riegrovi**. Stále churaví. Doufá, že budou přispívati Hurban a Samo Chalúpka.

290.

1859 květen 14. **Jáchymov**. — **Arnošt Vysoký Riegrovi**. Posílá příspěvky pro Slovník. Jeho materiál k slovníku technologickému jest již v Matici přes 7 neděl. Rád by, aby spis jeho v brzkou vyšel tiskem.

291.

1859 květen 22. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. „Je již svrchovaný čas, by se strany našich novin nějak rozhodlo. Lhůta nám dojde ke konci budoucího měsíce a příprav se k tomu nedělo ještě pražádných. Máme-li žádati o prodloužení lhůty, či má-li se jednou přece započítati s vydáváním, ponechávám docela Vašemu rozhodnutí...“

292.

1859 červenec 2. — **Rieger Müllerovi**. Nemůže psát, musí připravit do tisku 12 archů za měsíc. „S ‚Vlastí‘ jsem upustil od toho na ten čas, Vám by bylo těžko sem přijít a takové namahání podstoupit... S žurnalistikou je nyní zle; je pod dohlídkou velmi přísnou, takže o politickém mínění nějakém byt i moderátním nyní ani řeči býti nemůže. Má-li býti nyní žurnál hledaný, musí být denní. To jsou všechno úvahy vážné a nezbyvá nic, než čekat doby příznivější. Edmundovi [Šebkovi?] již nepište, tuším že mu to nemilé. On vůbec v poslední době se stal sedmašedesátníkem, že se v něm ani nevyznám, a obávám se, že se ještě stane nepřitelem Slovanů; aspoň zachází důvěrně s lidmi kteří nimi jsou.“

Odběratelů Slovníku přibylo za tento měsíc 1000. První svazek se musí znovu tisknout. „To je resultát, který jsme nečekali ani já, ani nakladatel.“

293.

1859 červenec 9. **Vídeň**. — **Kuzmány Riegrovi**. Posílá seznam článků pro Slovník.

294.

1859 červenec 14. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. Slovník nalézá v Třebíči více odběratelů, než se Müller nadál. Přeložil v nevázané řeči Tegnérovu

Frithiofságu. „Slyšel jsem sice, že ji též některý z mladších básníků našich (tuším že Neruda) přeložil metricky; nebude snad na škodu míti, věrnější překlad vedle skvělejšího... Že z našich novin nic nebylo, není na ten čas snad čeho litovati; až se okolnosti poněkud zlepší, myslím že nebude tak těžko obdržeti znovu dovolení, a doufám, že nastane vůbec příznivější doba.“ Od Edmunda dostal list; „prozrazuje v něm skutečně stránku trochu sedmašedesátnickou, ostatně v něm jeví přece jakousi přátelskou mysl, také to považuji za svou povinnost, poděkovati se mu za jeho laskavou upomínku.“ Upozorňuje znova, že Rieger má dávat jen 10krejcarovou známku.

295.

1859 červenec 22. — **Kober a Markgraf** zvyšují Riegrovi honorář redakční za Slovník naučný z 16 zl. stř. za arch na 40 zl. r. č. za arch.

296.

1859 srpen 4. — **Hurban Riegrovi**. Odbude 10 Slovníků. Za několik neděl bude v Myjavě distriktní sbor. To se asi získá něco předplatitelů.

297.

1859 srpen 9. — **Kuzmány Riegrovi**. „Redakci těch článků, kteréž se země slovenské týkají a tudíž i historie sousedů našich, pak i církevno-evangelických hotov sem vzítí na sebe aspoň do toho času, pokud se kdo jiný nenalezne, aneb jestliže by se mi její vedení nemožným stalo.“ Žádá redakční honorář.

298.

1859 srpen 15. **Kučerov u Vyškova**. — **Dr. Xav. Škorpík Riegrovi**. Posílá články: „U nás jsem Slovníkův už hezký počet odbyl a líbí se všem, z čehož srdečnou mám radost.“

299.

1859 srpen 15. **Chrudim**. — **Jos. Benoní Riegrovi**. Slovníku abonovali v Chrudimi 50, v Pardubicích 51 a v Hlinsku 35 exemplářů. Pisatel byl advokátní koncipient.

300.

1859 srpen 20. **Třebíč**. — **Müller Riegrovi**. Pan Jelínek, ředitel hlavní školy v Třebíči, měl jeti do Prahy a žádal Müllera, aby po něm něco poslal Riegrovi, aby ho tak mohl poznati. O Slovníku. V říjnu asi pojede „do naší milé Prahy“.

301.

1859 srpen 27. **Vídeň**. — **Kuzmány Riegrovi**. Posílá zase nějaké články.

302.

1859 říjen 6. **Dobříš**. — **Dr. Siegfried Kapper Riegrovi**. V biografické skize Bohemie o Klicperovi byla poznámka, že Kapper stále ještě nedokončil překlad Soběslava. Kapper totiž před 20 lety přeložil některé partie, ale ostatní zůstalo, neboť se přesídlil do Vídně a dověděl, že Klicpera je chce přepracovati. „Ich halte es für einen Akt dem grössten unserer vaterländischen Dramatiker schuldiger Pietät, der mir gewordenen Mahnung nachzukommen...“ Chce, aby mu Rieger opatřil rukopis, nebo, vyšel-li již opravený překlad, výtisk. O jeho překladu Královédvorského rukopisu české noviny mlčí.

303.

1859 [září?]. — **Rieger Gablerovi**. „Stran Vaší žádosti, abych pamatoval na Zacha a jeho opatření, jsem ochotně učinil, co se učiniti dalo. Já milerád hotov jsem učiniti proň, co okolnosti moje dovolují, a přeji si velice, aby se muži, jehož si velice a upřímně vážím, pojistila existence slušná, při níž by spolu dle schopností svých národu prospěti mohl. Při redakci Slovníka se mnoho prací dělati nedá, neb zde by nemohl dělat leda mechanickou práci sestavování, alfabetisování, vypisování a t. d. neb není myslím jazyka tak mocen, aby i nepatrnější články psáti mohl, ježto by se při nějaké korektuře tisknouti dali. Lépe by bylo kdyby mohl psáti německy nebo francouzsky články do časopisů neb brožurky o našich poměrech, zvláště se stanoviska historického a státního práva českého a národního hospodářství, k čemuž by se mu prameny podati mohly. Mluvil jsem s tchýní, která mu chce až do svého návratu dáti byt a snad by se i potom našel modus nějaký, neb ten byt po švakrovi je pronajat. Také tchán chce přispět k tomu, aby zde žítí mohl. Snad že se nějaké stanovisko pro něho získá, bude-li nám konečně možno žurnál zarazit. Se Šebkem jsem též mluvil a on je hotov mu dáti ve Vídni u sebe byt i opatření... Abonentů Slovníka máme již 4100 a potiskneme nyní 9000 a 3^í vydání prvních svazků. Vidíte, že nepracujeme nadarmo!! Je to slavný sukses.“

304.

1859 říjen 14. **Vídeň**. — **Frant. Šebek Riegrovi**. „Velevážený příteli! Dle mého slibu zastavil jsem se v Brně, kdežto mně od Zacha určité odpovědi nedošlo, nýbrž slibu, že co nejdříve do Vídně přijede a tam že se poradíme. Přijel teprva v pondělí, dne 10. t. m., a den na to drželi jsme poradu. Bylo za nepřítomnosti p. Bílky od prof. Šembery navrhuto, zde ve Vídni list vydávati pro slovanské záležitosti v německém jazyku a p. Gabler vyzván redakci přijmouti, čemuž on vzdoroval a dokázal, že by věc při nedůstatku spolupracovníků i snad také odběratelů brzo zaniknouti musela. Tím způsobem také odpadla každá možnost oučastenství pana

Zacha, a vyznávám, že on ani k jednomu ani k druhému podniknutí, totiž českých novyn v Praze a německých zde, nižádné chuti neprojevil, tím méně, kdežto muže očekávat, že bude svému dřevnímu povolání navrácen, a zde u mně prozatím lečjaké práce podniknouti třeba, kterými čas přechodu velmi dobře vyplní. Přednesl jsem pak Váš návrh stran ustanovení pana Kodýma za redaktora, načež bylo ze všech stran namítáno, že on posud docela s politikou se nezajímal, a Vy, jenž byste všem požadavkám dostačil, nesmíte důležitějšímu povolání při Slovníku odtažen býti. Proti tomu jsem odslovil, že když pan Kodým dovedl Hospodářské noviny povznést, jistě také řádným redaktorem politického listu se stane, kdežto vládne prstonárodní mluvou, požívá u obecnstva i u ouřadů dobrého jména a nalezne dosti schopných spolupracovníků a dobré rady zkušených politiků. Nenechte se tedy mátnout a kráčejte hbytě k vyvedení; jen se o to starejte, aby osoby, jenž budou povolení žádat, nebyli poněkud očernění u policie, aby snad již hned z počátku nedůvěra a nepřízeň vlády vzbuzená byla ke škodě blahodárného podniknutí. Co se týče kauce, dobře Vám známo, že nechci míti žádného oučastenství, když mnoho osob přispívá a věc se vybubnuje a tím v podezřelost jako nějaké spiklé se přivede. Dle mého úsudku, ať je počet přispívatelů nejvýše 5, tak aby na jednoho 2000 zl. přišlo, a ti mají držet za zubama; alespoň já nechci býti roznesen, a dám splnomocenství Vám neb někomu jinému, jenž v Praze bidlí, ku příkladu panu Řezáči, jestli Vám to bude mylejší, míti více hlasů v radě vedle sebe. Ostatně bych mínil, že by pro věc samou velmi užitečné bylo, kdyby p. Řezáč, jakožto znatel kněžských poměrů a rázný, docela nepoškvrněný spisovatel, věci velmi posloužil, a milerád bych se naň obrátil, aby mně v radě zastupoval, kdežto naše krajane ze všech stran na to dolehají, aby Jste Vy nebyl ve Vašem důležitém díle v ničem zdržován. Kdyby ale moje jméno věci prospěti mohlo, pak také mohu na veřejnost vystoupiti, neb jsem dosti znám, aby žádný za mnou něco zlého vyhledávati mohl; ale nemiloval jsem nikdy takové veřejnosti co podnikovatel, a myslím, že redaktorovi získáme tím více vážnosti, čím méně bude známo, že někdo jiný peněžitých sil podává, nebo docela značný spolek. Mně záleží na věci, protože jsem přesvědčený, že náš list každý spravedlivý vládě bude výtáním pomocníkem k šíření blahobytu vlasti, a právě Kodým bude muž, který se bude praktické stránky držet a zanechá vysoké politiky. Pište a naleznete hned pohotovu dostát svému slovu Vašeho oddaného přítele. Vyřidte Vaší outlocitný paničece mojí srdečnou úctu.“

305.

1859 říjen 17. — **Rieger Palackému.** „Šestý svazek Slovníku vyšel až po „attrakci“ a sedmý se tiskne, v němž bude ukončeno A a ještě asi 1¹/₄ archu B. Potřeba politických novin se všeobecně a náramně cítí, je to

ze všech stran dopisů, stížností a zkazů, pravý clamor publicus. Musíme nyní k tomu přistoupit. Také je nyní trochu více svobody v tisku, aspoň tu a tam troufají si žurnály diskutovat věci veřejné způsobem neslýchaným, zde nyní nejvíce Morgenpost. Kuhův rozsudek potvrzen v 2. instanci; bude teda muset sedět. Pinkas se velmi o to stará, aby mu to Hanka slevil soudním[?] zadáním, a já sám sem toho mínění, že by takový rytířský skutek dělal Hankovi čest a Kuha ne-li vděčným učinil nebo zavázal, aspoň uvázal...“

„Pozejtří snad bude první sezení „der Vertrauensmänner“. Mezi 18 repraesentanty českého národa je 6 aristokratů, z 6 měšťanův 4 Němci a 2 Wankové — pražský známý !! Wanka, plzeňský Protíček. Ze 6 sedláků 2 Češi, kteří ani německy neumějí, teda jen potakovat mohou, a 4 Němci!! Tak se nám děje. A to pak bude hlas repraesentantů celé země a českého národa.“

306.

1859 říjen 25. — **Rieger Palackému.** Palacký je v Ženevě, jeho listy nepřišly již měsíc. „Zdá se že ve Vídni nevědí sami co dělat, jeden jde hot a druhý číhi. Konečně Bohda žurnal denní dostaneme. Zelený se na to odhodlal a zadá zítra již a začal by již od Nového roku, dostane-li dovolení. Čas to nevyhnutelnou potřebou činí. Důvěrníci radí se o obecný řád, ale málo se ví jak, a také obecnstvo málo po tom se ptá. Finanční otázka a její nutné napravení je v ústech obecného lidu. Z toho snad konečně něco lepšího vyplyne. Litomyšelská obec poslala deputaci k místodržícímu a chce zřídit reálku českou. Tak se to mezi českými městy předce lepší v ohledu národním. O divadle našem a o museum posud nic nevidět a neslyšet... Slovník je již v B, ač se svazek k vůli vytištění azbuky zase něco opozdí...“

307.

1859 říjen 28. **Vídeň.** — **Fr. Šebek Riegrovi.** „Dle Vašeho dopisu jsem pana Kodýma každodenně očekával a tedy s odpovědí tím méně spěchal, anť Gabler slíbil, Vám psáti a svoje mínění stranu administrace časopisu sdělit. On jest docela proti tomu, aby se administrace do jiných rukou vložila, než redaktora; neb tento má míti plnou moc spolupracovníky odměnit, musí vždy počet odběratelů znát, kdo platil, kdo né a kde by se čeho uhospořárit dalo. Gabler mně pravil, že takových administrátorů znal, který jenom pro sebe hospodařili, až podniknutí na zmar přišlo. Já nemám v té věci nejmenší zkušenosti, tedy se do toho docela nebudu míchat a budu spokojený s tím, jenž pan Řezáč s Vámi, s ostatními oučastníky a s redaktorem zařídí. Co se kauce týče, mám za to, že by nejlépe bylo, abychom jí složili čtyry a sice stejným dílem; redaktor by byl pak pátý v radě a tak by se vždy majorita docílila; take by to šlo do třetice, totiž abychom každý dali 1/3 kauce, pak měl redaktor čtvrtý a nakladatel pátý hlas v radě. Já jsem pohotovu každodenně bud 1/4 nebo

$\frac{1}{3}$ kauce složit, a sice v 5% Metalliques, jenom žádám, aby od každého spolupracovníka to samé se stalo, sice jest to žabařství; také jsem hotov na náklad a redakci v hotovosti přispět, jenom žádám, aby se od jiných dělo taktéž. Nebo nebylo by dobře, kdyby hned s počátku se ten neb onen vzdaloval učiniti co možného aby věc se podařila. Chceme národu prospět, má podniknutí sáhat do života a posloužit k všeobecnému dobrému; jak by to bylo smutné, kdyby se v Praze tolik obětivosti nenalezlo! Vždyť pan redaktor dle mého úsudku neobyčejnou horlivost dokazuje! Včera u mně byl pan Kober a zdělil mně, že se naskytnul redaktor, který má všech potřebných vlastností, též dobré pověsti u vlády požívá a k tomu také kauci má, totiž pan Kodým. Bylo mně velice milé, že Kober sám toho mínění jest, a přál bych, aby se všude za to mělo, že Kodým nejenom duševní, ale také peněžité síly v sobě chová, aby věc zdárně kvetla. Doufám, že pan Kodým do Vídně přijede a mně příležitost poskytne, abych se osobně o směru prohlásil, který dle mého mínění se zachovati musí. V krátkosti: „Žádám, aby se všeobecné dobré na přirozené cestě národnosti v uvážení stojících poměrů časopisem pěstovalo, a při tom jenom možných a zdařilých prostředků užívalo.“ Pište mně, přijede-li pan Kodým neb né, abych se přímou cestou na p. Řezáče obrátit mohl. Zach přijede za několik dní do Prahy, cestuje s mladým Srbem do Švejcár. Jenom nám pilně k Slovníku hleďte, neb každý vlastenec ve Vás doufá a důležitosti podniknutí tohoto si velice váží. Uctivé poručení Vaší outlocitné paniče.“

308.

1859 říjen 31. — Müller Riegrovi. Žádá o zprávu, co se u nás v národním ohledu děje, neboť všude jinde je čilý ruch. U nás asi také, vadí jen nedostatek neodvislého orgánu. Prosí snažně o takovou zprávu jménem všech známých vlastenců třebičských. „Co se mne týče, myslím, že by právě nyní byl svrchovaný čas, abychom se všemožně o to zasadili, zaraziti zvláštní, neodvislý orgán, k němuž by nyní zajisté bylo mnohem snadněji obdržeti povolení, nežli dříve. Přál bych si obzvláště v tomto ohledu dověděti se Vašeho mínění, anebo zdali a jaké kroky se již k tomu cíli učinily. Nepochybují nikterak, že najdete v Praze dosti řádných a důvěryhodných sil k tomuto účelu. Kdyby se však přece v této věci měl naskytnouti zde onde nějaký háček (čehož bůh nedopouští!), nabízím se Vám tedy já z celého srdce svého k podobnému podniknutí. Nemohu ovšem za to státi, jak dalece moje duševní a tělesné síly k tomu postačí, neboť ta prožluklá churavost má mne ještě docela neopustila; myslím však, a se mnou i Dr. Haněl, že bych snad přece byl s to, aspoň na nějaký čas a třeba v nejdůležitější době podstoupiti tuto práci... Zdejší národovci jakož i moje rodiče Vám skládají svou úctu; neuplyne zajisté den, kde bychom si s láskou na Vás nevzpomínali.“

309.

1859 listopad 6. Vídeň. — Fr. Šebek Riegrovi. „Podobně Vám jsem velice spokojen stranu mně dané vědomosti o změně redaktora novyn, jichžto zrození toužebně očekáváme; nechci mluvit o počestnosti a schopnosti obou pánů, ale hlavně proto jsem spokojen, že neocizíme p. Kodýma jeho posavadní, blahodějně činnosti, a jej nepřivedeme do nebezpečnosti stranu jeho ustálené živnosti. — Uvolují se tedy přispěti na kauci stejně Vám, ale upozorňuji Vás na potřebnou sumu k vedení věci a k dosázce, kdyby nějaké zapotřeby bylo. Nebo vše musíme dříve vzíti na potaz, aby se nám dílo povedlo. Očekávám s jistotou pana Zeleného, abych oustně s ním o tom promluvil; ovšem že učiním, seč muž, jenom nechci býti sám, a očekávám podobné horlivosti od ostatních přispívatelů. Aby Jste nebyl na omílu, opakují Vám, že pouze proto nechci býti jmenován, aby vážnost redaktora neutrpěla. Jen na pospěch tolik píš, na čem Vám záleží, a přeju abyste mně tak velice neuváděl do hříchů, nebo musím častokrát klýt, když nemohu Vaše kliky háky přečísti, arcif při každém psaní to jde lépe, a za to dobře pamatuju, co jsem četl...“

310.

1859 listopad 7. — Rieger Palackému. „Dnes sem se sešel s Tomkem. Tisk Vašeho dějepisu pokračuje pilně — 3 archy za týden — a Tomek myslí, že to bude asi za 4 neděle hotovo... Statuty Musea jsou potvrzeny a statuty Matice, totiž několik nejhlavnějších punktův, jsou obsaženy v nich tak, že by bylo spojení Matice s Museem tužší než bývalo; Matice pak sama dostane jen instrukci od místodržitelstva, což jest nový prostředek protahovati věc tu pro našeho milostivého příznivce. Prof. Zelený zadal o povolení k vydávání politického denníku pod jménem „Národ“ neb „Noviny československé“, a pojedje snad v té věci brzo k ministroví do Vídně. Rád by začal od Nového roku, ač bude-li možné. Ostatně je činnost v literatuře značná. Kobr pokračuje u vydávání spisů Rubšových a začne hned na to s Langerovými. Krejčí vrátiv se ze Slovenska chystá ve spolku s Hatalou, Němcovou a jinými monografii o Slovensku s rozličnými obrazy a přílohami, dílo, jež nový nakladatel Augusta v Litomyšli krásně vydati se chystá. Tentýž chce vydati sebrané spisy Boženy Němcové a jiné věci.“ Vycházejí Humoristické Listy, Obrazy života žádají o povolení týdenního vydávání, Kober chystá českou kroniku illustrovanou, má ji psát kněz Ehrenberger, novelista, jenž psal historii města Solnice. „Odběratelstvo Slovníka již stojí asi na 4500 a přispívatelů též stále přibývá ze Slezska, z Uher atd... Mínění, že Rakousko bez konstituce není k spasení, se vždy více rozšiřuje a vždy zřetelněji pronáší. Uhry se, jak se zdá, silně jítí. Finanční nesnáze zdá se že jsou veliké; a mluví se vždy určitěji nutně půjčce. Tyto dny chystají

se k Schillerfestu, jež policie milostivě podporuje. Ovšem je to demonstrace proti Prusku. Slyším, že naše studentstvo se vzpouzí bráti na tom podíl.“

311.

1859 listopad 13. — Rieger Palackému. Jeho choť „je zas trochu nervosní“.

Jede do Itálie, asi do Nizzy. „Šillerovská slavnost se zde odbyla ne bez značných protidemonstrací se strany mládeže, jak slyším. Zpíváno prý Hej Slované a Šuselka. Bude Vás zajisté velmi zajímati, že ruská vláda rekomandovala slovník náš všem ruským universitám, a přijde snad dost brzo seznam abonentův tam odtud . . . Gindely je, jak víte, ve Vídni, kdež ho Marie ve čtvrtek snad uhlídá a přinese, bude-li Vám mít co říci . . . Prof. Zelený jel ve středu do Vídne ucházet se u ministerstva o povolení k denníku a vrátí se snad dnes neb zítra. Jest všeliká naděje, že povolení dostane, ano bylo by to také nespravedlivé, kdyby je nedostal. Polské studentstvo z Krakova žádalo o navrácení polštiny na universitu.“

312.

1859 listopad 13. — Rieger Gablerovi. Zelený je ve Vídni, Gabler s ním jistě mluvil. „Stran žurnálu doufám, že přijde s dobrou pořízenou. S administrací jeho stane se větším dílem dle Vaší rady, neb větším dílem že to vezme Zelený na své riziko a tudy i do vlastní administrace . . .“ O Slovníku. „Stran novin hleďte abychom odevšad dostali korrespondence nějaké, z Vídne byste snad sám mohl psát. Nemohl by nám Wohlmann dopisovat z Paříže, Schwarz z Cařihradu? Také ze Srbska kdyby bylo možné dostat korrespondenta? O slavnosti Schillerovské, kteráť ji zde mládež slavila, slyšel Jste snad již. Přišlo prý to k vytažení šavli a nasazení bodáků ba i slepému výstřelu. Vůbec je, jak slyším, mládež hrozně rozčilená a pobouřená v mysli, takže profesorové musejí pořád napomínat, aby nedělali demonstrace.

P. S. To Vám snad Zelený řekl, že ruská vláda rekomandovala Slovník náš na všech universitách.“

313.

1859 listopad 17. Vídeň. — Marie Riegrová choti. Gabler, Šembera a Gindely ji navštívili. „Gindely dnes mnoho o svých studiích vypravoval. V tajném archivě pracuje teď o bělohorské bitvě.“ Požádala ho, aby o ní napsal do Slovníku, a připomíná Riegrovi, aby jej vyzval.

314.

1859 listopad 20. — Hurban Riegrovi. „Teď máme zde zvláštní agitace a ty také berou čas a okamžení. Jest to patent od 1. Septembru, nad nímž Maďarie zpupná, pořád notu 1848^{ho} houští žádající, lamentace

zpívá, an v církvi nemá platnosti ten vysoko urozený jen na tolik, jestli ho ti neurození vyvolí za representanta a t. d.“ [Šlo o patent Lva Thuna, upravující poměry evangelických církví v Uhrách, z 10. září 1859.]

315.

1859 listopad 24. — Marie Riegrová choti. Dojela do Nizzy s Márinkou.

316.

1859 listopad 30. Příbram. — Prokop Ondrak Riegrovi. Posílá příspěvek pro Slovník.

317.

1859 prosinec 2. Nizza. — Marie Riegrová choti. „Jest tu všech řečí i národův novin zajímavých — anglických, francouzských, vlašských, německých i ruských — i dovídá se [člověk] o všeličem, o čemž ve vlasti nevíte.“ Otec abonoval domů Gazette de Nice, Nord a Allgemeine Zeitung. „Otec Lamanského spis teprva počal čísti . . .“ „Nemáte ani pojmu, jak zde jméno Autrichien je v opovrzení. Lidé pak vůbec neobírají se mnoho tím, co vlastní jejich není, strkávají vše do jednoho pytle, nechtějí národnosti rozličné pod rakouskou vládou od sebe rozdělovati — mais vous êtes pourtant sous le gouvernement d'Autriche — příčina dostatečná, by se dle rozmaru útrpně neb pohrdavě na nás dívali.“

318.

1859 prosinec 10. Nizza. — Marie Riegrová choti. „Mohl bys snad prosit otce, aby ti psal do Č. [pro Slovník] českou historii. Budem-li všichni lezky prosit, udělá to snad otec tím snadněji, an zde na dějepisu Otakara pracovati nemůže.“

319.

1859 prosinec 15. Nizza. — Marie Riegrová choti. „Naše nejmilejší zábava bývá večer. Tu nám čítá otec nahlas vždy kousek ze své historie.“

320.

1859 prosinec 15. Nizza. — Palacký Riegrovi. „Vůbec naděje mé do nejbližší budoucnosti v Rakousku jsou velmi kalné. Dočetl sem se sice i to v novinách cizích, jichžto hojný počet jest mi na snadě, že již i ta myšlenka tanula na mysli na vysokém místě ve Vídni, zdali by nebylo lépe zakládati jednotu říše na základě živlu slovanského. Ale to není než fantazie z mrzutosti a dává tím méně naděje, čím více zakládá se na pouhé nechuti k volnosti. Tuším, že ještě drahný čas u nás, kromě policie, nikdo nebude požívati volného ruchu. Proto však nemyslím, že bychom jen rukama založenými dívati se měli, co se děje a dítí se bude: ba milé jest mi slyšeti o ú nyslu p. Zeleného, a co na mně záležeti bude, nechci se

ho ciziti a straniti v podniknutí chvály hodném. Jen velikých nadějí nedělejme sobě, abychom potom klamu svého pykati nemuseli; vždy již doba poněkud příznivější jest, nežli byla ještě před puletím.“

321.

1859 prosinec 15. Varaždín. — Václav Křížek Riegrovi. Odesílá některé příspěvky z jihoslovanského literárního a politického dějepisu pro Slovník. Pan Vaclík podává do slovníku výtahy ze Slovníka umělců jihoslovanských od Kukuljeviče. [Křížek byl professor na gymnasiu.]

322.

1859 prosinec 25. Nizza. — Marie Riegrová choti. Opět o tom, jak špatně pověsti se tam těší Rakousko.

323.

1859 prosinec 29. — Rieger Palackému. „Milý otče! Reakce je teď neobyčejně veliká. Proti všemu nadání přišlo Zelenému ne povolení, ale odmrštění. Již teda jisto, že v Rakousku všickni národové mohou mluvit, jen Čechové musí mlčet. Posud to Zelený v rukou nemá a také nezná příčin odmrštění, ale již se mu to u místodržitelstva řeklo. Ne dosti na tom. Držení besed českých, jakž se odbývají již od 20 let, nebylo letos povoleno, a když Barák po příčinách se tázal, odpověděl mu konečně direktor policie: Ich wills einmal nicht haben. Byl stran toho u Mecseryho, ale posud nemá odpovědi a hodlá jíti k ministrovi, jestli jiné zprávy nedostane. S pomníkem Jungmannovým také začínají dělat překážky. Purkmistr dostal domluvu, že se opovážil držet na radnici posezení bez policejního povolení, a protož nechtěl tento žádost již podepsat. Právě nyní odpoledne byl jsem u něho a vzal jsem statut i žádost od něho nazpět a nevím, co se dále s tím stane. Já ovšem jsem hotov, teď tím více než prvé o to žádat, ale nevím, učiní-li to i ostatní. Bělákovi [Šimáčkovi] zas konfiskovali jeden svazek Posla pro článek o šlechtě a právě loveckém a technikovi Jonášovi brošurku o českém jazyku na reálkách.“

Stran Vaší historie mluvil jsem s Tempským ty dni. České vydání je již dotištěno, když jsem tam byl, scházela jen poslední korektura titulního archu. Vydá to již do několika dní. Vzhledem německého vydání byl Tempský opět u Bohuše, kterýž prý jeho urgenci nevelmi milostivě přijal. Že prý neměli posud času to přečíst všickni údové výboru.“ O Slovníku. Byl téměř sám s p. Schmaussem ten měsíc, Malý stonal čtyři neděle na rheumatismus, Martin Kolář šel do Hradce za profesora. „Počet odběratelů se posud množí a dotahujeme tuším již pátý tisíc na plno. Praha sama má již 1000 abonentů.“

324.

1859 prosinec 31. Vídeň. — Šembera Riegrovi. Posílá dva články do Slovníku, nazývá je znamenitým dílem. „Divíme se tomu, že posud ani hlásku nikde není o „Novinách československých“, jako by to bylo zamrzlo, aneb se skartilo. Včera jsme o tom mluvili.“ Gabler se chce po Novém roce také polepšiti a pomáhati při Slovníku. „Páni Šebek, Gabler a Rybička přátelsky Vás pozdravují.“

325.

1860 leden 2. Nizza. — Marie Riegrová choti. „Zpráva, že p. Zelený dostal povolení, mne velmi potěšila.“

326.

1860 leden 8. Nizza. — Marie Riegrová choti. „Prosím Tě miláčku, ačkoliv není k tomu snad naděje nebo vyhlídky dosti, abys teď mlýn tvůj prodal šťastně, tak by to byla teď přeci věc povážlivá, v chvíli, kde jmení papírové jest příliš nejisté. Rači málo jistého, než mnoho nejistého. Taktěž prosím oudům slavné redakce Slov. Naučného, zvláště p. Šmausovi, Řezáčovi, Stanglerovi, pánům profesorům reálky české a všechněm k nám častěji docházejícím vlastencům pozdravení prosím.“

327.

1860 leden 14. Nizza. — Marie Riegrová choti. „Co pak dělá časopis, co Řezáč nově založil? Čteme teď brošurku Wentzigovu.“ [Poslal ji Gindely Palackému.]

328.

1860 leden 21. Třebíč. — Müller Riegrovi. Slovník došel neočekávané účasti a obliby. Jediné stížnosti jsou na drobný tisk a množství zkratek. Ať Zelený píše, „neboť si můžete snadno pomyslit, s jakou toužebností očekáváme zprávy z naší milé Prahy, obzvláště pak nyní o stavu záležitosti novinářské. Zdá se, že v tom přece nějaká naděje svitne. O Jonákovi jsem se právě dočetl, že opustil svou profesuru a stal se oudem tak zvaného „Pressbureau“. Co ho to asi napadlo, státi se policajtem?“

329.

1860 leden 25. — Rieger Palackému. „Rozumí se, že . . . již je po historii sháňka živá a vůbec čtou ji všickni s velikým intereselem a mnoho se o ní ve společnostech vlastenských mluví, takže je to mezi námi jedna z nejzajímavějších událostí těchto dní. Děláť v pravdě sensaci a mnozí ubezpečují, že je tento díl zajímavější než sama doba husitská, ba že prý je to nejlepší Vaše dílo dosavadní. Vůbec se praví také, že Jste v tomto díle vystoupil více ze své rezervy a že Jste mnohou myšlenku směřeli“

vyslovil a ostřeji akcentoval, než posud býval Váš obyčej. Rozumí se, že toto právě výborně jde v harmonii s nynějším naladěním duchů a že toto skvěle-vedoucí působení ducha a muže českého z druhé strany zase povznáší a posiluje mysl po zvelebení a oslavení vlasti více než jindá roztoužená.

Mnozí si na to stěžují, že německý díl nevychází zároveň, že by toto čtení i u německého obecnstva v Čechách předobry dojem učinilo, že by v nich povzneslo respekt před jménem a duchem českým a že by sílilo důvěru, že Čechové též něco sebou sami dovedou i v těch kruzích, kde se česky nečitá. Avšak Bohové nebo vlastně Bohušové vědí, proč se německý exemplář ještě aspoň ze stavovských rukou nedostal, aniž víme posud, kdy se to stane; snad že se vydá zároveň s konstitucí, na niž lidé doufají . . .

Dr. Svatek zadal snad již o politický denník dnes neb zadá asi do 3 dní, a právě tak Dr. Čupr o politický týdeník, nezadal-li již. Zelený sestavuje již Váš životopis pro almanach Máj . . . To jsem tuším již psal, že asiatský departement v ruském ministerstvu zahraničných objednal pro sebe 12 exemplářů 10. svazku [Slovníku]; 2 archy již mám vykorrigované.“

330.

1860 únor 4. — **Rieger Müllerovi.** Nemůže často odpovídat, má mnoho práce se Slovníkem. Pojede 11. přes Vídeň a Milán do Nizzy, kde je jeho paní s tchánem. Vrátil se koncem března. Korekturu povede zatím Malý. „Odběratelů už je přes 5000. O noviny žádal Zelený a byl odmrštěn. Nyní zadal Dr Svatek zas o denník a Dr Čupr o týdeník — bude-li to mít lepší prospěch, nevím. Jonák byl jakživ člověk servilní a nedivte se mu . . . Bude se vydávat Bibliotheka klasikův historických — já jsem to Kobrovi navrhl — redakcí Zeleného, asi 20—40 archů měsíčně. Začátek učiní se s Macaulayem, pak přijde Prescott, Thierry a t. d. Tu by snad byla pěkná a záslužná práce pro Vás.“ Větší tisk by zdražil Slovník o jednu třetinu.

331.

1860 únor 6. **Třebíč.** — **Müller Riegrovi.** O Slovníku. Chce se rád účastniti vydávání překladů klassiků-historiků. Prosí, aby Rieger požádal Zeleného, aby odpověděl.

332.

1860 únor 24. **Řím.** — **V. Levý Riegrovi.** „Rozmilý příteli! S radostným překvapením četl jsem milý list Váš, v kterém mě na požádání váženého výboru pro vystavení pomníka slavnému našemu Junkmanovi vyzíváte k udání cen jak pro samý model, tak pro vyvedení toho v mramoru kararském druhé třídy. S velkou radostí vyhovuji Vaší žádosti a přikládám jen zběžnou skicu, kterou sem pouze z té příčiny vyhotovil, bych

při ustavení ceny na nějakou myšlenku poukázati mohl. S ohledem na tuto skicu udávám následující ceny, které se však pouze sochy samé bez podstavků týkají: Za sochu s e d í c í, úplně vyvedenou v mramoru kararském druhé třídy, úhrnkem okolo 4500 scudů římských. Za model té samé sochy k lití z kovu úplně připravený 2000. Kdyby se měla socha *v stojící postavě* provést, pak by se ceny zmenšili, ač rozdílu není velkého. Přeji a doufám by tato myšlenka k postavení pomníku jednomu z nejslavnějších mužů národa našeho co nejdříve k provedení přišla, a dovoluji si podotknout, že bich s velkým nadšením a láskou k práci té přistoupil a vše mé síly vynasnažil, bych uměleckým požadavkům a přání slavného výboru vyhověl. O brzké další zprávě o této záležitosti prosím ostávám s přátelským pozdravením ode mně a našich krajanů Váš upřímný přítel Václav Levý.“ Dodatek k nějakému jinému dopisu Levého [snad Riegrovi] bez data: Stěžuje si, že nemá objednávek a to že ho dusí. Poslal krajskému radovi Klarovi odlietek své Madony, ale nedostává dlouho odpovědi. Madona jest jeho zamilovaná práce.

333.

1860 březen 9. **Sv. Martin.** — **Jos. Harvat Riegrovi.** Posílá předplatné na Slovník. Jest evangelický farář v Sv. Martině.

334.

1860 duben 7. — **Rieger Palackému . . .** „V Mnichově [na zpáteční cestě z Nizzy] zůstali jsme jen několik hodin. Já první cestu svou učinil k Sybelovi [Jindřich S., známý historik maloněmeckého směru] a posláni Vaše jemu zůstavil, ježto nebyl právě doma. Vrátil jsem se se později večer zase, kdež jsem ho zastal a s ním déle promluvil. On nebyl jist vzhledem dosahu Vašeho přání, co se týče historie a stavovského s ní nakládání, jak dalece totiž o ní mluvit a co o stavech povědět má a může-li se tahnouti na Vás samého vzhledem toho, co by pověděl. Já nevěděl sám, jak dalece v tom jíti chcete, a netroufal jsem si mu dáti instrukci. Řekl jsem, že myslím, aby se zmínil, že mu bylo přáno nahlédnouti do Vašeho rukopisu, že spis má i pro Německo důležitost a že se ze stanoviska německého vůbec a německého obecnstva v Čechách zvláště litovati musí, že stavové německé vydání tak dlouho zdržují a že by je do nynějška již dobře byli mohli přečísti, ježto je mají již téměř rok v rukou. Sybel jevil se mi co rozumný Němec a dosti moderatní ve svém mínění stran poměru Čech k Německé říši. Vůbec je ovšem Kleindeutsch . . .“

Slovník má 5310 abonentů. „Morgenpost“ podala výňatek o exkomunikaci Jiřího co parallelu k exkomunikaci sardinského krále. Olo-moucká „Hvězda“ podala horlivé vyzvání k Moravanům, aby Slovník odbírali. Též si vyjela na nečinnost Matice. Bude se tisknouti Kollárova

autobiografie. Kober bude vydávat „Rolníka“ za redakce Lambla, ředitele liebwerdské školy. Štulc chce vydávati týdeník „Besedy katolické“. Gindelymu podávána redakce „Adelszeitung“. Váhal a konečně nepřijal. Nemají posud redaktora a možná, že z celé věci nic nebude.

335.

1860 duben 16. — **Rieger Palackému.** „Milý otče! Několik řádků také já připiši. Ve „Všeobecných novinách lipských“ byla zpráva, že historie Vaše leží u stavů, kteří ji již tak dávno k tisku dodati nechtějí. Na to přinesla „Bohemia“ „Berichtigung“, v němž se praví „Dasz Palacky's Geschichte bereits zum Drucke vorliegt . . .“ Ale není to pravda. O Syblovi zapomněl jsem Vám doložiti v posledním psaní, že mi pravil, že nyní odjede kamsi na krátký čas a že historii Vaši, ač si velmi přeje, dříve čísti nemůže. Hned na to že historii pošle Voigtovi [Jiří V., známý životopisec Eneáše Sylvia, tehdy Syblův spolupracovník při vydávání akt říšských sněmů], který sice právě také jakousi důležitou práci má, a jestli by on se v posouzení dáti nemohl, že sám práci tu podnikne. Ze všeho toho soudím, že toho asi před podzimkem běžícího roku očekávati nelze . . . Můj projekt vydati Parnas všeobecný t. j. výbor poesie všech národů jako Wolfs Poetischer Hausschatz acceptoval Kober a redakci přijal Dr Květ.“ O dalších podnicích Kobrových . . . „A tak je vidět, že podnikavý knihkupec literaturu znamenitě povznéstí může.“

336.

1860 duben 24. — **Rieger Palackému.** Dojde k Tempskému. Dle Höflera [Konstantin H., známý historik] stavové již historii propustili, ale Tempský jí ještě nemá. Praví se, že bude nové ministerstvo. Martinic vnitřní, Hübner zahraniční, Murman finance, Thun vychování. Stran toho psaní k Benedekovi [patrně patent z 9. dubna 1860] neříkají lidé nic. Nikdo neočekává nic valného a každý si myslí, že bude dost času se těšit, až to bude venku, co slíbeno. Dr. Čupr odmrštěn se žádostí o noviny, Dr. Svatek též a Pospíšil, který zadal, též prý dostane odmrštění, jak mu již komunikováno. „To jsou tak úkazy koncessí rakouských národnostem učiněných.“

337.

1860 květen 8. — **Rieger Gablerovi.** O Slovníku. „Tchán je dnes snad ve Frankfurtě a vrátí se snad ještě do sv. Jana. Poučné listy budou se vydávat od 1. června u Kobra co ilustrované noviny dvounedělní redakcí Zeleného, Dra Majera a Řezáče a promění se snad později v politický ilustrovaný týdeník, dostane-li povolení. Ale tak již 4—5 petentů o noviny odmrštily. To je tak ta otcovská vláda a rovnoprávnost pro Čechy. Bude se také vydávat u Kobra, Výbor básnické literatury všech

národů“ od sanskrtské počínaje asi jako Wolf neb Scherrův „Bildersaal der Weltliteratur“ ve 24 tříarchových svazcích slovníkového formátu a písma o dvou sloupcích . . . Dr Květ povede redakci. S profesorem Malochem ujednal Kobr vydání vlastenecké kroniky pro lid s ilustracemi, moderního to Hájka . . . Kobr dostal povolení na tiskárnu bez výminky.“

338.

1860 [konec května]. — **Rieger Palackému.** „Naše veřejné poměry jsou neutěšené. V celém národě jakási nespokojenost nemá, která neví, jak se jeviti, kam obrátiti, jak a co žádati. Ze všech stran se křičí o politický list a každý jeví jakýsi nepokoj, že národ náš v této době, nemaje hlasu ani zastance veřejného, zkrácen bude propasením doby k ohlášení svých přání a že tím veřejnou platnost ztratí. Při tom jest ve mládeži jakés národní chvění duchů, které žádá skutky, samo nevědouc jaké, a které na bezcestí přijíti by mohlo a není nikoho, kdo by o tom vládě pověděl a za národ vzhledem jeho přání hlas povznesl; že to její orgánové zde neučiní, patrně. Zdá se nám teda potřebí, aby všichni čelnější národovci (12—20) osob zadali žádost o politický denník, žádost to motivovanou, která by obrazila co *promemorie* náš stav, žádajíc spravedlnost a rovnoprávnost jménem celého národa. Přejí sobě, aby Váš podpis byl první. My Vám pošleme koncept toho a já Vás budu žádat, aby Jste mi pak oznámil Vaše svolení a poslal plnomocenství k podpisu, anebo ten koncept sám podepsaný, abychom podpis Váš platně přenéstí mohli. Národ k nám obrací své zraky a nezastaneme-li se ho *nyní*, kdo to učiní? Žurnalistika jakoby si slovo dala nás *mlčením* udolat a orgány veřejné nás ignorují. Třeba teda krokem legalním a loyálním, který by se zamlčet a nahoře ignorovat nedal, oznámit, že jsme zde a že žádáme, abychom byli slyšáni a aby na nás byl ohled brán při nastávajících plánech reformních, které v době této krušné snad v seriosnější uvážení přijíti mohou. A byť by i žádost naše měla nazmar býti, nemá se předce říci, že nám nebylo otevřeno jen proto, že jsme neklepali, a že na nás ohled brán býti nemohl, protože nám scházela statečnost předněti upřímně, vážně a statečně přání a právo své. Nerad bych matku v nynějším stavu jejím nepokojil. [Paní Palacká ležela tehdy těžce churava v Ženěvě; P. dlel tam s ní.] Ta žádost je také posud jen v myšlenkách mezi námi a nemá se věc rozhlásit, pokud neuzraje. Svolujete-li, pište mi o tom zvláštní lísteček, který by Jan, [syn Palackého] když psaní Vaše čítá, viděti nemusil, a povězte krátce mínění své . . . Zde mládež pořád svůj patriotismus na jevo dává: „Kde domov můj“ a „Hej Slované“ zpíváno na sv. Jana večer na nábřeží, voláno prý i *Vám* sláva! a jiné věci. Následkem toho a jakého prý volání *před policií* vyšetřování veliké i zavření některých. Voláno prý že chceme list! Již vidno, že lépe, aby se takové přání vyslovilo

cestou *zákonní*, ne křikem pouličním. Dne 17. po výstavě sešlo se k pozvání prý Dr Kodyma asi 500 hospodářů k přátelské večeři na Sšteleckém ostrově. Našla se i četná mládež, která zpívala „Kde domov můj“ a „Hej Slované“; následkem toho Barák a jiní zavření, Kodým, Dr Čupr a jiní vyslyšení, ne-li zavření a t. d. Pro takové maličkosti je policie jako splašena a řádí a t. d.“

„N. B. Jde tu víc o osvědčení národní při motivování listu, než o sám list, jakkoli potřebný.“

339.

1860 červen 13. Praha. — Marie Riegrová své matce. Prosí, aby neměla za zlé Riegrovi, že jede do Vídně, ač jeho žena [ona sama] je před porodem; že ona jej pobízí, aby jel, že se nesmí říkati, že české ženy jsou na překážku mužům, když jde o věc důležitou.

340.

1860 červen 16. Praha. — Marie Riegrová choti. „Duch můj drží se statečně, co si odejel, ani slza mi neukápla a měla jsem mysl jasnou, velmi zbožnou; šla jsem včera k zpovědi a přijímání a modlíla se i mnoho, by Bůh dal podniknutí tvému zdaru a požehnání . . .“ [Rieger jel do Vídně s továrníkem Jos. Macháčkem odevzdati císaři memorandum; viz Černý, Boj za právo II. 823.] Odjezd paní jeho tajila a utajila do 16. odpoledne; déle však pochybovala, že ho utají. Jan Palacký se na Riegra velmi horšil, že ho nevyzval k účastenství. Ve všech třech listech, které mu psala — 16., 18. a ještě bez data — choť připomíná mu, že sice ho s năpjetím očekává — bylať v nejvyšším stupni těhotenství a hned po návratu Riegrově 21. června porodila Libuši — že však k vůli ní nesmí dílo nechati nedokončeno. Její srdce jest naplněno hněvem, že je mezi našinci tak málo statečné mysli a lásky k národu . . . „Jsem žena slabá, těhotná a nevyměnila bych srdnatost svou s tou mnohého vlastence.“ Mnoho lidí bylo v bytě ptáti se po Riegrovi i „starý pán P[inkas], který nikdy k nám nechodí.“

341.

1860 červen 18. Praha. — Marie Riegrová choti. „Dosaváde neví žádný, zes ve Vídni; počínají tušit, že Jsi někam odjel — do Lobkovic nebo někam . . . Bratrovi křivdu si učinil; dosud Adelina netuší, ani Adolf, že v Praze nejsi. Tvá matička má prý trochu spuchlé nohy a ruku — stěžuje si, že to zastat nemůže, že to ti nebere za zlé — zdali se hněváš na Semile, že ale jen to chce, by se to prodalo — a i sestra na to nutila, jako by se to mělo státi rač hnedle. I starý Pi[nkas] byl tu dnes — nevidaná to věc!“

342.

1860 červen 19. Vídeň. — Rieger Palackému. „Po mnohých přípravách vypravil jsem se konečně ve čtvrtek večer z Prahy do Vídně ve společnosti p. Macháčka, fabrikanta cukru ve Zdicích u Berouna. Žádost naše měla jen 12 podpisů — mimo naše dva a spolu deputovaného Macháčka, Purkyně, Brauner, Pšross, Hanke městský rada, Dr kníže Taxis, kupec Jelínek, kupec Šimek, Dr Kodým a páter Řezáč. — Pinkas odepřel, též podobně Štulc a Novotný, na které tři jsem se byl spoléhal. Jiným jsem pro krátkost času a aby se věc neroznesla, neříkal. Tak jsem odejel z Prahy, aniž policie pozorovala, že jsem odejel. Přijeda do Vídně činil jsem hned přípravy, abych dostal audienci a t. d. Dr. Dvořáček je v Rusku a Šebek nechtěl podepsat, ani s námi jít. Nešel jsem s počátku leč k lidem nejdůvěrnějším. Včera konečně jsem měl audienci u císaře o 10¹/₂ hodině. Byli jsme přijati dosti přívětivě, ač bylo na nejvyšším pánu znamenati jakousi nejistotu neb nesnázi, jakoby nerad byl přísným a předce ne příliš sklonným. Na to jsem jezdiil jako blesk od jednoho ministra k druhému. Pobyl jsem dosti dlouho u Thuna a Goluchovského, u ministra Thierryho byl jsem poukázán k dvornímu sekretáři Fiedlerovi, s kterým jsem mluvil dosti obšrně o všech našich stížnostech. Mluvil jsem též se říšskými rady [t. j. členy rozmnožené říšské rady, tehdy zasedající] Strossmayerem, Vraniczany a Hainem a dnes ještě budu mluvit s některými a učiním co ještě bude možného. Zítř ráno hodlám odejeti. Dnes ještě mám k žádosti Horvatův pomoci radou k jich projektům stran budoucího zřízení . . .“ . . . „Při všem tom nemohu Vám říci, co mne to stálo práce a opatrnosti, aby ta věc tak daleko prospěla. Máme tak málo lidí samostatných, a kteří nimi jsou, nejsou samostatni duchem, majíce takřka více ohledu, než lidé veřejné platy beroucí.“ Zach byl zase povolán od vévody Miloše za ředitele vojenské školy.

343.

1860 červen 19. Praha. — Marie Riegrová choti. „Víš dobře, že již všichni čekají, a mezi našimi mluví se prý jako známo, kams odjel. V domě neznámo, kde jsi . . . Od matky mám dnes smutné zprávy; nepsali, protože bylo zle. Marynka nám píše, babička je tuze nemocná, oteká tak moc, že se hnout nemůže . . . Dnes tu byl Adolf u oběda. Strýc nepřijel a příbuzní tušení nemají, co se s Tebou děje.“

344.

1860 červen 23. Praha. — Rieger Palackému. Palacký žádal telegraficky o lékaře pro paní. Rieger po dohodě s Drem Hamerníkem poslal Dra Bureše. „Já jsem se vrátil z Vídně ve čtvrtek večer. Na nádraží nás uvítalo studentstvo z nenadání. Doufám, že jsme pořídili dobře — aspoň jsem byl s působením svým v celku spokojen a nelenil jsem po celých pět

dní mého pobytu, anobíž jezdil jsem neustále od jednoho k druhému, mluvil jsem s několika říšskými rady a ministerialními úředníky a t. d. Mluvil jsem takřka od rána do noci a doufám, že ne nadarmo. Na všechn způsob vzbudil krok náš — první to politický krok Čechů od 1848 — pozornost i ve Vídni i ve vlasti a učiní snad ještě i za hranicí, až se rozhlásí, což se bezpochyby stane bez meho přičinění.“

345.

1860 července 4. Vídeň. — Šembera Riegrovi. „Včera řekl mi doktor Beck, že dle slov dvorského sekretáře F[iedle]ra nebylo by žádné závady, aby se *Vám* dalo povolení, vydávati noviny; toliko že se neví, zdali si toho žádáte“. Nemá to znamenati, že by někomu jinému nechťeli to povolení dáti. Čeká toužebně na zprávu o návratu Palackého. Prosí, aby mu Rieger odevzdal přiložené připomenutí týkající se p. Miklosiče. Mají se usnísti „co by vhod bylo učiniti, aby to nekonečné podezřívání Rukopisu Kralodvorského vzalo konec.“ „Toliko Vás žádám, aby v tom p. H-a [Hattala?] neměl žádného účastenství. Víte, že jsem přítel p. Miklosiče a že naprosto ničeho nechci zosnovati proti osobě jeho, ale proti jeho falešné theorii, která nám škodí. P. H-la však jest osobní nepřítel čili sok jeho, a na oko se mu koří a jemu holduje“.

„Minulý pátek odevzdal jsem opis petice místodržicimu zdejšímu, knížeti Lobkovicovi [Karel Jan], a rozmlouval jsem s ním o té záležitosti dobré půl hodiny. Zvláště mluvili isme o postavení šlechty k národu. Kníže L. pravil mi, že v červnu r. 1848, když on v Praze byl, mnozí a to ne osoby nepatrné, velmi nepřítelsky k šlechtě se měli a že není divu, když šlechticové nyní jsou nedůvěřiví. Já však pravil jsem, že ti, na kteréž kníže L. naráží, nyní váhy žádné nemají, a že mužové, jako jest doktor Rieger, ke mně se pronesli, že by na rukou šlechtice z krve naší nosili, kdyby stáli při národu a literatuře, jako v Uhřích Széchényi; že však to ovšem smutné, když mezi 5600 odbírateli Slovníka naučného sotva 5 ze šlechty české se nachází; skončil pak, jsem tím, že by se zajisté důvěra vrátila, kdyby v čele správy zemské byl muž tak jemného i ušlechtilého citu, jako jest Jeho Jasnost. Kníže L., když jsem k němu přišel, přivítal mne česky a několikrát mezi řečí mluvil zase česky, kdežto já, aby mně ve všem bez nesnáze rozuměl, mluvil jsem nejvíce německy.“ Šafařík vypadá lépe, než se nadál, a libuje si v rozprávce. S neděle se ubytuje s rodinou Jirečkovou v Rodauci blíž Liesingu. Vojtěch Šafařík se velmi popálil na levé ruce. Novopacký [známý krajinář] doporučuje humoristického malíře Laufbergra. Mohl by snad illustrovati Komenského Labyrint. Ať jej Rieger doporučí Kobrovi. Novopacký pojedje k Müllerovi do Třebíče a pak bude cestovati po Moravě, studovat kroje a obyčeje.

„Biskup Strossmayer, když byla u něho ta deputace, (prosít aby zakročil u ministerstva policie proti časopisu Figaro, jenž karikoval

Slováky) užil té příležitosti a důrazně vytknul Slovákům jejich rozkolnictví v literatuře, ukazuje jim, kam to vede, načež jeden z nich, pohnut dojímavými slovy jeho, ihned psal Radlinskému do Pešti, aby šel se svými přívrženci do sebe a od těch rozmišek upustil.“ Prof. Zelený prý se chce vzdáti profesury? Studenti chystají výlet na Kahlenberg a skladatel písně na zfalšování Rukopisu Kralodvorského složil k té zábavě novou poutnickou „o Dudkovi Bídovi, jak sepsal historii moravskou.“ [Jde o P. Bědu Dudíka, historika moravského.]

K listu jest přiloženo následující pojednání nadepsané: „Pan Miklosič a Kralodvorský rukopis“.

„Že prof. Miklosič má Rukopis Zelenohorský i Kralodvorský za podvržený, od let již tím na jevo dává, že žádného kandidáta češtiny co komisař zkoušecí z dvojí této nejvzácnější památky literatury české na nic se nevyptává, ano že kandidátovi Š., nyní profesoru v Brně, když z Dalimila přeskočil na Kralodvorský rukopis, mrzutě řekl „Verschonen Sie mich mit diesem Machwerk“. V porovnávací mluvnici své ovšem několik slov z rukopisů obou uvedl, což panu Hat. bylo důkazem, že věří v pravost Rukopisu Zeleno- i Kralodvorského, avšak ona slova dostala se do té mluvnice ze spisů Šafaříkových nevědomky. V nejnovějším spise: „Die Bildung der slavischen Personennamen“, Wien 1860 (14 archů, ve spisech cís. akademie vědecké) p. M. opět opomíjí osobní jména z R. Z. i K. Z., proti čemuž ovšem ničeho namítati nelze, jak proti negaci výš položené. A však, jako do porovnavací gramatiky, tak i do tohoto spisu, vklouzla mu mimoděk 3 jména z R. K., na kteráž, když byl nepochybně p. Feifalík, spolukorektor, zřetel jeho obrátil, p. M. na konci spisu svého str. 118 (ve spisech akad. str. 330) pod nápisem „Nachtrag“ toto připomenutí učinil: „Unter den durch r. vermittelten Ableitungen ist *lubor* zu streichen — Unter boj ist *záboj* (čechisch) unter ljud ist *ludiše* (čechisch) als *nicht hinlänglich verbürgt zu tilgen*“. Tímto připomenutím vystupuje p. M. z posavadní negace pouhé a prohlašuje zřejmě R. K. za nepravý, ježto vyvrhuje ze spisu svého tři jména osobní správně tvořená a zkrácená jedině proto, že obsažena jsou v R. K. Nepřátelům jazyka našeho, jakož jsou Bűdinger a Lorenz etc. a těm, kteří R. K. mají za falešný, jako p. Feifalík, bude toto osvědčení p. Miklosičovo velmi milé a budou se k němu příležitostně táhnouti a vítězoslaviti. I bylo by příhodno, aby nyní někteří přátelé literatury české v některém německém časopise (nejlépe vědeckém) ozvání proti tomu učinili, vyzvouce pana M., aby své důvody vědecké proti R. Z. a R. K. v obecnost vynesl, nechce-li za hance literatury československé jmín býti. Že pan M. žádné příčiny nemá vyvrhovati jmen výše přivedených ze spisu svého pro nějakou vadu jazyka vědeckou, vychází ze správnosti formy všech tří jmen: Lubor, jak vědomo, jest zkráceno ze jména Lutobor, Lutibor neb Lutbor, kterážto jména p. M. vesměs mezi pravými klade. I zkracování jmen českých,

vysouváním prostřední slabiky má p. M. za pravé, připomínaje na str. 24., že české jméno „Proslav“ zkráceno jest z „Prostislav“. *Záboj* složeno jest z preposice zá a statného jména *boj*, jako Příboj, kteréž p. M. na str. 21 bez závady klade. Jest pak v tom jméně táž analogie, jako ve jménech: Závid, Zátor, Zámeň, Záhost, Zámysl a j. *Ludiše* zkráceno jest z plné formy Ludislava, jako Jaruše z Jaroslava, Boleše z Boleslava, Budiše z Budislava, Bohuše z Bohuslava a j. Srovnej též mužské diplom. osobní jméno Ludislav a místní jméno v Moravě „Ludslavice“ (vůbec Rudslavice). Vyvržení uvedených 3 jmen osobních (a to jediných) tím více uráží, uvážíme-li, že p. M. při jiných jménech nebyl tak přísným a kritickým soudcem, vzav do svého pojednání některá jména z listů falešných, zejména z Monsejských listů v Bočkově diplomatáři, aniž byl znamenal, že jsou nepravá, v nové době tvořená. Jména taková jsou na př.: Vratimír str. 47, ze zlomků Mons. k r. 1031. Erb. Reg. 41, Mnislav str. 81 ib. 41, 50, Svat str. 97 ib. 50, 196, Jarolub str. 117 ib. 49, Ješut str. 117 ib. 40, 41, 42, Lutobran str. 117 z listu fal. z r. 1107 ib. 86, Jarej str. 117 z listu fal. z r. 1145 ib. 113.“

346.

1860 červenec 6. Vídeň. — Šembera [Gablerovi?]. „Včera sešel jsem se po dlouhém čase náhodou s p. Feifalíkem, který mi řekl, co prvé byl i jinde učinil, že pracuje o starší historii literatury české. I pravidl jsem mu: „k tomu si nemáme mnoho štěstí co přát, když Vy nejvzácnější památky písemnictví českého mlčením pomínete aneb je za falešné prohlásíte, jiné lepší za ovoce důmyslu německého vyložíte a toliko paběrky za vlastní Čechům přiřknete.“ [Tehdy vyšla F. práce „Ueber die Königinhofer Handschrift“.] Omlouval se, že jinak nemůže, jsa o nepravosti Rukopisu Kralodvorského přesvědčen, jako p. Miklosic atd. A však ve mne znovu vzešlo toužení, aby se takové snižující dílo předešlo a podalo se Němcům co nejdříve jiné, z něhož by se lépe o zdárných pracích literatury staročeské poučiti mohli. A za tou příčinou přicházím k Vám s tímto dopisem (nemoha pro povětrnost dojíti osobně), bych Vás vyzval a prosil, abyste se v pokračování té translatury uvázal. Řekl Jste mi k Novému roku, abych Vám dopřál do jara oddechu, a já jsem Vám ho velkomyslně dopřál až do léta; práci zbývající, která by na Vás dle původního rozměru padla, není již mnoho (zaznamenal jsem ji na přiloženém lístku). Fusch mi částku o básnictví již odevzdal, oddělení o literatuře bych já pomocí některého posluchače svého přeložil, a tak by se dílo dosti brzo dokončilo. Dodejte si tedy srdce k té prácičce, zapřete sebe sám v zaměstnání snad příjemnějším a přičinte k tomu, abychom zlý účinek spisu Feifalíkova v čas odvarovali. Spojenou silou toho dovedeme. Včera jsem psal Riegrovi, že by nebylo nesnáze, aby se *jemu* povolení dalo k novinám, jestli si ho žádá. Řekl mi to doktor

Beck. Uslyším rád, jak to v Praze strany novin zamýšlejí. Brzobohatý složil již ke příležitosti té [vycházka na Kahlenberg] novou píseň poutnickou o „Dudíkovi Bídovi, jak sepsal historii Moravskou“.

347.

1860 červenec 7. Zpráva o působení výboru družstva pro zřízení českého národního divadla za dobu od 9. května 1853 do 6. května 1860, přednesená na valné hromadě toho dne (zpráva je česká a německá). Téměř tři roky nemohla se konati valná hromada. Po léta bylo nutno zastaviti sbírání pro stavbu. Teprve 24. IV. 1857 dal místodržitel na žádost výboru svolení, aby byly na venkově od starostů vyžádány subskripční listiny a peníze. Subskripční listiny měly býti poslány výboru, peníze stavovské vrchní pokladně k rukám výboru. Výsledek finanční byl nepatrný. Listin subskripčních bylo původně rozesláno asi 8000. Zpět jich nebyla poslána ani třetina. Suma všech dosud vysubskribovaných příspěvků jest 105860 zl. 15 kr., suma splacených 61163 zl. 96 kr.

348.

1860 červenec 9. Vídeň. — J. Praus Riegrovi. Hurban zde byl včera s Hodžou u našeho biskupa [Strossmayera, jehož P. do Vídně doprovázel na říšskou radu], aby mu Slovensko odporučili. Slyší, že v Praze vše zase utichlo. Či snad jen doutná? „U nás v Záhřebě naopak rozkvašení veliké, náramně tam odtud na nás zde dolehají; nechtějí tam o ničem jiném slyšet, než o staré konstituci, o úplném svazku s Maďary, o vypuzení Švábů a co s nimi souvisí ze země ven atd. jinak že nijak pokoje nedají.“ Jsou velmi pobouřeni. Zde na ně tlačí mínění veřejné z Chorvatska mocně. „Našinci pořád více se vzdalují od idejí konstituce všeobecné říšské a puzení z domova nachylují se k Maďarům. I biskup, jenž nejstáleji a nejvydatněji zastával a i veřejně zastávat mínil onu ideu, ustupuje poznenáhla mocnému návalu z domova, kde více a více jen v konstituci v předešlé a v úzkém svazku s Uhry jedinou spásu hledají.“

349.

1860 červenec 13. — Rieger Gablerovi. Wenzig byl sesazen od Thuna, protože napsal článek o zavedení češtiny do reálék. Ale bylo to zase odvoláno. Barák byl policií poslán do Chrudimě. Poněvadž se tam jako žurnalista nemohl uživiti, žádal, aby se směl přestěhovati do Vídně. Dali mu na vybranou: do Hradce Štyrského nebo do Lince nebo do Inšpruku, ale že musí ve třech dnech oznámiti svoje rozhodnutí a hned odjeti. „Co slyšet z Bělohradu o Františkovi [Zachovi]? Co pořídil Bílka? Že ho pozdravuji srdečně, že mne potěšil působením v Brně, o němž jsem slyšel. Rád bych věděl, bude-li to mít jaký resultát. Ne-

bylo by možné tam časopis zarazit? Aspoň týdeník, není-li denník možný, ač by tento lepší byl. Pomohlo by se jim odtud.“

350.

1860 červenec 18. — Šembera [Gablerovi?]. Posílá pro zdejšího [t. j. vídeňského] Poutníka dva příspěvky. „Knižku, o které tu zmínka, sepsal prof. Brandl na reálce starobrněnské, našinec horlivý a poctivý, jenž mi tyto dni psal, žádaje mne, abych mu byl pomocen v jeho práci proti ošemetnému Dudíkovi, který v spolku s Lorenzem nám dělá tolik ostudy. Nepochybně jste četl oslavování Dudíka ve vídeňských novinách nedělních a úterečních. Počal Jste překládati, jak jsem Vás byl žádal? Mně jsou nápomocni někteří kandidáti profesury, tak že tu mechanickou část za několik dní . . . bohda z hrubšího doděláme. Snad Jste slyšel, že zde byl ředitel Wenzig z Prahy, a že mu bylo písemně od ministerstva uloženo, aby se vzdal ředitelství, čehož on ale neučinil a neučiní. Jest to zvláštní příběh a památný. Pro obveselení myslí posílám Vám tu novou píseň.“

351.

1860 srpen 11. Šandava. — J. Hancke Riegrovi. Má pochybnosti o novém časopisu. [Jde patrně o „Čas“.] Časopis bude pravděpodobně lukrativní podnik. Dr. Krásu nezná, jeho dosavadní postavení jako sekretáře stavu obchodního nedává záruky, že bude samostatný. Ale spoléhá na Riegrův úsudek. Chce složit žadany obnos na kauci v národní půjčce dle kursu s podmínkou „dasz sie mir für die Zeit der Haftung dieses Betrages zum Zwecke der Kauzion einen gleichen Betrag in Hypothekaranweisungen hinterlegen“. Ale půjčí to jen Riegrovi ne Dr. Krásovi. „Was die Haltung unserer Aristokratie im Reichsrate anbelangt, so habe von ihr nichts anderes erwartet.“

352.

1860 srpen 15. — Šembera Riegrovi. Doporučuje syna, který přichází do Prahy. Prosí, aby též jeho přítele, p. Kubička z Moravy, přijal do bytu na několik dní, kdyby jich nemohl přijmouti Dr. Brauner. Aby je též uvedl do redakce Slovníka naučného, „aby viděli dílnu, z které se dílo tak znamenité připravuje.“ „Petice česká nezdá se, že by posud měla jakého účinku, co se týče uvedení jazyka do úřadů i soudů. U nejvyššího soudu ani zmínky není, že by se tam rozsudkové vydávati měli česky a slovinsky, kdežto translatoři zákonů uherských, charvátských a romanských dostali nařízení, že mají povinni býti, překládati i u nejvyššího soudu. Snad ale bude, co není. S peticí slovenskou nejde to ku předu. P. B. [biskup Strossmayer?] dal ji velmi pěkně opsati, však doktor theologie Malý, který měl opatřiti podpisy, zajel s ní do Pešti k prá-

telům svým Viktorinovi, Palaríkovi a Radlinskému, známým to rozkolníkům v jazyku, a ti odporovali, aby se nepodpisovala, ježto tam ustavičně se mluví o řeči československé a ne o slovenské (Hatalčině) a ježto se tam to a ono vytyká Uhrům, s kterými oni prý chtějí býti za dobré. To jsou politikové! Nevím tedy, jak to dále půjde; mnoho dobrého se nenadějí.“

353.

1860 září 7. Vídeň. — Praus Riegrovi. Čeká dychtivě na odpověď, jak mají naložiti dále se slovenskou peticí. Katoličtí Slovinci se zpronevěřili. Mají ji vytisknouti co brožuru? Po návratu nešťastného kurýra z Pešti jednalo se o to, aby byl poslán druhý, statečnější k biskupovi Moysesovi. Ale ten biskup pluje s proudem a přichytil se též Maďarů. Ostatní sdělil Vrtátko.

V otázce konstituční se vynasnažil velmi, aby „naši páni aspoň přednesli [t. j. v říšské radě] a zastávali třetí návrh, jenž by oba návrhy, majority totiž a minority, právo historické a otázku konstituční, jaksi zprostředkoval.“ „Váš tedy konstituční projekt odložen ad meliora tempora; nemyslím, že to bude dlouho trvat a přijde doba, kde se s ním s lepším nežli tenkrát výsledkem budeme moci vydat. Prozatím mohly by se snad s dobrým prospěchem v žurnalistice, ovšem venkovské, vykládat hlavní zásady toho projektu. A jak pak by bylo, když tedy má budoucně platit právo historické, aby se hledělo i z české strany určit stanovisko našeho práva historického, jak bylo tenkrát, dříve nežli nastalo bezpráví a násilí? Snad že by i „Čas“, na který se velice těšíme, mohl se obírat tou otázkou, třeba se stanoviska pouze historického . . . Však to je jen tak můj nápad, a Vy sami nejlépe víte, jak sobě počínat máte?“

Prosí, aby laskavě navrhl někoho schopného, budou-li si žádati do Chorvatska Čecha za inspektora gymnasií.

354.

1860. září 8. Semily. — Marie Riegrová choti. „S babiččinou věru kasou to nestojí slavně . . . věř mi; dívám-li se na skromný výdělek, divím se skorem, že to stačí na regii domu. Ubohá matka ničeho si nepřeje, živa jako z baráku — ale jest to snad u chasy jako v Rakousích, že se sní, co se utrží; v tom se ničeho měnit nedá — pořádek v domě od 40 let uvyklý žádný změnit nemůže, zasadil by tím dobré ubohé matce ránu do srdce zbytečně. Ona jest jako dítě. Dnes leží 4 týden v posteli, ale ustavičně ji musí někdo hlídat, by nevyběhla ven. Včera asi třikrát vyběhla do čeledníku, pravíc, že žádný to nedovede řídit, že musí sama; nemohla dál a zůstala na díži sedět. Když leží, nechce se pořádně přikrýt, pořád se odkope a počíná si jako malé, netrpělivé dítě . . . Život bez mlýna bude pro ni také zlý . . . Já budu pro všechno hledět domluvit jí, by nám

byla nápomocná s větší sumou peněz k urovnání našich záležitostí. Prosím Tě drahoušku, zaplať Bělskému ty 300, co jsi měl uložené... by se peníze tuze nerozešly; nemilé jsou peněžité naše starosti teď — toto a mrzutosti v narovnání rodinných pletek peněžitých — to jest příčina tvé kleslé mysli a slabosti duševní i tělesné. — Ze Suchdola známe již, jak záhubně takové věci na nás působí... až přijedu a se dozvím, bude-li mi bratr platit $\frac{1}{4}$ nebo $\frac{1}{2}$ letně, uděláme si spolu plán a nějak se to pak musí urovnat.“ [Palacký byl tehdy také v Semilech na návštěvě].

355.

1860 září 12. — **Rieger Palackému.** „Včera jsem se dověděl konečně plně jistoty, že Krása má kauci od šlechty a že „Čas“ jeho bude český „Vaterland“. Krása přišel ke mně a ptal se po Vás, a na mou otázku, čeho na Vás žádá, pravil, že Vás chce prosit, aby Jste mu dovolil otisknout Váš článek o federaci, kterýž byl v „Národních Novinách“. Já mu odpověděl, že se snad asi 22. vrátíte a že tudy bude mít času, osobně Vám to říci, že však myslím, že ani Vašeho povolení netřeba, když se jedná jen o otisk časopisného článku s udáním pramene. Odbyv to, ptal jsem se, jak to stojí, a tu se teda přiznal, že má kauci od šlechty, a v běhu rozmluvy naší ukázal vždy více a více, že má za účel zastávatí interesy šlechty. Já mu vyčetl jeho neloyalní chování, že maje takové závazky a úmluvy, neměl nás klamat a vyjednávat s námi; tak ale že slíbil vzíti kauci od nás a list vydávati ve srozumění s námi, a že proti úmluvě netoliko slova nedržel, ale ani s počátku úmyslu neměl jeho držeti. Jsem tomu aspoň [vděčen], že jsem ho k tomu přivedl, aby se demaskíroval před časem.“ Navrhuje, aby v novinách oznámili, že Krásův časopis není jejich orgán; že čekají na vyřízení petice předložené císaři. Gabler se vrátil do Vídně, Pinkas odjel do Bonnu.

356.

1860 říjen 20. — **M. J. Hurban Riegrovi.** Děkuje za 50 zl. za Gotsalka (záloha). Objednává české knihy pro Slovensko. Radí, aby užívali mírnějších výrazů při potírání Radlinského a jeho stoupenců. „Bude-li Uhersko do stavu před 1848 uvedeno, toť pravím, nic neretuje Slováci před konečným zahynutím, jako slovenčina. Ale maďarského státu nebude již více na světě; proto v jednotě rakouské já jen 7 milionů Čechomoravo-slezsko-slováků znám.“

357.

1860 listopad 4-5. — **Rieger Gablerovi.** Slovník ho tíží. Mimo to psal politické články některé [v Prager Morgenpost a Reichenberger Zeitung 1. a 3. listopadu]. „Stran Krásy hádal Jste v celku dobře. Vskutku zavedl, pokud mi známo, Franc Thun tu věc s „Časem“, ale teprve na několik

dní prvé, než jsme petici zadali. Pleschner a Brosche, kteří ostatně jsou také akcionáři „Vaterlandu“, dali část kauce; z ostatních přispěvatelů na kauci známe již Hanuše Kolovrata, Salma (hr. František), knížete Taxise Hugona (ne našeho), Valdštejna a barona Hildtprandta; o Martinici nevíme nic jistého. Pravda je, že i Ferdinand Fingerhut 5000 zl. národní půjčky na to dal, ač myslím, že toho marného hlupce vzali jen za štít, aby maskírovali aristokratický původ. Také se Krása přiznal jen na Fingerhuta, Hanuše Kolovrata jméno populární a Plešnera co osobního prý příznivce; ostatních zapíral, ač jich tu i tam mimovolně vyzradil. Hlavní chyba, že je list bez barvy. *Národní* stránku zastává, my pak chceme také politický postup a respekt naší historické minulosti, když to historické právo již jednou na vrchu...“ Krása nemá žurnalistického *pli.* „Událost ta [„Čas“ byl skonfiskován pro článek o zemských ústavách Goluchovského] ovšem u mnohých kredit Krásův upevní, mne pak nepřesvědčuje nikterak o tom, že by neměl úmysl šlechtě nadřizovati, neb mě to sám výslovně řekl, že se proto se mnou nesnesl, že prý já nechci šlechtě v zemské ústavě tolik důležitosti a práva dopřát, co on, a kolik jí prý dle přesvědčení jeho náleží. Krom toho je charakteristické to jeho vystupování přímo proti Goluchovskému, jehož svržení se šlechta naše ani dočkat nemůže“... Ale přes to: „Věru bych z toho měl radost, kdyby v něm bylo jen polovic Havla. [t. j. K. Havlíčka]. Slyším právě dnes z Vídně, že koncessi dostanu“. Gabler nabízí 2000 zl. na kauci. Sháněl se po Palackého článku o centralisaci.

358.

1860 listopad 11. — **Jos. Květoslav Klumpar Riegrovi.** „Z posledního dopisu Vašnostina se dovídám, že budeme letos mít noviny: „Národ“...“

359.

1860 listopad 14. Verona. — **Em. z Friedbergu Riegrovi.** Posílá příspěvky pro Slovník. Učí svou ženu, Vídeňačku, česky.

360.

1860 prosinec 9. Verona. — **Friedberg Riegrovi.** Příspěvky pro Slovník. „Váš návrh od 2. června l. r. stran vojenského písemnictví česko-slovanského úplně schvaluji, avšak pro nedůstatek času se do takové věci pustit nemohu; až příznivější nastane doba, opět si na tu záležitost zpomenou. Jak pak to vypadá s politickým časopisem, jež vydávati prý hodláte?“

361.

1860 prosinec 10. — **Rieger Gablerovi.** „Nedostávám od Vás psaní, ač slyším, že se tam u Vás dějí věci důležité. Skřivan a Jelínek vypravují,

že se založí ve Vídni denník se slovanskou literární tendencí pod jménem „Ost und West“ a redakcí Tkalcovou a že Vy budete spoluredaktorem in Bohemicis. Zdejší někteří lidé by věc tu rádi podporovali a rádi bychom všichni věděli, jak věc stojí a jak to dospělo. Pište mi o tom, abychom zde mohli udělat pro to, co se dá udělat, aspoň stran korrespondence. Jak s naším novým listem bude, posud najisto nevím. Moje žádost leží tu posud aneb ležela alespoň do včerejška — to jest již přes 6 neděl. Forgač [t. j. místodržitel Ant. Forgách] chtěl se mnou mluvit a pozval si mne, bych k němu přišel hned po jeho příjezdu. Dojem naší hodinové rozmluvy nebyl příjemný, myslím, že od něho vzdor krásných slov nemůžem nic očekávat. O „Gleichberechtigung“ se mluví a jakmile se hlásíme o její provedení, je to hned „slavischer Übergriff“. Myslím, že ani on nebude jinak jednat. Proto sem mu také řekl, že se nám mluví již 12 let o rovnoprávnosti, ale ve skutečnosti, že toho nemáme zdání. On mi pravil, „er werde der nationalen Entwicklung *nicht entgegen treten*“. Já mu na to pravil: „Ich hätte gewünscht Excellenz, sie hätten mehr gesagt, sie hätten gesagt, ich werde sie schützen und fördern, denn es genügt nicht nicht entgegen treten; wenn die Nationalität sich entwickeln soll, so musz man ihr jene Institutionen gewähren, die ihr bisher vorenthalten wurden, und hier ist also eine *positive* Thätigkeit der Regierung eine Sache der Gerechtigkeit, die blos negative genügt nicht“. On mi pravil: „Meine Aufgabe ist gegen beide Nationalitäten gerecht zu sein“ (Rozuměj: nebrat jedné co má, byť by i měla více než spravedlnost káže). „Wenn die böhmische Nationalität Kraft genug hat in sich, so wird sie sich Bahn brechen.“ Já na to: „Das wird sie, darauf können sich Excellenz verlassen. Sind wir trotz so viel Unterdrückung so weit gekommen, dass wir stehen, so kommen wir gewisz auch weiter und unsere Sache wird und musz siegen; sie ist eine gerechte und wir verlangen nichts als Recht und Gleichberechtigung. Und wenn Österreich es nicht verstehen wird auch uns Slaven, und insbesondere auch uns Böhmen gerecht zu werden so gut wie den anderen, so wird es darüber zu Grunde gehen; das ist meine feste Überzeugung.“ Tak jsem mluvil ještě ledacos a dosti ostře, a on též více ještě, ale vždy v tom tónu, že nám nechce *křivdu* dělat ani dát dělat a že bude zastávat zákon. Já pak mu na to, že si to přejeme, ale že se u nás děje ten skandál, že se ani ty zákony, které jsou na ochranu naši, nezastávají. On slíbil, že se o to bude starat. Uhlídáme, ale nedoufáme nic neb velmi málo, leč by byl tlak politický veliký. Šlechta chce se konečně k nám přiblížit, aspoň jedna část její, mladší; jmenovitě Karel Schwarzenberg, Jiří Lobkovic a jiní někteří. Již nám to dali vzkázat — a čekáme, až nás pozvou; uhlídáme, jak to půjde pak . . . Zavedli jsme žádost k děkanátu právnickému, aby se staral o zavedení českých přednášek na právnické fakultě, jmenovitě občanský zákon, trestní zákon a řád, soudní řád, rakouské a zvláště české právo. Jireček mladší by se mohl ucházet o české

právo, těšilo by nás kdyby se sem dostal . . . Stran „Národu“ slíbil mi Forgač, že to půjde hned dolů a že bude navrhovat, aby se mi to povolilo, ale myslím, že mi to protáhnou schválně až do Nového roku, abych dostal povolení, až budou mít jiní abonnement vzatý a pro mne pozdě. Možná že se předce umluvíme na vydávání „Národního Listu“ na Grégrovu koncessi. Dnes má Grégr přijít sem z Friedlandu.“

362.

1860 prosinec 11. Třebíč. — Müller Riegrovi. Posílá příspěvky pro Slovník. „Jak to stojí s Vašimi novinami? My očekáváme s nevýslovnou touhou příznivé rozhodnutí.“

363.

1860 prosinec 19. Bělehrad. — Zach Riegrovi. Líčí situaci v Turecku a Srbsku tak, že by z ní mohlo dojít k velikým bojům, kdyby přišel nějaký podnět. „Es gibt kein sicheres Mittel die Christen gegen die Türken zu hetzen, als erstere glauben zu lassen, der Sultan wolle dem Kaiser von Österreich helfen. Dann ist der Russe sicher zur Hand und ruft den Christen zu: „Halloh auf den Ungläubigen.“ [Dopis ten posílá Gabler 29. prosince Riegrovi s výzvou, aby ho bylo užito ke článku pro první číslo Národních Listů.]

364.

1860 prosinec 27. — Rieger Gablerovi. „Ten program [patrně k Národním Listům] ovšem pochází ode mne, zcela ode mne, ač byl Palacký s ním zcela srozuměn. Dostal jsem zaň tolik chvály, že mne Vaše důtky, aspoň pro rozmanitost již bavily. Místo práv koruny české mělo ovšem státi „Právní poměry koruny české k německému státu a k Bundu“. Vzhledem toho dočtete se mínění našich ve článku mém o Bundtu ve Slovníku. Hlavní věc je ta: *koruna česká* (t. j. země koruny té a celá říše ta) nebyla nikdy částí německé říše, byla vždy úplně *svrchovanou*, samostatnou říší, nikoli lénem říše, jak se Němci mnozí domnívají. Jen *úřad kurfiřtský* byl lénem, nikoli pak království. Bundesakta praví, že vstupují *suverenní knížata* ve spolek (Bund) se všemi zeměmi, kteréž *náležely* někdy k německé říši. Ježto pak česká země nenáležela k ní, neměla by se dle slov těch počítati ani Bundu. Ale byť by se k Bundu i počítala, neztratila tím koruna přece své suverenity ani svrchovanosti a spolek suverenních knížat německých nemůže se proměnit ve spolek českého národu s německým bez svolení *obou*. „Das Verhältniss, welches bisher ein *völkerrechtliches*, auf alten Staatsverträgen und feierlichen Erklärungen der deutschen Kaiser (namentlich Ferdinand I.) basirtes war, kann nicht in ein *staatsrechtliches* verwandelt werden ohne Zustimmung der ganzen böhmischen Nation d. i. der historisch-politischen Individualität der böhmischen Krone. Ja selbst die früheren dies-

fälligen Zugeständnisse Kaiser Franz' können für uns nicht bindend sein, in so fern sie ohne Zustimmung der Landesvertretung geschehen, und in so ferne sie ein Recht der Krone vergaben, was Franz nach seinem Krönungseide so wenig thun konnte, wie einer seiner Vorfahren.“ To je smysl oněch slov, jež tady lidé dosti dobře rozuměli a jež svým časem v delším článku jistě lépe vyslovím. Vůbec myslím na to, vyložiti všech asi 12 punktů toho programu zvláštními články, takže budete bohdá se mnou spokojen. Co se ostatku týče „Abonnementsbedingnisse“: to psal Dr. Grégr s Bělákem [Fr. Šimáčkem] a jak právem díte, neúplně a nedbale. Opraví se to. Rozumí se, že list bude vycházeti denně a i v pondělí půlarch, ve velkém formátě, větším než „Čas“ posud. Hlavní věc je, abyste Vy nám korrespondoval . . . a ještě někoho vyhledal.“ Radí koho. Kauci složil Dr. Rieger na své jméno. „Od Šmerlinga nedoufám aspoň já mnoho. I z programu vykukuje tu a tam germanomanský „Pferdefusz“. Psal jsem o tom pár slov „Wandereru“ a budu ještě psáti. Obávám se velmi toho „Interessenvertretung“ a vidím v tom centralisující směr. Však uhlídáte. Naše šlechta blíží se nám, ale rozpakuje se posud dáti se do proudu, ale zdá se, že se nám konečně přidá zcela. Dnes jsme vydali program pro volby obecní, v němž se k nám přidali nejdůležitější a nejliberálnější Němci zde uznávající, že jen my zde liberálnímu principu průchod zjednatí můžeme. Je to velká reussita pro nás.“

365.

1861 leden 2. — **Hurban Riegrovi**. Stěžuje si, že „mladá škola“ je maďaronská a pro historické právo; „na Čecha zlořečí“. „Poměr té liberální maďarské strany k národu našemu jest tento hle: Pan velmožný nadžupan neb župan promluví z balkonu k lidu milostivě několik slov slovenských, jako tu k „horniakům“, tam k „dolniakům“, onde k „Saryšanům“, zde k „Trenčanům“, jinde k „Liptákům“ atd., nikoliv ale jako k národu slovenskému a ostatně všecko se zavádí maďarsky. Liberalnost jedněch journalistů a také snad Eötveöše a Deáka je upřímná, a to jsou hlasové volající na poušti. Slovenský národ musí ještě potrpět a vzdělat se lépe, než bude moci zkrušit okovy své. Povědomí je větší, než bylo r. 1848. Nic nám ale tak škoditi nebude teď, jako to rozkyvotané povědomí slovanské, ješto se k vůli liberalismu rozežírá po národu; rozumím tu „mladou školu“, která na Čecha zlořečí a s Maďarem se objímá. Kdy ste co podobného zkusili na nás i při nejprudším boji o literární řeč na Slovensku? My s těmito nic nemáme společného, nebo mezi tím co slovenčiny užíváme k strazení a probuzení ze sna Slováků, řeč českou co svou a Vás za bratry považujeme a máme a Thunovi vděční jsme, že aspoň katolické školy opatřil knihami českými. Tuto zásluhu Thunovu uznáváme my, kteří sme od tohoto pana nejvíce trpěli, a ti, jichž on sobě liboval, mecí teď kamenim po něm a vykřikují,

že jim čechysoval národ. Čechysovat pak je jim horší než maďarisovat . . . Teď budou o závod Maďaři liberalni s liberalními Slováky ještě i těch několik knih ze škol slovenských českých za ometle vyhazovat. Bud proklete počínání takového liberalismu našich. Já rád umru mučedníkem hnutí proti takovému liberalismu. Můj osud je obraňovat potupeného bez ohledu na panující luzy bludy. Za českou řeč na Slovensku promluví slovo ve Vašem journalu . . .“ Stěžuje si, že nyní byl vytlačen z vedení politického, ale doufá, že se zase kolo obrátí. „Vy Čechové pak se docela nemylte v Maďařích, nejohavnější posměchy, potupné satyry, karikaturní oškřivosti jsou pořád v hubách maďarských o jménu Čech. Ohledem postavení Vašeho denníka k těm našim třeshěncům bych Vás jen prosil ne tak vystupovat, jak i „Čas“ vystoupil, hned za zrádu národní vyhlašovat každou píseň, novelku, proklamaci slovenskou; tu činí slovenčina divy a stršásá národem, proč to tedy brat lidu k vůli liteře? Proč je zbavovat hýbadeł mocných národního života? Zarazit ale mocně na Krkonoších korouhev, na níž psáno stojí „Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto!“ A těch na Slovensku, co ještě jen i biblí kralickou ve své hlouposti ztřeštěné do slovenčiny překládat chtějí a posunečky sobě z Čechů, Hanáků, Moravanů atd. tropí, těch vzítí na mušku karabinů svých a nemilosrdně je honiti ze světa slovanského . . .“ „Česká, čistá literární řeč ať se zachovává ve spisech, ješto mají cenu pro Čechoslovanů, slovenčina v mezích sobě vytčených, k cílům localním, slovenským ať se užívá čistá dle přijatých již pravidel organických slovanské grammatiky. Toto je moje domnění.“

Zdá se, že maďaronští aristokraté zakládají nějaké slovenské noviny. Bude to však asi něco takového, jako r. 1848 zlopověstného Kostelného noviny byly. „Pro politické noviny slovenské v české řeči nemáme — aspoň neznám já — redaktora, takže byť by i pomoc ste nějakou dali, nemá jí kdo přijat.“ Nejlépe by bylo, kdyby posílali Nár. Listy asi 100 výtisků za poloviční cenu na Slovensko.

366.

1861 leden 2. — **Šembera Riegrovi**. Radí aby šli k Schmerlingovi, podali mu seznam bolestí a vyložili jej. Zvláště by bylo dobře, kdyby přišel Dr. František [Brauner] „co praktikus zkušený, jenž by ze života skutečného uměl jadrně vyličovati.“ „Co se Vás týče, nevím, měl-li bych Vás vybízeti, abyste se co polovičný „supplikant“ také dostavil, kdežto se neví, zdali něco vyššího s Vámi nezamýšlejí . . .“ Byl předvčerem u Schmerlinga a mluvil s ním o záležitostech českých „bez obalu“. „Jmenoval jsem i Vás a knížete Karla z Lobkovic a p. a znamenal jsem, že jej řeč moje dílem překvapila, jakož i mne ta i ona důvěrná odpověď jeho; hlavně však směřovala odpověď jeho k tomu, že sněmové zemští nejlépe pronesou svá přání a své stížnosti a že se bude hleděti jim vy-

hověti, ačkoli nyní velmi obtížno, všem dosti učiniti.“ Podal Schmerlingovi, ministru práv a financí promemoria o vyhlášení zákonů a posílá litografovaný výtisk. Rieger by ho mohl použiti k článku do Nár. Listů, ale opatrně, aby nebylo zřejmo, že autorem je Šembera, protože promemoria je určeno k úřední potřebě. „Presse“ píše jízlivě proti Čechům. Dopis z Brna „směřuje patrně proti Vašemu programu o společném sněmu zemí českých.“ Radí, aby N. L. na takové články upozorňovaly a aby vyzývaly čtenáře v Čechách na Moravě, aby neodebírali „Presse“, nýbrž raději „Wanderera“. Kdyby „Presse“ zmizela z kaváren a čtenáren, byla by to největší pokuta vydavatelům. Uhří to učinili a proto má „Presse“ na Uhry nyní tak s kopce.

367.

1861 leden 25. — Rieger nejmenovanému. Mlýn v Semilech má 6 složení mlecích a jedno kroupové vedle sebe a při tom dlouhé obytné stavení. Vodní síla byla znalce odhadnuta na 163 koňské síly. Hodilo by se to za továrnu. Žádá zaň 60.000 pruských tolarů.

368.

1861 leden. — Praus Riegrovi. Jedná se o převzetí Agramer Zeitung a její přetvoření v Südslavische Zeitung. Strossmayer se zaručuje za případný schodek. Přiložen rozpočet. V dodatku zmiňuje se Praus o tom, že mu Vranicany [Ambros] neposkytuje hypoteku. Ostatní jsou skoupí kupci, nedbající o vyšší zájmy. Dalmatští vlastenci jsou přesvědčeni, že spojení Dalmacie s Chorvatskem nemá smyslu, dokud poměry v Chorvatsku nejsou upraveny. Rozpočet zní: Vydání: (při 1200 abon.) a) Tisk a papír: ročně 200 celých a 100 polovičních tisk. archů; 1 tisk. arch při nákladu 1200 s tiskem a papírem dle nynější smlouvy à 25 zl. 6250 zl. B) Roční renta za prodání novin 2000 zl., C) Plat redaktora 1500 zl., D) Plat redaktorova pomocníka 1000 zl., E) Honorář za korespondence 600 zl., F) Expedice 700 zl., G) Redakční sluha 300 zl., H) Místnost redakční a expediční 250 zl., dohromady 12.600 zl. Při 1500 abon.: a) Tisk a papír 1 tisk. arch à 30 zl. 7500, B. C. D. E. F. G. H. 6350 dohromady, 13.850. Nyní má Agramer Zeitung mezi 1300 a 1400 abonenty.

Příjem: (při 1200 abon.) a) při nynějším abonement 8.40 zl. ročně: A) Předplatné 10.080 zl., B) Inseráty: číslo s počítaným výnosem jen 10 zl. 3.000 zl., dohromady 13.080 zl. Vydání 12.600 zl. Čistý roční zisk 480 zl. b) při zvýšeném předplatném na 10 zl.: Předplatné 1200 × 10 12.000 zl., Inseráty 3000 zl., 15.000 zl. Vydání 12.600 zl., Čistý roční zisk 2.400 zl. Při 15000 abonentech: a) s 8.40 zl. předpl. a) předplatné 12.000, b) inseráty 3.000 15.000. Vydání 13.850. Čistý roční zisk 1.750 zl. b) Při 10 zl. předplatném 18.000 13.850 4.150.

369.

1861 únor 2. Paříž. — A. Czartoryski Riegrovi. Vzpomíná na pobyt Riegrův v Paříži, doporučuje mu plukovníka Sigmunda Jordana, důstojníka armády turecké, jenž chce v Rakousku poznati literaturu a vynikající spisovatele slovanské.

370.

1861 únor 15. — Rieger Gablerovi. Doporučuje mu Jordana, Poláka, plukovníka v ženijním sboru tureckém. Týž rád by poznal také Strati-miroviče. Jest velmi zaměstnán, „Zeptejte se Bílky, zdali by nemohli tam udělat volební výbor pro Moravu, snad na pomoc brněnským. Ať se starají Dvořáček a Bílka a Šembera, aby byli na Moravě voleni, aby se dostal některý do říšské rady.“

371.

1861 březen 1. Vídeň. — Rieger choti. Dojel šťastně a hned „včera večer“ mluvil s oběma Jiřími, Stulcovým [Czartoryski] i Srbským [Strati-mirovič?], a bude s nimi mluvit dnes opět, snad ne bez prospěchu. „Ovšem naše postavení je důležité a naše váha veliká, aspoň ní může býti dle okolnosti, a protož není divu, že se lidé po tom ohlížejí, co budeme dělat, pošleme-li, či neobešleme a v prvním případě, kam budeme měřit...“ Dnes chce mluvit s panem Mažurem [Mažuranič?]; p. Tkadlec [fařář Weber?] tu právě není; také se chce ohlédnouti, je-li tam pan Martin Smečenský [Clam]. K „pravoslavným pánům“ se dostane snad až teprve zítra, jakož i k některému z těch „emberů“. „V ústavě vychovávacím budeme zítra večer pospolu. Je tu i pan Karel z Bystřice. K doktoru Dvořáčkovi dojdou nyní. Myslím, že ti páni Němci nahoře o mé přítomnosti ani nevědí... V Halicku mají již kandidáty všechny připravené a rozdělané a v každém okresu dva jednatele starající se o ten kšeft. To je moudré.“ Pozdravuje otce i ostatní, zítra večer shromážděné, zejména Braunera. Na třetí a čtvrté stránce a na příloze dopisu jest pokračování článku „Naše šlechta a Tagesbote“ do Národních Listů.

372.

1861 březen 6. Cařihrad. — Dr. Med. Schwarz Riegrovi. Dr. Schwarz, lékař vyslanectví, byl z Českého Dubu a spolužák Riegrův. Rieger ho žádal za příspěvky pro N. L. Ale Schwarz je nemocen, bude tedy jen výjimečně posílati příspěvky. Posílá 1 napoleon d'or na pomník Havlíčkův a 2 dukáty na Hankovo nadání a na pomníky Jungmanna, Čelakovského a jiných.

373.

1861 březen 13. — Šembera Riegrovi. Byl kandidován na Vysoko-Mýtsku, Skutečsku a Hlinsku. Odmítá, protože musí rychle vydati překlad zákonníku občanského. U ministerstva práv se jedná o obnovení translatury zákonů říšských dle návrhu, jež on podal, a při poradách má být účasten. Navrhuje přítele svého i Riegrova Františka Šebka, měšťana a obecního radu vídeňského, držitele statku Dřevíkova a Svobodných Hamrů (u Hlinska a Skutče).

374.

1861 březen 14. Vídeň. — Fr. Šebek Riegrovi. Posílá plnou moc k volbám velkostatkářů pro případ, že by sám nemohl přijít. Ale doufá, že přijede. Rieger má tedy vyzvednouti jeho legitimaci.

375.

1861 březen 20. Vídeň. — Fr. Šebek Riegrovi. Dostal zapálení v tváři se zimnicí a nemůže přijeti k volbám. Přeje, aby volby dopadly tak šťastně, jako v obci Pražské.

376.

1861 březen 22. Vídeň. — Šembera Palackému. „Byl u mne p. Pejakovič jménem p. barona Ozégoviče a vyzval mne, abych Vašnosti telegrafoval, že si toho p. barona Ozégoviče a meškající zde p. biskup Strossmayer žádá i přeje, kdybyste sem s p. Riegresem aneb jeden z Vás a k němu kdo třetí přijeli na radu, jak by Jihoslované a Čechové stejným způsobem o sněmu zemském pokračovati měli. Já, maje za to, že lépe bude, když to Vašnosti napíšeš, činím tak, prose slušně, byste mi telegrafem ráčil věděti dáti, zdali žádosti této můžete vyhověti a zdali přijedete. Utraty telegrafování p. Pejakovič milerád nahradí. Telegrafuje se dnes též do Záhřebu, aby přijel sem také p. Vranicany a p. Kukuljevič. P. biskup Strossmayer zdrží se tu několik dní.“ Šebek dostal 420 ze 423 hlasů. P. Bílka působí v Boskovicích pro Dr. Pražáka, Dr. Dvořáček působí pro volbu dra Helceleta.

377.

1861 duben 27. Praha. — Václav Frič Riegrovi. Bratr jeho, Jos. V. Frič, žádá, aby čeští poslanci v říšské radě učinili projev o zaprodání Benátska. „Jsme tím povinni národu, který se osvobozuje. Budeme tím míti basi pro doby rozhodné.“

378.

1861 květen 15. Sušice. — Dr. Gabriel Riegrovi. Posílá oznámení o udělení práva měšťanského Riegrovi, budějovickému biskupu Jirsíkovi, Palackému, Braunerovi.

379.

1861 květen 23. Třeboň. — Palacký Riegrovům. Ještě se bude musit vrátit jednou do archivu i s písařem. Z Třeboně pojedje do Jindřichova Hradce, tam bude do neděle a odtamtud do Vídně. V Třeboni bydlí v zámku, kníže je k němu velmi slušný, ba laskavý.

380.

1861 květen 23. — Rieger Gablerovi. „Máme nyní seriosní projekt zaražiti zde časopis německý s tendencí prostředkující, snad pod titulem „Der Böhme“ anebo dokonce obnovení „Unionu“. Nechtěl byste se k tomu dáti za geranta a redaktora i koncesionáře? Purkmistr Pštroš a jiní řádní lidé budou o to státi? (Gabler mu obstarával byt ve Vídni. Rieger tam jel s rodinou.)

381.

1861 květen 30. Záhřeb. — Praus Riegrovi. Stěžuje si, že mu neodpovídají. Chce se účastniti ústavního zápasu způsobem, o němž chce jejich úsudek (převzetím „Agramer Zeitung“). Jest přesvědčen, že ty noviny budou nejlepším prostředkem boje. Může se spolehnout pouze na biskupa Strossmayera. Nebude-li moci to provést, půjde do Srbska. „Váš argument ex contrario ve sněmovně stran Hrvatů [patrně míněna řeč Riegrova z 3. května] dobře zde oučinkoval — výborná to taktika, kde se nemůže přímo k cíli. Nejlepší byl by ale argument ten, kdybyste Vy pánové, v čele našinců, — n. b. pakli by Vám se i ostatní Slované připojili — Reichsrath opustili.“

382.

1861 červen 30. — J. Grégr Riegrovi. „Potvrzuji, že jsem obdržel na měsíc červen 1861. I. Platy redakční: Redaktorovi 100 zl., Bělákovi 70 zl., Kolářovi 60 zl., Dr. Grégrovi 50 zl., Dr. Svatkovi 50 zl., Hálkovi 50 zl., Jeřábekovi 50 zl., Jahnovi 50 zl., Zelinkovi 30 zl., Martínkovi 30 zl. 2. Honoráry spisovatelům: Klácelovi 15 zl., Vařečkovi profesoru z Bánské Bistricy 20 zl., Kubíčkově profesoru ve Vídni 15 zl., Dr. Gablerovi 20 zl., Wurmovi v Brně 15 zl., Šachovi v Záhřebě 30 zl., Dr. Mezníkovi 10 zl., prof. Hanušovi za kritiku uměl. výtvarnou 15 zl., Zvonařovi 10 zl., Hálkovi na cestu do Vídně 15 zl. Úhrnem 705 zl. pravím sedm set pět zlatých. Dr. J. Grégr.“ K tomu přiloženy dva účty tiskaře Renna za květen a červen. V květnu se tisklo 6100 exemplářů od 1. do 5. kv.; 6000 6. května; 5800 7. a 8. kv.; 5750 9. až 12. kv.; 5700 13.—15. kv.; 5750 16 kv., 5700 17—25 kv.; 5750 26. kv.; 5720 do konce května. Za 6100 účtoval

Renn 49 zl. 47 kr. Měsíční účet byl tedy za květen 1394.20. V červnu tisklo se 5850—5500 exemplářů, měsíční účet byl 1471 zl. 78 kr.

383.

1861 červenec 27. Výkaz. Při loterii národní ve prospěch Zdeňky Havlíčkovy prodalo se ze 150.000 losů 124.241 po 20 kr. = 24.848 zl. 20 kr. Jindřich Fügner jich prodal 58.864, paní Riegrova 46.747, kněžna Taxisová 13.000, paní Augusta Braunerová 2.775, paní Karolina Mužáková 1.000, pan Němec při výstavě 1.855; celkem 124.241. Výlohy činily 2791 zl. 46 kr.

Výbor k tomu účelu byl povolen 27. července 1861. Výnos měl býti odevzdán sboru: Palacký, Rieger, Brauner, Pšross, Dr. Bělský, Purkyně a Podlipský. Sbor ten měl řídit výchovu a zaopatření Zdeňčino. Ve výboru byly dámy: Braunerová, Riegrová, Kar. Světlá, Fügnerová, Bělská, Doubková, hrab. Kounicová, Jungmannová, kněžna Taxisová.

384.

1861 červenec 30. Semily. M. Riegrová choti. „Tvá maminka přijela v sobotu odpoledne. Chodí po pokoji i trochu po dvoře, ale do polí chodit nemůže. Mám z tebe radost i pýchu, ačkoliv se mi tu v Semilech nelíbí, že se málo bere, jak se zdá, podílu na politice. Mluvívá se o tom jako o zajímavém předmětu, ale rozprávka o teleti je přece důležitější. Já myslela, že to lidem sáhá více do živého. Jak by se tu jednalo jediné o Heina [Dr. Fr. Hein, předseda sněmovny] a urážky osobní. — Povím ti něco, tobě snad neznámého. Bylať v posledním čase schůzka někde mnohých velebných pánů, farářů a kanovníků. Tu prý si někteří stěžovali, zvláště kanovník tobě známý dobře, že to je jediné neštěstí, že nejseš nábožnější. Že všecko nic neplatí, bez toho že nebudeš mít zdaru a t. d.; nevím již dobře, co všechno namítali. Tu prý se ale rozhorlil Vinařický a horlivě tě zastával. Pravilť, proč prý hledí na to jen, co by sobě ještě více snad přáli nebo žádali, ale ať pomnějí na tvoje skutky! Co prý jsi dobrého již provedl, provádíš a snad ještě provedeš. To se mi velice o něm líbilo.“

385.

1861 srpen 1. Vídeň. — Rieger Palackému. „Ty naše věci zde se nechťejí posud vyjasnit, ano řekl bych, že se spíše zatemňují. Když jsem v onom posezení [26. července] při slovích Heinových „Schweigen Sie“ a „Setzen Sie sich“ první ze sněmovny vyšel, uposlechl jsem pocitu nevrlosti, nehledě k vyvedení politického skutku. Nenadál jsem se, že se zvednou za mnou i ostatní a půjdou ven. Když pak se bylo stalo, měl jsem za to, že nám nesluší vrátiti se, aniž bychom byli dostali jakési satisfakce. Tenkrát ale byli Poláci toho příčinou. Byli sme se usnesli, že se umluvíme dopoledne druhého dne u mne, nenadějíce se, že téhož dne bude

posezení. Když pak Hein kromě nadání sezení ustanovil, sešli se Poláci již večer a usnesli se, že půjdou pod jakýmsi ohražením, jež Smolka předněti měl, a tudíž přišli v 9 hod. před sezením do schůzky u mne s tímto fait accompli, a našim nezbyvalo, než přijmouti je, nechťeli-li býti sami a vymáhati satisfakci sami, již by byli snadno nedostali. Já jsem byl tak mrzut tímto krokem, že jsem toho dne nemohl přemoci stud svůj a zůstal jsem doma. Jediná věc při tom dobrá byla, že jsme zároveň ohlásili, neúčastniti dále hlásování a debat o zákoně manském. Ta věc hnětla levici i ministerstvo velice, jakož jsme netoliko z žurnálův, ale i z mnoha jiných znamení pozorovali. Krom toho pozbyly schůzky sněmovní všeho půvabu, partikularity vycházely vždy více na jevo a ukazovalo se vždy více, že věc ta náležela ke sněmům. Zdálo se mi, že mnozí by byli rádi již zavrhlí zákon, kdyby se byli nestyděli povolití nám a přiznati se. Dnes byly debaty tak nudné, že sama levice utíkala ze sněmovny, kdežto jsme my měli jen asi 4. pozorovatele na pravici, a když přišlo k hlasování, musili shánět lidi z restaurace, aby bylo potřebných 100 hlasujících. Gallerie v druhé polovici posezení byly prázdné a vůbec nebyla nouze o lístky. Protož dnes pospíšili, aby zákon přijali šmahem, a přijali 10—15 §§ bez debaty. Zítra má býti třetí čtení. Dnes interpelloval Mühlfeld a Kuranda etc. ministerstvo, že se zdráhá výboru zemskému zde odevzdat řádně vyvazovací fond! Co tomu říkáte? Kuranda za autonomii! Konečně i tem centralistům bude centralisujícího směru ministerstva a neupřímnosti jeho dost.“

386.

1861 srpen 22. — Josef Šesták Riegrovi. Musil se vzdáti redakce Pražských Novin, protože je především Čech. Redakci vede zatím redaktor Prager Zeitung, Dr. Bruna. Chce buď založiti Pražský Večerní List, ale nemá kauce, nebo si chce najmouti restauraci v Měšť. Besedě, je-li možno, nebo by si zařídil kavárnu. Prosí, aby Rieger poradil.

387.

1861 září 26. Praha. — Edm. Šebek Riegrovi. Náhodou objevil Jungmannem citovaný, ale dosud neznámý rukopis „Naučení mladému Tobiášovi“. Vřátko a Erben datují jej s Jungmannem do 14. století, ale rukopis je pozdější, asi z doby Jiří Poděbrada. Šebek jej vydá spolu s Vřátkem a věnuje Riegrovi za to, že Rieger svoji první knihu věnoval jemu. Prosí o svolení.

388.

1861 listopad 3. — Kober Riegrovi. Upomíná o slíbené oznámení do Slovníka. Rieger píše pak na druhý list dopisu v konceptu: „Politické události povolaly některé čelné spolupracovníky na jiné pole činnosti. Staráme

se o náhradu. Ta náhrada však není možná u hesel „Čechy“ a „český“, kde chceme podati dílo, jakého ještě není v žádném jazyku o národě našem. Článek ten rozvrhli sme dle plánu rozsáhlejšího asi na 2¹/₂ svazku majíce při tom úmysl ten, aby krajané naši dostali do rukou dílo, jakéhož posud o vlasti a národě našem v žádném jazyku nestává, jakéž by poznání jich mezi námi znamenitě povznésti a netoliko obecnstvu vůbec, ale i sněmovníkům a učitelům za dobrou rukojeť sloužiti mohlo. Tu pak nebylo lze některé z předních spolupracovníků, jako zejména Palackého, Tomka, Krejčího, Zeleného a j., jinak nutně zaměstnané nahraditi...“ Bude to tedy oddáleno, takže asi po Novém roce počne článek Čechy vycházeti.

389.

1861 listopad 8. [„na den bitvy bělohorské“] Šembera Riegrovi. „Dr. Brauner píše mi, abych Vám na rychlo vyřídil toto: „Ten náš protest ve výboru [zemském] způsobil opravdové ohromení, pláč a naříkání. Pinkas připojil se, i p. Peche [rytíř P. člen výboru] prý alespoň platnosti toho vyřízení neuznal a zůstavil si votum in gremio. Nostic mne žádal, abych jen šetřil starého B[ohuše?] a slíbil mi, že přivede Němce k tomu, aby sám se poděkoval; ovšem také bude dobře, ale státi se to musí.“ Brauner by si přál, aby ho navštívil Dr. Habětínek, až přijede do Prahy.

390.

1861 prosinec 26. Bělá. — Josef Umlauf Riegrovi. Příspěvky artilleristické pro Slovník.

391.

1862 leden 3. Blovice. — Fr. Jar. Vacek Kamenický Riegrovi. Prosí o sdělení titulu Clama Martinice. Chtějí ho a biskupa Jirsíka za to, že „se přihlásili a že hájí práv království našeho“, zvoliti čestnými měšťany, tak jako již zvolili Palackého a Riegra. Vypravuje, jak byl před svátky v Plzni a navštívil p. Fajerfailla, který mu s velikou radostí ukazoval vlastnoruční list p. Palackého a podobiznu Palackého a Riegra. List dal si do zlatého rámečku. Do těch pokojíků, kde Palacký a Rieger bydlili, dá zasaditi mramorovou desku. Vypravuje, že sl. Laura Teisslerova, dcera doktora Teisslera v Plzni, jest neobyčejná vlastenka a velmi vzdělaná, že z ní bude jistě česká spisovatelka. Mluvila tak, že byli všichni její řeči elektrisováni. Prosí tedy Riegra, aby pro ni poslali (on a Palacký) alespoň visitky s vlastnoručním podpisem a nějakou vlasteneckou průpovědí. Myslí, že to bude působit k probuzení vlasteneckého ducha. Složil více vlasteneckých písní, jako: Českou, Šumavskou, Domažlickou, Čáslavskou, Borovanskou, Píseckou, Klatovskou a též Klenovskou. Tuto příkládá co vzpomínku Riegrovi na Klenovou. Poslal jich několik Ludevítu Procházkovi, který již pro Domažlickou

složil nápěv. Posílá paní Riegrové mladé a staré po obrázku a po exempláři „Kytice“, kterou složil na žádost studujících klatovských a jež byla při besedách vlastenkám rozdávána jako na dračku. Pro „naši dceru Zdenku“ [Havličkovu] posílá výnos sbírky kolední 18 zl. 70 kr. a některé dárky (má to býti doručeno paní Braunerové). Měl radost, když mu pan L[nečitelné] psal, že jeho Moravská o poslední besedě na Žotíně učinila veliký a dobrý dojem. „Zpěv nám musí také pomáhati.“ Chce takových místních písní ještě více složiti a věnovati dotýčným obcím a zvláště jejich zpěváckým spolkům, aby každé znamenitější místo mělo své „Kde domov můj“. „Tatíčkovi našemu“ Palackému posílá také Březnickou (poslal ji k Novému roku hrabatům Lažanským). „Krásné ovoce našeho snažení začíná se dařiti a dozraje bohda.“ Lid přichází k uvědomění a již bohda „Nedáme se!“ Přeje štěstí k Novému roku celé rodině — „i té drahé matce, která Vás k obraně, chloubě a slávě vlasti porodila a vychovala.“ [Nad listem červeným inkoustem napsáno: „Sláva vlasti a statným obhájcům jejím.“]

392.

1862 leden 5. Paříž. — Jos. V. Frič Riegrovi. Žádá, aby mu Rieger vymohl bezplatné a pravidelné zasílání Národních Listů; dostává je jednou za měsíc nebo za půl roku. Chce dle možnosti psáti do pařížských novin, ale musí míti alespoň české noviny. Proč jeho „Libušin soud“ v cenách Fingerhutových nalezl u Riegra nejmenší milost? Nemohl by „Svato-pluk a Břetislav“ přijíti po druhé na scénu?

393.

1862 únor 15. Vídeň. — Rieger choti. Obdržel psaní, ale bez přílohy od „toho starého hejtmana“. [Smidta?] Neví ani, byl-li to list nebo výstřižek z novin nebo něco jiného. Obálka byla roztržena. Prosí opět, aby Zeleného a Řezáče nezapomněla. Řezáčovi má říci, že Šebek složí mandát i do sněmu a odjede do Němcic „a uposlechně-li rady mé, do Egypta“. Bůh ví, vrátí-li se kdy. Včera a předevěrem dělal a dostal zajímavé návštěvy, ledacos si z toho vyrozumoval.

394.

1862 únor 17. Praha. — Palacký Riegrovi. „Není-li historického práva koruny české, tedy nemá ani František Josef práva k této koruně; neboť jen historickým právem zdědil ji. Nezdědil také více, nežli co předchůdci jeho Ferdinandovi náleželo, tento pak neměl více práva, nežli mu podávalo „Obnovené zřízení zemské.“ Byloť mu volno *umnožiti* práv koruny a národu českého, nikoli umenšiti jich. Roku 1848 svolán národ ku poradě a k vyjednávání i ustanovení nových právních poměrův mezi panovníkem a národem: ale nežli to dokonáno, rozehráním sněmu Kromě-

říšského uveden stav vlastně bezprávný až do 20 října 1860. Opět svolán sněm k umluvení se o nové ústavě a slibováno, že sejde se tu celá říše; to však se nestalo a my, podávavše se k úmluvám pod jistými praemissami, sklamáni sme v naději své. Dokázali sme aspoň ochotnost svou, přinést oběti k ustrojení a k upevnění jednoty říše rakouské: ale ty nesmějí pokračovati až k zapření, zadání a zničení osoby čili individualnosti naší, co národu a celku historického zvláštního. Nikdo není povinen ničit a vraždit sebe sám atd. Totot jest asi řetěz a chod myšlenek i důvodův, na které by se naléhati mělo. Nelze odtud ustanoviti okamžení, kdy se to státi má. Těžko raditi, kde ani věci přítomné nejsou dosti před očima, i kde těch, které nastanou, naprosto předvídati nelze. Vy mějte vždy jen obsah protestu našeho lonského před očima i hleďte učiniti jej pravdou. Veliká bude naše vina, neohradíme-li před skončením sněmování svého právního postavení před očima celého světa — staň se co staň. Fr. Palacký.

Tuším že nastane nezadlouho roztržka opravdová mezi říšskou radou a ministerstvem, ano toto dá si jen raditi, nikoli ale předpisovati cokoli o financích. Zdáli se Vám totéž, mohli byste snad dočekati této doby, ale míti státoprávní osvědčení své na každé okamžení pohotově, aby s ním do veřejnosti mohlo vstoupeno býti. Z lehké a nevážné příčiny ovšem odstoupiti neradno, když se to nestalo hned v polovici prosince 1861. Dobrá příčina byla by také, kdyby Šmerling Vám řekl, jakož prý o to se jedná, že v boudě jeho [před] šotskou branou dává se jen hlas deliberativní, nikoli konstitutivní.“ [List nebyl podle obálky doručen poštou, nýbrž jinou cestou.]

395.

1862 březen 3. Praha. — Rieger Huškovi. Ve středu bude míti důležité sezení zemského výboru, kde se bude jednati o stavbě divadla prozatimního. Stará se o ukončení článku „Čechy“ v Nauč. Slovníku. Paní má mnoho práce s loterií pro Zdenku Havlíčkovou. „Hodláme později celou věc spojití se Svatoborem, obecním nadáním pro spisovatelstvo české.“ „S mou řečí [patrně o porotě 21. února v říšské radě] dosáhl jsem tentokráte neobyčejného výsledku a uznání i u nepřátel. Zde se jednalo ovšem o věc všeobecného interesu, o záležitost svobody vůbec a ne o autonomii země ani o národnost, a tu neměli příčiny proti mně se bouřit a přijali slova moje bez předsudku a bez oposice.“

396.

1862 duben 12. Praha. — Rieger Huškovi. Má starosti se stavbou divadla. Prozatimní (na zadní části staveniště) bude sloužiti později za část budoucího národního divadla. „Myšlenka touto cestou a tak brzo pro české obecnstvo získati zvláštní divadlo byla má a provedl jsem ji proti

mnohé oposici i ve výboru zemském i ve sboru divadelním, kde mnozí mladší sanguinikové myslili, že ubohý lid náš krom toho daněmi přetížený sebere za rok neb dvě leta asi 1/2 mill. zlatých. Mám z toho zvláštní potěšení a jaksí satisfakci, že jsem to provedl a domnívám se, že to bude i národnosti i literatuře i divadelnímu ústavu samotnému k velkému prospěchu.“ Přimlouvá se za pátera Řezáče, aby dostal rektorát.

397.

1862 duben 18. Vídeň. — Jan Vaclík Riegrovi. „Spěchám, abych Vám oznámil, že se přece vlastně u dvora jedná o nahrazení staršího piskoře někým jiným a o sestavení nového smíšeného ministerstva ze živlů uherských, českých a polských. Goluchowski, Forgač, Clam jsou ta kostra a sice první pro nitro, druhý pro státní, třetí pro portefeuille ještě neznámý. Bojím se, že Bořita [Clam] uposlechne hlasův Forgačových a že se nakloní poněkud dualismu jeho, by obdržel portefeuille à tout prix. Ovšem by se za Litavou pak maďarisovalo jako před ní germanisovalo. V Benátkách se to vše vařilo v okolí nejvyšším a jedna strana prý skutečně radí k smíření s Maďary, kdežto druhá úplně je pro vojenské právo i kromě Uher a pro rozpuštění parlamentu a pro provolání k národům rakouským, by se budžet pro letos i 63 zatím oktroyoval. Křížácké tažení na nás [t. j. na Černou Horu] schválila Azizovi [sultánovi] veškerá diplomacie kromě ruské. Rakousko všudy nepochybně bude navrhovati své bonnes offices i v sporu srbském i našem. Také je Rakousko pro autonomii jižné Hercegoviny, což je veliký už pokrok. Já jsem vyžebal od Viktora P. B. konečně několik tisíc žluťáčků pro Hercegovce. Zaplať Pán Bůh! K stavení divadla Vám on gratuluje a snad též vyprosím několik floků pro ně od něho. Vás i starého pána [Palackého] on upřímně pozdravuje. Omer [generál turecký] chudák přece pitím silných truňků sejde, aspoň bude už co nejdříve odsazen. S námi vyjednává a chce někoho k nám poslat — leč vše to je marné, jak víte. Pokud to nebude pro všechny křesťany i v Bosně i v Hercegovině prospěšné, my se k ničemu zavázati nemůžem. Bojím se, že budu přec muset brzo do Mostaru, kamž mne chce poslat zase ta zdejší diplomacie, bychom vyvarovali válce krvavé. Já ovšem nechci o ničem slyšet a rád bych vymohl u některé vlády, by se poslal nový Menšíkov neb Leiningen do Cařihradu [jako 1853]. Prostě s ultimatem na základě politiky křesťanské. Ta anglická půjčka zblázní sultána a Fuada [vezíra], že nepochybně vyvedou velmi hloupý kousek proti nám. Dej Bůh! Kdybychom vyřezali sultánu nebo Fuadu paši, bylo by ještě líp. — [Douška]: Pan kardinál [Schwarzenberg] před svým odjezdem J. V. řekl, že vede politika Šmerlinkova k propasti a že vláda ztratí všudy kredit jako v Tyrolích a že únorovka musí padnout, nemá-li republika naše hynout. Ergo 20. Octobre a tedy s ním Goluchowski

k práci znova.“ [Vaclík, odchovanec vídeňského Tereziana a bývalý spolupracovník „Pražských Novin“, byl od roku 1858 jako tajemník ve službách knížete černohorského.]

398.

1862 duben 23. Vídeň. — K. Schwarzenberg Riegrovi. Potvrzuje jeho dopis z 20. Jejich názory se tak kryjí, že kdyby Schwarzenberg Riegrův list opsal a uložil mezi svými papíry, mohl by jej po letech pokládati za svoje vlastní poznámky. „Der Adel ist nichts anderes als das Ergebnis dreier Faktoren: Familie — Volk — Geschichte. Wo diese drei Faktoren bestehen, wird auch ein Adel in irgend einer Form entstehen.“ Kde šlechta se zpronevěří dějinám, kde již nestojí uprostřed národa, kde nemá kořeny v něm, tam musí ztráceti půdu jako strom s podlomenými kořeny při prvním závanu větru. „Man vernichtet den Adel nicht indem man seine Rechte, sondern indem man ihm seine Geschichte nimmt; denn erstere werden immer wieder, wenn sie auch nur menschlicher Natur sind, aus letzterer hervorgehen.“ Jest ovšem otázka, jsou-li ostatní příslušníci jeho stavu téhož mínění. Dopodrobna nemůže na list Riegrův odpovídati — také proto, že se „náhodou“ list může otevřít. Bude s ním mluvit ústně. Pošle list Riegrův svému synovci do Prahy.

399.

[1862] srpen 10. — **Rieger Gablerovi.** Purkmistr Pštross a jiní chtějí založit žurnál. Vzali by ho za redaktora. Ať přijede a navštíví Pštrossa nebo ať mu píše. Rieger ho Pštrossovi navrhl za ředitele dívčí školy, kterou chce Pštross při obci zřídit.

400.

1862 srpen 14. Paříž. — Rieger Palackému. Projíždí Paříží.

401.

1862 [září počátek] Semily. — Marie Riegrova choti. Matka i sestra Riegrova radí, aby za Maleč nedával 350000, a vůbec soudí, že by bylo lépe koupiti něco menšího.

402.

1862 září 6. Semily. — Marie Riegrová choti. Diví se, že se jel podívat na Vysokou, že už jméno samo ukazuje, že to není v úrodné a teplé krajině. „Což by nebylo lepší podívat se na Krupovou...? Malč leží tobě na srdci, to vidím, a možná, že bys nejlépe udělal, abys ji přeci koupil. Vidíš, drahoušku, psala jsem tobě předešle mé osobní mínění a náhledy, proto však, budeš-li chtít a usoudíš-li nepředpojatě a nepuzen chtivostí velkého bohatství, že by to bylo nejlépe a záhodno koupit, tedy

se ti podrobuji. Nechci být tobě v cestě, abys někdy myslil, nebo řekl, kdybych byl měl jinou ženu, byl bych se na to odvážil; já konečně vpravím se do všeho a dovedu se také o něco postarat, budeli to pak povinností mou. Nejlépe bude rozmluviti tuto věc; písemně sjednocení docílit nelze.“

403.

1862 září 22. — Clam Riegrovi. Právě přijel z Vídně a musí s ním promluvit o důležitých věcech. Navštíví ho v bytě v 12 hodin.

404.

[1862. září]. — **Rieger Gablerovi.** Jede do Semil odevzdávat mlýn. „Springer je zde, včera byl v českém divadle, mluvil jsem s ním o politice, on docela nesouhlasí se starým pánem svým [Pinkasem]. . . Včera jsme votovali pro české divadlo tutéž subvenci, co má německé, t. j. 105.000 zl. ročně mimo jiné emolumenty. Tak budeme míti nejdéle do 15. listopadu své stálé divadlo.“

405.

1862 říjen 5. — Rieger Gablerovi. Dívčí škola se zavede co nevidět. Plat ředitele 1000 zl. a byt. „Purkmistr je pro Vás získán, taktéž Wenzig a rada Hanke, kterýž má větší vliv. Myslím, že byste neměl nechat minouti příležitost pojistiti si budoucnost a získati si užitečné i krásné působiště pro snad nějakou nepatrnou, odstranitelnou překážku.“ Také Palacký je pro Gablera. Springer je zde a odjede zítra nebo pozítří

406.

1862 listopad 3. Kupní smlouva na Maleč a Modletín. Patřily hr. Františku Xav. Auerspergovi. Byly zapsány v deskách zemských hl. knize M/VIII. fol. 121. Stály 300.000 zl., více 25.000 zl. za dobytek, stroje a podobné a konečně 15.000 zl. za obilí. Dohromady 340.000 zl. K tomu dluhy, které Rieger převzal, činily 53.046 zl.

407.

1862 listopad 4. — Šembera Riegrovi. Dožaduje se protekce pro synovce Josefa Šemberu pro zemskou účtárnu. Blahopřeje k řádu svatoannenskému.

408.

1862 prosinec 28. Vídeň. — Kuzmány Riegrovi. Vyzývá k přistupování do nově založené „Slovenskej Matice“.

409.

1863 leden 13. Kutná Hora. — Jos. Veber Riegrovi. Pisatel, který byl ředitelem reálky v K. H., oznamuje, že se vzdal kandidatury a že bude

zvolen p. Ptačovský. Za Vebrem byli přirození vůdcové a náčelníci města, Dr. Štětka a Dr. Stáně, ale proti nim se měšťanstvo pod vedením několika, kteří zápasí o vůdcovství, chce emancipovati. Líčili ho jako kandidáta vládního. Viděl, že výsledek volby je již nepochybný, a proto se chtěl vzdáti již před několika dny; ale Dr. Štětka a Dr. Stáně ho zdrželi.

[Dopis byl přílohou k jinému dopisu Vebrovu, psanému nejmenovanému příteli, profesorovi, byl to asi V. Náhlavský, příbuzný Vebrův, z něhož vyjímáme následující podrobnosti:]

„Příčina agitace volební proti mně byla uražená ctižádost dvou mladých pp. drů med., p. Bacha a Štroša, kteří, uraženi jsouce, že odstupující p. Dr. Štětka nezpomněl na ně, jakožto diplomované své kolegyi použili prostředků i nechvalných stupiti Dr. Štětka i Stáně u měšťanstva. Dr. Štětka prohlásil, že v jejich středu [t. j. v měšťanstvu] způsobilého muže nenalézá. Že tito dva panové, mimochodem řečeno, diplomování jsouce, pouze chlastu hoví a v pijáctví a sprostáctví zároveň vlastenectví hledajíce, budiž mimochodem řečeno. Prosim za odpuštění, že nezasílám přiložené psaní přímo Riegrovi, nezdá se mi zdejší pošta dost spolehlivou.“

410.

1863 leden 26. — **Rieger Gablerovi**. Oznamuje mu, že byl zvolen za ředitele Vyšší dívčí školy.

411.

[1863 25. června.] — **Pražák Riegrovi**. „Dnes tedy byl ten osudný den, kde se protest Váš četl. Obdržel jsem Váš list v pondělí večer a odevzdal jsem Váš protest Hasnerovi [v] úterý ráno, jelikož jsem ho v pondělí večer už doma nezastal. President nechtěl hned v úterý Váš protest přednáseti, bezpochyby jelikož mu záleželo na tom, se dříve umluvit, jak s ním nakládati měl. Tak dnes v přeplněném domě před debatou o adrese se přečetl. Dům věnoval čtení velkou pozornost. Poláci umluvili, že nechtějí hlasovati, a vyjádřili to; tak jsme i my učinili; k nám Moravanům se přidali Tcman a Ljubiša[?]. Já sem vyjádřil, že nechceme hlasovati, že se týká podání od našich politických přátel, činících s námi *jednu* politickou stranu. Poláci [neodůvodnili], proč nehlasují, což bylo i potleskem přijato, jelikož centralisté viděli v tom jen rytířskou mysl Poláků...“ „Nám to měli za zlé, že jsme vyzvedli[?] náležeti k Vaší straně. President dal hlasovati, jestli dům Vaše ospravedlnění považuje za do tatečné, a když dům to odmítl, předvolá Vás na 14 dní. Já myslím, že by bylo dobře od Vás složití mandáty; snad ve sněmu by se u Vás dalo docílit, že Vás zase vyvolí. Dnešní jednání o adresu bylo velmi choulostivé pro nás, jelikož Němci a Poláci nám Slovanům panslavistické tendence předhazovali. Nevím, budete-li s mojí řečí spokojen,

Odvola jsem se na rok 1848, kde Slované Rakousko zachovali, a řekl jsem, že jen když budeme zoufati nad úlohou Rakouska, mohl by panslavismus Rakousku nebezpečný [býti]. Jisté je, že Poláci, kdykoliv se jedná o naději se odtrhnouti od Rakouska, s námi nepůjdou a že naše solidarita zase začne, až se jednati bude o společné kroky proti germanisaci a centralisaci.“

412.

1863 srpen 1. — **Fr. Šimáček Riegrovi**. Včera definitivně vystoupil z tiskárny. Chce se dále věnovati vzdělávání lidu, jako to dělal po 4 roky „Poslem z Prahy“. Chce založiti týdeník, ne na konkurenci Nár. Listům nebo Hlasu, nýbrž aby vyhověl nutné potřebě. Jedná se o kauci. Slíbil pomoc Šimek. Ale Šimáček chce se obrátiti na Hankeho, prosí tedy, aby se Rieger přimluvil. Šimek se hodlá obrátiti na architekta Novotného. V programu by rád oznámil, že to Rieger schvaluje. Prosí o dovození.

413.

1863 srpen 21. — **Šimáček Riegrovi**. Prosí, aby se u starosty Götzla přimluvil za přijetí Dr. Svatka za obecního tajemníka.

414.

1863 září 9. — **Pražák Riegrovi**. Omlouvá se, že nebyl na slavnosti v Brně [šlo o Cyrilomethodějskou slavnost 25. srpna]. Žádal už asi 8 dní před tím Mezníka, aby ho omuvil a aby nabídl Riegrovi jeho příbytek. Kdyby se byl v čas dověděl, že tam přijde Rieger a Palacký, byl by přece přijel, ač odpočinku nutně potřeboval. „Očekával jsem ale, tak jako mnozí, že slavnost nebude leč o něco větší beseda a obzvláště neočekával jsem, že nepřítomnost moje ku všelijakým kombinacím příležitost dá a že též nepřátelská strana se jí chopí co zbraně proti nám. Děkuji Vám, že Jste v Lužánkách mě v pamět uvedl přátelům. Slavnostní výbor pozůstával větším dílem z mladíků a lidí, u kterých jsem slušné provedení slavnosti neočekával, avšak ne oni, nýbrž, jak zde větším dílem uznávají, národ sám organisoval a provedl slavnost tak skvěle. Nepochybují, že za krátký čas zdejší Němci najdou příležitost oplatiti nám slavnost s demonstrativní německou slavností, však hlavní účinek, probuzení hmatné částky občanstva brněnského, doufám že se uskuteční. Velmi rád bych s Vámi a p. Palackým byl o nynější situaci politické promluvil. Zdá se, že lneme [?] k nějaké křisi, však nedá se upříti, že osobní politika mocnáře nám velmi neprospěšná bude, jestli nepozná v kratším času, kam jednostranní rádcové směřují. Nejnovější zprávy o reformě v Uhřích ukazují k tomu, že se i Maďarům lichotiti bude. Od Maďarů sem nikdy neočekával pomoci pozitivní k provedení diplomu, oni vždy jen dualismus pěstovati budou. Též neočekávám od rakouských

Němců, by částka na německou otázku se dívala v našem směru. Jen jestli maloněmecká liberální strana v Německu se sesílí, mohla by mezi rakouskými Němci najít přívržence. Nám ale nepřísluší v té záležitosti s maloněmeckou stranou do nějakého spojení vstoupiti. Přidalo by to našim Němcům jistě důvodů se pevně proti nám spojit. Náš čas přijde na sněmích, kdež otázka německá se musí probírat. Jsem ale nyní proti kongresu s maloněmci, jak „Politika“ protežuje. Uvažte věc a sdělte mně Váš náhled. Hodlám ještě před zimou se s Vámi sejít, až se navrátíte.“

415.

1863 [konec listopadu]. Rieger komisi do Nové Paky [koncept]. „Vážený pane! Děkuji Vám za zprávy Vaše, které ukazují z Vaší strany ovšem dobrou vůli jednati ve prospěch dobré věci a dle zákonů cti, a které mi ukazují, jakým způsobem se průběh věcí Vašemu zraku představuje. Nemohu však neviděti, že se mýlíte v některých věcech, a pokládám si za povinnost, věci na své místo postavit. Úmysl volebního sboru zde byl především hleděti k tomu, aby někdo ze samého volebního okresu byl navržen. Když pak jsme se dověděli, že ani Vy, na něj nejprve myšleno, ani kdo jiný z občanů Packých ani ze Soboteckých o poslaneckví ucházeti se nemíní, nezbyvalo sboru nic jiného, než pomyslet na to, aby byl navržen některý kandidát odtud. Z kolika stran, i zde, i z Vašich končin, zejména též od p. Dra Klaudyho, obrácena pozornost k p. Fingerhutovi. Č. Mastný, kterýž zde právě byl přítomen a jehož jsem se v soukromí ptal, schvaloval tuto kandidaturu velice a vyslovil své mínění, že bude přijata kandidatura ve všech třech městech s pravým potěšením. My jsme sezvali k přátelské poradě všechny čelnější pp. poslance české zde meškající a všechny pp. poslance, kteří činnost svou časopisectvu věnují, tak že byli u nás representováni všichni odstínové národní strany. Zmínil jsem se o tom, že pan kníže Taxis hodlá navrhnouti p. Baráka, načež mi odpovědno jakýmsi úsměvem. Když pak jsem na to pravil, že z jiných stran se navrhuje p. Náprstek, odpověděno, že jakmile p. Náprstek kandidaturu přijmouti hotov jest, hodnějšího navrhnouti nelze, a kandidování p. Náprstka bylo uzavřeno od všech přítomných poslanců jednohlasně, zejména též od p. Sladkovského, kterýž zajisté o své svobodomyšlnosti a demokratickém smýšlení svém nepochybnějších důkazův podal než kdo jiný, a jehož nikdo nebude vinit z předpojatosti proti p. Barákovi, kterýž je jeho spolupracovník při „Hlase“. Tak jsou věci: na jedné straně stojí doporučení jednohlasné všech téměř čelnějších a v politice účinnějších a zkušenějších poslanců českých, takřka celé reprezentace českého národa, mezi nimi mužův, kteří od 40 let veškeré síly své věnují národu našemu a jeho zvelebení, kteří jej tam přivedli, kde nyní stojí, a bez jichžto dlouholetého, s mnohou obětí a mnohým pronásledováním a utrpením spo-

jeného snažení by snad ve světě českém ani Taxisův a Barákův nebylo, a na druhé straně rekomendace p. knížete Taxise. Pp. měšťané Novopachtí mohou nyní volit. Mají ovšem svobodnou vůli a mohou voliti, koho chtějí a jak chtějí, ale šlechetný a moudrý vlastenec užívá svobodné vůle své jen k tomu, co národu a vlasti prospěšné jest, a když si v některé věci sám rady neví, slyší rady těch, kteří se ode dávna co moudří a šlechetní přátelé národu svého osvědčili. Měšťané Pačtí nemohou říci, že jim taková rada v té věci scházela; Vy sám v listě svém přiznáváte, že Vám již 12. listopadu p. Dr. Klaudy navrhoval Náprstka a že teprve den na to přišel k Vám dopis p. knížete Taxise, v němž Vám oznámil, že k Vám přijíti a p. Baráka doporučiti chce. Nemíním se nikterak dotýkati povahy p. knížete, aniž mu bráním jíti zde a snad jinde cestou, kterou všichni uznání representanté národu českého neschvalují. Co se týče zásluh jeho o národ, dejž Bůh, aby si jich ještě mnoho získal; jest příliš mlád, aby si byl mohl již dobyt mnoho zásluh trvalých, jak věci nyní stojí. Neváhal bych i před ním i před celým světem vysloviti, že p. Dra Klaudyho politickou moudrost i zkušenost i zásluhy o národ náš i o svobodu mnohem výše cením musím než p. knížete Taxise, a že tuším i u Vás, pakli všechny tyto věci i u Vás něco platí, rada jeho více uvážení zasluhovala než rada p. knížete Taxise. Ale u Vás rozhodlo to, že p. Baráka rekomandoval p. kníže, což u Vás, jak sám pravíte, udělalo náramný dojem. Nicméně nedali Jste mu, tak pravíte sám, toho dne ještě slova, pravice, že se o to máte následujícího dne raditi u p. Dra Klaudyho.

Když pak Jste se na to v Jičíně sešli, oznámil Vám p. Dr. Klaudy, že sbor volební v Praze se jednohlasně usnesl na tom doporučiti p. Náprstka. Nebylo Vás teda tajno, že netoliko p. Dr. Klaudy, ale celý sbor volební poslancův českých v Praze přebývajících a oba kandidáty osobně dobře znajících dal jednohlasně přednost Náprstkovi před Barákem. A na to teprva, když Jste se s p. knížetem z Jičína vrátili, uzavřeli Jste pevně — tak pravíte sám — hlasovati pro p. Baráka — teda pak teprve, když Jste již přání a radu representantův českého národu znali, uzavřeli Jste nedbati na ně, ale řídit se dle přání p. knížete. Ovšem řídice se podle rady všech poslancův českých, zadali byste svou samostatnost, ale hlasující dle návrhu p. knížete, hájíte svou samostatnost! Tak prý kdosi u Vás pravil.

Kdyby se byl sbor nadíti mohl, že jeho rada v Pace za nic pokládána bude, ba že se Pačtí proti ní již z předu ohrazovati budou, nebyl by aspoň jim kandidáta navrhoval; pakli že v tom pochybil, musí mu to již Pačtí páni prominouti, neboť je Paka první město české, které již napřed se usneslo, že na jeho návrh dbáti nebude, ježto jiná města česká takové kandidování ze strany sboru pro udržení jednoty a svornosti si přáli. Také ve schůzce u Dr. Klaudyho byli prý Pačtí jediní, kteří si přáli, aby sbor vůbec nikoho nekandidoval, ježto Sobotečtí, jak

odjinud vím, si ovšem přáli, aby sbor kandidoval. Ostatně byla, jak jsem pravil, kandidace p. Fingerhuta a její oznámení již uzavřeno od sboru, když Pačtí páni v Jičíně ono přání vyslovili. Konečně kladu si za povinnost k osvětlení Vašeho stanoviska v té věci něco udati. Vy kladete p. Mastnému a Lomnickým za vinu, že se v té věci k Vám neupřímně zachovali. Že Lomničtí a jmenovitě p. Mastný sám k poradě do Paky přijíti nemohli, je tuším jisté. Nevím, bylo-li příčinou toho jen přejímání silnice; snad nebyl p. Kaska dobře zpraven anebo snad i den s počátku smluvený změněn, vzhledem něhož musil p. Mastný ve svých záležitostech vlastních do Prahy, a jsem jist, že v té věci ze strany Lomnických nebylo ouskoku. Zbytečně jste proto hned vrhli podezření své na Mastného a beze vší příčiny na Lomnické vůbec. Že se schůzka přeložila do Jičina, stalo se pokud vím, k žádosti p. Dr. Klaudyho samého a z ohledu na Sobotecké, kterýmž příchod do Jičina mnohem pohodlnější byl než do Paky. Vy pravíte ovšem, že Jste se chtěli při poradě usjednotit se Sobotkou a Lomnicí, ale p. Dr. Klaudy praví, že již při té poradě Pačtí páni nechtěli ustoupit od Baráka. Když leda, jakž vidno, vaše porada v Jičíně, kamž Pačtí už přišli s neodvratnou vůlí voliti Baráka, byla by teda vedla jen tenkrát k jednotě, kdyby Lomničtí i Sobotečtí se byli zavázali podati se Packým a přijmouti kandidáta od nich zastávaného a nedbati na návrh výboru, z toho plyne, že nechtěli prejudikovati Lomničtí Packým, nýbrž Pačtí Soboteckým, Lomnickým i sboru. Můžete-li si teda v té věci vůbec na někoho stěžovati, že Vás s kandidaturou předstihl, jest to Dr. Klaudy, jest to celý sbor volců; na Mastného a Lomnické proto věru ztěžovati nesmíte a tím odpadá vlastně hlavní důvod Vašeho stranění pro Baráka; Pačtí nechtějí prý hlasovati pro Náprstka, že prý nechtějí býti za podnož a přívěsek Lomnickým. Moudrý a poctivý politik, který se nedá řídit osobní náruživostí, neptá se, kdo co před ním dělal a kdo co po něm dělati bude, on dělá jediné to, co národu svému za nejprospěšnější pokládá. Kdybyste mi byl oznámil, že Pačtí hodlají hlasovati pro Baráka, poněvadž mají za to, že bude poctivější, svobodomyšlnější, moudřejší, samostatnější a statečnější zástupce než pan Fingerhut [omylem Barák v originále], nemohl by proti tomu nikdo ani slovíčka namítati. — Vy pak pravíte, že nechcete hlasovati pro Fingerhuta [zase omylem Baráka] proto, že nechcete býti přívěškem Lomnických, že to nedovoluje čest Vašeho města. Nemějte mi za zlé, vážený pane, odevšad Jste mi byl líčen co muž rozšafný a národovec šlechetný, ale tento důvod Vašeho obmyšleného hlasování, to nemohu tajiti, není hoden muže politicky vzdělaného a pravého vlastence, kterýž posuzuje věci ne ze stanoviska maloměstského, ale ze stanoviska obecného prospěchu vlasti a národu. Odpusťte mi, pokládám za svou povinnost pověděti Vám své mínění o tom upřímně, neboť mám do Vás tu důvěru, a pakli věc tu rozvážíte, pravdu slov mých uznáte, a jestli ne teď, již aspoň jistě později.

Větším právem mohli Brodští říci, že nechtějí býti přívěškem Semilských, kteří mne, svého rodáka, kandidovali, a pak bych nebyl volen býval; a podobně by se bylo vedlo jiným poslancům. Brodští pak nedívali se na politiku se stanoviska, jakéž nyní Pačtí zaujmouti se chystají, a dali mně, kandidátovi semilskému, veškeré své hlasy. Doufám ještě, že jalovost tohoto důvodu, kterýž by, jsa uveřejněn, politickou moudrost Vašeho města věru ve velmi příznivé světlo vydával, nahlédnete zvláště, poznáte-li, že jsou v tom Lomničtí věru nevinní.

Nechávám povahu p. Baráka na svém trvati; však p. Barák oznámil, že pro nařknutí své cti tuším p. Dra. Klaudyho žalovati hodlá, a bude mne zajisté těšiti, když se dovím, že p. kníže s dobrým důvodem za svého politického přítele se zaručil. Ostatně není bezúhonost, byť i legálně dokázaná, jediným požadavkem deputovaného, a že úhrn všech vlastností u p. Fingerhuta ve mnohem lepší míře se nalézá než u p. Baráka, o tom se vyslovil sbor jednohlasně. A na Vás záleží nyní držeti se této rady veškeré representace národní pro udržení jednoty a svornosti, a nebo pp. Taxise a Baráka, kteříž volí proti všem ostatním jinou cestou jíti. Rozvažte věc ještě jednou a moudře co poctiví vlastenci a pak jednejte. Dejž bůh, abyste kroku svého nikdy nelitovali. S Bohem. Prosím vyřídíte moje pozdravení všem spoluobčanům, jimž milé jest, a vyslovte jim mínění mé, o němž si přeji, aby s touž upřímnou a nepředpojatou myslí, jakož je vyslovuji, od nich přijato bylo. S Bohem Váš oddaný Dr. Rieger.“

Podle listu Jos. Radimského Dr. Klaudy deputaci města Paky řekl, že přichází na jevo, že p. Barák „několik věnečků zřídil a výnos jejich v patričním místě neodvedl. Na to se pan Barák krátce vyslovil, že co předseda české besedy s penězi nic co dělat neměl a po rozpadnutí této na vyzvání naší strany 2 věnečky na své jméno zařídil, z kterých mu též škoda vypadla a kterou on krýt musel; že mu ostatně i v tom pádu, kdyby jaký výtěžek býval, co podnikateli právem patřil. Na to se ptal, kdo jeho žalobník je, a když se mu tento nejmenoval, doložil, kde není žalobníka, tam že není soudce a obhájení další nemožné, načež odešel.“

416.

[1863 listopad?] Rieger [Juliu Grégrovi]. Koncept nedokončený: Potvrzuje, že prof. V. Zelený bude vydávati nový list a že Rieger s přáteli slíbili podporu. To mu přece nemohlo býti překvapením; vždyť delší čas byl mezi poslanci staročeskými a N. L. nelad. Při poslední rozmluvě řekl mu Rieger že, nechce-li sestaviti redakci podle společné úrady, že se budou staročeši starati o orgán jiný. „Ale Vy Jste trval na úplné samostatnosti.“ Staročeši potřebují orgánu, který by zastupoval jejich přesvědčení. N. L. nejednou šly svou cestou, (v otázce školní) nebo provozovaly nátlak na poslance (v otázce obecní) a kritisovaly klub ne-

šetrně. Kněží poslanci nyní jeden po druhém skládají své mandáty. Když si někteří poslanci v klubu stěžovali, Ed. Grégr odpověděl, že jako poslanec se řídí usnesením klubu, ale jako žurnalista že může mít své mínění.

V polské otázce vedly N. L. kampaň vášnivě a neobjektivně, takže velická většina poslanců a všichni dospělejší našinci s tím nesouhlasili. „Ale Vy Jste tenkrát nepovolil naší radě, ale řekl Jste mi, že je to Vaše přesvědčení a že tak musíte psát. Připomenul jsem Vám — Kodym je je toho svědek —, že Jste nám slíbil řídit se naší politikou...“ Ale Grégr odpověděl, že nemůže zadati své samostatnosti. „Já pak mám za to, že redaktor, který má řídit orgán strany, nemá samostatnosti, jsa povinen zastávat směr celou stranou neb majoritou její oblíbený i tenkrát, když se mu osobně nelíbí. Však ani žádný člen strany politické není samostatný, leč by chtěl jednati jako nyní Taxis, t. j. postavití svůj náhled aneb i svou libůstku proti uváženému uzavření celé strany.“ „Ostatně není náš úmysl činiti roztržky nějaké v národní straně, naopak hodláme přispěti k její svornosti, zachovávajíce vždy cestu rozhodně i národní i liberální, kteráž by se však zároveň a stejnou měrou výstřednosti demagogické na jedné jakož i všeho miliskování s feudalismem a podobnými faktory na druhé straně“ [nedokončeno].

417.

1864 leden 10. — **Marie Riegrová choti.** „Článek z Öst. Zeitung leží u nás; nedotýká se to jen otce „als gemeinschädliches Individuum“, ale i tebe — rád prý bys se stal i kancléřem a takovými myšlenkami teď se baviš.“

418.

1864 březen 2. — **Nakladatelství Kobrovo Riegrovi.** Žádá o splacení alespoň části smluvené zálohy, neboť pokladna je prázdná a měsíčních předplatitelů jest nepatrný počet. Přikládá účet za mimořádné výlohy při založení „Národu“. Byly: Vypisování adres (23.300) zl. 82.18, 40.000 programů papír 258.—, pásy papír 22.89, tisk programů 96.02, tisk pásek 52.90, 16.500 ukáz. čísel 202.50, poštovné programů 221.84, poštovné čísel na ukázkou 142.50, kolky na licence filiálek 55.50, nábytek pro redakci a administraci 285.36, dohromady 1399.69.

419.

[1864 duben?] **Kober Riegrovi.** „Zásoba peněz předplatních „Národu“ mi došla, pročež prosím za složení zálohy pro duben, na kterýžto měsíc obdržel jsem dosavade pouze zl. 50 od pana Frant. Palackého. Ale i za březen není schodek ještě úplně vyrovnán. Při této příležitosti opětně táži se: nebylo-li by líp, upustiti od dalšího tohoto časopisu vydáváníí? Dle zdání mého není naděje, že by zlepšil se odbyt při nynějších poměrech

politických a společenských; a vedení čili obsah listu nynější bohužel! málo asi přispějí k rozšíření „Národu“. Mním vskutku, že spolek vynakládá své peníze na věc marnou a ztracenou.“

420.

1864 květen 27. — **Kober Riegrovi.** Resignuje na vedení účtů a administraci „Národa“.

421.

[1864...] **Návrh smlouvy se Šimáčkem** [psán vlastnoručně Riegre]. „Níže-psaného roku a dne stala se obapolným shodným vyjádřením smlouva následující mezi p. Františkem Šimáčkem, jinak i Vojtěch Bělák řečeným, s jedné, nížepodepsanými pány s druhé strany vzhledem na vydávání politického denníku „Národ“. Šimáček ujav se vydavatelství od Kienbergera i nakladatelství listu od Kobra „uvolil se vydávati napotom list ten o své újmě a přijmouti na se deficit povstalý vydáváním téhož listu u vydavatele dosavadního knihkupce Kobra v sumě od tohoto vykázané jakož i jiné posud nevykázané dluhy téhož podniknutí.“ Podepsané pány přijímá za tiché společníky co přispívatele k fondu. Ti páni se ohražují proti vši odpovědnosti za obsah listu i proti vši osobní garancii peněžité za ten podnik, za nějž veřejně ručí toliko p. Šimáček. Ten ručí jménem i celým jměním, kdežto podepsaní páni jen podle zákona svým vkladem.“

422.

[1864 srpen.] — **Účet „Národu“ za měsíc červenec 1864.** 1) Příjmy: Předplacení poštou 1219.45, místní 144.64, dohrodady 1364.09, filiálky 77.17, inseráty 78.05, na dluhách: filiálky 60.—, inserty 160.—, filiálky venk. 20.—, v celku: 1759.31. 2) Vydání: kolky 373.50, papír 340.80, tisk 1002.85, známky 273.—, telegramy 74.65, předplacení na cizí noviny 31.62, činží 21.46, kolky za inseráty 114.—, kolky za inseráty doplatek 13.20, roznášečům novin 18.96, závdavek na nový byt 5.—, diplom. corresp. 15 a Koppovi za článek 6, dohromady 21, redakce a administrace 93.—, sluhům z kněhkupectví 10.—, roznášečům za ranní práce 12, dohromady 115.—, provisi 22.72, olej 4.72, rozličná vydání 35.08, Honorár redakci 261.—, Honorár spisov. 133.— v celku 2863.56. Schodek 1104.23. K jeho úhradě přispěli: Dr Palacký 50 zl., Dr. Riegei 50 zl., Dr. Bělský 50 zl., Farář Hušek 50 zl., Dr. Hamerlík 50 zl., I. L. Kober 50 zl., V. Zelený 50 zl. Schodku zbytek činí 754.25.

423.

1864 říjen 5. — **Kober Riegrovi.** „Mám za „Národem“ až do konce srpna dle účtu odevzdaného p. Zelenému k požadování zl. 1872.4 kr., kteroužto část vydal jsem na účet spolku. Prosím slušně a co nejuctivěji, byste ne-

obtěžovali sobě postarati se o to, bych obdržel tohoto požadavku svého alespoň polovici do 20. t. m. října, zbytek pak během listopadu a prosince t. r. Schůze, kde mi zaručena byla úplná náhrada za náklad „Národu“ až do konce roku 1864, byli mimo Vás přítomni pp. Palacký, Bělský, Macháček, Zelený a Bělák.“

424.

1864 listopad 4. — Šimáček Riegrovi. „Jest Vašnostem zajisté povědomo, kterak v úchvatu náruživého rozkvašení užíváno nejrozmanitějších nesmyslných pověstí a jiných prostředků — často až přespříliš nehodných — proti časopisu „Národ“, jež jsme byli ve spolku s mnoha přáteli zřídili k tomu účelu, aby bez ohledu na libost a nelibost obecenstva, bez ohledu na časový proud hájil a zastával politiku federální v Rakousku ze zřízením svobodomyšlným, na venek pak politiku vzájemnosti slovanské.“ Je potřeba zajistiti Národu další pomoc. Je nutno založiti akciovou společnost s jměním 6—10.000 zl. (100 zl. akcie). Zdali Rieger přistoupí?

425.

1864 listopad 13. — Kober Riegrovi. Při poslední své návštěvě slíbil Rieger, že přispěje k tomu, aby pohledávka Kobrova za „Národ“ (ještě z doby konsorcia) časem byla vyrovnána. Do té doby že mu opatří úvěr. Prosí, aby Rieger nyní slovu dostál, protože je v tísní.

426.

1865 duben 21. Praha. — Edmund Šebek Riegrovi. „Dr Schmausz zdá se býti dotčen koncem mého doporučovacího listu.“ Šebek prosí, aby mu Rieger řekl, že to bylo mezi nimi ujednáno, že Šebek Riegrovi hned řekl, že by v normálních dobách národní smýšlení kandidáta pro místo sekretáře v komoře bylo lhostejné, ale nyní, když vzplanul národnostní boj o komoru, jehož Šebek velmi lituje, není.

427.

1865 květen 17. Řím. — Levý Riegrovi. Rieger mu psal o Jungmannově pomníku. Těší ho to. Asi 600 skudů bude stát. „Já jsem často s Jungmannem sedával, a jak Vám známo, nevyjde takový hotový charakter tak lehko z misle.“ Potřeboval by 8 měsíců a architekturu by si udělal sám.

428.

1865 červenec 2. — Rieger Palackému. „Bohemia měla včera telegram z Vídně, že jsem povolán za ministra obchodu a pak několik list kandidátův ministerských, kde jsem též jmenován v též důstojnosti. Tamtéž je zpráva, že Jste ve Vídni a že vyjednáváte s Belcredim o ministerstvu.

Ani mi to nikdo nechtěl věřit, že Jste v Malči. Zkrátka řečí plno a nic jistého. Naši radikálové začínají nahlížeti potřebu jednoty v této chvíli a klonějí se trochu k nám, aspoň se chovají šetrněji.“

429.

1865 říjen 17. — Kalousek Riegrovi. Šimáček prosí, aby Rieger napsal článek do „Národa“. Šimáček nemá pro jiné starosti a pro churavost myšlenky pohromadě, takže Kalousek musí již několik dní psáti úvodní články.

430.

1865 prosinec 2. — Smolka Riegrovi. Žádá za posláni dat o otázce jazykové v Čechách: jaká jest prakse co se týče úředního jazyka při vystupování sněmu na veřejnost; v jakém jazyku vydává zemský výbor své referáty; v jakém referuje na sněmě; učiní-li někdo návrh v jazyku českém, může-li býti o něm debata německy a obráceně; jaký byl úřední jazyk českých stavů v dobách dávných, před r. 1848; jaký jest poměr českého a německého obyvatelstva v Čechách? Jak je tomu všemu na Moravě a ve Slezsku?

431.

1865 prosinec 12. — Smolka Riegrovi. Děkuje za zprávu. Jako jest přesvědčen, že se Čechům děje křivda, tak vidí též, že nerozumíme jejich poměru k Rusinům. Poláci nemohou dovoliti, aby ruština byla jazykem úředním. Halič jest část jednotného, jednu jedolitou, historickou, politickou i územní celistvost tvořícího *království Polského* a žádného jiného.

432.

1866 únor 14. — VI. J. Lamanskij Riegrovi. Doporučuje dceru Glinkovu, Lidmilu Ivanovnu Šestakovu, která jede do Čech. [Píše česky, špatně.]

433.

1866 duben 18. — Šembera Riegrovi. Někdejší ředitel peštského německého divadla, nyní režisér a komik v Karlově divadle ve Vídni, by šel rád k českému divadlu do Prahy. Ve Vídni měl 2000 zl. Šembera sám má za to, že by tolik v Praze nedostal.

434.

1866 květen 15. Praha. — Rieger Huškovi. Včera měl velmi nepříjemný den, který přišel příliš rychle. „Národ“ musil býti zastaven, počet abonentů něco přes 1700. Rieger naň platil minulý rok přes 1000 zl., Palacký asi 1200, několik pánů zastavilo příspěvky, bylo lze získati jen menší příspěvky — od biskupa Krejčího získal Rieger jednou 100 a dvakráte po 50 zl., od biskupa Jirsíka jednou 50 a jednou 25 atd. Deficit

vyrostl do listopadu na 2800 zl. Šimáček volal o pomoc. Fabrikant Urbánek a kupec Šimek vzali na sebe vyrovnání Šimáčkových starých směnek, ale pod podmínkou, „že jim zas všichni příspěvky své odváděti budeme.“ Rieger sehnal ještě asi 1000 zl. pro Šimáčka, který zůstal tak bez pomoci. Ale to nestačilo a tak Šimáček vydával nové směnky — asi za 7000 zl. Rieger chystal akci záchrannou, za nějakou dobu by se bylo sešlo asi 7000 zl., ale Šimáček to nemohl vydržeti tak dlouho, protože ve městě byla peněžní krize a v obchodě vůbec panika. Vyjednával tedy s Grégrem. Ten vida jeho stísněnost, nechtěl mu za postoupení abonentů nic dáti. Je tedy nutno sehnati peníze na zaplacení deficitu. Rieger slíbil větší příspěvek a prosí Huška o nějaký a aby se obrátil i na svoje známé. Deficit se zaplatiti musí, věřitelé jsou Němci, papírník i tiskař Renn. Je to smutné svědectví pro politickou vyspělost národa, že nedovedl udržeti dva časopisy.

435.

1866 květen 18. Maleč. — M. Riegrová Huškovi. O zániku „Národa“. Rieger sám napíše podrobnosti. „Národ“ sice dlouho nebyl, ale přece myslí, mnoho dobrého způsobil, že na př. šťastnější zdar na letošním sněmu umožnil, podporovav směr otce a Riegra, kterým se šlechta k lidu přihlásila a více jiného. Redakce byla „celá opuštěná.“ „Vyjma pana Kalouska a Šimáčka neměla takřka nikoho, kdo by literárně byl přispěl. Vše, co mladšího, jak by se štítilo, vše, co staršího, nemělo nejmenší obětavosti a lásky.“

„Včera vrátil se Rieger k nám; zdá se dnes jako blažený, že zcela z myšlenek a trampot, které ho v Praze tak soužily, vyšel. U každé bylinky stává v zahradě a má z každého nově vysázeného stromku velkou radost. V tom ohledu, myslím, že ráčíte shledat, že naše zahrada se velmi obohatila. I v hospodářství vyhledává si vše, co hezkého a milého, těší se z toho, pro nepříjemné nemá ani oka ani smyslu, a jelikož to tak vždy u něj bývá, myslím, že to štěstí, nebo nabývá takovým způsobem vždy síly, kterou pak opět vydává v časech a dobách velikého namáhání a duševní práce. Jest to protiva mé povahy, ale každým rokem zdá se mi, že činím pokrok v lehčí mysli a tím blížím se jeho názorům. Otec náš jest velmi spokojený, zpráva o pohřbu „Národa“ nedojala ho nežli něco více než půl dne; pak zabral se znova do historie a cítí se ve svém živlu. On předvídal konec ten.“ Sama má stále nervové bolesti, ale už ne ty „tak zoufanlivé pocity“.

436.

1866 červenec 4. Praha. — Dr. Prachenský Riegrovi [do Plzně]. „Pokládám to za svou povinnost oznámiti Vám, že se to zde i v kruzích vyšších i nižších velmi těžce nese, že právě v nynějších dobách nebezpečí ani Vy ani p. Palacký v Praze nejste. Lidé ovšem neznají těch důvodů a příčin, proč vzdálen Jste, a poukazují na to, že žádný jiný ze zemských výborů

do Plzně se nedostavil, jakož se jednání maršálkovo jednohlasně odsuzuje; pročež můžete-li, přijďte ještě, ač bude-li vůbec možná, neb očekáváme, že zítra již budeme míti zde pruské vojsko.“

437.

1866 červenec 18. Praha. — Fr. Schmeykal Riegrovi. „Hochverehrter Freund!

Seien Sie vor Allem meiner herzlichsten Theilnahme an den Drangsalen und Verlusten versichert, die Sie im Gefolge der jüngsten bejammernswerthen Ereignisse betroffen. Möge der Himmel Sie und Ihre Angehörigen vor weiteren Sorgen bewahren und unser armes Vaterland in seinen mächtigen Schutz nehmen!! Die Presidialerinnerung, welche der Oberstlandmarschall nach seiner Wiederkehr von Pilsen und vor seiner zweiter Entfernung von hier erliess, und deren Zusendung an Sie ich durch Wollinsky gleichzeitig veranlasse, wird Ihnen klar machen, dass der Landesausschuss als solcher eigentlich nicht existirt, sondern in die einzelnen Referate aufgelöst sei, die nur laufende kleine Geschäfte zu besorgen ermächtigt sind. Dass letztere sehr spärlich sind, liegt auf der Hand. Wo Oberstlandmarschall und [nečitelné] ist, wissen wir nicht — neuestens verlautete, dass sie nach Graz gegangen. Sind die Dotationen der einzelnen Anstalten erschöpft, was Ende dieses Monates zu besorgen ist, dann wird guter Rath theuer. Von diesem Standpunkte aus und bei der faktischen Zersetzung des Landesausschusses dürfte Ihre Anwesenheit nicht nothwendig sein. Die Stadtvertretung ist äusserst rührig und thätig und geht einen würdigen, besonnenen Gang, den vortrefflichen, unermüdlichen Bürgermeister an der Spitze. Die Requisitionen sind äusserst drückend und hart und erreichen nahezu 40.000 fl. im Geldeswerthe per Tag. Dazu die namhaften Auslagen, welche die Stadt zur Beschäftigung der arbeitslosen Masse opfern muss. Für wenige Tage noch werden die Mittel der Stadt ausreichen, dann aber wird nichts erübrigen, als die kategorische Erklärung, dass weitere Leistung unmöglich sei. Der Stadtrath hält unter Zuziehung aller Stadtverordneten täglich nachmittags 5 Uhr Sitzung, um diese Militärfragen zu ordnen. Sowie die Sachen jetzt stehen, werden Sie durch ihre Anwesenheit auch keinen wesentlichen Erfolg erzielen können, und es ist dieses auch die Ansicht des von mir hierwegen ausdrücklich befragten Bürgermeisters. Unbedingt nothwendig also erscheint nach dem gegenwärtigen Stande der Dinge Ihre Anwesenheit nicht, und ich muss es daher wohl Ihrem eigenen Ermessen anheimstellen, ob Ihre Verhältnisse zu Maletsch es Ihnen sonst gestatten, eine Reise hieher zu unternehmen. Jedenfalls aber würde ich *in Ihrem Interesse* es angezeigt finden, wenn Sie an den Bürgermeister eine schriftliche Erklärung richten würden, in welcher Sie die Gründe Ihres bisherigen Abseins darlegen und sich demselben stündlich zu Verfügung stellen, sobald es nöthig erscheinen würde. Wohl ist die Bahn frei, jedoch für

Militärtransporte. Indessen höre ich, dasz von preussischer Seite über Ansuchen auch Zivilpersonen Karten zur Mitfahrt abgegeben werden. Die Reise mit Pferden könnte ich ohne ausdrücklichen Passirschein eines preussischen Kommandos nicht anrathen. Gestern hatten wir preussischen Besuch im Landhause. Was sie suchten, weiss ich nicht — wahrscheinlich über Denuntiation Waffen! — Weitere Neuigkeiten erfahren Sie aus mitfolgenden Zeitungen. Es wäre so manches noch zu schreiben, aber die Kürze der Zeit und die permanente Aufregung, unter der man lebt, muss mich entschuldigen, wenn mein Brief an Sichtung des Materiales zu wünschen lässt. Jedenfalls schreibe ich Ihnen bald wieder — insbesondere dann, wenn Ausserordentliches und Wichtiges im Zuge wäre. Leben Sie wohl! Schmeykal. Von uns sind hier: Thun, Brauner, Görner, Peche, Havelka — ich.“

438.

1866 července 26. Amstetten. — **Jos. J. Hora Riegrovi.** Hrabě Clam odjel z Clamu a nikdo prý neví, kam. Snad jel do Smečna. Proto mu nemohl dáti zprávu o Riegrově příchodu do Vídně. Hrabě Lev Thun jest v Gmunden. Ať Rieger oznámí, kdy se zase vrátí do Prahy, aby mohl dáti Clamovi zprávu, kdyby přijel zpět. [Pisatel byl adjunktem Alžbětiny dráhy.]

439.

1866 července 30. Luhačovice. — **Pražák [Riegrovi?]** Byl povolán do Vídně. Telegram došel opožděně. Žádá, aby mu do Brna byla dána zpráva, má-li ještě jeti do Vídně. Ale myslí, že cesta už bude zbytečná.

440.

1866 srpen 6. Gmunden. — **Lev Thun Riegrovi.** „Gestern habe ich Antwort erhalten von meinem Schwager [Clam] so wie von anderen Herren, an welche ich geschrieben hatte. Sie lehnen es alle entschieden ab, jetzt nach Wien zu kommen. Mein Schwager insbesondere meint, die einzige Frage, um welche es sich in diesem Augenblicke ernsthaft handeln könne, sei, ob auf dem Wege des September-Manifestes beharrt werde oder nicht; wie er darüber denke, sei bekannt; sein Erscheinen in Wien in diesem Augenblicke würde nicht helfen können und nur unliebsamen und vielleicht nachtheiligen Missdeutungen ausgesetzt sein. Zudem sind allerlei Angelegenheiten in seinen Bezirken eingeleitet, denen er sich jetzt nicht ohne Nachtheil entziehen könnte. Seine Hoffnung ist darauf gerichtet, dass baldigst nach Abschluss des Friedens die Landtage einberufen werden und es dann möglich sein werde, dem zur Neugestaltung Österreichs erforderlichen einigenden Gedanken Leben und Ausdruck zu geben, so dass auch der ungarische Landtag, eventuell ein neu zu wäh-

lender, sich demselben nicht entziehen könne. Unter diesen Umständen werde auch ich zunächst nicht nach Wien zurückkehren.“

441.

1866 říjen 14. — **Šimáček Riegrovi.** „Kalousek navštívil mne včera, vyslovil se mi, že neví, co nyní začne; že sice má několik plánů, neví však, zdaří-li se který. Vyslovil se zejména, že by vedle doktorátu rád podnikl státní zkoušky a že by rád čas od času uveřejnil něco vážnějšího do Muzejníka. Povídal mi, že skládá při tom naději na redakci Slovníka aneb Politiky, že by si tam mohl nějaký groš na živobytí vydělati . . . Já znaje Kalouska, že jest talent neobyčejný, rád bych mu čímkoli přispěl, aby nemusel reflektovati na nádenickou práci při Slovníku, kteráž ubohému spisovateli sotva dá tolik, aby hladu neumřel, aniž by mu tolik času ponechala, by mohl se něčemu vážnému věnovati. Taktéž vidím, že by nebyly pro něj dobré vyhlídky při „Politik“, neboť jednak jest příliš poctivý člověk, jinak nevládne v dostatečné míře jazykem německým.“ Radil se se ženou. Chce mu dáti měsíčně 10 zl. ve formě té, že by mu napsal něco do Posla, ač toho není potřeba. To mu stačí asi na byt a na snídaneň. Žádá, aby mu Rieger dále ještě poskytoval obědy a večere. Tak by bylo na první čas postaráno o Kalouska, „jehož neobyčejný talent, příkladná pilnost a poctivost zasluhují všestranné podpory.“ Schodek „Národa“ zůstává stejný, ale snad přijde vysvobození.

442.

1866 listopad 22. — **Pražák Riegrovi.** „Usnesl se odbor [sněmovní], že kromě úvah o válce a poděkování se za císařskou návštěvu má se v adrese na císaře zmínka státi statopravního vyrovnání, avšak jen tak daleko, pokud je třeba, by vláda neopustila dráhu volného vyjednávání mezi jednotlivými zeměmi. Příčinu, proč by se nyní neměla statopravní otázka otevřeně v adrese projednávat, uznali sme v tom, že by se vyrovnání v Uhrách tím mohlo státi obtížnější, pak ohled sme brali na náš sněm. Neb centralisti v komisi, Giskra, Skene, Szabel a Dr. Strap [?], navrhnou v minoritním votum svolání říšské rady dle únorovky, kdežto mlhaví (p. hr. Mitrovský) pouze lojalitu chce vysloviti a hlasovati chce proti každému poukázání na statopravní otázky a snad jen ve formě nejvíce všeobecné bude možná, by centrum hlasovalo s námi. Údové komise sou kromě Mitrovského ze statkářů arcibiskup, kníže Salm, hr. Belcredi, z nás Mezník, Šrom, Mathon a já. Na čem ste Vy se shodli? Divili sme se nestejnému způsobu podání reskriptu. U vás nebyl podán co vládní předloha. Račte nám dáti zprávu, podáte-li adresu a v jakém znění?“

443.

1866 listopad 28. — **Pražák Riegrovi**. Posílá adresu sněmovní. Byl zvolen za zpravodaje většiny. Menšina podává zvláštní adresu Giskrovu. „Nemohli jsme nic o koruně zřejmě říci, neb budeme rádi, kdyby adresa tak prošla, jak se přijala ve výboru. P. hr. Mitrovský co úd výboru ze strany mlhavých nesouhlasí s částkou statoprávní a proto hlasoval proti adrese . . . Umyslně jsme záležitosti zemské projednávali poněkud obšírněji u adresy, bychom obzvláště příležitost měli vynutiti předlohu o okresních zastupitelstvích, a že vůbec chceme uváděti způsob v adresách obšírněji promluvit o záležitostech zemských. Ovšem že se to nyní státi musilo velmi rezervou, neb stojíme ve sněmu asi tak, že když se mlhaví obrátí proti nám, máme o 2 hlasy menšinu. Kdyby volby v Prostějově a v Boskovicích, které obojí se snad zruší, vypadly pro nás, máme rovnováhu bez mlhavých . . .“ Mezník poslal český text adresy Nár. Listům a možná že Belcredi poslal opis hr. Clamovi.

444.

1866 prosinec 20. — **Fr. Schuselka Riegrovi**. Prosí o získání abonentů pro „Reformu“.

445.

1866 prosinec 31. — **Clam Riegrovi**. Hr. A. Potocki doporučil mu vřele p. Zbyszewského, „co přítele svého a spolu co muže spolehlivého, který dobře zná poměry a náhledy nynější v Haliči a který by se rád zde orientoval.“ Zbyszewski navštíví Riegrovi 1^{ho}. okolo 3 hod. v bytě. „Přijměte moje upřímné blahopřání k Novému roku; dejž Bůh, aby nám podal příznivý obrat veřejných záležitostí: doba jest věru vážná a snad osudná.“

446.

[1866 konec?] **Lev Thun Riegrovi**. [Do hôtelu „Oesterreichischer Hof“.] „Ich habe so eben erfahren, dass einer meiner Bekannten dem Beust die Bemerkung gemacht hat, nachdem er mit den Herren des deutschen Vorparlaments gesprochen hat, so wäre es doch auch gut mit „uns“ zu sprechen. Beust hat darauf erwiedert, er könne niemanden einladen, der ihn von seiner Anwesenheit nicht in Kenntnis setzt. Die Deutschen haben sich bei ihm gemeldet, und er habe sie darauf eingeladen Abend zu ihm zu kommen. Er ermächtigt meinen Bekannten auch den Herren unseres Komites zu sagen, dass er Abend von 8—10 zu Hause sei und es würde ihm sehr angenehm sein, sie kennen zu lernen, wenn Sie um diese Zeit zu ihm kommen wolten. Ich halte es für meine Schuldigkeit sie hiervon zu benachrichtigen mit der Bitte, es insoweit sie können auch den übrigen mitzuthellen. Ich glaube keineswegs, dass auf diesem Wege mehr etwas zu erzielen ist, allein die Formen der Höflichkeit einzuhalten.

und sich gegenseitig kennen zu lernen kann niemand schaden. Haben Sie die Güte mir morgen zu schreiben, ob jemand von Ihren Genossen oder den mährischen Freunden heute noch von dieser Mittheilung Gebrauch machen könnte, oder morgen davon Gebrauch machen kann.“

447.

67 leden 6. Videaň. — **Clam Riegrovi**. Svolává schůzku k sobě na 12 h: Rieger, Pražák, Zeithammer. Hrabě Belcredi [Egbert] přijde do schůzky.

448.

1867 leden 6. Brno. — **Pražák Riegrovi**. „Když jsem dnes v poledne přijel z Vídně, hned jsem svolal důvěrníky našeho bývalého sněmovního klubu k poradě. Naše mínění o patentu nejnovějším [z 2. ledna] je jako Vaše. Vláda ve svém pyšném „Selbstgenügen“ nevyhověla žádné straně, výsledky zmatku, co nastane, však nejvíce se musí obrátiti k našemu prospěchu. Všechny pokusy centralisovati neuherské země ukážou se nemožné a nynější ministerstvo, které nechtělo argumentu a priori proti centralismu a dualismu vyslechnouti, samo dodá nových důkazů a posteriori, že nic není pevného jak šetření práva, a že mimo sněmu nelze v jiném shromáždění rozhodovati o ústavních otázkách jednotlivých zemí. Myslíme však, že by nebylo na času nyní již a pokud nebude výsledek voleb do sněmu známý, rozhodovati o tom, co ve sněmích na vyzvání do mimořádné rady učiniti se má. Naše porady o tom mohou nyní pouze akademické diskuse býti, usnesení však ještě od jiných premisí závisí, na které ani ještě vplyvu nemáme. Zuřivost centralistů a „Verfassungsvěrných“ proti patentu by se snad hned uchlácholila, jak bychom nyní vytýčili program, že pod žádnou výminkou do mimořádné rady nepůjdeme. Výsledek voleb by též mohl býti aspoň u nás na Moravě i bude jinačí, jak bychom nyní již určitým programem proti té radě vystoupili, Proto je nyní především největší opatrnosti potřeba. Jestli by „die Verfassungstreuen“ skutečně, jak počínají nyní, se zaryli do programu nejíti a nejíti do rady, pak nám vždy je na vůli též nejíti, neb ve sněmích, jak to jediné je místné, v representacích žádati o garantie, pod kterými bychom odhodláni byli bráti účastenství na sboru konsultivním. A proto Vás mám ve jménu našich zde žádati, byste ani Vám ani nám nyní ještě prejudic neučinili a hleděli jen k volbám. Před sněmem bychom se jistě ještě sejítí musili, avšak i nyní bych byl rád cestu do Prahy konal, kdyby mě Váš list byl zastihl v Brně. Nyní a právě dnes, když jsem již několik dní se namáhal a již v noci málo spal, neschvaluji mně přátelé odjíti, jelikož mám též zítra a příští dny odbývati přemnoho prací v záležitostech volebních. Jak tam soudíte, poví mi zítra dílem pan hrabě Egbert [Belcredi], dílem očekávám od Vás zpráv, kterých vezmeme zde hned do porady. Nicméně kdyby to nutně potřeba, bych za několik dní přijel.

Situace se co den více vyjasní, neb naši političtí nepřátelé nemají způsob tajiti, co činiti chtějí; ve Vídni jsem málo s někým mluvil, leč s některými známými v Besedě, kteří všichni jen na výsledek voleb čekají a též sobě přejí odložení usnesení naší strany. Náhodou někdo ze známých se sešel v hostinci s některými Poláky, kteří prý se tomu diví, proč by Češi nechtěli přijíti do rady . . .“

449.

1867 leden 17. Solnice. — Josef Ehrenberger Riegrovi. Poněvadž slovník dosud vychází pod záštitou Riegrova jména, obrací se k němu se stížností na četné vady a nedostatky, zejména však na „hnusnou jízlivost proti všemu, což katolického a vůbec pozitivního jest a kteráž článkem o Renanovi svého vrchole dostoupila.“ Následuje rozhořčené polemizování s Renanem proto, že podle něho „byl syn boží podvodníkem jako Mohamed“. „Zvláště tady míním pana Jakuba Malého, o němž víme všichni, že jest literární vetešník, jenž se do všeho plete a ničemu nerozumí a články do Náučného Slovníka z lutersko-nevěreckých lexikonů mízerně překládá.“ [Pisatel byl děkanem v Solnici.]

450.

1867 únor 20. — Pražák Riegrovi. Oznamuje, že se pravice „jednohlasitě“ v klubu usnesla podati adresu dle úmluvy a volby podniknouti bez odkladu, jakmile bude adresa přijata.

451.

1867 únor 24. Vídeň. — Clam Riegrovi. Jsou tu Poláci, Tarnowski a Czartoryski. Ve 2 hod. budou u něho. Má přijíti Rieger s některými přáteli, též, kdyby mohl nalézt Dr. Kozánka z Brna, který měl přijeti, aby jej vzal.

452.

1867 březen 1. — Clam Riegrovi. Posílá mu několik plných mocí. Dr. Prachenský jest zástupcem Terezie Czeczinkarové z Birnic, majitelky Radboře. Ať u ní zakročí o plnou moc, nebo ať ji alespoň přemluví, aby nevolila. Czeczinkarová jest dlužna Doubkovi mnoho peněz; proto je třeba, aby Prachenský spěchal, aby se o ten hlas ucházel dříve než Doubek. Prachenský jest také zástupcem Bellota, který posud vždy hlasoval s protivnou stranou. Snad by mohl Riegrův svat získati hlas P. Měchury?

453.

1867 březen 13. Černovice. — František Kalousek Riegrovi. Z vděčnosti za podporu bratra a za doporučení jeho samého k p. Lamblovi složil huďbn

na Riegrovu píseň „Naše vlast ve světě jediná“. Jest beznáročný, prosí alespoň o uznání dobré vůle. Prosí o doporučení do Kazaně nebo do Moskvy.

454.

1867 květen 6. Maleč. — J. Kalousek Riegrovi. Píše mu do Francie novinky, pokud je má, neboť čte jen „Posla z Prahy“. „V politice jsou teď Charváti na první ráně, a to tak, až vlasy vstávají. Strossmajer byl povolán k císaři, u něhož byl půl hodiny. Tázán jsa, bude-li hlasovati za přijetí elaborátu Deákova, odvětil, že musí setrvati při své staré politice. Na konec dal mu císař na vybranou, buď aby nedostavil se na sněm charvátský, anebo aby se vzdal svého biskupství. On zvolil prvnější a pojedje do Paříže. Sněm sešel se bez zástupců Hranice a dáno mu věděti, že adresa minulého sněmu není přijata, že do 15. t. m. poslové sněmovní mají se dostaviti do Pešti na sněm uherský, že místo jihoslovanské university povoluje se doplnění akademie právnické o jeden ročník, ale bez stolice dějin a práva slovanského; spolu předložen k přijetí elaborát Deákův. Sněm usnesl se pozvati Strossmajera zvlášť k sobě, reskripty odkázány jsou komisi o 9 členech, do níž, ač maďaronská šlechta dostavila se v hojném počtu, zvoleni jsou jen 3 maďaroni a 6 národních, totiž 3 „liberalci“ a 3 „samostatci“. Mažuranič předsedá. Dle telegramu „Zukunftu“ bude odmrštěna insinuace odeslání deputace do Pešti. Maďari chtějí míti korunovací dřív než narovnání s Chorvaty, už prý někdy začátkem června. Neposlušný sněm charvátský nejspíš bude rozpuštěn, tři noví maďaronští župané jsou nedávno jmenováni. Zdá se mi, že s takovými pány přestává vyjednávání. Nejlépe by bylo, kdyste se sešli se Strossmajerem v Paříži a jej s sebou vzali do Rus.“

Z Prahy jen tolik jest nového, že Nár. Listy jsou zastaveny (vycházejí Nár. Noviny redakcí Schulze). „Posel“ jest podruhé definitivně zabaven (po třetím bude moci býti zastaven), a jediná česká klinika vedle dvou německých jest zrušena; studenti kteří poslouchali Eiselta, musí totéž ještě jednou slyšeti u Němce. Také celovecký Slovenec vzal za své.

455.

1867 květen 7. Maleč. — Kalousek Riegrovi. O chystané cestě do Moskvy. Má z ní velikou radost a mnoho od ní očekává. „Teď se obracejí myslí všech jen do Moskvy. Noviny židovské a vládní soptí hrozně i „Prager Zeitung“. Presse psala, že Palacký a Rieger ohlásili se už za předměty výstavy, že tam budou vystaveny české kože, slovanští paviani atd. . . Russische Correspondenz upozorňuje článkem, kterak dualismus podstatou svou čelí k uhnětení Slovanů rakouských. Zde to otiskli. Zkrátka Moskva jest teď jediným světlým místem na obzoru našem. S kýmkoliv jsem mluvil, každý se raduje z návštěvy Vašnosti v Moskvě a přičítá jí

velikou důležitost — jiné útěchy na ten čas není Aby vše se vydařilo k blahu národnímu vroucně přeji.“

456.

[1867 květen] **Noailles Riegrovi.** Oznamuje, že Henri Martin ho rád přijme odpoledne.

457.

[1867 květen] — **Leopold Javal Riegrovi.** Oznamuje, že Thiers a Jules Favre jsou volni jen příští pondělí.

458.

1867 květen 11. Paříž. — **Emile Javal Riegrovi.** Píše jménem svého otce Leopolda, že ho de Girardin očekává toho dne v 10 h. ráno. M. Géroult může R. zastihnouti v bytě Rue d'Amsterdam 59. v 10 hod. zítra nebo v novinách 5. Rue Coq-Héron mezi 1 a 1½ hod., nebo u něho večer po 7½. Madame Géroult ráda přijme paní Riegrovou. Jsou to lidé prostí, bez ceremonií. V pondělí by Madame Géroult představila paní Riegrové dámu, která se zabývá dílem dobročinnosti.

459.

1867 květen 12. Paříž. — **Rieger Zeithammrovi.** „Milý příteli: Slíbil jsem, že Vám budu psát, naskytne-li se co důležitého, ale nic se nestalo; a psátí o tom, že japonští princové byli zároveň s námi ve velké opěře a sice v loži císařské — tam ovšem bez nás —, že jsme viděli, kterak císař držel revue batallionu afrického nadobro černého, že ta neb ona Výsost německá měla audienci, nemá ani pro Vás tolik váhy, abych proto jen dost málo zanedbal své návštěvy atd. Buďte jisti, že nelením, a co činím bohdá nebude bez prospěchu pro nás. Především nám třeba, aby Francouzi o nás věděli, našim věcem porozuměli a poznali punkty, kde se s jich zájmy stýkají. Některé věci se v tom staly a stanou dále, ale přesvědčuji se, že těch 14 dní zde k tomu nestačí a „qu'il faudra revenir à la charge“. Měl by tu člověk přijít každé čtvrtletí jednou a vždy staré konnexe obnovit a myšlenky občerstvit, aby nepřišly v zapomenutí. Ta obět se bude musít přinést. Také se budeme musít postarat o některé publikace zvláštní ad hoc připravené pro Francouze, neb každý z nich domnívá se, že mu dovoleno vědět jen tak málo jako dauphinu. Velice se zlobím, že biskup [Strossmayer] ještě nepřichází, neb chystajíce se k odjezdu rád bychom jej instruovali o celé situaci a uvedli sem a tam, aby mohl jednat dále sám. Nemilo mi, že nepřichází překlad francouzský mé řeči a protestu, kterýž jsem mnohým zde slíbil, a předce Gabler psal, že to již 9. odešlo poštou. Legerův a Fryčův spis pomalu se dokončuje,

což je věru škoda. [Gabler to vydal pod titulem „Le royaume de Bohême et l'état autrichien“.]

Mluvil jsem zde s mnohými lidmi a ledacos jsem se dověděl, ale ne vše hodí se pro list — již pro obsáhlost věci.

Vězte jen, že Beust je ve velké milosti u císaře (Napoleona), tak velice, že tento mu poslal portrait svůj i císařovny Eugenie v životní velikosti, což se považuje zde za velikou přízeň osobní a milost větší, než kdyby mu byl dal velkokříž. Francie doufá na pomoc p. Beusta, ač se v tom ovšem klame, ale oni praví, že co je Beust u vesla, že aspoň *něco* se děje v Rakousku. Jim nezáleží na tom, kdo jak vládne v Rakousku a kterak je organisováno; oni chtějí, aby *bylo* Rakousko vůbec, a v tom okamžení — ať je již, jak je — jen aby mohlo vyvinout válečnou moc, a sice ve prospěch Francie proti Prusku. Obávám se, že se budou muset poučit o těch věcech vlastní škodou, že se cizí radou poučiti nedají . . . My hodláme odjet pozejtří, snad večír do Berlína. Včera sem přijeli Pražák a Lachnit [Riegrův spolužák, Rieger u něho bydlil v Kroměříži], ale nehodlají jít do Rus. Zůstanou zde asi 8 dní, přišedše z Říma.“

460.

1867 květen 13. — **Pařížští Poláci Riegrovi a Palackému.** [Vlastně adresováno „Představitelům českého národa na výstavě ethnografické v Moskvě.“] „Rádi vítáme příležitost, při které můžeme uctít český národ v těch mužích, kteří získali si svou vytrvalou prací významné jméno jeho obránců; neboť je-li Polákům drahá vlastní svoboda, neméně drahá jim je i svoboda jiných, a tím spíše příbuzných národů. Znáte přece naše heslo „za vaši i naši svobodu“. Je nám dnes nad míru příjemno, že Vám můžeme složití své uznání jako představitelům českého národa a statečným obráncům jeho historických práv. Slova tohoto uznání račte přijmouti jako projev citů polského národa k české nezávislosti — neboť mluvíme jménem té jeho části, která pouze nezávislé slovo může pronést, která jsouc prosta hanebných šiků, dělicích syny jedné matky, vidí před sebou jen jednu velkou svou Rzeczpospolitou, takovou, jak ji stvořil Bůh a dějiny. V této starobylé Rzeczpospolitě Ukrajina a Polsko spojené s Litvou svazkem svého poslání a potřeb morálních, věčným svazkem „svobodných se svobodnými a rovných s rovnými“, podaly příklad spojení, které pouze může povznést a oblažiti národy. Této zásadě se Polsko nezpronevěří; trojí znamení, Archanděla, orla a stihatele, je zřejmým znakem, že jí až do dnes zůstává věrnou. Pokládali jsme za nutno připomenouti to v této chvíli, vítajíce Vás jako obránce nezávislosti i historických práv koruny sv. Václava, a toužíme povědět Vám několik slov jako těm, kteří pod helsem slovanské vzájemnosti spěchají na velkou manifestaci moskevskou, manifestaci mající se státi popřením všech těch zásad, na nichž jedině může se opíratí spojení národů a které jsou zá-

kladnou a zajištěním jich historické individuality. Ethnografická výstava, i kdyby byla uspořádána jen za účely vědeckými, nabývá rozhlasovacím tiskem moskevského významu politického. Její hlavní a nejdůležitější myšlenkou je dokázat světu, že 50 milionů obyvatelů nynější říše moskevské zároveň s 30 miliony Slovanů pod vládou Turecka, Pruska a Rakouska není již jedno plémě, ale jednotný národ slovanský, že ten 80milionový národ svým sjednocením musí odpovědět na hrozbu národního sjednocení německého, že Moskva musí se stát středem tohoto sjednocení. Taková je beze vší pochyby myšlenka výstavy ethnografické, když to skoro jednomyslně opakují deníky moskevské, počnouc od úředního Journal de St. Petersburg a končíc národním orgánem Moskvou. A Vy, vážení přátelé, jako i mnoho Vašich rodáků rozhodli jste se zúčastnit se té výstavy. Máme se domnívati, že cítíte solidárně s moskevskými historicko-politickými a ethnografickými důvody?

Mluvíme k příliš učeným mužům, než abychom se mohli obávat, že byste neuměli odlišovat carských úkazů od historické pravdy a vlády moskevské od národů jí ujařmených. Mluvíce opět k lidem vzácným nemůžeme ani připustiti, aby ti, kteří proti německému pronásledování umějí tak úspěšně brániti svého národa, jen tak by jej chtěli zahubiti ve sjednocení moskevsko-slovanském, které jsouc postaveno na roveň se sjednocením národnostním Němců a udržovano domněním o nikdy neexistující slovanské národuosti, mohlo by vzniknouti jen na rozvalinách individuality národů slovanských. Ostatně příliš krvavě zachovala se Moskva při vítězství nad posledním povstáním, vyvolaným jménem práv nám náležejících, abychom mohli věřit, že dáte se svěsti jejím lákavým podšeptáváním, nebo abyste zapomněli, že synové českého národa, účastní tohoto boje, vlastní krví protestovali proti Moskevským nárokům v Slovanstvu.

Což je Vám neznámo, že v očích Moskvy slovo v otecké mluvě pověděné bývá trestáno jako vražda namířená proti bezpečnosti a celosti říše? Což je Vám neznámo, že za vyznání víry otců pronásledují nás jako první mučedníky křesťanství? Což je Vám neznámo, že na cestě tak zvaného rozšíření slovanského prvním krokem Moskvy je vlastní rozšíření, je zničení všech institucí národních, institucí, které založené prací století jsou chloubou celého lidstva? Což je Vám neznámo, že nemohouc nás zahubit po sto let, nemohouc nás zbaviti upomínky na velkou minulost a vědomí našeho poslání, rozhodli se vydědit a vyhnat nás v zástupech, a na rodné naší zemi usaditi poslední vyvrhele své společnosti? Což je Vám neznámo, že na tom vydědování a vymýšlení nejvražednějších prostředků účastní se již netoliko carové a Muravjevové, ale i nejliberálnější představitelé národu moskevského, jak toho máme příklad v památném vystoupení politického emigranta Ogarewa? Což je Vám neznámo, že ti, kteří dnes připravují uvítání pro bratry slovanské, včera připravovali je na počest katů a jich soudruhů, házeli blátem a kame-

ním na obránce svobody, vyhnané na Sibíř? Což je Vám neznámo, že na ovacích těch účastníci se nejvyšší představitelé církve moskevské, kteří Vám v ústrety vyjdou jistě s křížem a olivovou ratolestí?

Což je Vám neznámo, že ten strašný plán dnešního vyhubení byl načrtnut rukou téhož Pogodina, který je hlavním tvůrcem politické ethnografické výstavy?

Všecko to je Vám známo, jako je to známo celému světu. Nevěříme též podezřením vrhaným na národ český tiskem německým, ačkoli je nám líto, že můžete podávat ruku těm, kteří jsou spojenci jejich zločinů.

Jestliže nepodezíráme českého národu a nepřerušujeme s ním svých styků, proč činíme tyto smutné a hrozné připomínky? Proto, že mnohý z Vašich rodáků chová ještě tu zdravou myšlenku, že jen moskevská vláda je vinna tímto zločinem útisku a zbavování národnosti, národ však, který sám zatoužil uvítati hosti slovanské, je ovládán jen láskou a slovanskými instinkty. Nikoliv pánové! Národ, jehož Karamzinové i dobrou vůli carů zabíjejí a odvádějí je od náklonnosti k národu, jemuž bylo ukřivděno, jehož Děržavinové píší ódy na počest krvavého dobytí Varšavy, jehož Puškinové nemohou se hněvati na Mikuláše zasazující smrtelné rány v srdce Slovanstva, jak Polsku nazývá Kollar, národ, který roku 1863 všecek zatoužil po naší smrti a dosud volá ukřizuj — národ ten ví, co dělá bez ohledu na to, jaká v něm plyne krev, je ovládán nikoli slovanskými instinkty. Dokud se nevzdá těch instinktů, dokud se nevzdá záborů a své idee zabírat, dotud nejen Polska, nejen Slovanstvo, ale celý svět civilisace viděti musí v národu moskevském hrozivý a nepřátelský živel pro sebe.

Pravíme potud, vidíte tedy, že námi nemluví nenávist. Nechceme jeho smrti, jak on si přeje naší; pro násilí dnes vykonávané nezbavujeme ho budoucnosti — než po staletí jsouce postaveni na obvodě evropské civilisace, sebe i jí chceme chránit, a proto neustaneme bojovati proti všem ruským i všem slovanským úsilím Moskvy. Neboť jako ve své obci ničí ona individualitu občanů, tak v politice směřuje k zničení individuality a svobody národní. Snaha ta je tím nebezpečnější, poněvadž je zakryta byzantským klamem a mámem. Poslední kapku krve ssaje ze přemožené Polsky a zároveň praví Vám, že je jedinou ochranou ujařmených Slovanů. Ohlašuje jednotu národní 80 milionů obyvatelů sve říše, z poloviny asijského původu, a podporuje sváry mezi Čechy a Moravou a opět mezi Bosnou, Černou Horou, Srbskem a Charvatskem. Jménem odlišnosti a nezávislosti Ukrajiny pracuje v Polsce o rozervání věčného svazku svých se svými, a zároveň zapírá její práva veškerého bytí a nutí ji, aby se s ní spojila, a to jen pro svou samoděržavou politiku.

Tak opět dnes radí Journal de Petersburg: nebojte se výstavy a obranného spojení Slovanů, a zítra jménem téhož spojení vrhá se na zbytky samostatnosti jednotlivých národů slovanských.

Opakujeme tedy, boj Polsky s východem není s naší strany bojem slepé nenávisti — nikoli! Je to boj dvou světů: boj svobody, pravdy a spravedlnosti s otroctvím, klamem a divokou společností. Poslední hodina toho boje každým dnem se blíží — Slovanům zbude stanouti na té neb oné straně. My s klidem na ni čekáme a v žádném případě nepochybujeme.

Nikoli, to nejsou dějiny, to není logika dějů psaných stoletým životem národním, ale logika dějin řídicích se úkazy carskými, jimiž Moskva utvořila svou opravdu hroznou moc.

Též sněm slovanský roku 1848 měl potud význam, pokud nepřítomnost Rusů dovolila mu zůstat na stanovisku nezávislém, nepodlehlem, nepanslavistickém. Sněm ten prohlásil, že se Moskva musí zříci cele a bezpodmínečně vykonaného rozboru Polsky.

Nesoudíme též, že by někdo z pravých Slovanů chtěl podati ruku Moskvě, jestliže jen píd' Polska zůstane v jejím držení. A tu je hlas nezávislé Polsky, jehož síly neoslabí žádné otrocké nebo jidášské výkřiky, jaké Moskva bude chtít vyvolati v našem kraji, aby jimi doplnila šalebný nástroj svého slovanského akordu. Hlasu toho neoslabí žádná tvrzení, jimiž Vám Moskva nebude šetřiti proto, aby za přízeň k jakési části nad Vislou získala (třeba mlčky) podporu Slovanů v hanebném svém díle zbavovati národnosti nad Dvinou, Wiljou a Dnieprem.

Zaneste tedy ten hlas nezávislosti těm, kam míříte, a jsme jisti, že bratří Slované zkrušení tyranii nebudou hledati obrany v tyranii. Poznají, že jen spojení opřená o pravdu a spravedlnost mají před sebou budoucnost a jisté vítězství.

A tak ten sjezd moskevsko-slovanský, který se měl státi zárodkem slovanských národů, přivádí k odkrytí šalby a postupu a národové ti zahánějící od sebe zrádnou ruku volají k Vám, že jen jdouce za heslem „svůj k svému“ — nedáme se. Moskvě zas za Polsku opakujeme: Nejprve se znesvaňme, a potom se sbratřeme. Pozdrav bratrský J. Dąbrowski, S. Jarmund, B. Święto, W. Wróblewski, K. Żuliński.

461.

1867 květen 21. Petrohrad. — **Rieger chotí.** Dojeli do Petrohadu. V Berlíně zmeškali vlak do Varšavy. Museli tam přenocovati. Také v Bydhošti přenocovali. Ve Varšavě byli očekáváni „ovšem jen od samých Rusů.“ (generálů a úředníků). Byli pozváni na oběd ve vojenském kasině a byli vítáni velmi přátelsky, ba slavně. Večer jeli do Vilna. Tam byla druhá slavnostní hostina. Večer jeli z Vilna. Tam je opět vítali Rusové velmi slavně, „zvláště jméno otcovo zdá se i prostému lidu ruskému známé a vedle něho snad nejvíce moje.“ „Je to právě věc, která nás nejvíce překvapila a musím říci i těšila, že přátelské demonstrace, které se nám děly, nebyly rázu oficiálního, ale vyjdouce z tříd učených, u samého

národu z měšťanstva a lidu nalézaly ohlasu.“ V Petrohradě se ubytovali v Belle Vue na Něvském. Byli uvítáni četným lidstvem a museli se ukázati lidu. „Zvláště otec přivítán byl s velikým nadšením.“ V sobotu odjedou asi do Moskvy. Mluvil česky a bude dnes asi zase mluvit, „ale nepouštím se do politiky, drže se v mezích obecné vzájemnosti slovanské.“ „Poměry jsou zde zvláštní, mnohonásobně a divně rozviklané, a třeba bude se zde ohlednouti teprve na terrain.“

462.

1867 květen 24. Petrohrad. — **Rieger chotí.** Byli u Gorčakova laskavě přijati. Pak žádali rakouského vyslance, aby vymohl audienci u cara. Dnes půjdou k velkokněžně Helleně a k velkoknížeti Konstantinu. Mnoho poct. Palackému a Riegrovi v divadle včera obecenstvo provolalo slávu. Rusové volají též „sláva“ vedle urra! Včera byli na obědě v dvorjanském sobraní (šlechtickém kasině). Nádherný sál. Ministr národní osvěty předsedal, Palacký seděl mu po pravici, Rieger po levici. Ministr Tolstoj mluvil velmi krásně. [Byl tam také Jan Palacký; Červinka přijel za nimi.]

463.

[1867 květen konec] — **Rieger chotí.** Chtěl psáti z Petrohadu, ale neměl času; dělali a přijímali návštěvy. V sobotu málo co kloudného udělali, ale za to se zotavil, šel časně spát, takže ho chrapot téměř přešel. V neděli byli u cara v Sele. Nejprve byly bohoslužby, pak mluvili s carem. „Co, to beztoho již víš z telegrafických zpráv. Vše ostatní byly jen banální otázky, jak se nám Petrohrad líbí, jak dlouho zůstaneme atd. Učinil jsem toho dne mnohé známosti s rozličnými lidmi.“ Večer byli „v jakéms koncertě a klubu.“ „Včera ráno udělali jsme ještě návštěvu u ministra vnitř Valujeva, který na to silně čekal.“ Pak byl ještě asi 1½ hod. v Eremitáži „paláci, kdežto se chová překrásná galerie císařská“. Před tím se do ní nedostal. Ve dvě hodiny byl oběd v hostinci s mnohými toasty atd. „Na to jsme v 5 hodin odešli, byvše provozeni s velikou srdečností od mnohých lidí vzácnějších i sprostého lidu. Na štacích všude nás vítali, zvláště deputace z města Novgorodu na jedné malé štaci nás pozdravila, poctila a vyprovázela. Tak jsme dorazili až sem do malé Wyšery a zde jsme zůstali sedět.“ Koleje se prolomily a vlak vjel do země.

[Douška]: „Toto jest seznam pánů, který nám byl poslán, když jsme měli býti představeni cárovi. Jen páni zde uvedení měli osobní audienci.“ [Následující seznam jest litografován.] Aus Prag: Historiograph Palacký; Dr. Fr. Lad. Rieger; Dr. Fr. Brauner; Dr. Hamerník; Archivar Erben. Prof. Golovacky aus Galizien. Aus Dalmatien: Archimandrit Kovačević; Conte Pozza; Redakteur Danilo; Dr. Polit. Priester Begovič (Karlstadt) aus Croatien; Prof. Matković (Agram) Slavonien, Archimandrit Kukić aus Syrmien, Advocat Jesenský aus Ungarn.

464.

1867 červen 2. Moskva. — Rieger chotí. „... Při hostině v síni universitní v pátek 31. května pronesl jsem toast na harmonii Slovanstva, v němž jsem ale provedl myšlenku, že každý kmen slovanský musí se vyvinovat samostatně, ale v harmonii vespolek. Toast ten se některým Ultrarúsům annexionistům nelíbil, ale jiným velice, a našim též. Především ale Srbům, kteří skoro všichni jednotlivě přišli mně poděkovat. Sekretář ministerstva srbského pravil, že mi děkuje jménem celého poloostrova balkánského...“
 „Také p. Julius [Grégr] pravil: Rieger mluví jako Bůh, ale nebude se to Rusům líbit.“ V sobotu byli v Kremlu. Pak byli u Pogodina. Uvítání bylo včera entusiastické. Nával lidstva na nádraží náramný, takže některé ženské ztěžily ušly umačkání. Veliká část města illuminována. Dnes v neděli veliká hostina, dávaná od města Moskvy. Zítra soirée, které dávají dámy moskevské aristokracie na Vasilevské dače, která má prý překrásnou vyhlídku na Moskvu. Ve středu se snad pojedje na Trojickou Lavru. Z Moskvy pojedou do Petrohradu zpět, pak do Kronštatu, pak přes Varšavu. Na svátky se tedy nevrátí. Přijedou nejdříve 16. června. Palacký vede o všem denník.

465.

1867 červen 9. Petrohrad. — Rieger chotí. Právě dnes přijeli zpět do Petrohradu. Rieger s Braunerem a Villanim vyjeli si z Moskvy na statek statkáře Golochvaskova u Vokresenska. Na cestě dostali zprávu o atentátu na cara. Žádali o audienci u císařovny, aby jí mohli blahopřátí.

466.

1867 červen 17. Varšava. — Rieger chotí. Teprve včera přijeli do Varšavy; odjeli s většinou slovanských hostí. „Moje řeči v Moskvě způsobily mnoho hluku v Rusi a dělají se o tu věc zrovna strany mezi nimi. Někteří Poláci mi byli velmi vděčnými, ale ultraistům z jedné i druhé strany nezavděčil jsem se. Nicméně Rusové vůbec ke mně velmi šetrně se chovali až do posledku a mnozí mi děkovali vše za tu řeč. V Kronštadě, kde jsem mluvil dva toasty, zvláště jeden na rozloučenou, mne mohli takřka roztrhat. Udělal jsem známosti zajímavé, a myslím, že v celku cesta naše bude velmi prospěšná i našemu národu.“

467.

[1867 červen]. — **Rieger nejmenované dámě** [náčrt]: Verehrte Frau! Was ich in meiner Rede beim Universitätsbankett in Moskau betont hatte, dasz eine so grosze Anzahl gelehrter Männer der Slavenwelt nicht zusammengekommen sein sollte ohne ein Resultat ihres Beisammenseins zurückzulassen und einer näheren Verständigung und lebhafterem Ideen-

austausch der Slaven den Weg zu bahnen, wurde auch von vielen Russen empfunden, und es hat Prof. Pogodin einen kleineren Kreis derselben bei sich versammelt, um diese Frage zu besprechen. Es wurde allseits für nöthig erkannt: 1) Einen stabilen Austausch von Büchern namentlich wissenschaftlichen Werken zwischen den gelehrten Institutionen einzuleiten und zugleich auch Erleichterungen und die Hebung des Buchhandels und Transportes anzustreben, um endlich dahin zu gelangen, dasz kein slavischer Gelehrter gezwungen wäre in Unwissenheit dessen zu verbleiben, was andere Slaven in seinem Fach geleistet haben und was sie eben produziren und mit welchem Erfolge. Zu dem Zwecke wäre höchst wünschenswerth die Stellung des russischen Buchhandels auf deutschen [?] Fuss, zugleich ein unschätzbar nützliches, billiges [?] Mittel der Civilisation für Russland selbst und Erleichterung des Bücher- und Zeitschriftenverkehrs auf internationalem Wege. 2) Anordnung, dasz alle wissenschaftlichen Werke, welche auf Kosten der russischen Regierung gedruckt werden, an alle wichtigen ausserrussischen slavischen Bibliotheken ex officio gratis versendet werden. 3) Errichtung einer Gesellschaft in Moskau, welche Pflege der slavischen Wissenschaft und Wechselseitigkeit insbesondere zum Zwecke hätte und zugleich Correspondenten in anderen slavischen Ländern ernennen würde. Diese Gesellschaft [hätte] nach ihren verschiedenen Sectionen die Ausgabe Specialversammlungen slavischer Gelehrten, der Philologen, Historiker, Naturforscher, Nationalökonomem etc. einzuleiten und abwechselnd in verschiedenen slavischen Städten zu veranlassen.“ [Na rubu tohoto nástinu jest koncept Riegrový řeči na banketu v Moskvě.]

468.

1867 srpen 8. Praha. — Zeithammer Riegrovi. „Právě jsem obdržel psaní od Bresnitze. Obsah jeho zní následovně: „Ich schreibe Ihnen erst heute, weil ich für heute zu einer Besprechung mit dem Minister Grafen Taaffe geladen war, und Ihnen das Resultat derselben mittheilen wollte. Natürlich bitte ich diese meine Mittheilungen als *private* zu betrachten. Graf Taaffe sagte mir, dass die Regierung zu allen Schritten bereit ist, um einen Eintritt der böhmisch-nationalen Abgeordneten in den Reichsrath zu ermöglichen. Aber zu einem fraglichen Experiment könne sie sich nicht hergeben, weil sie kein Fiasko riskiren wolle. Soviel ich verstehe, würde die Regierung bereit sein, den Statthalter Baron Kellersperg entsprechend zu ersetzen“ — v Praze mně mluvil o Alb. Nostitzovi — „und an den Landtag ein königl. Reskript zu richten, in welchem die staatsrechtliche Stellung der Krone Böhmens ausdrücklich anerkannt und betont würde. Über den Inhalt dieses Reskriptes müsste man sich alsdann mit der Regierung verständigen, d. h. ihr Vorschläge machen, und ich zweifle nicht, dass sie angenommen würden. Die Regierung

wäre, scheint mir, auch noch zu anderen Schritten bereit, wenn sie ihr namhaft gemacht würden. Meiner Ansicht nach steht die Sache so: Die Verständigung hat nach einer doppelten Richtung hin zu erfolgen: 1. mit den Führern des Abgeordnetenhauses über das Meritum der Verfassungsrevision, 2. mit der Regierung über den Modus, der einen Eintritt in den Reichsrath ermöglichen soll. Zunächst frage ich Sie nun: Können die auf das Gebiet der Exekutive fallenden Koncessionen der Regierung solche sein, dass sie Ihnen den Eintritt in den Reichsrath ermöglichen, und namentlich kann der Inhalt eines kön. Reskriptes an den Landtag ein derartiger sein, dass er die Befürchtungen Ihrer Partei über die staatsrechtliche Individualität Böhmens zerstreut? Über diese Fragen bitte ich um baldmöglichste Antwort. Im übrigen muss ich bemerken, dass die Regierung jetzt mehr denn je in die Enge getrieben ist, und darum ist jetzt der günstigste Moment(?) um mit ihr zu paktiren. Entweder ihre precaire Lage wird eine bessere, oder Österreich wird ruinirt; in beiden Fällen ist es zu spät. Schliesslich will ich noch, um die Zeichnung der Situation zu vervollständigen, mittheilen, dass die deutschnationale Partei, welche für den Anschluss an Deutschland resp. Preussen wirken will, sich in sehr bedenklicher Weise rührt und sammelt und demnächst schon mit einem grossen Journal hier debutiren will. Es ist hohe Zeit, dass Ihre Partei ernstlich daran denke, in Wien ein Journal zu gründen etc.“

Sděluji Vám to, byste to laskavě též předložil p. Palackému a pak obiatem pošty mně sdělil, co o tom soudíte. Nepřikládám intervenci p. Bresnitze velikou váhu, avšak chci s ním zůstat ve spojení; snad se ledačeho dozvíme, čeho bychom se jinak nedovtípili. Chci mu především odepsat, že pokud sněmy, český a moravský, nebudou rozpuštěny a majorita jiná, další praktické kroky na jakoukoli stranu jsou nemožné; taktéž že do nynějšího a do kteréhokoliv „verfassungsmässig Reichsrathu“ vstoupit nemožno. Uvidíme, co pak odepíše, sdělím Vám to pak ihned. Prosim jen, neobtěžujte sobě ihned mně odpověděti.“ [H. Bresnitz byl vydavatel politické korespondence ve Vídni.]

469.

1867 srpen 9. Maleč. — **Rieger Zeithammrovi.** „Myslím, že není třeba příliš rychle odpovídat na ty věci z Vídně. Zdá se, že i my nyní můžeme jednou čekat. Promluvili jsme o tom se starým pánem [Palackým]. Máme za to, že by vláda měla počítati akci vzhledem národa českého jmenováním českého a haličského kancléře, vedle něhož by kancléř zemí vnitro-rakouských a kancléř říšský co předseda kollegia ministrův říšských vždy obstáti mohl. V tom by bylo vidět vůli a upřímný úmysl samého císaře zabočiti v jinou dráhu, býti spravedlivým nejenom Němcům a Maďarům, ale i Slovanům. Kancléř český by se mohl jmenovati před pře-

nešením koruny české, musil by býti persona grata národu československému a jazyka jeho mocen, a jemu by se musela celá věc dáti do rukou. — Bude-li úmysl a dobrá vůle k nám zjevny a muž k vyjednávání schopný, pak to půjde, jak říkáme, jako po másle. Jmenování kancléře není ústavou nikde zakázáno, však i kancléř říšský v ní nikdy nebyl a byl jmenován bez aktu legislativního korunou. Ti páni ve Vídni nasmějí zakročení na jinou cestu pokládati za nějakou milost, již možná Čechům dáti nebo odepřítí. Já mám za to, že musí dáti národu našemu co právo historicky mu příslušné a dáti též pro vlastní správu svou. My stojíme vždy na základních pravidlech diplomu [říjnového], avšak s tím dokladem, že to pověstné „nachdem jedoch“, kteréž bylo proti úmyslu původních koncipientů do něho později vloženo a k vyvrácení celku sloužilo, authentickým výkladem koruny v ten způsob obmezeno býti musí, že se tento passus jen rozuměti může o zemích státoprávních celek tvořících a jen čas po čase dle potřeby — ad hoc — aneb k žádosti sněmů samých. Pak by ovšem byly možné generální sněmy koruny české, nebo Krakova, Haliče a Bukoviny, nebo zemí staro- a vnitro-rakouských ke svolání krále aneb sněmů samých.

Do poloříšské rady jakékoli nepřijdeme nikdy. My nemůžeme dopustit, aby se nám legislace dělala ve Vídni a od lidí k nám národně ani státoprávně nepřislušných. Pro vyřízení věcí jiných než celoříšských do Vídně jíti nemůžeme a nehodláme

« Budou-li tyto věci zredukovány více než říší prospěšno, není to naše vina, ale vina jednostranného protežování Maďarův, jimž zapomělo se dáti včas protiváhu rovnorodou a příslušnou: »

To asi — s vynecháním snad posledního [zatrženého] místa, kdyby se Vám zdálo míti výraz na ten čas příliš protiuherský, — mohl by jste asi co naše mínění vysloviti. Mám však za to, že doba ani ještě nepřišla. Oni ještě nejsou odhodláni dáti Slovanům právo stejné, neřku-li opírat se o ně, a sloužiti za protiváhu p. Herbstovi nebo Perczelovi nebo některému novému pruskotendenčnímu žurnálu, k tomu je národ náš příliš dobrý a důležitý. Též nemůžeme dělat pouhý šlep p. Beustovi, jako nyní bohužel Poláci. Nech to teda zkusejí ještě bez nás.“

470.

1867 září 14. — **Glam Riegrovi.** Chtěl by ho navštívit ve čtvrtek dopoledne 26. září v Praze v bytě.

471.

1867 říjen 6. Maleč. — **Rieger Palackému.** Leger je v Praze a rád by mluvil s Riegre. Rieger žádá, aby počkal do neděle. Ale kdyby bylo nutno, přijel by ihned. Leger by mohl přijeti do Malče. Ať telegrafují. „Dostal jsem zas psaní od Dra. Wiesera z Lince, mluvící o smlouvě se Slovaný na základě návrhu Fischhofova.“

472.

1867 prosinec 9. — **M. Riegrová děkanu Danešovi v Peruci.** „Co nevidět nastane nová nesvornost. Pan Skreyšovský vydá nový list politický jazykem českým. Dá se předvídati, že list tento bude mírnější a opatrnější a že tímto chováním svým odejme Nár. Listům valnou část odběratelstva. Nový list vycházeti má od 19. prosince tohoto roku; zášť i nepřízeň se mezi těmi dvěma tábory velice zmáhá, a možná, že vypukne před obecnstvem co nevidět měrou zřejmou. Páni naši — otec i manžel — nestrání žádnému, je-li ale kdo v Čechách, který by dovedl zkrotit a zmírnit vydatně vplyv Nár. Listů, jest to zajisté p. Skreyšovský. Bude to jakési opakování toho, co bývalo při vydávání „Národa“. Manžel můj byl před časem u p. kardinála, přál si přemluvití jej k iniciativě liberální v otázce nynější, aby povoláním nižšího kněžstva poradil to, co by se dalo dělat, než slova jeho neměla, jak se zdá, úspěchu.“

473.

1867 prosinec 29. — **Schuselka Riegrovi.** Proší o podporu „Reformy“. Přijímal by české články, kdyby je dostával.

474.

1868 duben 25. Praha. — **Schmeykal Riegrovi.** „Ich habe an unseren Landtagskollegen Adam [?] nach Blottendorf telegraphiert, der Sie Morgen Mittags im Bahnhofe zu Lissa erwarten wird. Eben habe ich Fürsorge getroffen, dasz Dr. Rotky aus der Kanzlei meines Vaters sich im Bahnhofe einfinden und sich dort zu Ihrer Verfügung stellen wird. Meinen alten und noch dazu an einer Herzkrankheit darniederliegenden Vater werden Sie wohl entschuldigen, wenn er Sie nicht selbst und persönlich begrüßen sollte. Wiederholt und vom Herzen bedauere ich, dasz es mir nicht vergönnt ist sie selbst in meiner Heimath einführen zu können. Allein ich bin unvermeidlich verhindert, da nach einer mir gestern zugekommenen Depesche ein Regierungsrath des regierenden Fürsten Schaumburg Lippe aus Bückelburg hier eintrifft, mit dem ich Morgen und die kommenden Tage in einer Fideikommissangelegenheit konferiren soll. Ich hoffe, dass Ihnen der Ausflug viel schönes bieten werde und bin überzeugt, dass Sie bei meinen Landsleuten eine treuherzige, freundliche Aufnahme finden werden. Ist es möglich, so sehe ich Sie Morgen noch vor der Abfahrt auf hiesigem Bahnhofe. Seien Sie herzlichst begrüßt von Ihrem Sie aufrichtigst verehrenden Kollegen.“

475.

1868 červen 8. Praha. — **Kober Riegrovi.** Posílá smlouvu s p. Malým. Chce spořítí (propouští p. Mosra, ponecháváje si pouze Malého a Pervolfa),

protože při početí nového dílu Slovníka Naučného jen u knihkupců odpadlo 458 abonentů, protože prý se dílo do nekonečna táhne.

476.

[1868] červen 28. Paříž. — **Leger Riegrovi.** „...„Vous savez que l'hotel Lambert [Czartoryski] a fondé ici un bureau de renseignements pour les choses orientales et slaves, „La Correspondance du Nord-Est.“ Cette correspondance fait tout ce qu'elle peut pour dire du mal des Tchèques: elle continue l'article de Klaczko...“

477.

1868 červenec 2. — **Vaclík Riegrovi.** Žádá, aby mu hned psal o své návštěvě u prince Napoleona [princ navštívil Prahu 14. června]. Působilo to zde velmi divně a nepříznivě. Adresa: „Herrn A. V. Brettschneider Oelfarbendépôt Goročovaya“ a uvnitř „Für Herrn Vaclík“. Paní Noviková čeká dlouho na dopis od Riegra. Posílá „Invalida“, „abyste viděl, že vše, cokoliv mu napíše, i tiskne.“

478.

1868 červenec 15. — **Šembera Riegrovi.** Co nevidět bude vyhlášena politická organizace Čech i Moravy, a pak hned vydá nové výtisky mapy moravské.

479.

1868 srpen 20. — **Šembera Riegrovi.** Nemohl přijeti do porady klubovní, protože dostal pozdě pozvání. Má mnoho práce s překlady zákonů. Má zánět očí, musí na venek.

480.

1868 září 29. — **Leger Riegrovi.** Dostal balíček. Upraví a dá snad do „Revue moderne“ pod názvem „La constitution autrichienne et la Couronne de Bohême, par un député de la diète bohême.“

481.

[1868] říjen 14. — **Leger Riegrovi.** „Du reste en général je dois regretter la négligence avec laquelle on me tient au courant de ce qui se fait et s'écrit en Bohême... Les écrivains tchèques qui auraient plus d'intérêt à faire connaître leurs oeuvres en France, ne m'envoient rien de tout. Je n'ai reçu ni le „Jan Hus“ de M. Erben, ne le „Pravěk“ de Mu Vocel, ni les „Slované v pravěku“ de M. Šembera.“ Ani Matice mu ne-
posílá Musejníka ani Společnost nauk svých publikací.

1868 listopad 3. — Pražák Mezníkovi. Přijel z Vídně. Nechce psáti Riegrovi, „by snad nebyli na naši korespondenci zvědaví“; proto píše jemu [M. byl v Praze]. Ať to sdělí Riegrovi. „Mluvil jsem ve Vídni s Poláky: Grocholským, Potockým a Ziemialkovským. Výsledek je, že vím, že Poláci sobě ani nedělají naději, že by se vše to povolilo, co žádali v adrese sněmovní, a že, kdyby se jim prozatím i nic nepovolilo, přeci na radě zůstanou. Rádi by byli, abychom jim pomáhali, však též na radě, a myslí, že bychom měli přijít do rady, jestli by ministerstvo, buďto nynější, buďto nové, do svého programu vzalo přenesení všech věcí do zákonodárství našich sněmů a jejího [má býti jejich t. j. sněmu], co náleželo dle únorovky do kompetence užší říšské rady, jestli v Čechách a na Moravě sněmy budou rozpuštěny a většina opět naše. Bez nás by taková změna neprošla nikdy na sněmu. Já jsem jim vyložil, že pokud se bude jednati o přehlasování v říšské radě, nikdy na cestě, kterou jmenují ústavní, změna ústavy prosincové se nesvede, že vůbec by se musela strana utvořiti německá, mimo Němce z Čech a Moravy, která hodlá zadost učiniti nám, a pak že by sobě to po rozpuštění našich sněmů mohli [?] na říšské radě změnit sami.

Je vůbec těžké vše psáti, ale na mne činila vídeňská atmosféra dojem, jak kdyby sobě Beust přál velice vyrovnání a vyjednávání s námi, že ale on a ti, co sobě koncese na nás přejí, již mají strach před cislaitánským ministerstvem. Z toho ovšem snad Brestl mimo Potockého a Taaffeho by pro koncese byl. Přejí sobě Poláci, by Rieger přijel do Vídně a s nimi rozmluvu měl; však Poláci sami praví, že oni nechtějí federalism stavěti do popředí, to prý Maďaři nesnesou atd. Vůbec zdá se, že cni sobě dělají nějakých jiných nadějí a nechtějí se s vládou nikterak rozkmotřiti. S Němci jsem nemluvil s nikým mimo s Fischhofem, kterého sem navštívil, on prý pracuje na brožuře pro federaci v Rakousku a chce ji co nejdříve vydati . . . On je skutečně federalista, jen že poněkud idealista. Chce, [aby] Rakousko rozloženo bylo na skupení, které by měly celé zákonodárství. Jen záležitosti finanční, války a t. d. takové, které nesouvisí s národností, měly by býti vyjednávány v centrálním parlamentu, jaký ústava kroměřížská utvořiti chtěla. Ovšem má to vše platit jen pro Cislaitanii a proti Uhrám zůstatí dualismus. Když sem mu vyložil, že to v Rakousku již není možná s takovou ústavou, popustil [?] by snad od formy centrálního parlamentu!! . . . Ten jistý generál se zatím vrátil a byl ve Vídni, já sem však nechtěl se s ním sejítí. On prý ale byl by ochoten s Riegrem se sejítí. Co sem o něm slyšel a četl, považuji ho za planého a marného člověka a jeho [nečitelné] ovšem nejsou dle toho, aby bylo velmi radno s ním obcovati. Má býti též velkým mluvku a dal by hned věc na buben. Též Poláci tak soudí. Jestli by se Rieger odhodlal do Vídně jeti, prosím ho, by mně to dříve psal, a by, jestli

možná, zůstal zde mezi rychlým a obyčejným vlakem, bych mu ústně víc vyložil a informaci dal.“

1868 listopad 6. Praha. — Rieger [Ockertovi?]. Koncept bez udání adresáta: „Euer Wohlgeboren! Ihre freundliche Mittheilung, dass Seine Excellenz der Herr Reichskanzler geneigt wäre die Vermittlung eines Ausgleiches mit der böhmischen Nation in die Hand zu nehmen, wenn er darum von unserer Seite ersucht würde, habe ich meinen politischen Freunden mitgeteilt. Weit entfernt die gewiss edlen Intentionen Seiner Excellenz mit Undank oder Misstrauen aufzunehmen und die Notwendigkeit eines Ausgleiches mit dem *Reiche*, in dem ja die böhmische Nation seit Jahrhunderten wurzelt und hoffentlich auch für die Zukunft zu gedeihen berufen ist, in vollstem Maasse anerkennend, sprachen doch alle meine Collegen ohne Unterschied die Überzeugung aus, dass der gegenwärtige Moment des Ausnahmzustandes bei uns wohl kaum geeignet wäre, diesfällige Verhandlungen mit Aussicht auf Erfolg zu beginnen, oder wohl gar behufs der Wahl von Vollmachtsträgern eine Versammlung zu berufen. Wenn gleich die Maassregeln, welche die Regierung Seiner Majestät hierlands zu treffen für angemessen befunden hat, die politische Überzeugung der *böhmischen Nation* keineswegs beeinflussen, so werden sie doch allgemein als gegen dieselbe in ihrer Gesammtheit und gegen ihre politische Haltung überhaupt intendirt angesehen; mit Rücksicht darauf halten es meine Collegen für ein Gebot des Anstandes und der nationalen Würde, im Falle sie als Vollmachtträger ihres Volkes in Verhandlungen eintreten sollten, hiebei in ihrer Meinungsabgabe vollkommen frei nicht nur zu sein, sondern auch äusserlich zu erscheinen. Zudem glauben sie, die Einstellung aller Feindseligkeiten, die ja allwärts den Friedenspraeliminarien vorangeht, scheine, nach der fortdauernden Maassregelung der gesammten nationalen Presse, nach der feindseligen Haltung der offiziellen Journale, nach dem Sturm, der so eben im Wiener Parlamente gegen die verhassten Čechen losgelassen wurde, zu schliessen, wenigstens nicht allen Mitgliedern des cislaitanischen Ministeriums erwünscht, und es falle schwer, die Regierung bei alle dem nicht für solidarisch zu halten. Schliesslich erachten meine Collegen, dass die politische Überzeugung der böhmischen Nation in den beiden Deklarationen klar genug ausgesprochen sei; sollte nun die Krone oder die Regierung es für gerecht oder den Interessen des Reichs für erspriesslich finden, auf die Anschauungen derselben in welcher Weise immer einzugehen, so sei ich als bisheriger Praeses des Clubs sämmtlicher Abgeordneter böhmischer Nation in Böhmen zunächst berufen, diesfällige Mittheilungen entgegenzunehmen und vorerst in privativer Weise zu besprechen, ohne jedoch die Vertreter selbst zu verbinden oder ihnen

zu praejudizieren. Sollte ein solcher Meinungs-austausch concrete, einen günstigen Erfolg versprechende Ausgleichsvorschläge zur Folge haben, so würde es ohnehin meine Pflicht sein, nach Zulass der äusseren Umstände alle Abgeordneten böhmischer Nationalität oder doch ihre bekannten Vertrauensmänner zur Berathung derselben einzuberufen.

Das sind die in dieser Angelegenheit von meinen Collegen *einmüthig* abgegebenen Äusserungen.

Was mich persönlich betrifft, so liegt mir die individuelle Erhaltung und staatsrechtliche Sicherstellung meiner Nation *in und mit Österreich* zu sehr am Herzen, als dass ich nicht jederzeit bereitwillig jeden Weg einschlagen sollte, der zu diesem Ziele zu gelangen auch nur einige Hoffnung gibt. Ich kann es daher nur sehr dankbar anerkennen, wenn S. Excellenz sich die hoffentlich dankbare Mühe nehmen will, die staatsrechtlichen Ansprüche der böhmischen Nation mit den Interessen des Gesammtreiches, mit jenen seiner anderen historischen Nationen und mit den vielgestaltigen Wandlungen unseres Verfassungsbaues in Harmonie zu bringen. Als Kanzler des Gesammtreiches, als Minister unseres angestammten Herrscherhauses, dessen Interessen hiebei wesentlich tangirt sind, erscheint er hiezu berufen und als Staatsmann, der die gegenwärtige Situation zu beurteilen in der Lage ist, dürfte er vor Anderen die Notwendigkeit einer diesfälligen Action erkennen. Ich meinerseits, der ich die gedachten Interessen nicht minder hoch zu achten vermeine als er selbst, bin ohne Weiteres bereit, ihn in einer bescheidenen privaten Stellung nach meinen besten Kräften zu unterstützen, wenn er das schöne Werk des Ausgleiches unternehmen will zum Heile Österreichs und meines Vaterlandes. Ich bin zu diesem Zwecke seiner Anforderung gewärtig. Das alles bitte ich Sie Seiner Excellenz mitzuteilen und ihm gleichzeitig für seine edlen Intentionen meinen aufrichtigen Dank auszusprechen, welchem ich auch den Dank für Ihre eigenen wohlwollenden Bemühungen anschliesse.“

484.

1868 listopad 7. Paříž. — **Leger Riegrovi**. Jest potřebí, aby se mu psalo každých 14 dní nebo každý týden, aby mohl dělat zprávy v „Echu“. V týdnu měl již dva dopisy v „Echu“ o Čechách a Uhrách se stanoviska finančního. „Le ministre de l'Instruction publique M. Duruy vient de me nommer privat-docent de litteratures slaves à la Sorbonne. J'ai eu hiers un long entretien avec lui. Il m'a beaucoup parlé des Tchèques et je crois avoir reussi à dissiper quelques préjugés qu'il avait contre vous.“

485.

[1868] listopad 21. Paříž. — **Leger Riegrovi**. V Paříži bude vycházeti deník finanční a pro mezinárodní politiku: „L'Echo de la Bourse“. Leger

pohnul vydavatelstvo k výměně s „Politik“. Prosí, aby to Skrejšovský zařídil. Leger je spolupracovníkem toho listu. Časopis bude zastávati ideu federalistickou. Prosí, aby Rieger poradil některé dopisovatele obchodní z větších měst. Nemohla by česká šlechta odbíratí ten časopis?

486.

1868 listopad 26. — **Schuselka Riegrovi**. Prosí o zprávu o národním vyjednávání, o němž je najednou tolik řečí.

487.

1868 prosinec 5. — **Pražák Riegrovi**. „Obdržel jsem Váš list od 3. a děkuji za zprávy a pokynutí stran vyrovnání. Ústně Vám vyložím, proč mě přešla prozatím chuť v té záležitosti a t. d. dále působiti. Hodlám v neděli na večer neb v pondělí ráno zavítati do Prahy a Vás v pondělí mezi 9—10 hodin před polednem navštívit. Myslím, že zakládající výbor Živnostenské banky zařídí v pondělí předběžnou poradu.“ Přeje si promluvití při té příležitosti o filiálce brněnské. Děkuje za péči prokázanou jeho synu v Praze.

488.

1869 leden 12. Praha. — **Rieger [Ludv. Oppenheimerovi?]** Koncept bez označení adresáta. Děkuje mu za důvěru, ale v této době nemůže splniti jeho přání, ani jeho očekávání. „Alle Achtung für ihre wohlmeinenden Absichten, aber sie können keineswegs die Initiative einflussreicherer Männer ersetzen, die nötig wäre um mich zu bestimmen, die Ausgleichsangelegenheit bei meinen Landsleuten mit Ehre und Aussicht auf Erfolg in die Hand zu nehmen.“ Dnes není vhodná doba. Dokud jest pronásledován tisk, dokud nejvýznamnější mužové národa jsou trestáni za pouhé projevy souhlasu s českou deputací, tedy za legální, v každé ústavní zemi samozřejmě dovolené projevy mínění, nelze věriti, že by vláda měla dobrou vůli podporovati vyrovnání. Dejž bůh, aby se korpila iniciativy. Pak bude snad možno uvéstí náladu v Čechách do správných kolejí. Neboť nelze zapíratí, že se již utvořila pozoruhodná strana, která se vzdala veškeré naděje na vyrovnání s vídeňskou vládou, počítajíc s vyhlídkami z ciziny naznačenými. „Diese Partei gewinnt durch die gegenwärtige Maassregelung der Justiz unläugbar mit jedem Tage an Boden und findet in der, durch die Ausnahmzustände genährten inneren Verbitterung des Volkes bereitwilliges Gehör, wenn sie es bereits unternimmt mich und meine politischen Freunde, die einen Ausgleich *aufrichtig wollen* und dazu gerne die Hand bieten, zu *verdächtigen* als wären wir der Sache unserer Nation untreu geworden...“

„Diese Stimmung gebietet mir in der Sache nicht ohne Aufforderung von maassgebender Seite und gegründete [?] Aussicht auf Erfolg

vorzugehen. Wozu könnte uns nun eine Verhandlung mit Herrn Dr. Ziemiakowski nützen? Die böhmische Opposition steht auf eigenen Füßen, auf staatsrechtlichem Boden und hat von den Reichsratspolen bisher eher *Spott* als *Unterstützung* erlebt; sie wird also wohl auch ohne Allianz mit ihnen fortleben. Wir können nur mit der *wahrhaft liberalen und nationalen Parthei* der Polen, mit der Smolka's, welche die öffentliche Meinung Galiziens in ihrer entschiedenen Majorität für sich hat, Hand in Hand gehen. Wenn die Parthei Ziemiakowski von der gegenwärtigen dualistischen Regierung nennenswerthe Concessionen erlangt, so wird uns das *sehr freuen* und kann uns *nur nützen*. Ich hoffe übrigens nicht, dass man den Polen, deren politische Widerstandskraft man gewiss auch oben geringer schätzt als die der Böhmen, und welche nicht wie diese ein vertragsmässiges Staatsrecht und die ungetheilte Masse ihres Volkes hinter sich haben, *grössere* Concessionen machen wird, um die *wir* sie beneiden könnten. Zudem ist ja Graf Beust ein zu kluger *Diplomat*, als dass er einer *einseitigen* Concession an die *Polen*, welche nicht ermangeln kann die Russinen nur noch in grössere Ängsten zu versetzen, zustimmen wollte, zum Ärger Russlands. Österreich hat es im Augenblick wahrlich nicht nötig die Russen noch mehr zu reizen.“

Adresát upozorňuje správně na brožuru Fischhofovu. Také Rieger ji pokládá za důležitý moment. Kéž by byla již ve veřejnosti. Podle toho, jak bude přijata od Němců, pozná se, je-li mezi Němci v Rakousku silná strana rakouská. Ta by se musila odhodlati k pozoruhodným koncessím pro Čechy.

489.

1869 leden 20. Praha. — Rieger Huškovi. Děkan se ptal, ví-li Rieger co o jakýchsi dvou podnikcích kněžských. Rieger se ptal Náhlavského. Ten mu řekl, že se skutečně konala nějaká schůze katolická, ale že pocházela více z německé strany, která by si přála odtrhnouti kněžstvo české od kruhů národních a politicky českých. V čele stojí snad jakýsi pensionovaný generál Severus. Náhlavský má za to, že z toho nic nebude, že se české kněžstvo nedá svést. Co se týče časopisu, Náhlavský neslyšel nic. Rieger myslí, že z toho nebude nic, že by jen poškodil „Korunu“, která se v církevních věcech chová slušně. Denník stojí mnoho peněz.

490.

1869 únor 20. — Pražák Riegrovi. Soustrast nad úmrtím paní Terezie Riegrové [† 14 února]. „Z dopisu pana Dr. Palackého a ze zpráv hraběte Belcrediho vidím, že se chystáte k brzké cestě za hranice. Zdá se, že zahájení sněmů a tím nová akce z naší strany nenastane již v měsíci květnu, jak bylo hlášeno v listech vídeňských. Však přeci doufám, že se brzo navrátíte. Poslanci naši byli ke konci posledního sněmu vyzváni, by opět zaujali místa svá. Nemíní se pouštět do nové polemiky ve sněmu, ačkoliv

usnesení o naší deklaraci by jí vyzívalo. Sněm bezpochyby nás zbaví mandátů a nastanou pak opět nové volby, které ve městech a na venkově vypadnou ve prospěch naší strany.

Stran vyjednávání o vyrovnání máme zde nyní úplný pokoj. Ostatně Vám sdělil hrabě B[elcredi], jak se zde věci mají. Matice Moravská od několika měsíců vyjevuje dosti zdárnou činnost. Na venku vznikají nové průmyslové závody, obzvláště továrny na cukr, a toužebně čekáme na zařízení filiálky Živnostenské banky. Bylo by jí potřeba, by nové banky zde projektované jí neodňali půdy. V čelo jedné těchto nových banků vstoupí též pan zemský hejtman hrabě Dubský.“

491.

1869 březen 8. Paříž. — Rieger choti. Byl u Henri Martina, u paní Pape Carpentier [opatrovny], u St. René-Taillandiera, u E. Laboulaye, obědval u konsula s Lehkým [Legerem] a Soběslavem Pinkasem. „Došel mne zde telegram od p. „Franka“ [místodržitelského rady Grimma, důvěrníka Beustova] zkrze Hulka, žádající, abych dle možnosti hleděl býti do 15. ve Vídni. Rozmyslel jsem si věc a odpovím teď, že hodlám zůstat zde až k 20.ému a zpátečnou cestu brátí přes Frankfurt, kdež hodlám navštívití Márinku. Do Vídne pak že mi nelze nyní jíti, leč bych byl z kompetentní strany vyzván; kdyby se to stalo, ať telegrafuje. Dost dlouho jsem byl doma a nevolali mne, ač věděli, že odejdu; abych, jsa jednou zde, hned zas odjel neviděv nikoho, toho bez podstatné příčiny neučiním. Beztoho se nic podstatného nestane, dokud se nevrátějí všichni ze Záhřebe.“ Pojede k paní Cornu, zítra bude snídati s p. Duruyem. Mají mu psáti o situaci a co uslyší od Franka a co otec radí.

492.

1869 březen 10. Paříž. — Rieger choti. Byl u Javalů ve Versailles, u Čermáka, u paní Cornu. Naznačuje, že paní Cornu slíbila zastati se „novočeské hudby“ [znamená to snad politiky?] u císaře. Byl u Goumyho a Duruyho, u paní Pape, u Czartoryských: „Byli trochu v nesnázích se mnou a omlouvali své rodáky.“ Na oběd bude u Edmunda Chojeckého [psal pod pseudonymem Charles Edmond]. „Na to jsem šel udělat poklonu našemu vyslanci, kteréhož jsem tentokráte našel doma. Přijal mne zdvořile sice, ale trochu steif, začal však hned o politice a o vyrovnání. Já mu vše vysvětlil a řekl, že my ovšem nejsme proti vyrovnání, ano že teď více než kdy doufáme, že se stane vůlí císařskou, avšak že nám nelze obětovat korunu českou libůstkám některých zuřivých ministrů. Pověděl mi iedacos, jakoby mi něco svěřoval, ale vše věci, jež jsem dávno věděl.“

493.

1869 březen 11. Paříž. — Rieger choti. Byl na dîner u St. René Taillandiera.

494.

1869 březen 12. Paříž. — Rieger choti. Stěžuje si, že mu paní málo píše. „Jakkoli může býti nepříjemno psaní Beustovo, jsem tomu přece rád; aspoň vím, na čem jsem a odbydu pana Grimma, jemuž jsem ostataě již psal, že bez formálního pozvání od Beusta, z rozkazu císaře učiněného, nepůjdu do Vídně a že vůbec tak pospíchat nebudu s návratem. Jestli mne chtějí mít, že přijdu třeba hned, ale ať mi pošlou pozvání zkrze Metternicha.“ Zítřa budu u „červeného prince“ [prince Napoleona] v Palais Royal.

495.

1869 březen 14. Paříž. — Rieger choti. „Mnoho fakt psát nemohu, některá nechci. Psaní vídeňské, jež si provázela s patrným potěšením, kterak se tvůj pessimismus potkává s pravdou, mne nikterak nezarmoutilo a nedesilusionovalo mnoho, neboť jsem mnoho nedoufal; ale piquiroval mne způsob, jakýmž se chce odpírati, že jsem já byl vyzván. Štípalo mne to v prstech, chtěl jsem hned odpovědět, ale konečně jsem se rozhodl neodpovídati dříve, až budu doma, dílem, abych se v ničem neukvapil, a abych mohl bráti ohled na situaci, jaká se zatím doma utvořila; již jsem měl v hlavě psaní takové, kterým bych byl ve formě velmi delikátní a komplementosní řekl: vidím, že jsem na Vás příliš upřímný, podruhé mne nenapálíte; napíši to, až budu doma, moha pak říci s dobrým svědomím, že to činím po přečtení jeho listu. Bylo mi milo, že si s takovým humorem vykládala vítězství svého pessimistického rozumu, ale nevidím, že by jsi z něho měla v životě velkou výhodu a život veselejší; já zas mám za to, že je lépe vždy veseleji a vždy s mladou nadějí hledět do života. Však jsem posud v životě tak nešťastným nebyl. Stran té vídeňské věci myslím, že jim konečně předce hodina dopadne, kde budou musit činit pokání; protož mám za to, kdykoli přijdou, jich neodstrkovat hned napřed, ale také vždy opakovat své.“ „Včera jsem byl u p. Červeného. [t. j. prince Napoleona]. Věda, že je přítelem „emberů“, snažil jsem se jej vybidnout, aby něco učinil pro smíření naše s nimi, ukazuje k tomu, že by to bylo prospěšno i Vídni i Paříži. Nezdá se, že by on něco učiniti chtěl; pokládá věc obojí Leitanie za zoufalou.“ Získal od Gounoda „Romeo a Julii“ za 400 tolarů (chtěl původně 3000 fr.). Byl u Hippolyta Despreze [úředníka minist. zahrani.], který je ve styku s Lavalettem [ministrem věcí zahraničních], požádal o hodinu slyšení. Právě k němu přišel p. Martin „nad míru sympatický a poctivý, šlechtný enthouasiasta; ten pro nás čím dál tím víc pracuje a bude pracovat; a nic nás to nestojí.“

496.

1869 březen 16. Paříž. — Rieger choti. V pátek byl na čaji u Vilborta, „co píše tu zajímavou historii německé války v Revue Moderne.“ Včera byl u „Elasticum“ [Goumyho]. Ten ho vybízí, aby „žádal paní Rohatou

[Cornu], by mi zjednala přístup k němu“ [t. j. císaři Napoleonovi III.]. „Nechce se mi to udělat, ač snad ještě k ní půjdu.“ Elasticum mu nabídl, že ho povede ke zdejšímu Beustovi. Stále se stará, aby se české opery dostaly do Paříže.

„Večer jsem obědval ve Versailles u p. de la Roche s redaktorem Correspondence de l'Est. Zdá se mi, že ti páni mají groše od p. Kousavce našeho [Beusta] — a že s embery dobře stojí. Nabídl mne seznámiti s komisionářem těchto a zvláště p. Ondráška [Andrássyho], p. Malým [Kissem] bývalým plukovníkem.“ Dostal Pulkavu a přiveze ho s sebou.

„Siècle dnes má zas otištěnou korespondenci Havas, kteráž dělí nás a Mladočechy a nás prohlašuje za klerikály a feudály.“ Vrátil se od p. Hippolyta [Despreze], s nímž a s jehož sekretářem [Tibym, pozdějším vyslancem v Dánsku] mluvil 2½ hodiny. „Pan Hippolyte ubezpečoval, že si velice přál se mnou mluvit. Neuvěřili byste, jak jsou zde okouzleni těmi embery. Já ubezpečuji všude, že si s nimi přejeme shodu a narovnání a prosím, by nás v tom podporovali. Řečený sekretář mi slíbil dnes, že mne seznámí s jich [francouzským] poslem Běčským [videňským t. j. hr. Latourem]. Možná že k vůli tomu a onomu Malému budu muset pobyt prodloužit.“ „N. B. Byl u mne arcibiskup Westminsterský (katolík) a nenašel mne doma. Já pak nechtěl jsem s počátku věřiti, že karta jeho v hotelu nechaná patří mně. Když jsem jej včera navštívil, byl právě odjel.“

497.

1869 březen 18—19. Paříž. — Rieger choti. Vyjednával s Giacomellim, pod jakými podmínkami by přivedl naše opery na franc. jeviště. Nemohl býti přijat Lavalettem, poněvadž jeho paní umírá. Dojel k Malému [Kissovi]. „Přijal mne vlídně a hovořili jsme spolu celé tři hodiny. On mnoho platí zde i doma, neboť si tyká s Vondráčkem [Andrássym] jsa jeho spolužák. Možná že ta rozmluva k něčemu povede. Možná! Přál si velice, abych mluvil s Vondráčkem, kterýž s panem Kousavcem [Beustem] teď nevelmi dobře vaří. Přátelé našeho Bořity [Clama] by prý nás ochotně nechali v štichu, jak pravil Malý.“ Byl u Chojeckého, Goumyho a u St. René, „s kterým jsem tenkrátě teprv mluvil důkladně a nepochybuji, že to, co vydá, bude trochu jinak vypadat. Slíbil mi psáti artikul do svého obzoru. Prosím otce, aby hned po obdržení tohoto listu poslal jemu poštou „Böhmen. Land u. Volk“, kde má všechn materiál, který bude potřebovat. Jsem v celku velmi spokojen se svou cestou.“ „Včera mne navštívil ještě p. Malý, ač mne nenašel. Že mne navštívil p. Rohatý, jsem Ti již psal. Všude jsem si nechal cesty otevřené. Ovšem dobré by bylo, kdybych mohl zas brzo přijeti; mohl bych se dostatí dále... Snad, až pojedu pro Mārinku, zas sem budu muset zabočit.“

498.

1869 březen 19. Paříž. — **Charles Robert Riegrovi**. Byl generální sekretář a státní rada z ministerstva veřejného vyučování francouzského; posílá Riegrovi dokumenty o veřejném školství, o nichž myslí, že by ho mohly zajímati. (Byl jich objemný svazek.)

499.

[1869 duben.] **Rieger ministru [Duruyovi]**. Nedatovaný koncept. Poněvadž v žádné věř. knihovně pařížské téměř není českých publikací, posílá Slovník Naučný, v němž jsou hlavní data o národu českém.

500.

1869 květen 22. Maleč. — **Marie Riegrová neteři Albínce**. „Poměry politické jsou též velmi neutěšené; myslím, že nebude tak brzo obrat k lepšímu. Co se mne týká, tak vidím vždy černě a lidi proto mi málo věří, ale skutečnost ukazuje, že mám vždy mnohem, mnohem více pravdy než Rieger, který vždy vidí růžově. Zvítězí-li strana svobodomyšlná ve Francii, je velká pochybnost, že bude válka Francie s Pruskem. A když se Němci nebudou bát nějaké války — u nás i v cizozemsku — nebude ani pomyslení, aby nám udělali to nejmenší po právu; naopak bude vláda jejich tím pánovitější a nespravedlivější.“

501.

1869 červen 3. Praha. — **Kalousek Riegrovi**. Podává zprávy z Prahy. U Skrejšovského byl dopisovatel „L'indépendance belge“ Rigandeaud. Neví, s kým se zde bude bavit, snad se zkamarádí se Skrejšovským, jenž měl u sebe v Nelahozevsi také Gerarda. Neměl by býti pozván i do Malče? Chtěl viděti meeting, Skrejšovský mu doporučil, aby počkal na řípský tábor, který bude od neděle za týden. O přípravách k zasazení Husovy desky na domu na Betlemském plácku a v Husinci. Sabina jednal s Kollerem o dovolení k slavnosti té. „Ty feuilletony o Gindelym v Nár. Listech píše Schulz.“ „Ryze dělnický“ tábor (Grégrovský) na Rohanském ostrově selhal. Sešlo se ani ne 5000 lidí, z nichž ani ne 2000 se účastnili tábora; ostatní sedli k pivu jako o jiné pěkné neděli.

502.

1869 červen 6. Paříž. — **St. René Taillandier Riegrovi**. „J'ai reçu les manuscrits allemands que Vous avez eu l'obligeance de m'envoyer, et j'espère bien les utiliser prochainement au service de votre cause qui me paraît la cause de la vérité, de la justice, de la civilisation. Je mettrai donc largement à profit ces documents précieux; puisse je contribuer à attirer l'attention de nos hommes d'état sur les questions si graves,

et leur faire comprendre de quel côté sont les intérêts et les devoirs de la France!“ Brzo pošle Palackému knihu „Bohème et Hongrie“, sbírku článků z Revue des deux mondes.

503.

1869 červen 7. Maleč. — **Rieger Gablerovi**. Přijede do Prahy a pak pojedě pro Mářinku do Frankfurtu. Zdali pak pojedě do Paříže, neví; s p. Rigandeaudem by rád mluvil, ač mu velké váhy nepřipisuje.

504.

1869 červen 9. Maleč. — **Rieger Gablerovi**. „Divím se, že ten pan Rigandeaud tak o to stojí se mnou mluvit. Nevíte co má za lubem? Mohl byste mne avertovat.“ Rigandeaud přijede do Malče. Rieger by si přál, aby tam přijel i Kalousek: „Gerarda jsem jednou tak všeobecně pozval, avšak ne definitivně. V důvěře — mezi námi — nevím posud, jak daleko se má jemu věřit, kolik je u něho blague anebo břichopasectví a kolik pravdy. Sliboval mnoho pro nás psát, ve Francii agitovat, ale zdá se, že ještě ani stébla nepřeložil.“ Dostal právě list od pana St. René Taillandiera. Rukopisy Gablerovy dostal a je tomu velmi rád; píše, že toho užije, aby upozornil francouzské státníky na tyto vážné otázky. „Právě dokončívám ještě jinou práci francousky, něco podobného, ale něco kratšího. Má se to dostat Jemu [Napoleonovi III.] zkrze tu paní Rohatou [Cornu], o níž jsem Vám mluvil.“ Buď to pošle poštou, nebo to vezme, až pojedě pro Mářinku.

505.

1869 červen 10. Praha. — **Šimáček Riegrovi**. Pan Rigandeaud mu sdělil, že si Rieger přeje, aby zajel na Maleč. Při té příležitosti dovoluje si Riegrovi poslati tento list k informaci. Soudí, že na sblížení s Francií bude záležitosti ještě více než na sblížení s Ruskem. Je nutno Francii systematicky informovati a to buď získáním určitých novin a osobností nebo zřízením zvláštního, nám věnovaného časopisu. Rigandeaud nabízí své služby. Šimáček myslí, že by se měl v Praze vydávati s počátku týdeník (později třikrát týdně) pod názvem „Slovanské Noviny“. Počítá nadšeně, že by takový časopis musil býti aktivní. „Namítne se, že máme Fričovu korespondenci českou [začala vycházeti v Berlíně v březnu 1869, ale v zápětí zašla], avšak ta nám po čertech málo platna. O Fričovi neměl jsem v politických věcech nikdy velké mínění a jeho produkty to ospravedlňují. Polemisovati s Prager Abendblattem neb Zukunftem — k tomu věru není třeba francouzského orgánu! A při tom ta barbarská řeč! . . . Nemohu Vašnost neupozorniti při této příležitosti na obrat, který nám v národohospodářském ohledu nastává vinařstvím.“

[1869 červen — červenec.] **Audience Riegrova u Napoleona III.** [Podle záznamů pí. L. Bráfové upraveno Heidlerem.] Již roku 1867 za pobytu svého v Paříži s Palackým a s chotí Rieger pomýšlel na to, aby byl přijat ve slyšení Napoleonem. S Palackým a Strossmayerem šli se u Czartoryských, aby pohovořili o zájmech všeslovanských. Starý Zamojski, oddaný myšlence slovanské, přál Riegrovi a přimlouval se u svých krajanů, aby mu zjednali přístup k paní Cornu, důvěrnici Napoleonově, čemuž se tehdy přičítal veliký význam. Poláci měli o tom zvláštní schůzi a rozhodli se, že nebudou podporovati Riegrova a zjednávati mu přístup k důležitým osobnostem, u nichž by mohl získati vliv, protože má velké sympatie k Rusku. Ale Riegrovi se podařilo získati přístup k paní Cornu jinou cestou, prostřednictvím své paní, která si dopisovala s paní Cornu o opatrovnách. Již v Praze se Rieger seznámil s prof. Ed. Goumy, jež mu doporučil Leger. Goumy byl redaktorem „Revue de l'instruction publique“, již vydávala Librairie Hachette. S Riegrem se v Praze scházeli u Černého koně. R. 1869 Goumy seznámil Riegrova v Paříži s Viktorem Duruym, ministrem vyučování, učencem a historikem, který se těšil veliké přízni Napoleonově. Duruy a Me Cornu připravili Riegrovi audienci. Goumy v listech svým Riegrovi píše, že Duruy vyžádal od císaře pro Riegrova mémoires Napoleona I. Rieger před tím, po prvním pobytu v Paříži 1869 v dubnu, zaslal Duruymu prostřednictvím Goumyho svůj Slovník Naučný. Dne 7. června sdělil Goumy, že list Riegrovův (s obsahem politickým) dal čísti ministru Duruymu. Ten byl tak překvapen, že se tázal, smí-li jej dáti čísti Napoleonovi. Goumy tedy list ten pro císaře opsal. 11. června píše Goumy opět, že se Riegrovi audience dostane při nejbližší jeho cestě do Paříže. Že Rieger k audienci měl jíti, jest zřejmo z dopisu Goumyho z Quai d'Orsay („ve čtvrtek“): „Cher Monsieur, Il me vient un petit scrupule, que je tiens à vous soumettre, pendant qu'il en est encore temps; c'est qu'il serait peut-être plus discret et plus conforme au caractère nullement solennel et officiel de l'entrevue que l'Empereur a bien voulu vous accorder, de Vous y présenter sans vos décorations et simplement avec la rosette. Qu'en pensez vous?“ Audience podle Riegrova velmi častého vypravování skutečně byla a to za jeho druhého pobytu v Paříži (koncem června a počátkem července). Marie (dcera) zaznamenala si v denníku, že 26. června přijel Rieger do Frankfurtu na cestě do Paříže a ještě večer jel dále do Paříže, 6. července se vrátil z Paříže do Frankfurtu. V zápiskách paní Červinkové je, že Duruy doručil císaři Napoleonovi memorandum Riegrovo *před audiencí*. Také prof. Kalousek si zaznamenal r. 1870 dle vypravování Riegrova: „Musím zaznamenat jednu věc, o níž vědomost jest a snad i bude vzácná. „Neue Freie Presse“ uveřejnila kus memoranda, jež prý Rieger učinil k císaři Napoleonovi a odevzal ministru Latouroví(?).

K tomu vztahují se dvě Riegrova psaní ke mně z minulých dní. Teď zrovna přijel z Malče sem a vyprávěl mi pod tajností rukou dáním, jak věc opravdu se má. Loni, tuším na jaře, byl Rieger ve Francii, a kromě jiných státníků mluvil s ministrem vyučování Duruy. Ministrem zahraničním byl tehdaž Lavalette, ale stonala mu žena, a Rieger ho ani neviděl. Duruy měl opis kusu listu, jež před tím byl psal Rieger „jednomu známému svému v Paříži profesorovi“ (očividně St. René Tailandierovi), [opravdu Goumymu], kterýžto kus se týkal naší politické situace. „C'est une affaire très importante“, pravil prý Duruy a že by se to mělo ukázat císaři. Tu Rieger se vyťasil s tím, že má o těch věcech sepsané memorandum (které mu tuším překládal nebo opravoval Gabler). Pak ho Duruy pozval k sobě na oběd do villy, snad St. Armand zvané [podle zápisků paní Červinkové St. Georges], kdež mu Rieger memorandum předložil. Duruy mínil, že jest potřebí to sdělit císaři celé, dříve než Rieger půjde k němu k audienci, aby mohli o tom hovořit. Audienci opatřil Duruy, která dle vůle císaře stala se zcela soukromě, teda bez rakouského vyslance. Z villy své poslal Duruy sekretáře po železnici do Paříže k císaři s tím memorandumem, načež Rieger měl audienci u císaře ve Versailles, uveden jsa Pietrim. Císař kázal mu se posaditi a hovořili o tom asi půl hodiny; uznával důležitost toho a vyslovil se: „C'est mon vœu de pouvoir faire pour vous ce que j'ai fait pour les Hongrois.“ Pak dostal Rieger od ministra Duruy poděkovací dekret za to, a též, nevím z čí iniciativy, *bedničku* spisů Napoleonových, kterou mi právě pod kanapem ukazoval. Pozdější některý ministr nejspíš poslal opis toho Grammontovi do Vídně k vyjádření. Rieger bojí se prý jen toho, aby Napoleon se nedomníval, že to Rieger v Praze vypleskal a že jeho indiskrecí dostalo se to do veřejnosti.“

O memorandu, vydaném Drem. Hajnem, poznamenává Heidler, že v pozůstalosti Riegrově jest vlastní koncept Riegrovův a opis psaný trojí rukou. Koncept má 5, opis 7 archů. Z těch jen str. 4—13 jsou psány Riegrem, str. 14—21 Gablerem, str. 1—3 rukou neznámou. Vedle konceptu francouzského jest tu ještě německý koncept, nepodepsaný, z téže doby a podobného obsahu.]

507.

1869 [červenec?] 17. — **Rieger Kalouskovi.** Národní Listy vynechaly z referátu o Sabinově řeči na Mužském pochvalný pasus o zásluhách Palackého. Palacký si toho všimnul.

508.

1869 červenec 19. **Kalousek Riegrovi.** „Ta cesta Poláků do Prahy nachází se teprv v diplomatickém embryu, a neví se, kdy přijde k místu. Prozatímným agentem v té věci jest prof. Grabowski z Varšavy, který zde

mešká. Tomu psal sem Maciejowski (vnuk známého slavisty, člen redakce Kraje v Krakově), aby zde přezvěděl, jak by zde byli přijati Smolka, hr. Borkowski a kníže Sapieha, syn maršálkův, zakladatel Kraje a poslanec za Přemyšl, kdež právě svolává své voliče dohromady. Zdá se, že Maciejowski tak psal z uložení Sapiehy, neboť pražský referát Grabowského šel zkrze Maciejowského k Sapieze do Krasičina. Zdali Sapieha dorozuměl se již se Smolkou a Borkowskim, neví Grabowski, a vykládá účel cesty tak, že by to prospělo programu Smolkovu mezi Poláky, když by se jim zde udělala nějaká demonstrace příznivá. Mimo to domnívá se Grabowski, že by váhavý Sapieha a tedy Kraj následkem návštěvy v Praze lépe přilnul ke straně Smolkově a přiblížil se ke stanovisku českému. Na Štěpánském plácku se řeklo Grabowskem, že nám ta návštěva bude milá a že výsledek její hlavně visí na přítomnosti Smolkově. Dnes bude Grabowski poznovu psáti Maciejowskému a oznámí mu mínění Vašnostino. Také má za to, že dříve, nežli ti tři králové od východu do Prahy zavítají, pošlou sem téhož Maciejowského jakožto parlamentáře.“

509.

1869 červenec 20. Maleč. — **Rieger Kalouskovi.** „My bychom rádi, aby Poláci přišli. Sbratření se veřejné Polákův s námi dalo by Beustovi a Taaffovi i výše na rozum, že Poláci již do Vídně nepůjdou, a mohli by to přispíšiti rozhodnutí ve sněmu federalistickém... Zdali by bylo radno jim dělat veřejné demonstrace aneb dokonce masami hýbat, o tom pochybuji. Za jedno toho ti pánové posud si za nás nezasloužili a bylo by snad přiměřeněji, zachovati chování s počátku přívětivé sice, ale ne příliš entusiastické, až jak by se pání Lechové osvědčili. Ta otázka by se musila přivésti před důvěrníky. To by měl Zeithammer vzít na sebe. Vydaří-li se nám věc s Poláky, mám ještě jiné plány in petto. Pan Zeithammer by mohl interesovat v té věci kohosi třetího — také Růžovou ulici.“

Rád bych abyste ten spis [patrně „České státní právo“] dokončili mohli. Je k tomu nejvyšší čas a rád Vám k tomu cíli postoupím tichý pokojík v druhém poschodí, jak dlouho třeba.“

510.

1869 červenec 29. Smečno. — **Clam Riegrovi.** Stěžuje si, že se dlouho nemohli setkati. Dvakráte Riegra nezastal. „Netajím sobě, že věci se více a více k zlému obracují, že mysle se rozhořčují a že naděje na zdárný obrat více a více mizí: a jest to vskutku bolestné býti k tomu odsouzen, aby se na to pořád díval, aby pohlížel na zmahající se nebezpečnosti, nemoha předce ničím prospěti k tomu, aby se takové nebezpečí odvrátilo. Avšak nemůžeme podle mého náhledu jinak se chovati, než jak

k živelním událostem. Pokud bouřka zuří, povodeň trvá anebo země se otrásá, je všechno namahání marné: zbývá toliko zachovati sobě pevně a jisté stanovisko a síly své dohromady držeti: přečkáme-li jednou útok těchto živelních sil, pak můžeme zase se dáti do práce. — Že by Poláci konečně rozhodný krok udělali, o tom pochybuji a budu pochybovati, dokud jej neuvidím; a třeba by se nyní k takovému kroku pozvedli, tak předce nemohou již odčinit to, k jehožto utvoření oni sami neustálým kolísáním, vikláním a otalováním nejvíce byli pomáhali.“

511.

1869 srpen 9. — **Kalousek Riegrovi.** Calve dosud nedostal „Revue des deux mondes“, psal prý již do Lipska, co to znamená. „Když prof. Náhlovský odjížděl do Malče, zapoměl jsem na „Bohème et Hongrie“ jako na smrt; pročež uložil jsem si to za spravedlivý trest a posílám tu knihu zvlášť poštou... Nahradí to Vašnosti poněkud originál Taillandierův, z něhož „Pokrok“ vynechává jen vypravování příběhů zde dobře povědomých a expektorace o pouti moskevské.“

512.

1869 srpen 12. — **Kalousek Riegrovi.** Zeithammer žádá, aby Palacký a Rieger hned po svatbě přijeli do Prahy a aby přivezli svolání k voličům, krátké a opatrné s ohledem na zostřenou persekuci, aby ti, kdo se na ně podepíší, nepřišli za mříže.

513.

1869 srpen 16. — **Rieger Kalouskovi.** Vláda upravila nově volební okres žamberecký utvořivši samostatný okres roketnický, kde tedy asi zvíťazí německý kandidát. Jediná možnost byla by, aby Čechové volili Dr. Grimma, jenž vydává „Politické listy“. On by snad sehnal i některé německé hlasy a mohl by zvítěziti. Slibuje, že by v říšské radě žádal spravedlivou změnu volebního řádu a uznání státního práva. Kdyby to přijato nebylo, že by vystoupil s *protestem*.

514.

1869 srpen 18. — **Kalousek Riegrovi.** Ani dnes nemůže dáti o „Oulu“ takové zprávy, jaké si Rieger přeje, protože Skrejšovský vzkazuje jen tolik, že spravil už sám, co se v „Oule“ spraviti dalo; ostatně o malichernosti ať se perou mezi sebou, tomu že nikdo nezabrání a že bude nejlépe, když se do těch pletek nebude Rieger míchat. Důležitější jest, co dělat se školními radami. To měli důvěrníci už dávno rozhodnouti. Noviny odpověděly na dotazy z venkova na svou pěst, ale nyní jest to komplikováno pastýřským listem. Nutná direktiva. Riegra bude zajímati,

až pozná obsah brožury, kterou prý napsal — několik vídeňských listů ji už zná a „Tagesbote“ už napsal i kritiku o ní. Posílá výstřížek.

515.

1869 září 4. Praha. — Kalousek Riegrovi. Farář Bouchal mu píše, že Palacký přijede v pondělí do Prahy. Ať přijede také Rieger. Jsou zde cizinci a je nutno s nimi mluvit. Je tu Watson od Petersb. Vědomostí, u Náprstků viděl Ralstona a Curtina. „Curtin jest miláček Rusů, sekretář americké legace v Petrohradě, Ralston dle Náprstka jest vyslán od Morning Staru.“ Na slavnost přijelo dosti venkovanů, ale Praha sama nemá příliš slavnostní nálady. „K našemu chefovi přišel včera nějaký nový parlamentář vídeňských pánů, za několik neděl přijde prý po druhé, do té doby má se mlčet. Prozatím dověděl jsem se tolik, že pod Giskrou a Herbstem bojí se půda.“

516.

1869 září 10. — Schuselka Riegrovi. Dluží směnkami 6000 zl. a je v hrozné bídě. Prosí o podporu a bude vděčen každým jemu možným způsobem.

517.

1869 září 17. — Rieger Schuselkovi. Nemůže pomoci, vlastenecké věci ho stály mnoho a časy jsou pro zemědělce špatné. Kdyby snad v Praze mohl něco učiniti, učiní to.

518.

1869 září 17. Svobodné Hamry. — Zach Riegrovi. Aby jel přes Hamry. Rád by mluvil s ním a „s našim ctěným Palackým.“

519.

1869 září 21. — Smolka Riegrovi. Jeho návrh propadl 57 proti 54 hlasům. Má-li Rieger vliv na Rusíny, prosí Smolka, aby na ně působil, aby ho podporovali. Pak by jeho návrh mohl nabýti většiny.

520.

1869 září 21. — Rieger Palackému. V Semilech dostal telegram od p. Rigandauda, který byl správně adresován do Malče. Riegrovi je divné, jak se to stalo, že telegrafický úřad poslal telegram do Semil, ač adresa zněla na Maleč. V Semilech musil telegram na Riegra tři dny čekat. Rigandaud telegrafoval, že má „nouvelles importantes“. Rieger se ptá Palackého, ví-li něco.

521.

1869 říjen 1. Maleč. — Marie Riegrová choti. „Včera psala jsem ti stran propachtování Malče panu Urbánkovi. Zakládá se to na následujících důvodech. Prvně předpokládám, že je to věc dobrá a výnosná stavět továrnu a myslím, že na tu polovici máme i dosti půdy způsobilé a myslím, že může s tím pochodit pod následujícími podmínkami: 1. musí mít kapitál značný do toho, 2. musí tomu jak náleží rozumět a mít zkušenost i dovednost v řízení. Tyto vlastnosti má pan Urbánek . . . My nemáme kapitálu . . . my, a to je hlavní, nemáme úředníky dosti dovedné . . . Ty nejses muž řemesla hospodářského, nemáš dosti času, aby ses ujímal takových podrobností a věru bylo by tě i škoda, kdyby ses musel tomu tak oddat, jak by to ke zdaru věci bylo záhodno . . .“

522.

1869 říjen 2. Maleč. — Marie Riegrová choti. „Když teď ujištěno, že budeš stavět továrnu, nemohl bys dojít k panu Urbánkovi a nabídnout mu, aby pachtoval Maleč třeba na 10 let, že bys mu dal materiál ke stavbě, . . . On tomu rozumí a vytěží z toho více než ty, takže, bude-li tobě platit nájem, můžeš ty i on při tom dobře pochodit. Tobě bude vždy starati se o zájmy národní a starostí takových máte a mítí budem, vždy ti budou vadit a budou ti na překážku; statek vidět v takových rukou, to bys mohl být pokojný, ale mohl bys věnovat se s myslí nerozptýlenou věci národní.“

523.

1869 říjen 6. Vídeň. — Klauď Riegrovi. Byl přijat císařem nesmírně milostivě, že tím byl až pohnut. „Z toho vidím, že všechno to, co se roztrhuje o ňom, jako by nechtěl Čechům přátí, není pravda. Ale zdá se mi, že ministři se bojí našich Němců; nicméně vidím na všech stranách, že přejí sobě vyrovnání, jen žádný staatsstreich, žádná oktroyírka.“

524.

1869 říjen 8. — Goumy Riegrovi. „Je vous ai fait adresser pour M. Palacky et pour vous, quatre exemplaires (deux adressés à Prague et deux à Maleč) d'un numéro de la „Revue de l'Instruction publique“ (dont je suis rédacteur en chef) où je parle de vous — et ce qui vous ira encore plus en coeur — de votre pays. Il ne tiendra pas à moi, au moins que l'Université de France en soit édifié sur la question Bohême. Au reste, je vous félicite de grand coeur, vous et vos compatriotes, de la façon, dont vous aviez mené vos affaires. Vos dernières élections sont une belle bataille gagnée et vous pouvez vous flatter de ne devoir absolument cette victoire qu' à vous même. Ici je crains que nous ne soyons à la veille de gros événement. L' empereur est malade et son autocratie est agonisante.“

Nous entrons das un de ces accès familiers au tempérament de notre pays, et qui ont ce privilège d' être contagieux. Le sommeil a été long et profond. Gare au reveil! Je vais donner prochainement dans la Revue un article de M. Leger sur l' ensemble de l' oeuvre historique de M. Palacky. Je vous l' enverrai aussi. Adieu.“

525.

1869 listopad 6. Vídeň. — [J. B. Gandolf?] **Riegrovi**. Posílá mu sešit „Revue Générale“, obsahující na str. 430 článek o české otázce. Rieger prý uvidí, že ji autor dobře pochopil.

526.

1869 listopad 10. — **Schuselka Riegrovi**. Urguje pomoc.

527.

1869 listopad 18. Nizza. — **Rieger Gablerovi**. „Kdož ví také, bude-li mi lze dlouho zde zůstat. Však se uhlídá po návratu císařově, zdali se stane ve Vídni jaký příznivější obrat. Mně se zdá, že Maďaři vždy jsou na překážce a budou ještě, pokud otázka Hranice nebo východní neprijdou do nějaké krise.“

528.

1869 listopad 19. Nizza. — **Palacký Kalouskovi**. Měl silnou mořskou nemoc. Za francouzské vlády se Nizza velmi zvedla. Ve „Věstníku Evropy“ svazku říjnovém 1869, jest obšírný článek o Čechách od nějakého ruského západníka, který polemizuje proti moskevským slavjanofilům a chválí nynější liberální vládu vídeňskou, již se zastává i proti nám, přátelům prý kondordátu. Palackému vytýká, že r. 1848, ohražuje se proti universální monarchii ruské, mluvil a jednal upřímněji než r. 1867 na sjezdu moskevském. „Možná že důtka ta dovede mne k tomu, abych vyslovil se jednou veřejně a otevřeně o věci té, nemaje ovšem ničeho při sobě, co bych ukřívati měl: nyní ale nesmím ještě podnikati práce takové.“

529.

1869 prosinec 5. Nizza. — **Rieger Kalouskovi**. O tamních Rusech. „Co mně je nápadno, nechťejí také nižádné víry přikládati zprávám novin o sblížení se Francie s Ruskem, ano praví, že Fleury, také krvavě zapletený v „coup d'état“, nebude asi v Petrohradě persona grata. Toto nevěření všech zdejších Rusů v alianci francouzskou je mi věru nápadné, kdežto předce ze všad jdou zprávy takové přiblížení manifestující. Zdá se, že v nich ještě nevyhasla zlost na Krymskou válku ani proti Francouzům, nadto proti Rakousku. Bude-li proti nadání Rusův předce něco z toho kongresu Nizzanského, pak bychom ovšem hleděli udělat a obnovit některé zná-

mosti a dovědět se něčeho a sdělit Vám doma... Klapkova rodina tu žije stále, on pak tu ještě není... Možná že se u nás nyní něco hne, aspoň zase naše otázka znovu přijde k debatě. Návrat císařův a Beustův, vyjití Fischhofovy brožury, to vše může zavdat k tomu příčinu... Budou nás chtít odbýti ledabylo.“

530.

1869 prosinec 13. Nizza. — **Marie Riegrová Huškovi**. Píše rozličné o životě tamním. Na konci dopisu jest následující Riegrův dodatek: „Možná že po Novém roce se vše začne hýbat, že císař pán sám nahlédne, že věci tak dále jíti nemohou bez nebezpečí pro stát a dynastii. Nehody dalmatské [kotorská vzpoura] budou sloužit za spasitelné naučení... Fischhofova brožura, doufám, že způsobí obrat ve veřejném mínění Vídne (který se již připravoval) pro foederalismus.“ O továrně jednal s hrabětem Rotkirchem.

531.

1869 prosinec 13.—14. Nizza. — **Rieger Kalouskovi**. Obdrželi jeho brožurku... „Všecko by šlo nyní tak dalece dobře a již by z Němců rakouských nebyl strach, ale já se bojím, aby Andrassy nezmařil všechny lepší intence mocnářovy k Slovanům vlivem svým. Kdyby něco bylo na tom, že by se Deákovská strana rozpadla a liberálnější nové ministerstvo v Uhřích nastoupilo, byla by i pro nás lepší naděje; a však zdá se, že na těch pověstech není nic a že Andrassy doma i u dvora sedí pevně v sedle. Nicméně možná, že snad předce buď v lednu již neb aspoň v únoru nastane nějaké seriosnější jednání s námi než posud. Že Goluchowského, kterýž slýchá trávu růsti, orgány tak rozhodně žádají odstoupení nynějšího ministerstva cislejthanského, zdá se ukazovati k tomu, že jeho svržení pokládají za blízke a že tudíž pomáhají tlačit s kopce. Dokud se tlačilo vzhůru, stál Goluchowski vždy věrně stranou, hledě raději získat něco odpadků z tabule cislaitské.“ Dopisy Vaclíkova z Petrohradu potvrzují, že tam není úmyslu, aby car šel do Nizzy. Shoduje se to s tím, co říkají zdejší Rusové. Liberální ministerstvo ve Vídni doklepává. „Myslím, že by v „Politice“ dobře udělali, kdyby konstatovali, že Herbst a Giskra posud nejmenšího znamení nedali, že by se chtěli s oposicí smířit, ba že, kdekoli se strany Bergra a Beusta sebe menší znamení dáno bylo, že by chtěli nějakému smíření a dorozumění, že hned k vůli tomu v ministerstvě samém i v orgánech svých zuřivě proti nim vystoupili a že teda jsou oni s Hasnerem, kterýž co odpadlík od foederalistů nyní pronásledování učitelů zavedl, hlavní ba jedinou příčinou jest všech zmatků, a že dokud oni budou při žezle, není nejmenší naděje na narovnání, jelikož je proti nim koncentrována všechna nedůvěra i nenávist všech Slovanů...“ V novinách cosi se pronáší

o promemoria šlechticův podaném skrze Lva Thuna. Je co na tom? Není vůbec o šlechtě nic slyšet . . . „Nevím nebylo-li by dobře pustit do světa jméno Helfertovo, na kteréhož se sice strana naše nemůže spolehnouti, který by se ale hodil dobře vedle Kellersperga do ministerstva přechodního, byrokratického . . . Federalistou je již ode dávna.“

532.

1869 prosinec 14. — Kalousek Riegrovi. „ . . . Klaudy vrátil se z Vídně s novinami dost dobrými. Povolán tam nebyl od nikoho, ale mluvil tam s politiky, jmenovitě s Bergrem. Taaffe prý má dost volnou ruku k vyhození „Bürgerministrů“, i také dobrou vůli, ale strachuje se, co potom začít, protože samotnému nedostává se v hlavě. Beust nechává jednat Taaffa; už ten vyrovnací šramot v staré Presse před odjezdem do Egypta byl inspirován Taaffem a dílem veden Bergrem, sám Beust nechce se míchat prozatím do ničeho, aby seděl pěkně v suše, nechť to dopadne jak dopadne. Andrassy nemá nic proti změně ministerstva, jen si vymínjuje, aby nepřišlo reakcionářské, t. j. Vaterlandské; zrovna tak píše také Pester Lloyd. Změna má se stát, až raichsrát odbude budget; Berger to řekl bez obalu, že potom budou muset jít (totiž Giskra, Herbst a Hasner). Dosud opravdu jen Berger žádal za propuštění, ale byl odmrštěn. Trůní řeč v nové Presse jest onen návrh, s nímž Giskrovci v radě ministerské bez okolků slavně propadli . . . Klaudy myslí, že nám bez obtíží budou povoleny záležitosti vnitřní správy, justice, vyučování a zeměvzdělání a chystá k tisku německou brožurku nadepsanou „Anträge zum Ausgleich mit Böhmen“; vyjde bez jeho jména, a on myslí, že asi tak a tolik bude ve Vídni přijato. Předčítal mi z rukopisu kusy, ale nezdá se mi to býti dostatečné. Snaha jeho, aby vyrovnání provedlo se bez sistirování a bez oktroyírky, zavádí ho daleko. Zrušení cislaitánských ministerií svrchu jmenovaných záležitostí a přidělení těchto záležitostí ministrům čili kancléřům skupin zemských představuje si on jakožto regál stojící na rovni s jmenováním ministrů, tak že by do toho žádný parlament neměl co mluvit. Iniciativu k narovnání v koruně české představuje si takto: rozpustit nynější sněm český a moravský, vypsat nové volby dle únorovky, a sněm z nich vyšlý aby vypracoval jen nový řád volící a zákon o národnostech, jenž by Němcům dal garancie naznačené v deklaraci. Na základě nového řádu volícího ať se sejdou sněmy v zemích koruny české, které by připravily korunování. K těmto přípravám náležejí návrhy na změnu prosincovky, k čemuž ty sněmy mají bráti právo z čl. 19. Schmerlingova zřízení zemského! Ty návrhy má schváliti zvláštní zastupitelstvo cislaitánské, složené z poslův sněmovních (teda bez panské sněmovny). Sprostí Němci nebudou prý viděti rozdílu mezi tím zastupitelstvem ve Vídni a mezi raichsrátem ústavným; k čemuž jest potřebí takové víry, že se divím, jak ji

někdo může mít; přece víme, jaký povyk spustili Němci na mimořádný raichsrát Belcrediův! Snad to ještě někdo Klaudymu vymluví. Za druhé náleží k těm přípravám zřízení úřadů zemských potřebných ku korunování, a ta věc náleží k dohodnutí jen mezi zeměmi českými a králem; ani nevím, myslí-li tím úřady čestné, jako r. 1836, anebo skutečné. Tak prý by se prosincovka ústavně proměnila ve federaci. Většina těch návrhů zdá se mi býti mělká a nedostatečná; děj se co děj, od té nejdůležitější zásady upustit nemůžeme, že koruna česká má právo stanoviti o sobě a spolurozhodovati o svém poměru k ostatním zemím. Ale neračte mu na základě tohoto mého dopisu nic psáti. Snad mu ještě poradí Skrejšovský, dřív než tu věc tiskem vydá . . . Hned jak jsem obdržel psaní, došel jsem ku Calvovi, aby Vašnostem poslal Fischhofa. Naproti tomuto máme tu politiku, chválit ho co možná a nemluvit mnoho o tom, co z jeho návrhů nelze přijmouti. Rozbouchá-li prosincovou stranu, bude to dost velká zásluha.“

533.

1869 prosinec 21. — Kalousek Riegrovi. Naříká se na vzdálenost Riegrovi. Skrejšovský a Klaudy myslí, že by měl přijeti hned, protože poměry jsou zmatené. Bělský se poděkuje z purkmistrovství, až mu dojde lhůta 8dení, od Kollera ustanovená. Pak v osmi dnech musí býti nová volba. Nevědí si rady, co dělat. Zeithammer je ve Vídni už od soboty. „Ale s Helfertem nic není, protože jest ultramontán, a takové konservativné ministry zapovídají si Maďari, bursa i němečtí liberálové, přející trochu autonomii. Zdá se, že spíš Sladkovský nebo Barák mohl by býti ve Vídni ministrem, nežli pobožný konservativec, a že ten nešťastný katolicismus překazí naši šlechtě vůbec tu úlohu, která jí náleží, býti můstkem a prostředníkem mezi dolejškem a vrcholem, mezi lidem a panovníkem. Jest to věru k zlosti, jakými hloupostmi se ti lidé činí nemožnými. Ty tak zvané velezrádné plakáty pražské jsou menší než polovice této stránky [obyčejný dopisový oktáv] a jsou prý tištěny týmiž literami jako ty, které se dávají Kerbrovi [Čenkovi] za vinu a které prý tištěny jsou na lisu, nyní u policie chovaném. Obsah jest v rýmech a docela dětinský, aby prý Češi pomáhali Dalmatincům [t. j. kotorským povstalcům]. Není-li to nastrojeno od policie, musí to pocházet od nerozumného člověka.“

534.

1870 leden 23. Praha. — Rieger Huškovi. Jednání o fabrice. Zvolili ho jednohlasně v Malči starostou.

535.

1870 únor 12. — Rieger Palackému. Jest obecné přání, aby se konala valná hromada Svatobora ještě než přijde Palacký, kde by se změnila stanovy, protože je to v zájmu spolku a naléhavé. Na pomníku pro Havlíčka se

již pracuje: „Mně se ten pomník nikdy nelíbil a zvláště zdálo se mi, že se forma renaissanční kapličky, příliš uhlazená a konvencionelní, nehodí pro originálního Havlíčka. Témuž mínění dal výraz velmi energicky malíř Svoboda z Vídně, vysloviv se proti tomuto otřepanému způsobu pomníku s pravou indignací uměleckou, a přiložil karikaturu pomníku Havlíčkova co kamna. Co dělat? Zdá se mi, že se teď již v té věci nic měniti nedá.“

536.

1870 únor 22. Poličany. — **E. Engel Riegrovi**. Děkuje za doporučení, „jemuž vděk budu za nejpěknější a mně nejprospěšnější snad léta svého života.“

537.

1870 únor 27. — **Pražák Riegrovi**. „Šrom Vám podal zprávu, proč sem nemohl přijeti do Prahy a jak se věci zde mají. Včera sem od něho obdržel list z Hradiště a souhlasím se vším, co a jak ste byli učinili. Že ste v listu k p. Kollerovi [z 23 února] takřka dilatorně [?] odmítl vyjednávání, schvaluji a též, že ste zřejmě vyslovil, že by s vůdci Němců dorozumění bylo velmi vítané. Neb bez velkých převratů a nebezpečných krís by změna nynějších poměrů nebyla možna, nestane-li se srovnání s Němci, ovšem s Němci mimo Čech a Moravy, tak dobře jak se Maďaři nemohli hned vyrovnati s jinými národnostmi v koruně uherské. Že však my bychom rychleji přikročiti museli vyrovnati se v Čechách a na Moravě s Němci, kteří uznají korunu českou, než to činili Maďaři se svými jinými národnostmi, bude naše starost. Těším se z toho, že se záležitost stran toho pozvání do Vídně mezi Vámi a mladou stranou vyrovnala tak, že nepřišlo nějaké rozštěpení na jevo. Hrabě Belcredi, kterého sem zpravil o Vašem listu a o dopisu Šromovu, je též úplně dorozuměn, snad že by sobě byl list přál ještě definitivnější, však je to vždy lépe býti suaviter in modo. Však to fortiter přidávají naše listy až dostatečně.

Co asi Dr. Jordán, který se i u mně zastavil, měl za účel cesty do Prahy? Snad ještě někomu jinému záleželo na tom, byste se nepustili nyní do vyjednávání a ne s těmi lidmi. Řekl mně, že by sobě přál, byste se sešli v Brně . . . Těšilo by mne, kdybyste do Brna přijel, však by se to musilo státi před 3. březnem, neb 3. odpoledne musím já asi na 2 dni odjeti . . .“ Táže se, ohlásili-li sestavení nějakého volebního komitétu. „Já to držím za povážlivé. Neb politický spolek to není, a byl by co takový považován, nebyl by povolen. Řekněte Mezníkovi při příležitosti, co ste učinili stran ohlášení volebního komitétu; on mi dá zprávu.“

538.

1870 březen 2. Budín. — **Braun Riegrovi**. „Euer Hochwohlgeboren geschätztes Schreiben vom 24. d. Mts. habe ich zu empfangen die Ehre gehabt.

Ich glaubte Ihrem Wunsche nicht besser entsprechen zu können, als dass ich mir erlaubte, jene private Auseinandersetzung der Motive der Ablehnung zugleich mit der Abschrift des betreffenden Briefes an den Herrn Statthaltereileiter zur allerhöchsten Kenntniss zu bringen. Seitdem ist das letztere Schriftstück offiziell Seiner Majestät dem Kaiser unterbreitet worden. Aus dem Umstande, dass ich hierauf Allerhöchst beauftragt worden bin, dem Freiherrn von Koller das Bedauern Seiner Majestät über die Weigerung der Eingeladenen auszusprechen, dürfte anzunehmen sein, dass der Inhalt des Eingangs erwähnten Schreibens von dem gewünschten Erfolge nicht begleitet gewesen sei. Indem ich Euer Hochwohlgeboren Vertrauen mit der offenen Mittheilung der Sachlage erwidere, ergreife ich diesen Anlass, mich zu nennen Euer Hochwohlgeboren hochachtungsvoll und ganz ergebenen Braun. [Ač list jest datován z Budína, na obálce jest razítko z Vídně, Habsburggasse 3. března. Adresa zní: Dr. Kaps Praha II, 719; to byl domovník u Riegrů.]

539.

1870 březen 31. Praha. — **Rieger Huškovi**. O cukrovaru. Má velké naděje.

540.

1870 květen 2. Maleč. — **Rieger Huškovi**. Není vyloučeno, že před koncem měsíce bude ještě musit do Vídně k dalším rozmluvám. Praví se, že Potocki asi 26. rozpustí sněmy a pak bude precisněji formulovati svůj program. Měli valnou hromadu v cukrovaru včera. Usnesli se vydati za 80.000 akcií peněžitých a osvobozených od dodávání řepy — sedláci akcie neodkupují, takže jest jen 120.000 zl. kapitálu akciového a továrna stála 300.000 zl. Doufá, že to prodají v Praze. Tři dny bude komise pro vicinálku z Chrudimě do Čáslavě a od Třemošnice přes Malečskou továrnu do Chotěboře.

541.

1870 květen 24. Maleč. — **Rieger Kalouskovi**. Prosí, aby přiložené prohlášení dal do „Politik“ otisknouti. Je to oprava tvrzení Neue Freie Presse, že předal Napoleonu prostřednictvím knížete Latour d'Auvergne memorandum, a proti obsahu, který N. F. P. uvádí. Rieger poznamenává, že slyšel, že Grammont Beustovi sdělil něco o tom, Beust že to řekl Giskrovi a ten tu pumu vypálil. Žádá, aby psali v novinách, že obsah je jistě Rakousku příznivý, a aby Kalousek pořídil překlad jeho článku a dal do „Pokroku“.

542.

1870 květen 25. Maleč. — **Rieger Palackému**. „Zároveň s tímto listem posílám odpověď Dru. Jordánovi, kterýž mne žádal o vysvětlení a do-

slovné znění onoho memorandum, o němž je teď tolik hluku v novinách. Zdá se vskutku, že Beust o tom dostal komunikaci od Grammonta a ji sdělil Giskrovi, který teď tu pumu vypálil, již si dávno na nás chystal. Já jsem podal dementi o tom punktu, že jsem si s Napoleonem nedopisoval, že jsem Latourovi *nic* nepodal a že to nebylo a nemohlo být posláno z Prahy. Touto poslední lží chtěli jen ukryti to, že zvěděli za předešlého ministerstva *úřadně* a že toho nyní užili. Ohradil jsem se také proti správnosti komunikace a proti neúplnosti, nepřipustiv *zřejmě*, že takové memorandum existuje, ač každý ze slov mých pochopí, že *něco* na tom je. Neb absolutně všechen podklad věci popírati nemohu. Uznati ji a publikovati celý text mi také nelze s pravým udáním, jak se všecko zběhlo; k tomu nemám zase práva, byla by to indiskrecie a snad v nejednom ohledu nepolitická. Nechám to teda, pokud nebudu jinak přinucen, v jistém polosvětlu viset. Prosím, abyste o celé věci a vlastním jejím stavu nikomu ničeho nepovídal a všetečné jednoduše odkázal na „Zukunft“ a jiné listy, kde vyjádření mé bude. Neb to posílám zároveň „Politice“. Dnešní rozpuštění sněmů krom českého bude nám snad velmi k užítku, ač nevím, svědčí-li o dobré vůli Potockého k nám. Než i to není nemožné.“

543.

1870 květen 29. — **Kalousek Riegrovi**. „Vyjádření Vašnostino v českých kruzích neuspokojilo. Když ve čtvrtek večer četl jsem to v dýchánku u Vojty, doráželi mnozí (Šimáček, Mezník, Tonner, Durdík), aby se to vzalo zpět z tiskáren; jen Zelený měl za to, že se tím také nic nepokazí. Zpět se vzít nemohlo, když to měl také „Zukunft“. Podobně také jiní lidé, s kterými jsem o tom mluvil, nejsou tím potěšeni; jsem jist, kdybyste byl býval v Praze, že by to tak bylo do novin nepřišlo; o věci tak lehtivé a důležité vždy jest dobře poraditi se s jinými.“

544.

1870 květen 31. — **Rieger Kalouskovi**. O memorandu, podaném Napoleonovi III. Bylo to tak: Císař i Beust se o něm dozvěděli už dávno, dříve než Giskra Čechům nabízel vyrovnání. Beustovi to důvěrně řekl Grammont, jemuž to bylo posláno k vyjádření z Paříže. Beust to asi důvěrně řekl Giskrovi a Herbstovi a ti z toho udělali „Feuerwerk“. „Wiener Tagblatt“ o tom otiskl versi, která se Riegrovi hodí a proto ji nebude vyvracet. „Politik“ by ji mohla reprodukovati, ovšem s dokladem, že neručí za pravdivost. Ostatně prý dobře pověděl Scharff v „Sonn- und Montagszeitung“, že z memoranda dýše všude pravý rakouský patriotismus a starost o Rakousko a že původce, ať je kdokoli, nemá příčiny se za ně stydět. Nesympatisování s německou jednotou není posud velezradou v Rakousku.

545.

1870 červen 8. **Maleč**. — **Rieger Zeithammrovi**. „Dnes teprve došel mne Váš otisk memoranda. Divné mně při tom bylo, že se odvoláváte k mému vyjádření, kteréž celou věc v nejistotě udržeti chtělo, kdežto Vy pravě, že překlad je tu a tam nesprávný, dáváte na jevo, že originál máte neb znáte a tudíž implicity původ přiznáváte. Zdá se mi, že by byla konsequence žádala říci: „Wir lassen Ursprung und Schicksale des Schriftstückes auf sich beruhen, jedoch haben wir guten Grund, hie und da die Richtigkeit der Übersetzung zu bezweifeln.“ Ostatně doufám, že porovnáte tento překlad s předešlými vyňatky „N. F. Presse“, z čehož snadno stihnouti ji z falšování v předešlých citátech a tendenciosního překrucování, pokládání a přidávání, jakéhož se minule dopustila.

Slyším, že p. purkmistr Dittrich publikuje již volby. Snad teda bude třeba, aby jste se sešli opět a proklamaci volební redigovali. Já posílám tuto koncept kratičkový sice — ač, jak si Dr. Sladkovský a jiní žádali, o něco delší, než jsem jej proponoval v posledním sezení. Prosím, aby jste svolání to v sezení důvěrníků redigovali a zůstavuji Vám právo je dle uznání šířiti neb krátiti. Chtěl jsem říci prvotně jen: „Čechové! Jen vytrvalostí dojdeme cíle svého, kterýž jest: Svězákonost koruny české a v ní pojištěná spása národa našeho jakož i svobody vlasti naší! Nedejme se!“ Bylo by snad i to postačilo; doložil jsem tuto jen důraz, že chceme zároveň pokrok přiměřený požadavkům doby naší, poněvadž nepřestávají podkládati nám, jako bychom chtěli stavovské instituce atd. Snad toho je poněkud třeba, neb jsou lidé, kteří, jak se zdá, bona fide tu hloupost opakují, jak na příklad Potocki sám. Snad by jste mohl v dorozumění se starým pánem [Palackým] svolat důvěrníky k němu k ustanovení potřebných kroků.

Rád bych věděl, zdali a co nyní ve Vídni a jinde budou mluvit o memorandum. Starám se jen o to, aby to Rusové neapprehendovali. Ovšem, každý rozumný politik musí rozumět, že ve spise, který měl naklonit Francii k české věci, tato nemohla se identifikovat s panslavismem ruským. Doufám, že provedete, kterak je celé to memorandum ve smyslu až ultrakouském psáno a jen Austro-Borussum může být velezradou. Co nového? Zdá se, že Beust dokleпává. Co říkají v Pešti? Pan Andrassy chystá se na kancléřství; snad to neopomenete oznámit napřed a doložiti, že schází jen Görgey za Reichskriegsministra.“

546.

1870 červenec 20. **Petrohrad**. — **Ivan Jaklič Riegrovi**. Obnovil svůj lonský memoir a učinil nový memoir o situaci evropské a slovanské. Curtin Riegrovi mnoho poví o situaci; jede přes Vídeň, Berlín do Londýna, „aby vládě dal dobrý raport o Slovanech a o nynější situaci naší v této tak důležité době pro nás. Vídeňský vyslanec americký je při vládě

a nerozumí našim věcem. Bancrofft v Berlíně je mnohem moudřejší a ví, co jsme. S ním se Curtin umluví, co se dá dělat, aby z toho mělo Slovanstvo užitek, jež chce své vládě objasnit. Prušáci se silně namahají o pomoc zdejší. Leč vše je nejisté, ač se car blíží Prusku, ovšem že s velikými rezervami a výminkami. Helena Pavlovna [velkokněžna], jež vždy bývá za hranicemi, letos nejela nikam a u ní je střed Němců a hlavně Prušáků, ač to snad nemá posud vlivu na Gorčakova. Budu Vám vše důležité psát v cifrách.“

547.

1870 srpen 6. — **Dr. J. P. Jordan Riegrovi.** „Es wäre doch ein Verbrechen, den gegenwärtigen höchst kritischen Moment nicht auszunützen. Beust und Andrassy haben sich neuerdings ausgesöhnt, weil die deutsch-federalistische Partei Hohenwarth, Dürkheim u. s. w. darauf losarbeitet, beide zu stürzen. Unter Andrassys Einfluss ist die Kaiserin mit den Kindern nach Neuberg gefahren; jetzt arbeiten beide Minister darauf hin, den Kaiser gleichfalls dahin zu schicken. Andrassy hat gestern im vertrauten Kreise erklärt, des Kaisers Gesundheit leide unter den Qualen dieser täglichen kleinen Aufregungen. Man *will* eben ihm jederzeit mit faits accomplis entgegentreten. In dieser Situation sind die maasslos harten Ausdrücke der „Politik“ ein wahres Gift für unsere Sache. Der Kaiser fordert instinktiv den Ausgleich mit dem böhmischen Volke...“ Beust zneužívá článkú v „Politik“ a paralyzuje tím náladu císařovu. Jest třeba, aby chom znali podmínky, za nichž by Čechové obeslali říšskou radu. Prosí o ně. Pak by přišel do Prahy důvěrník císařův, aby formuloval vyrovnání. Není třeba míti ohled ani na ministerstvo, ani na šlechtu konservativní. „Die Intentionen an höchster Stelle sind auf einen Ausgleich mit dem böhmischen *Volke* gerichtet.“ Jest největší spěch. Totéž píše prý současně Pražákovi a Klaudymu.

548.

1870 srpen 11. Lvov. — **Smolka Riegrovi.** „Sehr geehrter Freund! In Beantwortung Ihres Schreibens v. 4. I. M. erkläre ich mich ganz mit der Idee einverstanden, für das Frühjahr 871 einen Slaven-Congres nach Prag einzuberufen. Was uns bis zum Frühjahre 871 bevorsteht, das weiss der liebe Himmel, aber der Versuch einer Verständigung der Völker untereinander kann nur heilsame Folgen haben. Ich zweifle nicht, dass wir den Congres auch beschicken werden, denn der Gedanke eines solidarischen Vorgehens der Slaven, im Interesse des Fortschrittes und der Freiheit und unter Aufrechthaltung der politisch-historischen Sonderstellungen der einzelnen Stämme, oder doch wenigstens unter vollkommen freier Selbstbestimmung bezüglich einer engern Vereinigung, fängt auch unter uns immer mehr und mehr Wurzel zu fassen an. Ich ver-

kenne nicht das Schwierige unseres Zusammentreffens mit Moscowitern, doch auch in dieser Beziehung kann es nicht von Schanden sein, wenn wir uns frank und frei die Wahrheit ins Gesicht sagen und es zu einer Verständigung nicht kommen sollte. Gegenwärtig befindet sich Österreich meiner Ansicht zufolge in der gefährlichsten Lage, beinahe so, als ob dessen Theilung beinahe vollzogen wäre, denn wo haben die Wiener Staatsretter den Sinn und das Verständniss dazu, was zu thun ist, wo haben sie endlich die Entschiedenheit, den correcten Entschluss mit aller Energie durchzuführen? Ich glaube, wenn Osterreich nicht schnellstens mobilisirt und sich ganz entschieden und offen auf Frankreichs Seite stellt, so ist es schon getheilt, ob nun Preussen oder Frankreich siegt. Wenn Preussen Frankreich niederwirft, so wird es Niemand aufhalten können, Österreich den Todesstoss zu versetzen; denn dass die Vernichtung Österreichs im unabänderlichen Plane sowol Preussens als Russlands liegt, muss wohl jeder zugeben, der nur einigen Anspruch auf richtige Beurtheilung des Entwicklungsganges dieser zwei Mächte, der kolossalen Unfähigkeit der österreichischer Staatsmänner und überhaupt der politischen Zustände Europas zu machen berechtigt ist.

Siegt aber Frankreich, so wird es sich gleich mit Preussen verständigen und demselben das treulose und als lebensunfähig sich erweisende Österreich als Beute überlassen. In beiden Fällen wird euere Lage eine furchtbare sein und uns verspeist Russland. Ich kann und will es nicht glauben, dass Frankreich gegen Preussen unterliegen sollte. Frankreich wird Alles aufbiehen, die Republik proclamiren und am Ende Preussen demüthigen, — doch bis das geschieht, fürchte ich, wird Österreich durch die Niederlagen der Franzosen eingeschüchtert, und indem es überdiess die monarchische Idee gefährdet sehen wird, von dem Bündnisse mit Frankreich zurücktreten, hiedurch Italien, Dänemark etc. Frankreich abwendig machen, und ist noch am Ende im Stande mit Preussen gemeine Sache zu machen. Genug! Österreich befindet sich in der gefährlichsten Lage, und ich sehe nicht den öster. Staatsmann, der sich prompt entschliessen würde, allen *Völkern Österreichs gerecht zu werden und ohne Verzug mit aller Kraft für Frankreich gegen Preussen aufzutreten*, was, wie ich glaube, Österreich retten würde.

Was machen wir aber mit unseren Landtagen? Ist es richtig, dass, wie die Blätter sagen, Sapieha Kanzler, Possinger Vicekanzler, Grocholski Statthalter wird, dann noch andere Concessionen im administrativen Wege uns gewährt werden, so beschickt unser Landtag den Reichsrath ohne allen Zweifel, und es ist eine Frage, wie *ich* mich dem gegenüber verhalten solle. Ich bitte sehr, schreiben Sie mir gleich, wie Sie die Sache ansehen, denn es ist so nötig, dass wir einmüthig handeln und da trifft es sich fatal, dass euer Landtag erst am 27ten, unser aber schon am 20ten eröffnet wird. Nun auch in dem ist Methode und soll wahr-

scheinlich bezwecken, dass die von anderen Landtagen zu beschliessende Reichsratsbeschickung auf Euch einen Druck übe.

Ich hoffe, dass Ihr bei den Neuwahlen gewinnen werdet, und möglicherweise auch einen nationell gesinnten Adel gewählt bekommt. Jedenfalls bitte dringend bis 20ten um Nachricht, wie sich die Sache *voraussichtlich* bei Euch gestalten werde, so wie auch wie die übrige staatsrechtliche Opposition vorzugehen entschlossen ist, denn ich möchte in gleichem Sinne mich verhalten, und wenn auch ohne Erfolg, so ist doch nöthig, dass ich und meine Parthei einen mit Euch gleichen Standpunkt kennzeichnen. Schreiben Sie *direct* an mich und geben mir Ihre Adresse an, auf dass ich erforderlichen Falles ebenfalls *direct* an Sie schreiben kann. In aufrichtiger treuer Freundschaft...

549.

1870 srpen 12. — **Clam Riegrovi.** První telegram byl zkomolený, druhý telegram došel teprve včera na večer, takže se nemohl s Riegreml dorozuměti.

„Zajisté přeji i já sobě, abychom spolu pohovořiti mohli o té nynější situaci, která věru jest podivná a o které těžko jest úsudek pronésti. Nemohu ani tomu porozuměti, jaké asi mohou býti „tajné plány“ naší vlády.“ Proto chce se s Riegreml sejíti... „kladám velkou váhu na to, abychom se spolu dorozuměli, dříve než do skutečné akce vstoupíme.“

550.

1870 srpen 16. — **Helfert Riegrovi.** „Lieber Freund! Es sind umfassende und reele Zugeständnisse im Zuge, rücksichtlich deren jedoch in erster Linie bis zum Moment eventueller Entscheidung *strengstes unverbrüchliches Stillschweigen aller Eingeweihter* gefordert werden muss. Du wirst es Dir selbst sagen, welche Factoren, im Falle einer vorzeitigen Enthüllung oder auch nur Ahnung, das Ganze in letzter Stunde scheitern zu machen im Stande wären. Von meiner, oder vielmehr von *unserer* Seite, denn ich stehe nicht mehr allein, sind alle Massnahmen getroffen, von der Sache nichts in feindliche Kreise hinausdringen zu lassen; Deinerseits wirst Du, ich bin es überzeugt, alles anbieten das Geheimniss zu wahren. Es wird in den nächsten Tagen eine Zusammenkunft stattfinden müssen. Was den Ort derselben betrifft, so kann dies Prag jedenfalls nicht sein, ebensowenig Wien, sondern etwa Pardubic, vorausgesetzt, dass Du einen Ort daselbst weisst, wo wir, ohne dass es in einer kleinen Stadt sogleich auffiele, ungestört einige Stunden zusammen sein könnten. Vielleicht wäre ein Gasthaus zwischen Pardubic und Maleč, etwa Seč oder Heřmanměstec am geeignetsten.

„*Besprechung mit Wiener Geschäftsfreunden wegen der ihrer Activirung entgegenschenden Zuckerfabrik*.“ könnte einen passenden Vor-

wand abgeben, auf den Du in den Kreisen Deiner Freunde und Deiner Familie jetzt schon vorbereiten könntest. Ueberlege alles wohl und theile mir den von Dir passend erkannten Ort der Zusammenkunft mit genauer Angabe (Schild des Wirtshauses, allfälliges Losungswort) mit. Halte alle diese Vorsichten nicht für kleinlich und gering; sie sind in unseren Tagen absolut notwendig. Ich werde nicht allein kommen, sondern zwei Begleiter, selbstverständlich Eingeweihte, mitbringen. Von mährischer Seite wird Pražák von uns aus verständigt und zum Miterscheinen aufgefordert werden. Von böhmischer Seite wünschen wir das Miterscheinen eines Mitgliedes des nationalen Adels. Wir denken dabei an den Grafen Martinic, dem Du, im Falle er annehme, den vollen Inhalt dieses Briefes mitteilen mögest, denn selber ist dann auch für ihn geschrieben und *selbstverständlich gilt dann auch für ihn die Abnahme des Ehrenwortes unverbrüchlichen Stillschweigens für solange, als er dieses seines Wortes nicht entbunden wird.*

Die Zusammenkunft müsste jedenfalls noch in dieser Woche, wahrscheinlich Samstag, stattfinden: solltest Du oder Dein Partner für diese Zeit *unaufschiebbar* verhindert sein, so bitte ich Dich mich davon zu benachrichtigen. *Ich bemerke jedoch, dass die Zeit in höchstem Grade drängt.*

Bist Du dieser Tage in Prag, so werde ich unter dem Namen: „Dumba et Comp.“ telegrafiren: „Wegen des Geschäftes im Amerika bitte um Eintreffen am morgigen Vormittage am bewussten Orte.“ Aber wie soll ich in unverfänglicher Weise an Deinen Partner von der Adelspartei telegrafiren?

Bliebest Du die Zeit vor dem Samstag in Maleč, so möchte Dich mein Bote persönlich ein zweitesmal aufsuchen. Er ist erprobt, verschwiegen und in jeder Hinsicht alles Vertrauens würdig; er heisst Fischer und ist Comptoirist bei „Dumba et Comp.“

Gott gebe dem *grossen* Werke, das im Zuge ist, Gedeihen: Gott gebe Euch den Geist des Entgegenkommens und der Willfährigkeit, wie wir auf unserer Seite uns von dieser Stimmung durchdrungen fühlen. Unter allen Umständen unveränderlich der Deinige Alexander.“

551.

1870 srpen 18. — **Pražák Riegrovi.** Nemohl přijeti do Prahy, zejtra se sejdou moravští deklaranti v Brně. „Prozatím Vám mohu sdělit naše náhledy o příští zdejší akci. Nepůjdem nyní do sněmu, však definitivní usnešení stane se vůbec, jak myslím, teprve až výsledek voleb do českého sněmu známý bude, bychom Vám v ničem neprejudikovali. Nepodáme tedy nyní ani sněmu ani nikam jinam osvědčení, nýbrž sejdeme se opět až po volbách do českého sněmu, a proto se mi zdá, že by porada měla býti v Praze asi 26. srpna. Račte mi tedy psáti, abychom tam asi 2 neb 3 odtud dojeli.“

Poláci i Smolka půjdou do říšské rady, též i konservativní Němci z Tyrol a Štýrska a t. d. Krajinci nepůjdou. Jak asi vypadnou volby velkostatkářské u Vás? Na nás se ovšem činily rozličné útoky, bychom aspoň volili do říšské rady, abychom k tomu konci šli do sněmu, že prý velkostatkáři na Moravě šli s námi a t. d. Páni ve Vídni v ničem neznaří naše poměry a tak se obávám, že i volby do českého sněmu nevypadnou federalisticky, ačkoliv sobě to snad větší částka vlády přeje. Myslím, že my na Moravě nemůžeme jít na sněm, i kdyby u Vás volby tak dopadly, že Vy do sněmu vstoupíte . . .“

552.

1870 srpen 22. Pražák Riegrovi. Aby mu hrabě [asi Belcredi] dal zprávu o výsledku voleb do Brna, ne do Podštátu, jak bylo původně smloueno.

553.

1870 srpen 29. — Smolka Riegrovi. Doporučuje svého přítele Hilaria Trettera, který dává svoje syny na reálku do Prahy. Tretter jest stoupenec politiky, která vyznává státoprávní opozici a jest věrným přítelem Čechů. Rieger s ním může otevřeně hovořiti o všem.

554.

1870 září 4. — Pražák Riegrovi. „Odjel sem předevčírem večer do Vídně, bych dle Vašeho přání se orientoval, jak se věci při poslední schůzi v Praze umluvené mají . . . Použil sem však příležitosti mého pobytu ve Vídni a navštívil jsem pana Petra, bych se informoval o stavu věcí nynější vlády. Pozoroval jsem z jeho všelicos, což Vás bude zajímati, a musel sem sám býti ovšem velmi rezervován, an vím, že p. Petr [Potocki?] není zasvědčen v to, co se v Pard[ubicích] umluvílo. V ministerstvě nynějším rozkol dvouh stran více se jeví a každá čeká na sejítí se Reichsrathu, by druhou stranu vytlačila. Že nynější hejtman zemský v Tyrolích nechce svolati sněm, až se podrobí majorita výminkám takřka nemožným, děje se pod vlivem vídeňských centralistů i v samé vládě, kde druhá strana ministerstva sobě přeje, by Tyroláci přišli do Reichsrathu a tak byla federalistické straně zaručena většina. Pak sobě myslí federalistická strana ministerstva, že by Reichsrath sám vzal iniciativu k vyjednání o českém sněmu a to by byla doba vyloučení z ministerstva živly vyrovnání nepříznivé. Že by Češi přišli do Reichsrathu, to konečně již přestávají ve Vídni očekávati, ač se dosti dlouho kojili tou nadějí. Že by ministerstvo mohlo předložiti Reichsrathu naboženské předlohy, jak měl úmysl p. Stremayr [P], o nemožnosti toho je ministerstvo přesvědčeno. Myslí pak sobě, že by do ministerstva reorganisovaného mohl vstoupiti některý Čech a poukázalo se k Dr. Bělskému, který by prozatím bez portefeuille, pak co ministr pro záležitosti české byl jmenován.

Tak asi sobě představuje p. P. běh věcí a jedině se obávají, že by Češi mohli vystoupením ze sněmu neb příkrým vystupováním proti Němcům přerušiti možnost vyrovnání. Při tom zdá se, že mají již obě strany v ministerstvu strach před vlivem posud neznámým. Andrassy prý konferuje s Huebnerem a t. d. P. dal o to žádati, by se český sněm neponáhlil s adresou, ovšem že by nejlépe bylo, kdyby adresa českého sněmu a adresa Reichsrathu, v kterém posavadní opozice má většinu, nepadaly daleko od sebe co do času votování o nich. Dnes jsem mluvil na železnici s panem Dumbou [Helfert?] jedoucím z Prahy a sem dostal vědomost, že jede dnes do Vídně. On je pln naděje, já se obávám, že sobě dělá víc naděje, než situace připouští. Snad by se přirozeným způsobem s federalistickou většinou říšské rady dalo vyjednávat i taková většina nakloní snad i nejvyššího pána a uspokojí jeho ústavověrné svědomí . . .“

555.

1870 září 17. Maleč. — Marie Riegrová neteři Albínce. „Co se týká strýčka [t. j. Riegra] ten je velmi zaměstnán; pracoval takřka nejvíce ze všech. Pamětní spis napsal za jeden den, takřka od 5¹/₂ hod. z rána do 11 hod. do noce . . .“ Stěžuje si na špatnou sklizeň a dodává: „Ostatně nemáme právo stěžovati si, když se tak mnohým hospodářům nevede lépe a když ve chvíli té tak mnoho statisíc rodin pohříženo v takovém žalu — v době, kde zem tak krásná a úrodná jako je Francie, tak se drancuje a pustoší, válkou a obranou. Musel by být člověk kameným egoistou, kdyby tu jen na sebe pamatoval. Válka dojmá mne velice a těším se již velice, že za několik dní se otec i Rieger navrátí do Malče. Riegrův růžový vzhled na vše mi dobře svědčiti bude.“

556.

1870 říjen 15. — Clam Riegrovi. Aby působil na jistého p. Goldreicha, „velkostatkáře usedlého prý ve Vaší krajině,“ aby dal plnou moc k volbám. „Když Jste se za to zasadil, aby se volilo, musíte se také o to snažiti, abychom prorazili.“ Aby se staral o plnou moc Seifertů a aby konečně přece nějak vymohl plnou moc od Měchury. Také jakýsi Mauthner by snad mohl dáti plnou moc, pan Daněk při posledních volbách nevolil, ať naň tedy Rieger doléhá nyní.

557.

1870 listopad 6. Vídeň. — Smolka Riegrovi. „Ich benütze die Gelegenheit der Reise des hiesigen französischen Konsuls Herrn Lefaiivre nach Prag, um Ihnen meinen freundschaftlichen Grusz zuzusenden und Ihnen Herrn Lefaiivre bestens zu empfehlen. Das Borussenthum steht hier in schönster Blüthe und es thut warlich grosze Noth, dasz wenigstens in den nicht deutschen Königreichen und Ländern kräftige Kundgebungen

zu Gunsten des unglücklichen Frankreichs erfolgen, was bei uns in Galizien ganz ausnahmslos in vollstem Masse geschieht. Vielleicht schreiben Sie mir ein paar Worte, was mich sehr freuen würde.“

558.

1870 listopad 19. Vídeň. — A. Lefaiivre Riegrovi. „Je me proposais de revenir à Prague aujourd'hui même, dans l'espérance de Vous y trouver, et de continuer avec Vous des relations si heureusement commencées et qui peuvent avoir la plus heureuse influence sur l'avenir de nos deux pays. Un obstacle imprévu m'oblige à retarder mon départ de quelques jours. Dans tous les cas, je compte bien être auprès de Vous, vers le milieu de la semaine prochaine. Permettez-moi, Monsieur le Docteur, d'espérer pour cette seconde visite un accueil aussi bienveillant de votre part que celui dont Vous m'avez honoré la semaine dernière, et qui m'a valu les démonstrations les plus amicales de tous vos amis. Il dépend de vous, je le sais, que ces liens se resserrent et se tortifient de plus en plus, par l'importance que vous y attacherez et par l'appui que vous voudrez donner à notre cause. Cette cause, je ne saurais trop le répéter, est aussi la votre. Nous représentons en Europe les mêmes principes et nous avons les mêmes adversaires. Rien ne serait en ce moment plus glorieux pour la Bohême, rien ne serait plus fécond pour son avenir, qu'une éclatante manifestation en faveur de la France.

J'ai eu le plaisir, pendant mon séjour à Prague, de voir que les principaux chefs du parti tchèque, inspirés par Vous, partageaient cette manière de voir, et Mr. Palacky, lui même, dans l'allocution qu'il nous a fait et dont j'ai rendu compte à mon gouvernement, a exprimé d'une manière très heureuse la solidarité d'aspiration et de caractère qui nous unissait. L'histoire même, a-t-il dit, s'est plu à former entre les deux nations une étroite ressemblance. Ce sont les seuls, qui dans l'Europe moderne aient combattu, d'une manière désintéressée, l'intolérance religieuse et le despotisme.

Depuis mon retour à Vienne de nouvelles complications ont surgi, et le drame qui si déroule devant nous est entré dans une nouvelle phase. La déclaration du prince Gortschakoff [z 29 října o otázce Černého moře] semble indiquer l'imminence d'une guerre générale. Le moment décisif approche où chaque puissance, chaque nationalité, chaque groupe politique doit faire son choix pour l'action. Dans quelques jours, dans quelques heures peut-être, il ne sera plus possible de temporiser. La diplomatie impuissante et décrépite se retire pour faire place au canon. Que chacun se décide suivant les inspirations de son patriotisme et de sa conscience. — Je respecte toutes les convictions. Mais je crois pouvoir dire avec pleine assurance que de notre côté seulement sera la liberté, le droit des peuples, la tradition de Jean Huss et celle de notre révolution.

Vous avez probablement lu les articles que les feuilles Bismarckiennes ont publié pour railler (assez lourdement) ma démarche auprès de Vous et l'espérance que le gouvernement français met en votre concours. Je suis extrêmement flatté de leurs sottises railleries et m'appliquerais de plus en plus à les justifier. Mais je n'ai pu lire sans regret dans ces articles que Mr. Schrewskowsky [Skrejšovský] s'était abstenu „à dessein“ d'accepter mon invitation. Comme notre réunion était présidée par Mr. Palacký, je ne puis croire qu'elle eut compromise le Rédacteur en chef de la „Politik“, et je me refuse par conséquent à supposer qu'il ait inspiré une observation aussi maladroite...“

559.

1870 prosinec 8. — Rieger [Lefaiivrovi]. „Mon très cher Monsieur, J'ai tardé jusqu'ici de répondre à Votre lettre du 19 Novembre parce que j'espérais toujours de pouvoir donner ma réponse verbalement à votre arrivée à Prague. Je vous avais promis de réfléchir ce qu'il y aurait à faire dans l'intention, dont nous avons parlé. Nous sommes convenus avec tous les députés de nationalité bohême de faire une espèce de prononciation des opinions que la nation bohême professe sur les importantes questions politiques qui se trouvent sur le tapis dans ce moment. Nous envoyons aujourd'hui même le manifeste à l'adresse du chancelier de l'empire. Mr. Pinkas vous enverra demain une copie de cet acte, si cela peut se faire, pour que Vous puissiez vous en servir *confidentiellement*. Il est en même temps occupé d'en faire une traduction française. Vous y trouverez une expression sincère des sympathies de notre nation pour la juste cause de la France; c'est tout ce que nous pouvons faire dans ce moment; au moins c'est la première nation qui par la voix de tous ces députés se prononce pour la France et contre l'annexion de l'Alsace. Je ne doute pas, que cette expression ne manquera pas d'exercer quelque influence sur l'opinion publique du monde slave.“

560.

1870 prosinec 11. Vídeň. — Lefaiivre Riegrovi. „Je me hâte de Vous envoyer pour Vous et vos collègues et pour toute la noble nation Bohême l'expression vive et sincère de ma reconnaissance. Aussitôt après la réception de la bonne nouvelle, je me suis empressé de la télégraphier à Mr. Gambetta. A l'heure actuelle elle doit être publiée dans le journal officiel, et dans les principales feuilles de Tours et de Bordeaux. Je vais, dès à présent, transcrire „in extenso“ la partie de votre déclaration qui nous est relative, et je la transmettrai, par voie officielle, au gouvernement, en n'oubliant pas de mentionner ce fait, que la nation Bohême est la première en Europe qui, par la voix de tous ses députés, nous envoie dans le malheur l'expression de ses sympathies. Soyez sur, Docteur,

que la France entière sera vivement emue de ce témoignage. L'ingratitude, j'ose le dire, n'a jamais figuré parmi ses maximes politiques, et j'ose Vous affirmer, que par cet acte, dont l'initiative et le principal honneur Vous reviennent, Vous avez jeté le fondement d'une alliance durable entre nos deux pays.

Les manifestations de cette nature ne peuvent manquer d'accroître sensiblement l'importance de la nation Bohême en Autriche et d'obliger le gouvernement à lui accorder le droit d'émettre son avis „légalement“ dans les grandes questions de la politique extérieure. Je suis bien fier, mon cher docteur, si vous ne me déniez pas l'honneur d'avoir contribué pour quelque chose à vous faire entrer dans cette voie. L'initiative que Vous venez de prendre vous place d'emblée beaucoup au dessus des Allemands et des Magyars qui dans leurs Délégations attendent passivement le mot d'ordre de MM de Beust et Andrassy. Vous allez voir que l'attention publique va se fixer, dans toute l'Europe par Votre déclaration. Comptez, du reste, sur nous pour lui faire porter tous ses fruits. J'espère me rendre bientôt à Prague, mais il faut que j'attends le retour de M. Picot [konsul v Temešváru] qui doit venir de Tours avec de nouvelles instructions dans 5 ou 6 jours.“

561.

1870 prosinec 11. Praha. — Lev Thun Riegrovi. Poslanci z kurie velkých statků scházívali se k poradám jen za trvání sněmu. Volí si předsedu a místopředsedu. Po skončení sněmu jejich funkce přestává sama sebou a proto může přijetí Riegrova listu jen soukromě potvrdit, nejsou již místopředsedou.

562.

1870 prosinec 16. Smečno. — Clam Riegrovi. „Nebyl jsem doma skoro celý tento týden, proto také opozdila se odpověď má na Vašnostino psaní ze dne 8. b. m. Kdybych byl měl příležitost s Vámi promluvit o té Vaší manifestaci [pro Francii] dříve než byla provedena, byl bych se zajisté proti ní vyslovil. Vylíčení důvody, proč bych tak byl jednal, bylo by ovšem nyní marné; až se jednou zase sejdem, můžeme o tom pohovořit. Že však tytéž důvody tím více platí proti tomu, abychom my pokulhávali za touto manifestací a se k ní přidali, nevyžaduje snad zvláštních důkazů. Dodati však musím, že náš klub co takový toliko za čas sněmování pozůstává a že sbor důvěrníků z našeho středu nestává . . .“ Chce jeti ještě před svátky do Vídně: „všeho styku s politickými osobnostmi chci se tam úplně zdržeti, pokud stávající poměry se nezmění.“

563.

1871 leden 1. — Dr. J. P. Jordan Riegrovi. Upozorňuje, že osud Beustův je v rukách Riegrových. Obrátí-li se s několika pány na Beusta otevřeným

listem, v němž ho vyzve, aby buď dokázal, že v Moskvě dělali velezrádu, nebo že je pomluvač, jest kancléř poražen. Ale dá-li si to líbit, bude je celá vídeňská žurnalistika nazývat velezrádci. Včera Jordan mluvil s Taaffem o svém procesu. Z jeho slov rozuměl, že se u dvora v této chvíli skutečně věří, že se v Moskvě kuly velezrádné plány. Proto se musí hned něco státi. . . . „Es wird in diesem Momente lebhaftest wegen des neuen Ministeriums unterhandelt, Andrassy übt wie gewöhnlich seinen, uns feindlichen Einfluss. Die Partei Taaffe-Potocki ist gegen, Beust für Giskra; er sagt (Beust): „Nachdem die Czechen uns zurückgestossen (?), müssen wir wieder auf die Deutschen zurückgreifen.“ Es ist höchste Gefahr, dass, wenn der Kaiser zurückkommt, Beust ihn zu einem solchen uns feindlichen Schritt verleitet. Deshalb hat Giskra in Brünn von der österreichischen Idee gesprochen . . . Dem Spiel muss ein Ende gemacht werden. Und das kann nur ein entschiedenes Auftreten gegen Beust. Wenn man nur wüsste, wie sich Andrassy zu Sache stellt. Aber ich meine, er wird gegen Giskra sein, weil Beust für ihn ist.“

564.

1871 únor 2. Vídeň. — Lefaivre Riegrovi. „Accablés par les revers, nous nous tournons encore une fois vers nos amis, les Tchèques, pour leur demander une démonstration en notre faveur. C'est la seule arme que nous puissions opposer aux forces qui nous écrasent, mais nous espérons qu'elle ne sera pas toujours impuissante, et que l'Europe finira par s'émouvoir et sortir de son apathie — C'est à Vous que reviendra l'honneur d'avoir élevé les premiers la voix pour la justice et le droit des peuples. Je reviens en ce moment de Bordeaux; le gouvernement et l'opinion publique sont profondément touchés du manifeste que Vous avez adressé au gouvernement autrichien en notre faveur. M. Gambetta doit Vous avoir envoyé lui-même un témoignage de notre gratitude. Confiants dans votre sympathie, nous nous tournons vers vous pour la seconde fois et nous espérons que notre appel sera entendu, comme la première.“

565.

1871 únor 12. Vídeň. — Emile Picot Riegrovi. Píše, že mu Rieger dal naději, že Čechy se přidají k demonstraci. Tages-Presse uveřejní text petice a přes zmatek všeobecný ve Vídni, způsobený novým ministerstvem, můžeme počítati s dosti značným počtem přívrženců. Jaká maloduchost u těchto Němců! Každý se bojí kompromitovati, t. j. každý se bojí, aby si Prusáci dobře nevšimli žádosti málo příznivé pro ně. V neněmeckých provinciích nebudou asi takové potíže. Kollega Lafaivre, který je v Pešti, píše, že osoby, s nimiž jsme ve spojení, jsou nadšeny ideou naší. Rumuni nám jistě pomohou, také Poláci (u nich bude zítra). Prosí, aby také

Čechové tak učinili. Lichotí Riegrovi a Čechám, jsou první ze všech provincií, které tvoří císařství. Posílá německý text petice s rumunským překladem.

566.

1871 únor 20. Vídeň. — Lefaiivre Riegrovi. „Vous n'ignorez sans doute pas que notre pétition circule en ce moment dans toute la province de l'Autriche, ainsi que de la Hongrie, et que partout elle est couverte par des milliers de signatures. Les Galiciens ont fait à M. Picot une réception chalereuse; tous les journaux de Lemberg et de Cracovie se sont mis en broule, et la manifestation de la part des Polonais sera imposante. En Hongrie, où j'ai séjourné pendant une douzaine de jours, j'ai trouvé des dispositions moins favorables, car, vous ne l'ignorez pas, les préjugés madgyares sont un obstacle à la diffusion de notre propagande. Cependant tous les organes libéraux, l'Ellenoes, le Magyar Ujsag, la Reform etc. ont recommandé notre pétition et l'ont prise sous leur patronage. J'ai trouvé les meilleures dispositions chez les Roumains de Transylvanie, et surtout chez les Serbes du Bas Danube. Dans cette action générale de tous nos alliés, les Tchèques auraient droit à la place d'honneur, puisque les premiers ils se sont déclarés collectivement pour nous, dans l'adversité. Nous sommes donc surpris de n'avoir pas encore de leurs nouvelles, et le silence, qu'il gardent depuis quelque jours, nous semble incompréhensible. Depuis mon retour, je parcours attentivement toutes les colonnes de Narodny Listy, que je parviens à déchiffrer à l'aide d'un dictionnaire, mais je n'y vois absolument rien de relatif à notre pétition. Je vous avoue, cher Monsieur, que le retard nous inquiète fort, Mr. Picot et moi, car le temps nous presse; dans cinq ou six jours la paix peut être signé, et notre manifestation n'aura plus absolument aucun sens. Notre intention en la provoquant n'est pas comme vous le pensez bien, d'influer d'une manière efficace sur les conditions de la paix. Il est trop tard pour cela; nous sommes trop abattus, et notre ennemi trop éivré de succès. Nous voulons seulement provoquer une grande démonstration, une sorte de plébiscite en Autriche par lequel le peuple protesterait en masse contre la violence faite au droit. Ce serait la première fois que la nation élèverait sa voix dans une question politique, et on pourrait compter ainsi, en dehors des combinaisons factices, le nombre d'hommes qui se rallient aux principes de justice contre la conquête et la force brutale. Pour le présent, c'est peu de chose. Pour l'avenir ce peut être le point de départ d'un grand mouvement politique.

Malgré la retraite de notre chef Gambetta, j'espère que la république subsistera en France, et que son rayonnement en Europe compensera dans quelques années nos désastres. La prospérité nous a perdu. Que l'excès des souffrances nous relève. J'attends avec impatience des

nouvelles de notre pétition; si vos occupations vous empêchaient de m'écrire, l'espère que Mr. Piakas, notre correspondant bénévole, se chargerait de nous informer.“

567.

1871 [únor 22]. — Rieger Lefaiivrovi. (Koncept český.) Dostal dopis z 20. února. Picot vyslovil před ním naději, že demokratická strana německá se postaví v čelo demonstrace na prospěch Francie a že se připojí Poláci a Maďaři. Takové demonstraci Rieger sám přikládal jistou cenu, bude-li pocházeti ze strany německé, poněvadž by se tím rozbíjela solidarita s prušáckou stranou ve Vídni. Ale Češi jsou u Němců nenáviděni a p. Picot správně postřehl, že česká iniciativa v té věci by mohla Maďarům a Němcům sloužiti za záminku, aby od akce upustili. Sympatie českého lidu k Francii jsou tak vřelé, že se může kdykoli připojiti k akci.

568.

1871 únor 24. Vídeň. — Lefaiivre Riegrovi. „Je me hâte de répondre à votre lettre du 22 en vous remerciant tout d'abord de l'obligeance que vous ne cessez d'apporter au soutien de notre cause. Chaque jour nous rend votre concours plus précieux et resserre les liens que nous avons eu le bonheur de nouer pour la première fois au mois de Novembre, entre deux nations appelées, tour à tour, par grâce spéciale de la Providence à souffrir pour la cause du droit. Je pense que les journaux d'avant hier et d'hier vous ont appris les progrès que notre pétition fait par toute l'Autriche. En Hongrie, 68 députés ont déposé une motion sur le bureau de la Chambre, pour inviter le parlement à s'occuper, toute affaire cessante, de cette pétition. Les signatures se donnent par milliers dans les comitats. Une réunion nombreuse a eu lieu à Pesth, dimanche dernier, et de nombreux orateurs ont demandé l'intervention énergique de l'Autriche. En Galicie Mr. Smolka qui se trouve en ce moment à Vienne, nous promet plus de 100 milles signatures. A Vienne même, la pétition circule déjà partout, et nous avons récolté un nombre considérable d'adhésions. Une réunion aura lieu dimanche — tous les ouvriers de la ville sont mis à réquisition. Vous n'ignorez sans doute pas que notre soutien à Vienne et dans L'Autriche Allemande est le parti démocratique. En Hongrie la gauche avancée.

Les Roumains et les Serbes agissent aussi activement pour nous. Le général Stratimirović m'annonce que la propagande fait beaucoup de progrès. Vous voyez donc, cher Monsieur, que les Tchèques ne seront pas en avance sur le reste de l'Empire; au contraire, dans ce moment, il seraient plutôt en retard. Je sais bien qu'ils nous ont donné la première preuve de sympathie, au milieu du silence général, et cette noble initiative ne sera pas oubliée par l'histoire; mais vous savez, cher Mon-

sieur, que la politique exige une action incessante; quiconque veut aboutir à des résultats, est forcé de se multiplier, de refaire à plusieurs reprises et sous différentes formes, ce qu'il a une fois commencé. Vous connaissez mieux que moi la passivité et la nonchalance invincible du cabinet. Ce n'est que par une pression énergique qu'on peut espérer d'eux un effort. Nous espérons donc que la nation tchèque voudra bien réitérer la démonstration qu'elle a faite pour nous, et s'associer au mouvement pétitionnaire qui prend chaque jour plus d'intensité. Les journaux étrangers commencent à s'en occuper et les feuilles allemandes recommencent à nous insulter. C'est bon signe. Je lis aujourd'hui dans la Presse de Vienne que j'ai été rappelé. Je vous prie de n'en rien croire — je n'ai reçu aucune notification dans ce sens.

Vous pouvez modifier la pétition, comme il vous paraîtra convenable. Elle varie, dans la rédaction, suivant les provinces. Les Hongrois ont fait quelques modifications. La pétition chez eux est présentée à la 2e Chambre. Prenez la forme qui conviendra le mieux à vos tendances, à vos traditions, à votre caractère national. L'essentiel est d'agir vite, et d'étendre le plébiscite à la monarchie entière avant que la paix soit signée.“

569.

1871 březen 2. — Clam Riegrovi. „Neočekával jsem, že tak brzy do Vídně se odeberete a doufal jsem proto, že ještě v Praze (kam zítra přibudu) o situaci spolu pohovoříme. Jsem toho úmyslu příští týden asy 8ho neb 9ho manželku svou do Vídně doprovoditi. Vrátil-li byste se dříve do Prahy, račte mne laskavě navštívit: když ne, dostavím se k Vám ve Vídni, jakmile tam dorazím. Klád bych váhu na to, abych mohl s Vašností promluvit a slyšet, co Jste asy tam vyřídil. Já očekávám velmi málo a myslím, že jest největší opatrnosti potřebí. Vaše psaní bylo mně teprve včera večer dodáno.“

570.

1871 březen 13. — Smolka Riegrovi. Němci pracují proti vládě ve výboru branném. Ale Smolka myslí, že se dají na ústup. Bylo by dobře, kdyby Rieger přijel do Vídně, neboť vláda nemůže vybřednouti z těch nesnází bez přiblížení se stanovisku českému.

571.

1871 březen 14. — Smolka Riegrovi. Němci začínají v branném výboru couvat, centrum se odděluje od levice. Hohenwarth odpověděl dnes dokonale na interpelaci o zákazu slavnosti německých vítězství. Chystají se vážné věci, bylo by dobře, kdyby Rieger byl na místě. Strati-mirovič, s nímž daes mluvil, jest také toho mínění.

572.

1871 březen 19. — Smolka Riegrovi. Chápe, že nyní mu není možno přijeti do Vídně, ale vidí, že se věci tak vyvíjejí, že přece bude musit přijet, pravděpodobně po svátcích velkonočních, nebo koncem května, kdy podle jeho přesvědčení bude musit být rozpuštěna říšská rada; určité známky toho lze již pozorovati. Zdá se, že ministerstvo nabývá odvahy.

573.

1871 březen 22. — Šembera Riegrovi. „S nemalým hněvem četl jsem před týdnem v „Pokroku“ nařknutí, jako bych já byl přičinil k uveřejnění dopisu v týdeníku „Montags-Revue“, Vaší osoby se týkajícího, i užasl jsem, čta v č. 107 „Pokroku“ odpověď redakce na mou opravu, z kteréž vychází, že odpověď tato nebyla sepsána bez vědomostí Vaší, ježto se tam mluví o kompetentním dopisu, kterýž prý vysvědčuje, že jen já mám vědomost o kauzi „Posla z Prahy“, a kterýžto kompetentní dopis nemůže dle zdání mého býti žádný jiný, než list, jež Vám psal p. Bílka dne 28. března (sic) t. r.

Poněvadž v té odpovědi jsem nařknut, že jsem měl účastenství v hanobení osoby Vaší, ježto jen já jsem byl (výhradně) o kauzi „Posla z Prahy“ informován a nemohlo to tedy přijíti do veřejnosti bez mého přičinění, nezbývalo mi pro obhájení mé cti nic jiného, než celý ten příběh o kauzi „Posla z Prahy“ v obecnost uvésti, aby se vidělo, jestli na mne jaké viny čili nic. Uveřejnil jsem jen to, jak Jste nepochybně v „Nár. Listech“ četl, čeho bylo nevyhnutelně potřebí, abych dokázal předně, že v hanobení osoby Vaší (jak mi to redakce „Pokroku“ vyčítá) naprosto žádného účastenství jsem neměl, a za druhé, že nepravda jest, že bych byl o té věci sám jediný věděl.

Dvě velmi nemilé věci, jakož samo sebou se rozumí, jsem zatajil, že Jste totiž za svého delšího pobytí ve Vídni p. Bílky nenavštívil a s ním o té kauzi nepromluvil, což jej přimělo, že Vám hned potom kauzi vypověděl; pak to, že rukojemství své popíráte. Považte jen, kdyby ten, kdo ten dopis do Montags-Revue podal, byl měl vědomost tohoto ob- jího, jak by toho byl užil.

Velmi Jste chybil, že Jste ke mně nepřišel a o té věci nedotklivé se mi nezmínil; když jsem na začátku tohoto měsíce p. Bílku navštívil a v rozprávce o tom mu připomenul, aby nekvapil, že Jste snad všechnu zásobu peněz dal do cukrovaru, bylo již pozdě, dopis k Vám byl již odešel. P. Bílka poradil se prvé pro své uspokojení s dokt. Mosrem a Jičínským, zvláště co se týče rukojemství.

Redakce „Pokroku“ špatně se ke mně zachovala. Asi před 14 dni poslal jsem jí opravu z Vysokého Mýta na jistý urážlivý dopis v „Nár. Listech“, z čehož mohla vyrozuměti, že zapomínám na potupnou kri-

tiku, která byla před dvěma lety v „Pokroku“ o mé literatuře podána, od kteréž doby jsem nic do „Pokroku“ nepsal; a několik dní potom udělala mi tatáž redakce takovou ostudu. Zdá se, že také p. Skrejšovský neví, kde má své přátele a své nepřátele.“

574.

1871 duben 27. — **Schäffle Riegrovi.** Při posledním setkání projevil mu Rieger tolik sympatií, že se na něho obrací s prosbou. Chce ve věci vicinální dráhy podati řadu zákonných ulehčení a administrativně-technických usnadnění. Na koho spíše by se měl obrátiti než na něj, na praktického průkopníka? Ale myslí, že nyní se to provede *jen* v Čechách a na Moravě. Rád by dal Riegrovi nahlédnouti do jednoho návrhu zákona, který by byl velmi důležitý pro zemědělská a živnostenská společenstva Riegrovy země. Anž by dával někomu privilegia, zákon ten se jme finanční tlak se společenstev těch. Ale aby si byl jist, chtěl by znáti Riegrův úsudek. Prosí ho tedy, aby přijel. Chce mu také sdělit jině věci, které lze povědět jen ústně. „Es scheint mir die Zeit zu kommen, da unsere lange Unterredung in der Berggasse im Interesse Ihres Landes und zum Heile von Kaiser und Reich bestimmtere Gestalt annehmen könnte und sollte.“ Píše sice jen soukromě, ale byl by za návštěvu tím vděčnější. [Dopis Schäfflův, u Zeithammra II. 10 k 26. dubnu 1871 položený, patří opravdu do roku 1872.]

575.

1871 květen 6. — **Schäffle Riegrovi.** Děkuje mu za odpověď i za ochotu, ale myslí, že ho nebude musit obtěžovati cestou do Vídně, neboť, nenastanou-li zvláště důležité překážky, přijede on sám do Prahy 15. nebo 16. „nachdem heute Seine Majestät selbst den Wunsch ausgesprochen hat, dasz ich als Leiter des Ackerbauministeriums nach Prag gehen möge. Ich bitte Sie, mir für diese Zeit eine sichere Entrevue in vertraulicher Weise zu veranstalten; das Detail könnte wohl durch Nowotný und Habietinek verabredet werden. Recht sehr freue ich mich auf den erneuten Genusz Ihrer persönlichen Begegnung und geniesze ich vielleicht die Ehre durch Ihre wohlwollende Vermittlung auch mit Ihren Freunden aus Böhmen und Mähren vertraulich bekannt zu werden. Herr Dr. Prazak kommt, so weit ich weiss, auf jenen Tag (16.) ebenfalls nach Prag. Am besten wäre es wohl, wir könnten schon den Sonntag zu Besprechungen verwenden. Ich werde wahrscheinlich schon Samstag Abends eintreffen, wo möglich ganz incognito, so dasz wir, ehe die Welt mein Dasein bemerkt, mit unseren Unterredungen an drittem Orte fertig sein werden. Um der guten Sache willen bitte ich um die tiefste Diskretion. Ich gewärtige Ihre näheren Andeutungen. Sollten sich letztere verspäten, so

bitte ich durch die sehr verschwiegene Frau Schwiegermutter Habietinek das Rendezvous zu geben; ich werde bei Frau Prosche mich diesfalls Sonntag früh informiren.“

576.

[1871 začátek června.] — **Rieger Hohenwartovi.** [Nedatovaný koncept.] Posílá ideje, které načrtl za pobytu ve Vídni. Jednají o uspořádání českých věcí. Poněvadž jest již tři neděle z Prahy, neví, zdali jeho přátelé se vším souhlasí, ale s hlavními body jistě. Přimlouvá se za Mr. Jonáše, knihtiskaře z Ameriky, který by rád navštívil svoje přátele zde, ale nedostal dovolení, poněvadž prý nevykonal svoji vojenskou povinnost, ale má již americké státní občanství. Rieger doufá, že v několika dnech dostane odpověď od Hohenwarta nebo od Schäffla a že dostane i vyzvání, kdy má přijeti do Vídně. „Poslední události v říšské radě odkrývají stále více závoj z vlastních tendencí ústavověrných. Jeho Veličenstvo se bude stále více přesvědčovati, zdali ti lidé jsou hodni jeho důvěry. V boji s nimi bude V. Excellence míti každý den národy rakouské více na své straně.“ [Za přílohu tohoto dopisu má Heidler koncept psaný veskrze rukou Riegrovou, označený rukou Zeithammrovou jakožto „Memorandum odevzdané Drem. Riegrem hr. Hohenwartovi k dodání císaři“. Koncept, který má datum „Videň 25—30 května 1871“: shoduje se v mnohém, nikoliv však ve všem, s memorandumem, jež otiskl H. Traub v Č. Č. H. XXII. 124—134 a Heidler učinil si z něho následující výtah:] Oposice v zemích koruny české má dvojí pramen: nacionální a státoprávní. První lze lehko ucpati: 1) zákonem *národnostním* nebo *jazykovým*, který by zaručil oběma, po př. v Těšínsku třem národnostem úplnou rovnoprávnost ve škole, úradě a vůbec ve veřejném životě a který by jim poskytl úplnou volnost vývoje na základě reciprocity; 2) utvořením takové *institute*, která by ve sborech zastupitelských vylučovala majorisování menšin v otázkách, jež by předem byly prohlášeny za národnostní; 3) co nejpřesnějším *ohraničením* volebních, správních i zastupitelských okresů podle hranice jazykové 4) co největší autonomií obcí a okresů ve věcech školských.

Na těchto zákonech musili by se zástupci národů *svobodně dohodnouti*, ne pouhým usnesením většiny. Rakousko i Čechy samy se musí varovati vzhledem k své exponované zeměpisné poloze dělati „Schmerzenskinder“ z těch, kdo jimi mermomocí býti chtějí a kteří by si přáli uskutečnění svého snu o německé jednotě. Zákony tak smluvené musily by býti současně s vyrovnáním, po př. před ním sankcionovány jako základní zemské zákony a musily dostati záruky přísah korunovační a ústavní.

Následuje důkladná polemika proti ústavověrné straně. Věrnost k ústavě byla jen záminkou, ve skutečnosti šlo o udržení hegemonie ně-

mecké v zemích, které kdysi patřily k německému spolku, aby mohly býti prohlášeny za země německé a aby mohly býti reklamovány pro nově utvořenou říši německou. Kdyby se tento plán nepodařil jeho stoupcům, kteří jménem německé národnosti usilují o panství v Rakousku jen pro sebe, pak chtějí čím dříve tím raději odvrhnouti olovněné podrážky a s vlajícími prapory přejíti k Prusku. To jest v každém případě konečný cíl. Čechové právě proto lpí na státním právu české koruny. Po tom, co před nedávnem zažilo Bavorsko, kde přes počáteční, r. 1866 ještě stupňovanou antipatii proti Prusku, přes tak mocné katolické zájmy a proti původně nepochybně pevně vůli kleru, šlechty a velké většiny lidu živou agitací určitých literárních a politických kruhů v tak krátké době nastal tak eklatantní obrat ve prospěch spojení s Pruskem, není zmíněné nebezpečí nikterak nepravděpodobné. Politické a ústavní oddělení českého korunního území od ostatních německých zemí, ano včasné a markantní konstatování tohoto zvláštního státoprávního postavení koruny české i ve formách jest právě z tohoto důvodu pro český národ, ale neméně i pro nejvyšší dynastii tak důležité a cenné, a není snad tak vzdálena doba, kdy bude pro ně obě stejně nutno zastupovati státní právo a plnou individualitu i suverenitu koruny české proti možným pretencím nově utvořené německé říše. Německá politika protežování živlu německého měla smysl, pokud bylo možno douhati, že se znovu dobude někdejšího mocenského postavení v Německu. Má ještě po Sádové smysl a nepracuje se tím spíše Prusku do rukou? Zajisté by bylo nejvyš nerozumno a nespravedlivě nastoupiti cestu opačnou a ubližovati německému živlu v oprávněných nárocích, nebo jej dokonce hnáti do pruského tábora utlačováním. Rakousky smýšlející část Němců spokojí se s rovnoprávností; část myslící na německou jednotu jest pro Rakousko vůbec ztracena. Kulturní vyspělost Němců ve spojení s původem a tradicí vládního aparátu a vlivem německé residence zajistí německému živlu vždy vynikající postavení. Proto má Rakousko živý zájem, aby dbalo českého státního práva. Proto se shoduje uspokojení státoprávní opozice v Čechách a na Moravě do jisté míry s legitimním právem a vlastním zájmem J. Veličenstva a nejvyššího domu. Jest nutno podotknouti, že první, nejbohatší historické rodiny českých zemí, které po staletí se stejnou, v neštěstí i v radosti nezměněnou věrností stály při dynastii, vysoko třímají toto historické státní právo koruny české jako nedotknutelné dědictví a pevně důvěřují, že patřičný ohled na toto právo může opět dáti říši vnitřní mír, pozvednouti jeho brannou a resistenční sílu a uschnouti k sebeobraně zemi, která jest právě nejvíce ohrožena cizími choutkami. Ve Vídni se dívají na české státní právo s patra, protože v obnoveném zřízení Ferdinandově je prý jasně vyslovena „Verwirkungstheorie.“ Ale obnovene zřízení zemské není ústavní listina v moderním smyslu slova, není to úplná kodifikace všeho tehdy platného státního a ústavního práva. To bylo tehdy za-

loženo na starodávných zvycích, privilegiích a smlouvách, jichž obnovené zřízení zemské kromě několika výslovných výjimek nikterak nepopřelo, nýbrž dokonce výslovně uznalo, což později Novella declaratoria ještě obšírněji opakovala. Ona privilegia a základní zákony země a státu českého byly korunovačními přísahami všech králů až do žijícího ještě krále Ferdinanda vždy znovu potvrzovány a zaručovány a musejí tedy ještě dnes platiti, nemáme-li míti za to, že oni zbožní a přísně náboženští králové z domu Habsburského prováděli svými přísahami zločinnou hru, čemuž přece nikdo nemůže vážně přisvědčiti.

Z těch privilegií vysvítá: 1) proti říši německé a proti ostatním sousedním zemím jest koruna česká dosud úplně suverení. 2) český národ, resp. jeho úplná a korektní reprezentace jest svéprávná osobnost, která má k dynastii smluvní poměr od volby Ferdinanda I. 3) území koruny české tvoří nedělitelný celek. 4) král český nebyl nikdy absolutní panovník. Jestliže se král rozhodne zřici se některého ze svých absolutistických úkonů, jichž se kdysi Ferdinand II. zmocnil násilím nebo později některý z jeho nástupců jednostranným postupem, vrací se toto právo ipso facto přirozeně sněmu českému a jakékoli přenešení takového práva na zastupitelstva jiných zemí bez souhlasu českého sněmu jest právně nepřipustno.

Jest nesprávné tvrzení, že suverenita a autonomie české koruny (národa a krále dohromady) jest menší než suverenita koruny uherské. Rozdíl jest pouze v rozdělení oprávnění těch dvou zákonodárných činitelů. Zde jest nutno rozlišovati *právo státní a vnitřní právo ústavní*. Často se tvrdívá, že se v Uhrách již před r. 1848 vládlo ústavně, kdežto v Čechách absolutně. Toto tvrzení jest úplně nesprávné, protože zastupitelstvo Čech vždy mělo nejdůležitější ze všech ústavních práv: právo povolovati berně — abychom o jiných nemluvili — a až do r. 1848 je skutečně vykonávalo nejen pro účely *zemské*, nýbrž také pro *účely říšské a vojenské*. Jen v ožoru občanského zákonodárství šla absolutistická moc panovníka českého dále než v Uhrách — ale vlastní české státní právo zůstalo stejně nedotčeno. Český národ bude ochoten v zájmu celé říše — bez ohledu na svoje, do r. 1848 nepopřené právo samostatného povolování daní i pro říšské účely — uznati za společné záležitosti ty věci, které uznal národ uherský, a bude je vyřizovati společně se zastupci ostatních království a zemí. Český národ se nebude chtíti do-
tknouti vyrovnání národa uherského s jeho králem, pokud se dotýká zemí koruny uherské. Ale pokud je přesahuje, pokud se dotýká sebeurčovacího práva českého národa (ať úmyslně ať neúmyslně), musí ustanovení jeho býti buď dodatečně sněmem českým schválena nebo změněna. Tomu nemůže národ uherský spravedlivě odpírati.

V Čechách se vyslovuje nezřídka názor, že vyrovnáním uherským určité záležitosti byly odňaty společnému projednávání a rozhodování všech států říše, ačkoli jejich společné projednávání a rozhodování by

se doporučovalo ne sice z právních důvodů, ale z ohledu na účelnost. Proto by se v Čechách asi nic nenamítalo proti tomu, aby ty záležitosti alespoň pro uherské země byly do jisté míry společně projednávány. Ale musilo by se to státi dohodou a v naději, že jednou dobrovolně budou učiněny společnými pro celou říši. Ale jen na řadu let a to by se musilo potom zase znova projednávati. Ukáže-li se toto společné projednávání pro země české s výhodou, pak zajisté zúčastněné země budou ochotny ten poměr svobodné úmluvy změnit v trvalý poměr ústavní. A jest naděje, že pak i Uhry dojdou tak k přesvědčení o výhodnosti společného projednávání. Ale nesmí při tom všem býti žádného centralistického tlaku, „Wenn irgendwo, so ist es hier gerathen an den Stern Österreichs und seine welthistorische Mission zu glauben und auf die Überzeugung bauen, dass Österreich für die in ihm vereinigten Nationen und Nationalitäten eine Notwendigkeit ist und dass das Bedürfniss der gegenseitigen Unterstützung, ja das der Selbsterhaltung, die Macht der Verhältnisse und die Drohung bevorstehender Gefahren die österreichischen Staaten *alle* ohne Unterschied inniger und realer vereinigen wird, als das eine noch so liberale oktroyirte Verfassung vermöchte, zumal wenn sie gegen das Grundprinzip jeder wahren Freiheit, das Recht der Selbstbestimmung, durchgesetzt werden sollte...“ Lze očekávati, že český národ pod podmínkou, že alespoň v principu budou uznány volné sebeurčení a státoprávní individualita koruny české, bude ochoten hlavní záležitosti, které říjnový diplom prohlásil za říšské, ale které byly uherským vyrovnáním z části zase vyloučeny ze společenství, zatím projednávati společně s jinými *neuherskými* zeměmi. Orgán, jemuž by se sankcí koruny bylo svěřeno bližší rozhodnutí o těchto záležitostech, musil by však pro země koruny české míti povahu jen *smluvní, delegační*, takže by vlastní oprávněnou instancí k vyřizování těchto záležitostí alespoň v zásadě bylo vlastní zastupitelství českých korunních zemí, takže by jeho delegáti vůči delegátům ostatních zemí byli jen zplnomocněnci. Toto shromáždění bylo by tedy jen kongresem rakouských států, nikoli parlamentem. Ale dnešní říšská rada jest *parlamentem*, orgánem přímo oprávněným. Parlament o dvou sněmovnách a s obrovskou kompetencí není v Rakousku přípustný, už pro jazykovou rozmanitost. Dokazuje se to obšírně a vytýká zejména, jak by musila zakrněti řeč, jejíž užívání a pěstování by bylo vyloučeno z legislace, z parlamentního a ostatního politického života. Prosincovka cílí s neodvratnou důsledností k panství Pruska — Německa.

Přímé volení delegátů kongresových — alespoň pro země české — musilo by býti výslovně vyloučeno, protože nejvíce popírá státoprávní individualitu. Povaze kongresu by odpovídalo paktování mezi členy a hlasování podle kurií. Pokud by to nebylo možno a kde by bylo nutno hlasování podle osob, musilo by býti postaráno o to, aby poměr hlasů odpovídal statistickému významu a poplatnosti zastoupených sněmů.

Přílišná roztržitost legislace na drobounké a částečně i nově stvořené sněmy byla by obtížná a nevýhodná. Každá země by měla nésti rozmnožené náklady autonomie, na niž si činí nárok, nebo by se měla spojit s jinými k společné legislaci. Koruna česká by příště nesměla býti nucena, aby platila na resorty, které budou spravovány autonomně, i cizím zemím. Ale to nevyklučuje, aby česká koruna chudším, zaostalým „Reichs-genossen“ nepomohla podle vlastního uznání, zejména v kritických chvílích. Nejjednodušší by bylo, kdyby nynější delegace neuherských zemí převzaly funkci kongresu „für die Austragung der diesen Ländern auch fernerhin noch gemeinsam zu erhaltenden Angelegenheiten.“

Za společné kongresové záležitosti měly by býti pokládány: 1) vojenské věci 2) zákonodárství obchodní, směnečné a námořní, mincovní, měr a vah, ochrany známek, privilegií, patentů a ochrany duševního majetku, statistiky (společné), komunikace, pokud jde o důležité vojenské silnice, železnice a říšské vodní dráhy. Co se týče mariny a ostatních společných věcí, byla by účast českých zemí zajistěna delegáty bezprostředně zvolenými podle hořejších zásad. Prostřednictvím koruny bylo by možno dohodnouti se s uherským sněmem o jiné organizaci říšské delegace. 3) finance. Smlouvou by se mohlo stanoviti, že zákonodárství o daních nepřímých, monopolech a poplatcích se přenáší na kongres a že celý jejich výnos ze zemí koruny české neoddělený od výnosu ostatních neuherských zemí má býti věnován především pro potřeby říšsky společné a pak po potřeby kongresové společné. Za to by země koruny české musily dostati právo dostatečné kontroly. Kdyby výnos daní nepřímých nestačil, pak by se schodek hradil poměrně podle zemí z výnosu daní přímých, nebo vlastními zemskými zákony zavedenými zvláštními nepřímými „Umlagen“ a pro větší jistotu mohla by býti přiznána přednost potřebě říše a kongresu před potřebami zemskými. O každé peněžní potřebě vyplývající ze smluvního společenství zemí koruny české s ostatními zeměmi neuherskými usnášel by se kongres.

K poměrnému krytí příspěvků, připadajících na země z usnesení říšské delegace a kongresu, smluvily by země v kongresu zastoupené *kvotu* na 10 let podle berní síly jednotlivých zemí. Každých 10 let konala by se revize této kvoty. Říšské dluhy by se uzavíraly podle uherského vyrovnání. Kdyby někdy výjimečně musil býti uzavřen dluh pro země zastoupené v kongresu, tedy by se o tom sice usnesl kongres, ale poněvadž Cislaitanie není žádný stát, musil by se ten dluh opatřiti na úvěr jednotlivých zemí a to bez diskuse podle kvoty.

Za účelem krytí takových pro celek důležitých výloh, které sice zásadně by měly býti uloženy dotyčné země, ale které by byly nad její síly, a jimž by Uhry odepřely převzetí do rozpočtu říšského, mohly by býti podle určitých předem umluvených a vzájemně zaručených zásad převzaty kongresem. Taková výloha mohla by býti na př. na stavbu strategicky důležité železnice, na opevnění pobřežní nebo jiná, regulace

řek, na všeobecné, světové průmyslové výstavy, mimořádné nouzové podpory.

Kdyby se v některých ressortech některé věci nejevily zcela nutně společnými, pak by se mělo ujednatí jen stejné vyřizování. Měla by se uzavřítí dohoda mezi zeměmi, která ustanovení o nich by měla býtí přijata doslovně legislacemi všech kongresových zemí a která by mohla býtí formulována volně. *Všechny ostatní věci*, které by nebyly uznány za říši společné nebo za kongresu společné, jsou vyhrazeny autonomii království českého a ostatních zemí: policie, zdravotnictví, náboženské a tiskové zákonodárství, organisace úvěru a bankovníctví kromě bank cedulových, které zůstanou vyhrazeny společnému zákonodárství, civilní a trestní zákonodárství s výhradou stejných předloh, organisace úřadů, rozdělení země a okresů zastupitelských, školství (při rovnoprávnosti zaručené zákl. zemským zákonem i korunovační přísahou) živnosti, orba, hornictví, zemské finance a zemský úvěr, zemské stavby, zemské jmění a zemská léna. Z obchodních, komunikačních, vojenských a statistických pak ty, které nebudou výslovně smlouvou vyrovnávací přiznány kongresu. Pro kongresové věci by stačila tři ministerstva.

- 1) zemské obrany,
- 2) financí spojených,
- 3) spojených věcí obchodních.

Nad nimi ministerský předseda, který by řídil i haute police.

Generální sněm zemí koruny české jest nutný ke korunovací a mimo to jen tehdy, jde-li nějaké právo společné všem zemím koruny české, na př. kdyby šlo o alodisaci českých korunních lén, zcizení části korunního území, změny v lenním poměru nebo o právo zpětného připadnutí Lužice. Ostatně císař v diplomu říjnovém vyhradil si právo svolávatí k společným poradám o návrzích zákonů zástupce těch zemí, které dosud měly společné zákonodárství. A lze sotva pochybovatí, že tato výhrada může býtí vhodně užita jen pro země české, poněvadž jen ony měly vždy společné a stejné zákonodárství. Ale poněvadž generální sněm nikdy neměl významu zákonodárního sboru, bylo by nutno, měl-li by ho dostati, aby se o tom dohodly české korunní země mezi sebou.

Panská sněmovna by vedle kongresu přirozeně nemohla býtí. Snad by bylo lze s výhradou schválení jednotlivých zemí zaříditi dědičné členy jako virilisty do jednotlivých sněmů, nebo přiznati panské sněmovně pouze funkci čestnou — kdyby nebyla dána přednost pohnutí členy ty k dobrovolné resignaci a dáti jim jinde zadostiučinění.

Kdyby mezi jednotlivými zeměmi vypukl rozpor o vzájemný právní poměr, rozhodl by smírčí soud za předsednictví císařova nebo jeho zástupce. Až do vydání nových zemských zákonů platily by v zemích koruny české dosavadní zákony. K dosažení co největší shodnosti v zákonodárství měla by býtí zřízena komise zákonodárná, aby vypracovala

stejně předlohy. (Asi polovice členů ze sněmů a polovice korunou jmenovaných odborníků).

Administraci v zemích koruny české by obstarávala česká dvorská kancelář. Pod nejvyšším dvorským kancléřem by byli asi tři vicekancléři, jmenovaní korunou pokud možno s ohledem na země korunní a na národnosti. Mohla by jim býtí propůjčena hodnost ministrů a hlas v radě korunní, aby se i tam zachovala jistá rovnováha zemí. Král by rozhodl, zdali mimo českého kancléře by měl býtí jmenován ještě také kancléř haličský nebo štyrský a kteří z členů případného německo-rakouského ministerstva by spolu se třemi kongresovými ministry tvořili radu korunní. Pro ony vládní záležitosti, kde je ještě žádoucí cesta tří instancí, byla by česká kancelář instancí nejvyšší. Nejv. kancléř by tvořil vládu v jednotlivých zemích a navrhoval králi k přijetí, při čemž by na něm bylo bráti zřetel na poměry sněmovní, aniž by však byl vázán na většiny sněmovní. Kancléř by musil býtí českým státním občanem a musil by znáti zemské řeči v slovu i písmu. V Čechách by bylo místo držitelstvo, jako to bylo ode dávna, složeno z několika osob v čele s prezidentem, zodpovědné sněmu. Místodržitelství by tvořilo druhou, po př. třetí instanci. Pro korunu českou by musil býtí zřízen nejvyšší, nebo kasační soud.

Zemskému výboru by zůstala pouze správa zemského jmění. Jen v stejném právu všech národů, jen ve svobodě vývoje jejich zvláštního bytí, leží blaho a naděje Rakouska.

577.

1871 červen 2. Vídeň. — Lefavre Riegrovi. Hned po jeho odchodu navštívil nového francouzského vele vyslanec, markýza de Banneville, aby mu dal zprávu o jejich dřívějších vztazích a o sympatiích, které národ český z Riegrova podnětu osvědčil pro francouzskou věc. Nový vele vyslanec se těší na osobní seznámení s Riegrelem.

578.

1871 červen 7. — Schäffle Riegrovi. Podle úmluvy zve jej jménem minist. předsedy asi na 18. do Vídně. „Indem natürlich der Herr Ministerpraesident nur Ihnen es anheimgibt, nach Ihrer Partheiorganisation zu entscheiden, welche weitere Personen von Ihrer Seite herbeizurufen seien, so erlaube ich mir doch zu bemerken, dasz es sich um der verschiedenen Ausarbeitungen wegen, welche nöthig sind, wohl am meisten empfehlen würde, zunächst im engeren Gremium weiter zu verhandeln. Wenn sich Herr Graf Clam-Martinitz herbeilassen wollte, mit Ihnen zu kommen, und Pražák erscheinen würde, so wäre der Herr Ministerpraesident sehr dankbar. Beide bitte ich von mir zu grüssen. Wir haben die Entwürfe, die wir machen können, nahezu fertig, und bitten Sie nun,

alles Material betreffend Krönungseid, Krönungszeremoniel, anzuerkennende Punkte des böhm. Staatsrechtes u. s. w. möglichst zubereitet mitzubringen. Ich hoffe und bezweifle kaum, dasz das Friedenswerk dem beiderseits guten Willen gelingen wird. Die Telegramme der hiesigen Blätter über Zerwürfniss im Schoose Ihrer Parthei sind wohl tendenziöse Erfindungen?“

579.

1871 červen 10. Nĕm. Brod. — **Rieger Zeithammrovi.** (Telegram.) „Přijedu ještě dvanáctého, možná-li již ráno, jinak odpoledne. Bořitovi [hr. Martinicovi] piši dnes, Aloisovi [dru Pražákovi] též. Zprávy nezlé. Malečský.“

580.

1871 červen 22. Praha. — **Skrejšovský Riegrovi.** Spěchá, aby upozornil na německé intriky, které mohou zmařiti veškeré vyjednávání o vyrovnání. Rieger asi četl ten veliký rámus ve Wiener Abendpostu, v následku našeho zdělení (v „Politice“) o intervenci prusko-německé ve prospěch rakouských Němců a proti federalistickému zařízení Rakouska. Co Vám o tom napíši, je *úplně spolehlivé* a ručím za pravdivost svým slovem. Hrabě Hatzfeld byl z Berlína poslán k císaři *našemu*, aby mu podal vyjádření *německého* císaře o novém stavu věci vnitřní organizace Rakouska. Německo očekává, že pověsti o dekomponování Rakouska ve „federalistické atomy“ se nepotvrdí. Berlínský dvůr by v takovém zařízení rakouského státu spatřoval novou nesnáz pro pracně vydobytý pokoj a netrpěl by, aby se dělalo na hranicích Německa ohnisko ustavičných nepokojů. Nedotýká se rakouské suverenity, muselo by v opačném případě Německo žádati, aby nápotom země rakouské, tvořící dříve část německé říše, vstoupily k ní i nyní *v jistý poměr státoprávní*, zabezpečující Německu pokoj i mír! Německé císařství uznává v okamžení tomto toliko státoprávní poměr od r. 1804 s dodatkem dualistického organismu z r. 1867 a žádá, aby dvůr vídeňský toho byl pamětliv. Toť asi obsah Hatzfeldové missi, kterou vykonal hrabě v přítomnosti Beusta a Schweinitze 7. června v Schönbruně. Císař chtěl patrně chláholit berlínský dvůr a pravil, aby Hatzfeld ujistil Jeho německé Veličenstvo, „že vláda rakouská při nynějším vyrovnání neobmyslí překročit meze vytknuté diplomem ze 20. října 1860.“ Skrejšovský radí, aby Rieger interpeloval ruského vyslance. „Užite mé sdělení, jak chcete, o pramenu *úplně bezpečném* (!) povím, až se vrátíte.“

„P. S. V Berlíně jsou přesvědčeni, že se vyrovnání s námi nedocílí. Podotýkám konečně, abyste *nehledal* můj pramen v — Berlíně.“

581.

1871 červen 24. — **Marie Riegrová choti.** „Jsem celá sklíčená zprávami tvými. Maďari nám to zase zkazejí, to je vidět, a má obava, že jen krás-

nými slovy a sliby tě a vás chtěli chytit, ta se snad vyplní. A k tomu všemu máš ty pořádě sedět a obětovat se. Bůh to již nějak zmeň! Pesimista — vždy vyhrává! [Douška:] Jen se nedej! Buď pozorný.“

582.

[1871] červenec 4. — **Zach Riegrovi.** „Wenn du das zuliegende nicht etwa schon gelesen, so kann ich dich versichern, dass es dir einen Hochgenuss bereiten muss; so sprach *Paris* (zu Paris während der Belagerung) von den *Čechen!* zu seinen Landsleuten und das druckt die Allg. Zeitung jetzt ab, und mir scheint, wir fühlen nicht genug, was wir schon sind, wenn auch gar vieles noch fehlt. Gar manche Stellen sollten von der Jugend auswendig gelernt werden.“

583.

1871 červenec 5. — **Clam Riegrovi.** Dne 8. večer přijede do Prahy a zůstane tam do 10. včetně. Též K. Schwarzenberg a Lobkowitz přijedou. Ať přijede i Rieger.

584.

1871 červenec 18. Praha. — **Kalousek Riegrovi.** „Na cestě sem potkal jsem prof. Tomka vrátivšího se z Vídně, kamž byl volán od ministra Jirečka. Praví, že doufá, že záležitost university přijde nyní do dobré koleje, avšak nemá prý ještě ničeho vyjevovat. Ptal se mne, ráčíte-li tohoto měsíce ještě přijeti do Prahy, že by potřeboval s Vámi mluvit právě následkem svého jednání ve Vídni.“

585.

1871 červenec 20. Vídeň. — **Hohenwart Riegrovi.** Zve jej a Clama do Vídně „um mit Gottes Hilfe das begonnene Werk einem gedeihlichen Schlusse zuzuführen.“

586.

1871 červenec 23. Maleč. — **Rieger Kalouskovi.** „Myslil jsem, že po rozpuštění delegace nás ještě jednou pozvou do Vídně, ale posud nedávají ničeho o sobě znáti. Inu „abwarten“! nadbíhat jim nikterak nesmíme. Nevím zdali se nepodařilo předce Maďarům učiniti diversi nám škodnou, ač slyším se strany spolehlivé, že naše věci posud stojí tak dobře, jako při našem rozchodu s ministry. Bude teď záležet, jak to svedou s byrokracií a s volbami.“ Gratuluje k vykonání kolloquia.

587.

1871 červenec 27. — **Smolka Riegrovi.** Když 20. se loučil s ministry, pozoroval, že byli dobře připraveni pro věc obecného smíření a že měli dobrou naději na jeho uskutečnění. „Jste zřejmě osou, kolem níž se vše

točí, neboť o nás nemusí se už starati.“ Přítomnost jeho v říšské radě měla ten dobrý účinek, že přesvědčil je, že rozřešení státoprávního sporu ve směru separatistickém jest nemožné a že nepovede k cíli a že jim jen dobrovolný obecný smír dává naději na žádoucí ústavní a národní rozvoj.

Neví, jak stojí vyrovnávání s Čechy, jest dalek toho dávat jim radu, oni sami nejlépe vědí, co mají činiti, jen praví: „kouti železo, dokud je žhavé“, neboť taková možnost dojítí svého nepřijde tak hned a mohlo by se potom čekat třeba velmi dlouho. Od 13. do 20. srpna bude ve Vídni a píše o tom současně Pražákovi, Costovi a Giovanellimu. Bylo by dobře, kdyby se tam mohli sejítí vzhledem k dohodě o jednotném postupu k přípravě půdy pro onu velkou akci dorozumivací, která dej Bůh, aby se šťastně povedla. Snad by i sjezd federalistů byl na prospěch všech.

588.

1871 červenec 29. — **Smolka Riegrovi**. Myslí, že bude moci býti ve Vídni už 12. srpna, nehledě k tomu, že byl zvolen předsedou výboru pro uvítání hostů poznaňských krakovských a t. d., kteří mají býti ve Lvově 13., 14. a 15. srpna. Ale chystají se veliké slavnosti, takže musí zejména 13. vítati hosti a býti na první slavnosti. Přijede tedy do Vídne teprve 15. a bude tam do 22. — takže opravuje list z 27. m. m. „Stojímeť před nejdůležitější chvílí, která rozhodne o dobré neb zlé budoucnosti říše i našich zemí.“ Psal tak Pražákovi, Costovi a Giovanellimu.

589.

1871 září 8. — **Glam Riegrovi**. Přijede tedy 12. večer do Prahy na poradu volebního komitétu. Chce s ním mluvití před poradou, ať mu tedy dá zprávu do bytu... „Jest předce velmi žádoucí, abychom způsob pokračování do podrobná umluvili.“

590.

1871 září 10. Vídeň. — **Schäffle Riegrovi**. „Im Begriffe auf 10 Tage einen Urlaub zur Erfrischung meines todmüden Kopfes und meiner arg verstimmten Nerven anzutreten, habe ich das Bedürfniss, zuvor nochmals mit Ihnen über unsere gemeinsame grosse Aufgabe auf diesem Wege mich zu unterhalten, streng vertraulich, wie ich nicht zu betonen brauche.

Salzburg [t. j. schůzka obou císařů 6.—8. září] ist ohne jede Gefahr für unsere Sache vorübergegangen. Das Nähere, was ich Ihnen darüber mündlich werde sagen können, dürfte Ihnen allerdings beweisen, dass man in Berlin auf den Fehler, „für die ungefährlicheren Čechen die gefährlicheren Deutschen als Feinde eingetauscht zu haben“, mit Bitterkeit hinblickt. Auserlich ist allerdings Alles zuckersüss verlaufen, der Traubenzucker könnte darüber aufgeschlagen haben. Viel wich-

tiger ist die Auffassung unseres Operates durch S. Majestät, unseren gnädigsten Kaiser. S. M. hat durch 10 Tage unser Operat studirt und in Allem Wesentlichen auch gebilligt. Einzelne Punkte hat er mit der nur ihm eigenen Feinfühligkeit bemängelt; wir werden darüber nochmals einen Tag zusammentreten müssen, von einem Scheitern des Ganzen kann dabei keine Rede sein. Die zwei grössten Bedenken Seiner Majestät sind: die salopp (?) -unpräzise Fassung des Passus über das Eisenbahnwesen, namentlich aber die zweifache Gesetzgebung, theils durch Senat, theils Kongress. Letzteres grosse prinzipielle Bedenken hat sicherlich grosses Gewicht und ist von S. Majestät mit grosser staatsmännischer Klarheit sofort erkannt und entwickelt worden, ohne dass deshalb unsere Verabredung scheitern wird; denn S. M. hat sie in toto angenommen, auf Ihre Versöhnlichkeit in einigen untergeordneten Fragen rechnend. Der Ausfall der mährischen Wahlen hat sehr befriedigt. In Salzburg ist auch Andrassy ins Geheimniss gezogen worden. Er findet zwar, dass unser Operat sehr schwer durchzuführen sein werde, aber er benimmt sich nicht illoyal. Er wünscht vor allem Eines: das Absehen von einer förmlichen Erwähnung der zukünftigen Änderung des ungarischen Ausgleiches, da er sagt, dass die ungarische Linke darin eine ungeheuerere Demonstration gegen den Ausgleich von 1867 in der *Richtung auf blosser Personalunion* finden würde. Ich gestehe, dass ich diese Auffassung für wichtig und das Recht der böhmischen Krone für jene Eventualität keiner weiteren Verwahrung bedürftig halte. Gottlob, dass von dieser Seite die Schwierigkeiten nicht, wie ich sehr, sehr befürchtet habe, grössere sind. Noch erlaube ich mir in diesem Zusammenhange zu erwähnen, dass Andrassy sich über Aufsteifung der Kroaten von Prag aus beklagt; ich bitte Sie, um unserer grossen Sache willen darauf hinzuwirken, dass unsere Feinde drüben jetzt keine Waffen gegen uns erlangen; wir müssen mit Ungarn Frieden halten und unser loyale Kaiser könnte durch Nichts so sehr gegen den böhmischen Ausgleich gestimmt werden, als wenn irgend eine, auch nur scheinbare Illoyalität gegen Ungarn begangen würde. Ich bewundere nach meinen neuesten Erfahrungen die absolute Loyalität unseres gnädigsten Monarchen, die nach vollzogenem Ausgleich Böhmen gewiss ebenso zu fallen wird, wie jetzt Ungarn.

Hier ist jetzt das Strike-Machen der Deutschen Parole. Ich nehme die Sache nicht leicht, aber sie macht mir auch keine Furcht. Freilich muss man dabei erkennen, dass der Kern der diesfälligen Gefahr in der von auszenher benutzten Corruption der hiesigen Presse liegt. Man muss entschlossen sein, alsbald der Schlange den Kopf zu zertreten; ich hoffe die Regierung wird nöthigenfalls diese Entschlossenheit haben, deren Berechtigung ich Ihnen durch interessante Daten werde belegen können. Inzwischen bitte ich Sie, Ihre Presse im Ton gegen die Deutschen und gegen Wien so gemässigt und versöhnlich zu stimmen, als nur möglich;

einige Artikel, die durch die hiesigen Provocationen an sich ganz gerechtfertigt waren, sind sehr benützt worden gegen die „Czechen“. Glauben Sie mir, dasz ich es gut meine mit Ihrer Nation, wie mit der groszen Sache Österreichs, wenn ich Sie für die nächsten 3—4 Wochen darum bitte, den durch die Juden angeführten Deutschen in Ihrer Presse feurige Kohlen aufs Haupt zu sammeln.“

591.

1871 září 15. Štuttgart. — **Schäffle Riegrovi.** „Die Thatsache, die Sie mir melden, war mir vor Empfang Ihrer Zeilen ganz unbekannt. Ich weisz nicht, ob Sie sich nach meinem Weggang am 11. d. M. ergeben hat. Wenn ja, so kann ich meinen Kopf dafür verbürgen, dasz von keiner Seite auch nur eine Spur punischer Treue wirkte, um den Durchstrich herbeizuführen. Ich bitte Sie, lassen Sie sich durch das etwaige Vorkommnis nicht irritiren und misstrauisch machen. Es ist zu beiden kein Grund, was die bona fides auf der *ganzen* Linie der Regierung betrifft. Ich werde nicht verfehlen, an der gewünschten Stelle in Ihrem Sinne mich auszusprechen. Ich denke, wir sehen uns dort wohl sehr bald persönlich.“

592.

1871 září 30. — **Smolka Riegrovi.** Jest přesvědčen o vytrvalosti i energii ministerstva, ale jeho jedinou obavou jest, vydrží-li i císař. Radí, aby nedráždili ničím Němců, aby císař byl přesvědčen, že nikdo nechce ukřivditi Němcům; dále radí, aby ohrazení, že jen ad hoc volí Češi do říšské rady, mohlo sice býti v případě potřeby usneseno, ale aby nebylo tak rozhodné, aby nedalo Němcům záminku neobeslati radu říšskou, a aby nebyli otrěseni ti stoupenci dohody, kteří nejsou docela pevní, jako hornorakouští. Bude v Praze 8. či 9. října. „Na nás můžete počítati pevně, t. j., že všech 38 delegátů budeme hlasovati jako jeden muž pro Vaši dohodu a jsme jisti, že i Vy totéž učiníte pro nás.“

593.

1871 říjen 8. Vídeň. — **Schäffle Riegrovi.** Ještě mu je dlužen odpověď na druhý dopis, poslaný do Štuttgartu. Zatím se ten dopis stal bezpředmětným. „Es wird Sie interessiren zu hören, dasz S. Majestät unmittelbar vor seiner Abreise nach Ischl aufs standhafteste auszuharren uns ermahnt hat. Glauben Sie also nicht an Irrungen und Schwankungen auf unserer Seite, wie mir leider der Brief. des Herrn Grafen Clam Martinitz [z 6. října] zu befürchten scheint. Ich begreife den irritirten Ton des Briefes an den Grafen Hohenwarth; denn Sie haben Ihre Schwierigkeiten. Wir aber haben auch die unsrigen, und kennen die Machinationen hier und in Pesth uns gegenüber aus unmittelbarer Anschauung. Wir muthen Ihnen ja keine Verläugnung irgend eines Prinzips zu und

werden für die Verabredungen in re fortissime stehen und fallen. Ich wünsche daher, dasz der Miszton in den wechselseitigen Beziehungen rasch ausklinge und hoffe es, da ich die grosze Gesinnung der böhmischen Führer für die gemeinschaftliche grosze Sache kenne.“ Prosí, zdali by mu Rieger neposlal jeden exemplář své zprávy, měl by proň cenu biografickou.

Tento týden dojde k velké štvanci v tisku. „Verlassen Sie sich indessen auf unsere Festigkeit und unsere Treue. Ich für meine Person gehe ruhig dem Sturm entgegen.“

594.

1871 říjen 10. Temešvár. — **Picot Riegrovi.** Dlouho nepsal. Věří ve vítězství svaté věci. Lichotí. Že si Francie má vzítí příklad z české organisace.

595.

1871 říjen 10. — **Schäffle Riegrovi.** Pokládá za svou povinnost podati zprávu o stavu věcí. Rieger ví z novin o včerejších universitních skandálech, z nichž největší byl, že hrabě Beust zůstal po odchodu Jirečkově. Vídeň se blíží více a více revolučním poměrům. „Heute haben im niederösterreichischen Landtagsaal furchtbare Scandale, persönlich gegen S. Majestät gerichtet, stattgefunden. Die Polizeiberichte und alle Beobachtungen constatiren eine sehr lebhafte und allgemeine Erregtheit gegen den Ausgleich in hiesiger Stadt.“ Habětínek a Schäffle nabídli Hohenwartovi demisi, nedá-li Beust zadostiučinění eklatantní a nevyzná-li se otevřeně pro ministerstvo. Císař jistě urychlí svůj odjezd z Išlu. Uvažoval, nemá-li podati demisi jako aut aut, ale ohled na císaře a pak to, že si nechtěl vzítí na svědomí ohrožení vyrovnání, pohnulo ho, že nejprve žádal jen za rozhodnou satisfakci, aby tak přivodil krisi. Hohenwart se s nimi ztotožňuje a jest ochoten připojiti se k definitivní prosbě o rozhodnutí mezi Beustem a ministry. Druhý reskript prošel dobře ministerskou radou a jde do Išlu. „Diese Woche also wird sichs mit der Reichskanzlei biegen oder brechen. In Kroatien und in der Militärgrenze sollen die Dinge womöglich noch gespannter sein, als hier in der Stadt der wüsten politischen, sozialen und wirtschaftlichen Immoralität. Es wäre sehr zu wünschen, dasz dort den Ungarn kein Vorwand gegeben wird.“

Je höher die Wogen gehen, desto ruhiger fühle ich mich in meinem Gewissen und nach der strengsten Verstandesprüfung über die Richtigkeit unseres Weges. Ich werde nicht abweichen vom Richtigerkannten. Ein freilich nur schlichter Trost ist es, dasz unsere Gegner nicht drei Monate regieren könnten. Sie fühlen das selbst und schreien — Lumpen wie sie sind — immer allgemeiner nach aufgeklärtem Absolutismus. . .“

596.

1871 říjen 12. — Schäffle Riegrovi. Podává zprávu o dalším vývoji: Beust přišel sám k Hohenwartovi mluvit o událostech v aule. Hohenwart se mu prohlásil solidárním s oběma ministry a řekl, že se obrátil na císaře s prosbou za definitivní vyřízení věci. „Graf Beust soll sehr betroffen gewesen sein, da er offenbar Hohenwart für portefeuilleklebrig gehalten hatte. Diese Stimmung des Grafen Beust spiegelt sich auch in dem heutigen Artikel der Neuen Freien Presse.“

Verehrter Freund! Ich hoffe Sie zürnen mir nicht darüber, dasz ich mit Hab[ietinek] die Krisis herbeigeführt habe. Nach den methodisch zusammenhängenden Vorgängen in der Reichskanzlerpresse, in der Aula und im niederösterreichischen Landtag war meinem Stillschweigen und meiner Geduld gegenüber dem Haupthort unserer Feinde die Grenze gesetzt. Was ich der Sache schuldig war, bestand darin, nicht durch ein aut aut Seine Majestät, unseren vielgeprüften Kaiser, an die Wand zu stellen, aber eine entschiedene Satisfaction musste verlangt werden. Ich glaube den Anlass, wo der Reichskanzler selbst und coram publico an unserer Beschimpfung theilnahm, als den für Ungarn und das Ausland indifferentesten zur Herbeiführung der unvermeidlichen] Krisis benützen zu müssen, ganz abgesehen von den gebieterischen Forderungen meiner persönlichen Ehre. Hohenwart hat mit jener Ehrenhaftigkeit, die ich nie bezweifelt habe, uns und die Sache gedeckt.

Recht leidig ist das Zusammentreffen der Grenzunruhen mit dem hiesigen Vorgang. Sorgen Sie für eine im österr. Sinn loyale Behandlung der südslawischen Vorgänge in Ihrer Partheipresse. Jedes ungeschickte Wort würde vielleicht verhängnisvoll werden.

In der Hoffnung baldigen Wiedersehens, wobei wir uns siegend oder vorläufig besiegt als Männer von Wort und Treue die Hand drücken werden, bin ich unter herzlichen Grüßen an alle befreundeten Mitarbeiter am groszen Werke Ihr Schäffle.“ [List nemá data. Jen na obálce razítko o něm zpravuje].

597.

1871 říjen 13. — Schäffle Riegrovi. Císař přijede zítra ráno. Případné rozhodnutí, nebo jiné důležité věci bude Schäffle telegrafovat pod jménem Svoboda.

598.

1871 říjen 15. — Schäffle Riegrovi. Píše v pět hodin odpoledne. Ani Jireček, ani Habietinek ani Schäffle nebyli císařem přijati. To je tím nápadnější, že Hohenwart byl dvakrát přijat velmi přátelsky. Z toho lze souditi, že Beustova intrika způsobila při nejmenším jisté kolísání a že zpráva, kterou pustila říšská kancelář do novin dnes o nové kombinaci ministerské, jest možná, nebo snad i více než možná. Podle ní měli by býti

vyhozeni Jireček, Schäffle a snad i Habietinek, Hohenwart by měl zůstatí ministrem vyučování (?), Potocki (Kellersperg?) ministerským předsedou „und dem Kaiser wird vorgegaukelt, dasz mit dieser Combination die Ausgleichsaktion salvirt und zugleich das Deutschthum wiedergewonnen werde... Ich bitte nur um Eines: diese Zeilen nicht so anzusehen, als ob sie ein persönlicher Hilferuf wären. Ich sehne mich mit Collegen nach Befreiung. Nur werde ich nie eine Sozietät mit der Firma Beust eingehen. Ich glaube diesz fest auch was den Grafen Hohenwart betrifft.“ Píše s vědomím Jirečkovým a Habietinkovým. Kéž by se jiným rukám podařilo vyrovnání!

599.

1871 říjen [16.]. — Schäffle Riegrovi. Lituje, že se dopisem Tomkovi [viz Paměti II. 222] poněkud ukvapil. Ale pokládal za povinnost informovati o všech symptomech. Kombinace v říšské kanceláři trvá: za vedení Beustova a za nominálního vedení Potockého měli by býti přibráni do kabinetu z dolnorakouského a štyrského sněmu, část ministrů měla by býti později vyhozena. Podle Hohenwartovy rozmluvy s císařem při včerejší dvorní večeři a podle informací ze starého, spolehlivého pramene nelze pochybovati o tom, že císař do této chvíle pevně trvá na vyrovnání. Hrabě Andrassy přijde teprve dnes večer, takže kolektivní konference bude teprve zítra. Měli by poslati z Prahy naprosto spolehlivého důvěrníka. Mohl by býti Schäfflem hraběti Hohenwartovi představen a instruován. Podle zítřejšího usnesení bude hned vyhotoven reskript o svolání říšské rady. Hr. Hohenwart ho ještě včera večer ujistil pozitivně, že nikdy nepustí závazků, které vůči Čechům převzal. Mohou býti o tom klidni; jest to skrz na skrz čestný člověk. Zde se zase chystají klukoviny. Schäffle doufá, že do několika týdnů Čechové dojdou cíle. Jen ať nepřetrhují nit. Myslí, že by Beust, i kdyby zvítězil, byl od nich brzo svržen nebo by musil přijmouti fundamentálky. Ale kdyby koruna principiálně opustila zahájenou akci, pak ovšem by byl téhož politického a mravního názoru, jež Rieger vyslovil ve svém včerejším listu.

600.

1871 říjen [17.]. — Schäffle Riegrovi. Kolektivní minist. rada byla už shromážděna, když byla odložena na žádost Andrassyho, jež chtěl ještě jednati s Hohenwartem, aby se druhý den před císařem jednalo pouze o sporných bodech. Císař sám nevěděl dnes, které jsou ty sporné body. V poledne a večer bude ono jednání Hohenwart-Andrassy. Detaily pošle zítra po Riegrově poslu. „Am übelsten scheint mir Lonyay zu sein: er mackelt und mackelt und hat Höllenangst vor den Südslawen. Die Reise des Fürsten von Serbien nach Livadia in Begleitung des serbischen Kriegsministers — beide wurden auf einem russischen Schiff

auf der Donau abgeholt — lag ihm heute schwer im Kopf. Angst aber scheinen die Herren wieder vor einem Rückschlag des Scheiterns Ihres Ausgleiches zu haben. Lonyay zufolge will Deák drei Stellen im ungarischen Ausgleich gefunden haben, welche gegen die direkte Delegationswahl sprechen; ich bin begierig, bis er sie mittheilt, da ich seit gestern wiederholt mit der Loupe nach diesen Stellen gefahndet habe.

Seine Majestät gab mir gestern eine beinahe einstündige Audienz. Bei sehr eindringlicher Erörterung fand ich, dasz S. Majestät festhält, aber ich sah auch, wie die hiesige Hofumgebung, die sich konservativ nennt, eine dicke Gänsehaut vor den revolutionären Drohungen hat. S. Majestät hat aber sehr ruhig und richtig hierüber geurtheilt. „Snad by bylo dobře, kdyby se druzí konservativci demonstrativně vyslovili pro vyrovnání. Ale ať se neví, že to pochází od něho, „denn mir ist der Ausgleich nicht eine Sache der konservativen oder radicalen Auffassung, sondern eine Sache der Erhaltung Österreichs durch wahre Freiheit, welche letztere ich seit meinem ersten politischen Auftreten (1856) unentwegt auf der föderalen Seite erblickt habe.“

Cisár odepřel přijetí demise a tak se Beustova aféra aulová vyřídí asi dopisem. „Heute wieder hat Graf Hohenwart dem Grafen Andrassy erklärt, dasz das Ministerium mit seinem bisherigen Programm stehen und fallen wird, er also nur solche Änderungsvorschläge acceptiren könne, die Sie billigen und Ihre Freunde annehmen. Lonyay wird im etwaigen morgigen Telegramm Nr. 3, Grocholski N. 4 heissen. Direkte Delegationswahl wäre = gerade Linie, Deák = advocat. Mit ergebensten Grüßen an alle edlen Mitarbeiter am Friedenswerke.“

601.

1871 říjen 18. — **Schäffle Riegrovi.** „Die Dinge scheinen mir seit gestern in eine sehr gute Bahn einzulenken. Der konzentrierte Anlauf auf den Kaiser, Allem nach von den „Konservativen am Hof“ mächtig unterstützt, dürfte definitiv fehlgeschlagen sein. Die von Andrassy angeregten und im Laufe des gestrigen Tages gepflogenen Pourparles zwischen Hohenwart, Andrassy, Beust haben den kreisenden Berg gezeigt, der eine Maus gebiert. Nicht die direkte Delegationswahl — Andrassy und Lonyay, mussten dies zugeben — wird von den Ungarn angefochten, sondern die zwei Stellen, welche den Terminus ad quem (1877) intouiren, und merkwürdiger Weise die formelle Anerkennung des Ausgleiches mit Ungarn, worin retro eine Anfechtung liegen soll! Nun darüber wird hinwegzukommen sein; Beust hat nur das letztere noch gegen den Ausgleich einzuwenden gewusst, nachdem sein Memorandum mit der Gaststeiner Politik gar nicht und gar nirgends verfangen hat. Er ist offenbar auf vollem Rückzug; denn er soll gestern erklärt haben, nur dann die Ministerfrage stellen zu müssen, wenn der Reichsrath gar nichts mehr

zu sagen hätte (was meines Erachtens übrigens ihn überhaupt nichts angeht). Weit gröszere Schwierigkeit macht die Frage des Herrenhauses, weil uns viele conservative Herrenhausmitglieder, selbst Leute wie Graf Kuffstein, abtrünnig geworden sind. Ich vermuthe, dasz der Ministerpraesident in den nächsten Tagen mit Prazak, der eben mit mir bei ihm war, zu Ihnen reisen wird.“ Ostatně prosí o trpělivost. Oni jsou na tom ještě hůře. „Ich wenigstens sehe die Lage nach zehntägiger Beunruhigung wieder sehr günstig an. Gebe Gott, dasz kein neues „untoward event“ dazwischentritt.“

602.

1871 říjen [19]. — **Schäffle Riegrovi.** Krise není ještě rozhodnuta. Hohenwart vymohl plenární debatu před císařem s Beustem a Andrassym, aby námitky uherské odstranil a aby donutil Beusta přiznati barvu. Beust podal perfidní memorial o 10 arších, který císař hned dal Hohenwartovi a vyslovil se při tom, že trvá na provedení akce a že učiní dostatečná vojenská opatření. Jsou skutečně nutna a jsou připravena nařízení proti tisku a spolkům, která budou uveřejněna při prvních násilnostech. Bohužel dobře psaných, ale prudkých článků „Politik“ se zneužívá. Třetí věta 2. reskriptu bude potřebovati potud zmírnění, že by prosté přijetí článků, vyslovené v úvodu, přililo oleje do ohně, kdežto přece říšská rada v každém případě má říci ano nebo ne. Ale ovšem změna se může státi jen se souhlasem Čechů a podle mínění Schäffleho jen tehdy, dá-li je J. Veličenstvo znovu formálně ujistiti, že, dá-li říšská rada souhlas, bude sankcionovati zákony provádějící fundamentální články. Snad do 48 hodin přijede některý ministr do Prahy. Císař prohlásil včera opět, že Andrassy označil přímé volby delegátů sněmy za zcela indiferentní pro Uhry.

603.

1871 říjen 20. Paříž. — **A. Ubicini Riegrovi.** Vzpomíná společné zábavy u Madame Cornu. Pošle mu knížku o ústavě srbské. Má úmysl napsati podobnou knížku o ústavách národů východní Evropy: Řeků, Bulharů, Maďarů a Čechů (neboť doufá, že Čechy budou míti brzo vlastní existenci). Bude rád, dá-li mu Rieger pro tu knížku nějaké informace.

604.

1871 říjen 24. Versailles. — **Lefavre Riegrovi.** „Bien qu'éloigné de l'Autriche depuis quatre mois, je suis avec un intérêt bien vif la grande évolution politique dont Vous êtes l'initiateur, et je m'efforce d'en faire saisir l'importance à tous mes amis. J'ai soin de rappeler en toute occasion la noble expression de sympathies que Vous et vos collègues Slaves avez donnés à la France l'année dernière au moment où le malheur nous accablait et où l'Europe assistait impassible à nos catastrophes.

Ce sont là des souvenirs, cher Monsieur, que le temps ne saurait effacer, et des liens qu'une politique artificieuse ne pourra jamais rompre. Il ne faut pas en vouloir à la France, si dans les jours affreux, qu'elle a traversés, elle n'a pas de suite compris la valeur de votre généreuse démonstration, et si jusqu'à ce jour, elle ne Vous a donné aucun signe de sa gratitude. Vous savez comme notre diplomatie officielle a fait fausse route pendant de longues années; chez nous, vous le savez aussi, les gouvernements se succèdent sans se transformer; chacun se fait un devoir de perpétuer pieusement l'ignorance et les fautes de ses devanciers. Voilà comment nos hommes d'état ont ignoré la force que la France eût puisée dans vos sympathies. Pour moi j'aurai toujours dans l'esprit ces nobles paroles prononcées devant moi par le vénérable Mr. Palacky: „Toutes les nations slaves aiment la France, parce que toutes sont démocratiques, c'est à dire, qu'au lieu de vouloir comme les Allemands et les Hongrois régner sur des races assujetties, elles veulent le droit et la liberté pour tous.“ J'ai cru de mon devoir de mettre ce passage sous les yeux de Mr. de Rémusat. — Mr. Gambetta de son côté a pris l'initiative d'une démarche auprès du ministre pour lui rappeler votre Déclaration de Décembre et l'utilité qu'il y aurait pour la République Française à nouer des rapports avec votre nation. Mais nous ne voulons pas nous engager dans cette voie, sans avoir pris préalablement votre avis. Où pourrions nous puiser nos inspirations si ce n'est auprès de l'homme que la Bohême reconnaît pour son chef et qui tient la tête debout le mouvement Slave en Autriche? Nous vous serions donc obligés de nous faire savoir, par la voie qui vous conviendra, ce que vous croyez utile et faisable dans le sens que je viens d'indiquer. Pensez Vous que l'institution d'un consulat Français à Prague rencontrerait de l'opposition auprès du cabinet de Vienne? Pour moi, je ne le pense pas. Car les Bohêmes peuvent bien revendiquer pour Prague, ce que les Hongrois ont obtenu pour Pesth. Toutefois vous seul pouvez nous donner des indications précises à ce sujet, et c'est pour cela, que nous vous prions de vouloir bien fixer nos incertitudes. Il est évident qu'ici je parle au nom de mes amis politiques et non pas au nom du gouvernement. Cependant je crois que nous avons des chances sérieuses de faire adopter nos idées et, par conséquent, votre avis peut avoir ici ces saines conséquences politiques.“

605.

1871 říjen 25. Praha. — **Zeithammer Riegrovi.** „Dosud nemáme zprávy od Vás a netrpělivě čekáme znamení z Vídně. Jsme připraveni na všechno; avšak zároveň odevšad ozývá se hlas lidu, že to dále tak nejde a že s sebou zahrát nedá; ohlašují nám z venkova resoluce a vyjádření, která svědčí o svrchované nedůvěře proti Vidni. Že ve věci nepopustíte, toho jest každý jist. Připomeňte Schöfflemu slib, abychom co den byli zpra-

veni, a požádejte třeba Scharfa, aby mně psal. Dobrý dojem učinilo jme nování profesorů na universitě, Friče, Čelakovského a Bořického; vesměs však pohřešili jsme jméno nejzasloužilejšího a staršího Dra. Durdíka; je-li možná, přičiňte se zaň; jest-li věci se obrátí, nechť aspoň naše universita poněkud získala. Buďte zdrav, Bořitovi mám úctu.“

606.

1871 říjen [26.] Vídeň. — **Rieger Palackému.** Poslal Kalouskovi šifrovaný telegram, Zeithammer má výklad. „Situace je v celku špatná, neboť císař je zcela zviklán a nemá odvahy se vyslovit pro ministerstvo Hohenwartovo a předce by toto velmi nerad propustil. Tito pak jsou vesměs poctiví lidé, stojí na tom, aby se nám drželo slovo, a podepsali včera všickni resignaci kromě Holzgethana, bureaukrata centralistu. My včera sepsali memorandum, ve kterém jsme odmítli nový reskript navržený Beustem, kterým se od nás žádalo úplné uznání prosincovky a že nemáme jiného státního práva leč to, které se nám touto dává. Důležité je, že Andrassy i Lonyay mluvili v radě rozhodně pro absolutismus v Cislaitanii, a k tomu se plave polo vděk polo nevděk. . .“ Bude byrokratické ministerstvo bezpochyby a pak možná přijde zjevný absolutismus; „a to si přeje Andrassy a Maďaři, neb tím by jim padlo zralé jablko personalní unie do klína, kterýmž on neustále hrozí, jež si ale vskutku přeje. Možná že Tausendkünstler Beust bude chtít za několik neděl sám vzít vyrovnání do rukou, aby dokázal že, co Hohenwart nedovedl, dovede on. Tak to bylo s Belcredim. Zajímavé je, že Andrassy pravil císaři, že ručí svou hlavou, že i na ten Beustův reskript půjdeme. Naše memorandum krátké, rozhodné a důstojné (líbilo se velmi Schöfflemu i Hohenwartovi) tento dal odpoledne císaři. Teď dopoledne je u něho, ve 12 hod. máme u něho slyšet poslední resultat, neboť zároveň Hohenwart teď právě podává resignaci. Ale, jak pravím, již není žádné naděje na obrat in ultima hora a Hohenwart je tak unaven a indignován, že si to ani nepřeje. Chtěl jsem jet přes Kolín a pozvat Zeithammra ke konversaci do Kolína. Nevím, budu-li mít času. . . ať si teda dojde Zeithammer pro vysvětlení k hraběti Clamu-Martinicovi a Vám pak poví.“ [Douška]: „Právě přišel Hohenwart a oznámil, že demise přijata.“

607.

1871 říjen 27. — **Schöffle Riegrovi.** Právě přichází z jejich zajisté poslední ministerské rady Trvali pevně na svém propuštění dokazující, že Čechové nepřijmou reskriptu změněného na uznání prosincové ústavy, že však by vůči Uhrám byli ochotni přizpůsobiti se situaci. Odmítli podepsati ten reskript. Císař ještě sám neví, kdo bude ministerským předsedou. Myslí na bezbarvý kabinet byrokratů, který by pohnul Němce, aby obeslali říšskou radu. Ale mýlí se, Němci budou chtít dostat

panství. . . „Beim letzten Gang die Batthyanystiege abwärts sagte mir Hohenwart: „Ich glaube der Kaiser möchte schon wieder rückwärts.“ Der Abschied war äusserst warm. S. M. äuszerte seinen „wärmsten und inigsten Dank“ für die „volle Hingebung und unbedingte Treue“ gegen seine Person und gegen eine Programmaction, die wir „mit seiner persönlichen Zustimmung“ durchgeführt. . . „Mich persönlich trifft der Misserfolg am härtesten“ sagte er bei und schloss: „Mein volles Vertrauen hat das Ministerium vom ersten Tage gehabt; ungeschwächt nimmt es dieses mit sich.“ A ještě děkoval s hlasem téměř udušeným. Všichni byli hluboce pohnuti, císař též. Nejpozději za týden předají ministerstva. Schäffle chce trochu cestovat a pak zůstat asi do jara. „Sollte ich dann, dem Wunsche meiner lieben Frau zufolge dieses unglückselige Reich verlassen, in dessen Geschichte ich vor 6 Wochen noch glaubte segensvoll eingegriffen zu haben, so werde ich bestrebt sein, Ihnen und allen Bundesgenossen der guten föderalistischen Sache noch persönlich die Hand zu drücken. Erfreuen Sie mich dann und wann mit ein Paar Zeilen und lassen Sie mich bei Sich und Ihren Freunden in gutem Angedenken bleiben, gleichwie ich Ihnen stets die dankbarste, achtungsvollste und freundschaftlichste Erinnerung für immer bewahren werde.“

608.

1871 říjen 30. — **Smolka Riegrovi.** „Wiewol bekanntlich bei Gott und Haus Österreich Alles möglich ist, so glaube ich doch, dasz in Bezug auf die heute hier colportirte Version „Ziemiałkowski Ministerpräsident“ obiges Sprichwort dennoch zu Schanden werden wird. Ziemiałkowski Minister, sodann im Vereine mit Beust und Andrassy. . . Doch eines ist mir klar, die ganze staatsrechtliche Opposition musz *solidarisch* vorgehen und geschieht diesz, dann musz, was auch für ein Übergangsstadium eintritt, das Ministerium Hohenwart oder ein zu denselben Prinzipien sich bekenndes wieder ans Ruder kommen.“ Taktika, vstup do říšské rady nebo pasivní odpor, musí býti rozhodnuty a řešeny *společně a jednotně celou* státopr. opozicí. Piše současně Pražákovi, Costovi, Giovannellimu, aby mohl potom působiti na polské poslance. Má dobrou naději na úspěch, neboť to, co se stalo, připadá i jim „zu bunt“. Ať jen ho Rieger udržuje ve vědomosti o názorech českých poslanců.

609.

1871 listopad 2. — **Schäffle Riegrovi.** Znovu vřele děkuje za důvěru Riegreu jemu projevoanou. Demise byla vyřízena náhle a od nich samých tak nečekaně. Hohenwartovi *nebylo řečeno ani slovo* o tom náhlém sproštění — Schäffle myslí, že proto, že Hohenwart se rozhodně vzepřel podpisu reskriptu. Ještě poslední sobotu bylo na něho mocně naléháno, aby prokázal císaři tu ochotu. Ale on se ukázal až do konce čestným

charakterem. Zdá se, že také Andrassy ještě štvál. Řekl Grocholskému, že Hohenwartovo ministerstvo má vinu, že Češi neobešlou říšskou radu, protože podalo demisi předčasně. Jméno Kellerspergovo, které se nyní uvádí, potvrzuje, že si to nechtějí s Čechy úplně rozbítí. Když nyní uvažuje nazpět, vidí, že jádro jejich obtíží bylo v uherské praepotenci. Myslí, že ji musí hladiti sametovými rukavičkami a že ji tím budou moci „besänftigen“. Ale to se už nesmí opakovati. Musí se jíti ostře proti tomuto základnímu zlu, aby mongolský kmenek 4—5 milionů vnucoval svoje panství 30 milionům románsko-germánským a zejména slovanským kmenům a aby vydával svoje hliněné nohy za sloupy trůnu. Legální oposice — jiné Schäffle nezná — musí postupovati soustředěně, musí se organisovati pevná cis- a translaitanská federalistická strana práva, „mit welcher auch der schlupfrige Wankelmuth der Polen rechnen und schlieszlich sich verbinden wird.“ Proší o fotografie slíbené a o listy občasně s podpisem „Novák“. Sám bude podpisovati „Svoboda“. Proší, aby vyřídil srdečné poručení Clamovi. Co budou dělati Moravani? Přátelé myslí, že přijdou, ale závisí to na tom, rozpustí-li císař sněmy; ba myslí též, že přijdou Čechové, neboť by zabránili tomu, že by při přímých volbách přišlo 14 německých poslanců z Čech. Ale on sám se zdržuje úsudku.

610.

1871 [počátek listopadu]. — **Schäffle Riegrovi.** Také zde se vše zajímá o příčinu pádu Beustova. Dobře informovaní myslí, že padl pro afairu Langrandovu. Jednotnost cislaitanských a translaitanských federalistů, panstvíchtivost kliky, nesnesitelnost maďarského komanda pro Němce a možná že i rozdrobení Deákovy většiny pohnou zase věci federalismu vzhůru. Před kompaktní, zmužilou ale loyální opozicí Slovanů budou se brzo chvěti.

Jest zahanben vděčností Čechů. V novinách čte o kongresu federalistů, který se má konati v Praze. Zdá se, že to jde o rozhovor zemských a říšských stran. Či je to zdejší kachna? Proší, aby „Politik“ se přestala dovolávati výroků bývalých ministrů proti Andrassyemu.

611.

1871 listopad 13. — **Smolka Riegrovi.** Neodpověděl dosud na list Riegrův, poněvadž jej dal Zyblikiewiczowi s výzvou, aby se zúčastnil zamýšlené schůzky federalistů. List byl poslán za Zyblikiewiczem do Vídně, kam jel a kde se něco kuje. Včera místo odpovědi dostal tištěné pozvání na nutnou schůzku polských poslanců v hotelu „Zum wilden Mann“ na 18. listopadu 8 hod. večer. Listům nesmí se nic o té schůzce prozraditi. Sděluje to důvěrně Riegrovi, poněvadž myslí, že bude tyto dny schůzka federalistů. Sám nedostal pozvání. Pokládá za důležité účastniti se polské schůzky 18. „um einem allenfalls zu fassenden nachtheiligen Be-

schlusse entgegentreten zu können und überhaupt den Standpunkt der staatsrechtlichen Opposition zu vertreten.“ Ale proto potřebuje znát Riegrovo mínění; ať mu je obratem sdělí, buď ještě do Lvova nebo do Vídně.

P. S. Právě dostal od Zyblikiewicze list z 12. listopadu, že dostal od Riegra pozvání do Prahy na 21. a že proto svolal polskou schůzku do Vídně na 18., neboť netroufá si účastniti se pražské schůze bez svolení polských poslanců. Právě proto pokládá Smolka svoji přítomnost ve Vídni za zvláště žádoucí.

612.

1871 listopad 18. Maleč. — Rieger Zeithammrovi. „Schůze federalistů je teprve 21ho. Martinic vzal na sebe pozvání učinit vyjma některé, které mně uložil a já vykonal; totiž do Lublaně a do Zadru. Lubljanští měli pozvat své sousedy v Gorici, Terstu atd. Bleiweis mi psal, že tyto pozvali našim jmenem a že pošlou Costu. Stran našeho účastenství chci svolat důvěrníky. Jelikož to nemohu učinit sám, sezvete je na pondělí odpoledne 5 hodin. Poradíme se i stran účastenství v kongressu i stran voleb přímých. Ptejte se Martinice, zdali Pražáka a Moravany pozval, jinak by se to mohlo stát ještě telegraficky. Pište jim sám, třeba mým jmenem. Schůze federalistů má býti jen málo četna, asi snad 10—15 lidí, a bude se od-bývat u hraběte Nostice v Mikolandské ulici. Martinic Vám podá bližší zprávy. O tom všem uvědomte otce našeho [Palackého].“

613.

1871 listopad 27. — Schöffle Riegrovi. „Bekannt wird Ihnen sein, dasz Unger und Glaser, die beiden „Männer von erprobter Gesinnungstreue“ getaufte *Juden* sind, dasz Unger noch vor kurzer Zeit mit Fischhof im Föderalismus schwelgte... Noch füge ich za Ihrer Orientirung, die meinerseits auf genauer Beobachtung beruht, bei, dasz Unger, bei brillantem Geist und negativer Kritik und bei einer kecken Witzreizerei, die freilich leicht in den Ton der Börsenvorhallen verfällt, ganz unproduktiv und unfruchtbar an positiven Gedanken ist. Aus allerbesten Quelle kann ich Ihnen mittheilen, dasz Beusts Entlassung gleichzeitig mit derjenigen des Ministeriums Hohenwart beschlossen war. Der Kaiser hat die Entlassung des Mannes dem Grafen Hohenwart angekündigt, *noch bevor dieser* entlassen war, allerdings unter dem erst mit dem Schluss der Ministerkrise gelösten Siegel absoluter Verschwiegenheit. Auch Andrässys Ministerschaft war damals (ungefähr 24. Oktober) schon ausgemachte Sache. Der Kaiser gab als Grund für Beusts Entlassung an: „er sei zu sehr Partheimann geworden“. Prosi o naprostou diskretnost.

614.

1871 prosinec 2. Clam Riegrovi. Má tušení, že při volbách Čechové zvítězí s nimi. Psal a dal psáti na všechny strany... „Prorazíme-li, pak panování knížete Auersperga brzy dojde konce svého.“

615.

1871 prosinec 22. — Rieger Ubcinimu. Odpovídá na list z 20. října 1871. Omlouvá se pracemi politickými. Nyní, když se vrátili Češi k pasivitě, má zase více času. „Je dois vous applaudir de votre entreprise qui rend un service effectif à une cause que je crois être aujourd'hui de première nécessité pour la France, celle de s'approcher du monde Slave — son allié naturel contre l'agression de la race allemande. Mais pour s'approcher de ce monde, pour gagner ses sympathies et lui vouer les siennes il faut commencer par le connaître. Si la France a du tout souffrir des nos temps, c'est justement parce qu'elle s'est toujours suffi trop à elle même et ne s'est jamais donné la peine de prendre connaissance de ses voisins, pour savoir apprécier les forces de ses ennemis et ses amis probables. A cette faute fatale il faudrait maintenant remédier d'une manière large; il faudrait établir à l'Université des chaires pour la connaissance de l'Orient européen... Mais je crois, qu'on trouve à Paris plus de moyens de s'instruire sur les peuples de l'Asie, de l'Afrique que sur la nation slave, la plus nombreuse du monde, qui dans quelques ans contera cent millions d'hommes et qui possède plus que la moitié de l'Europe et toute une moitié de l'Asie...“ Aby jej připomněl paní Cornu.

616.

1871 prosinec 30. — Schöffle Riegrovi. Psal mu před týdnem a nedostal odpovědi. Ztratila se? Přehlíží-li uplynulý rok, pocituje především vděčnost za důvěru. Úcta, kterou mu on, Clam a jejich národ věnovali, bude mu neocenitelným ziskem vždy. Myslí, že do roka jejich nepřátelé padnou. „Ich höre von der besten Seite, dasz der Kaiser nicht blos mit sichtbarer Unlust die Thronrede gesprochen, sondern von den Mitgliedern der kaiserlichen Familie allgemein als „höchst unzufrieden mit sich selbst“ gefunden werde. Auch die Umgebung des Kaisers, die uns theilweise stürzen half, soll niedergeschlagen sein.“ Smolka je nespokojen a chce složit mandát. Schöffle mu to radí, nezůstane-li mimo část Poláků v říšské radě žádný federalista. Ale myslí, že by se měl napřed poraditi s ostatními vůdci stran. Vůči Polákům jediná taktika: nechat je, aby byli konečně k vystoupení donuceni, až je budou ústaváci šlapati nohami.